

1985 073 449 01

U.O.V.S. - BIBLIOTHEEK
198507374901220000019

BEPLANNINGSRIGLYNE VIR BUITELUGREKREASIE IN 'N
NASIONALE PARK, MET SPESIALE VERWYSING NA DIE
GOLDEN GATE HOOGLAND NASIONALE PARK

deur

Derek Odendaal

Voorgelê om te voldoen aan die vereistes vir die graad

MAGISTER ARTIUM (LIGGAAMLIKE OPVOEDKUNDE)

in die Fakulteit Lettere en Wysbegeerte (Departement Liggaamlike Opvoedkunde) aan die Universiteit van die Oranje-Vrystaat.

Junie 1985

Studieleier: Dr. H.J. Bloemhoff

Universiteit van die Oranje-Vrystaat
BLOEMFONTEIN

24-10-1985

T 790.0686851 ODE

BIBLIOTHEEK

Die skrywer bedank graag die volgende persone en instansies wat dit moontlik gemaak het om hierdie studie te voltooi:

Dr.H.J. Bloemhoff, wat as studieleier voortdurende konstruktiewe leiding verskaf het.

Die R.G.N. vir die finansiële steun.

Mnre L.J. van Zyl en R. Garstang, onderskeie parkhoofde van die Golden Gate Hoogland Nasionale Park, asook die ander personeel van die Park vir hulle hulp, beskikbaarstelling van inligting en vrye toegangsreg tot alle dele van die Park.

Dr. G. de Graaff en ander beamptes van die Nasionale Parkeraad vir die verskaffing van tersaaklike inligting.

Mej. V. Kock van die Afdeling Natuurbewaring van die O.V.S. Provinsiale Administrasie vir haar hulp en moeite met die verskaffing van literatuur.

Mnr. H. Versveldt van die Rekensentrum van die U.O.V.S. wat behulpsaam was met die verwerking van die vraelyste.

Al die persone wat die moeite gedoen het om 'n vraelys te voltooi.

Mnr. H.J.R. Marais, my werkshoof, vir sy tegemoetkoming en begrip.

My vrou, Elsie, vir haar opofferings en aanmoediging tydens die studie.

Mev. J.G. Enslin vir die taalversorging, mev. M.E. Zietsman vir die tikwerk en mev. G.C. Jankowitz vir die letterwerk op die kaarte en figure.

*****

I N H O U D S O P G A W EBLADSY

HOOFSTUK 1. INLEIDING

1.1	Aktualiteit van die ondersoek	1
1.2	Navorsing reeds gedoen	2
1.2.1	Navorsing in Suid-Afrika gedoen	2
1.2.1.1	Bydraes deur die owerhede en amptelike instansies	2
1.2.1.2	Bydraes deur individuele navorsers	6
1.2.2	Navorsing in die buiteland gedoen	14
1.3	Afbakening van die veld en gebied van ondersoek	19
1.4	Die doel van die ondersoek	19
1.5	Metode van ondersoek	20
1.6	Die ondersoek soos dit in die verskillende hoofstukke uiteenval	20
1.7	Verwysings	22

HOOFSTUK 2. REKREATIEWE DRAVERMOË AS FAKTOR IN DIE BEPLANNING EN BE-
STUUR VAN BUITELUGREKREASIEGEBIEDE

2.1	Inleiding	27
2.2	Rekreatiewe dravermoë	31
2.2.1	Fisiese dravermoë	32
2.2.2	Ekologiese dravermoë	32
2.2.3	Ekonomiese dravermoë	33
2.2.4	Psigologiese dravermoë	33
2.3	Faktore wat rekreatiewe dravermoë beïnvloed	34
2.3.1	Ekologiese dravermoë	34
2.3.1.1	Kenmerke van 'n ekosisteem	34
2.3.1.2	Komponente van 'n ekosisteem	35
2.3.1.2.1	Abiotiese bestanddele	35
2.3.1.2.2	Produserende organismes	35
2.3.1.2.3	Verbruikerorganismes	36
2.3.1.2.4	Ontbindende organismes	36

2.3.1.3	Ekologiese balans en oorlewingsdrumpels	36
2.3.1.4	Die ekologiese implikasies van buitelogrekreasie .	38
2.3.1.4.1	Omgewingsbesoedeling	39
2.3.1.4.2	Vertrapping	40
2.3.1.4.3	Vure en veldbrande	41
2.3.1.4.4	Teenwoordigheid van groot getalle mense	42
2.3.2	Psigologiese dravermoë	43
2.3.2.1	Motivering tot rekreasie	44
2.3.2.1.1	Instrumentalistiese benadering	44
2.3.2.1.2	Homeostatiese benadering	45
2.3.2.1.3	Benadering van selfverwesenliking	47
2.3.2.2	Faktore wat aanleiding gee tot buitelogrekreasie .	48
2.3.2.2.1	Verstedeliking	49
2.3.2.2.2	Tegnologiese ontwikkeling	51
2.3.2.3	Behoeftes en verwagtinge van die buitelogrekreasiebeoefenaar	53
2.3.3.	Fisiese dravermoë	59
2.4	Die beplanning en bestuur van buitelogrekreasiegebiede met inagneming van rekreatiewe dravermoë	61
2.4.1	Die aard van goeie beplanning en bestuur	61
2.4.1.1	Kenmerke van beplanning	62
2.4.1.2	Die funksies van bestuur	65
2.4.2	Beginnels en riglyne vir die beplanning en bestuur van buitelogrekreasie in 'n natuurlike omgewing	66
2.4.2.1	Dissiplines betrokke by buitelogrekreasiebeplanning	67
2.4.2.2	Fases van omgewings- en parkbeplanning	68
2.4.2.3	Riglyne vir die beplanning van spesifieke tipes buitelogrekreasiegebiede	72
2.4.2.3.1	Natuurlike-omgewingsgebiede	73
2.4.2.3.2	Uitstaande natuurlike gebiede	73
2.4.2.3.3	Primitiewe of wildernisgebiede	74
2.4.2.3.4	Nasionale parke	75
2.4.2.4	Enkele oorwegings vir die doeltreffende bestuur van buitelogrekreasiegebiede	78
2.4.2.5	Die rol van evaluasie in beplanning en bestuur ...	83
2.5	Samevatting	87
2.6	Verwysings	88

HOOFSTUK 3. DIE NASIONALE PARKERAAD AS VOORSIENER VAN BUITELUGRE-
KREASIE

3.1	Die totstandkoming van die Nasionale Parkeraad van Suid-Afrika ...	95
3.1.1	Historiese agtergrond	95
3.1.2	Die eerste wetgewing insake nasionale parke	98
3.1.3	Hersiene en huidige wetgewing	99
3.2	Huidige struktuur en funksionering van die Nasionale Parkeraad ...	101
3.3	Beleid met betrekking tot rekreasievoorsiening	103
3.4	Navorsing aangaande buitелugrekreasie in nasionale parke	104
3.5	Die nasionale parke van Suid-Afrika en die buitелugrekreasiefasi- liteite wat daarin aangetref word	105
3.5.1	Nasionale Krugerwildtuin	105
3.5.1.1	Algemene beskrywing	105
3.5.1.2	Akkommodasiefasiliteite	105
3.5.1.3	Rekreasiefasiliteite en -dienste	105
3.5.2	Kalahari-gemsbok Nasionale Park	106
3.5.2.1	Algemene beskrywing	106
3.5.2.2	Akkommodasiefasiliteite	106
3.5.2.3	Rekreasiefasiliteite en -dienste	107
3.5.3	Augrabieswaterval Nasionale park	107
3.5.3.1	Algemene beskrywing	107
3.5.3.2	Akkommodasiefasiliteite	107
3.5.3.3	Rekreasiefasiliteite en -dienste	107
3.5.4	Golden Gate Hoogland Nasionale Park	108
3.5.5	Karoo Nasionale Park	108
3.5.5.1	Algemene beskrywing	108
3.5.5.2	Akkommodasiefasiliteite	108
3.5.5.3	Rekreasiefasiliteite en -dienste	108
3.5.6	Bergkwagga Nasionale Park	109
3.5.6.1	Algemene beskrywing	109
3.5.6.2	Akkommodasiefasiliteite	109
3.5.6.3	Rekreasiefasiliteite en -dienste	109
3.5.7	Addo-olifant Nasionale Park	109
3.5.7.1	Algemene beskrywing	109
3.5.7.2	Akkommodasiefasiliteite	110

3.5.7.3	Rekreasiefasiliteite en -dienste	110
3.5.8	Bontebok Nasionale Park	110
3.5.8.1	Algemene beskrywing	110
3.5.8.2	Akkommodasiefasiliteite	111
3.5.8.3	Rekreasiefasiliteite en -dienste	111
3.5.9	Tsitsikammaseekus Nasionale Park	111
3.5.9.1	Algemene beskrywing	111
3.5.9.2	Akkommodasiefasiliteite	111
3.5.9.3	Rekreasiefasiliteite en -dienste	111
3.5.10	Tsitsikammabos Nasionale Park	112
3.5.10.1	Algemene beskrywing	112
3.5.10.2	Akkommodasiefasiliteite	112
3.5.10.3	Rekreasiefasiliteite en -dienste	112
3.5.11	Groenkloof Nasionale Park	112
3.5.12	Nasionale parke in wording	113
3.5.12.1	Nasionale Meregebied	113
3.5.12.2	Langebaan Nasionale Park	114
3.6	Probleme en knelpunte ten opsigte van buiteligrekreasie in die nasionale parke	114
3.7	Gevolgtrekking	116
3.8	Verwysings	118
HOOFSTUK 4.	FISIESE BESKRYWING VAN DIE GOLDEN GATE HOOGLAND NASIONALE PARK	
4.1	Historiese oorsig	123
4.1.1	Die eerste bewoners	123
4.1.2	Die koms van die Blankes	123
4.1.3	Oorspronklike plase	124
4.1.3.1	Noord-Braband	124
4.1.3.2	Vuurland	126
4.1.3.3	Witsiesoorsprong	126
4.1.4	Die wildslagting	127
4.1.5	Boerderyontwikkeling	127
4.1.6	Totstandkoming van die Golden Gate Hoogland Nasionale Park	128
4.1.7	Ontwikkeling sedert die Park se ontstaan	129

4.2	Fisiese kenmerke	131
4.2.1	Ligging en toeganklikheid	131
4.2.2	Grootte en topografie	132
4.2.3	Dreinerings en watervoorsiening	135
4.2.4	Geologie en geomorfologie	135
4.2.4.1	Die Elliotformasie (Rooilae)	137
4.2.4.2	Die Clarensformasie (holkranssandsteen)	137
4.2.4.3	Drakensberggroep en vulkaniese pype	139
4.2.4.4	Meer resente afsettings	139
4.2.4.5	Verwering en erosie	140
4.2.5	Plantegroei	140
4.2.6	Dierelewe	142
4.2.6.1	Soogdiere	142
4.2.6.2	Reptiele en ander gewerwelde diere	143
4.2.6.3	Voëls	143
4.2.6.4	Insekte	143
4.2.7	Ekologie	144
4.2.8	Paleontologiese en argeologiese verskynsels	145
4.3	Klimaat	146
4.3.1	Sonskyn	146
4.3.2	Neerslag	146
4.3.2.1	Reënval	146
4.3.2.2	Sneeu	146
4.3.2.3	Hael	147
4.3.2.4	Ryp en dou	147
4.3.3	Temperatuur	148
4.3.4	Winde	149
4.4	Samevatting	149
4.5	Verwysings	150
HOOFSTUK 5. DIE INFRASTRUKTUUR EN ENKELE BESTUURSASPEKTE VAN DIE GOLDEN GATE HOOGLAND NASIONALE PARK		
5.1	Inleiding	154
5.2	Fisiese toeganklikheid	154

5.3	Akkommodasiefasiliteite	157
5.3.1	Glen Reenen	157
5.3.2	Die Brandwagkompleks	158
5.3.3	Wilgenhof	159
5.3.4	Die Ribbokhut en Noord-Brabant-plaashuis	159
5.3.5	Verwante dienste	160
5.3.5.1	Voedsel- en verversingsdienste	160
5.3.5.2	Diverse dienste en geriewe	160
5.4	Rekreasiefasiliteite en -programme	161
5.4.1	Rekreasiefasiliteite	161
5.4.1.1	Kampeer-en piekniekfasiliteite	161
5.4.1.2	Wandelpaadjies	162
5.4.1.3	Die Ribbok-voetslaanpad	164
5.4.1.4	Perde en ponies	165
5.4.1.5	Sportfasiliteite	166
5.4.1.5.1	Buitelugfasiliteite	166
5.4.1.5.2	Binnenshuise fasiliteite	167
5.4.1.6	Diverse rekreasiefasiliteite	167
5.4.2	Rekreasieprogramme	167
5.5	Opvoedkundige dienste	168
5.5.1	Inligtingsentrums	168
5.5.2	Kursusse	170
5.6	Administratiewe en personeelkwartiere	171
5.6.1	Glen Reenen	171
5.6.2	Die Brandwagkompleks	171
5.6.3	Gladstone en Wilgenhof	172
5.7	Diverse infrastruktuurontwikkeling	172
5.7.1	Tegniese kwartiere	172
5.7.2	Waterreservoirs	172
5.7.3	Kragvoorsiening	173
5.7.4	Rioolwaterdamme	173
5.7.5	Vullisverwydering	173
5.7.6	Meteorologiese stasie	173
5.8	Personeel en bestuur	173

5.8.1	Personeelopset en die betrokkenheid by rekreasie	173
5.8.1.1	Afdeling Inligting en Navorsing	175
5.8.1.2	Afdeling Natuurbewaring	176
5.8.1.3	Afdeling Handel en Toerisme	176
5.8.1.4	Administratiewe afdeling	176
5.8.1.5	Afdeling Tegniese Dienste	177
5.8.2	Bestuursopset ten opsigte van natuurbewaring en rekreasie ..	177
5.8.2.1	Beleidstandpunte	177
5.8.2.1.1	Parksonering	177
5.8.2.1.2	Geomorfologiese, paleontologiese, argeologiese en historiese bates	179
5.8.2.1.3	Water en erosie	179
5.8.2.1.4	Flora	179
5.8.2.1.5	Fauna	180
5.8.2.1.6	Navorsing	180
5.8.2.1.7	Bestuur	180
5.8.2.1.8	Paaiesisteem	180
5.8.2.1.9	Besoedeling	181
5.8.2.1.10	Ontwikkeling van toerisme en personeel-behuising	181
5.8.2.2	Bestuursmaatreëls	181
5.8.2.2.1	Veldbestuur	182
5.8.2.2.2	Toegangsperritte en regulasies	183
5.8.2.2.3	Motor- en wandelpaaie	186
5.8.2.2.4	Bestryding van probleemplante	186
5.8.2.3	Beplanning en evaluasie	187
5.8.2.4	Knelpunte en probleme	188
5.8.2.4.1	Parkoppervlakte	188
5.8.2.4.2	Die pad deur die Park	190
5.8.2.4.3	Parksonering	190
5.8.2.4.4	Toegangshekke	191
5.8.2.4.5	Tydlike personeel en inligtingsentrums	192
5.8.2.4.6	Gebrek aan navorsing	193
5.8.2.4.7	Omgewingsbesoedeling	193
5.8.2.4.8	Erosie	194
5.9	Toekomstige ontwikkeling en uitbreiding	194
5.9.1	Akkommodasiefasiliteite	195
5.9.2	Personeelkwartiere	195

5.9.3	Rekreasiefasiliteite	195
5.9.4	Opvoedkundige fasiliteite	195
5.9.5	Parkuitbreiding	196
5.10	Gevolgtrekking	198
5.11	Verwysings	200
HOOFSTUK 6. DIE BENUTTING VAN DIE GOLDEN GATE HOOGLAND NASIONALE PARK		
6.1	Insameling van data	203
6.1.1	Statistiese gegewens (Parkrekords)	203
6.1.2	Vraelyste	203
6.1.3	Persoonlike waarnemings	206
6.2	Demografiese gegewens van respondente	206
6.2.1	Taalvoorkeur, geslag en huwelikstatus	206
6.2.2	Ouderdom	207
6.2.3	Omgewing woonagtig	207
6.2.4	Provinsie of land van herkoms	208
6.3	Buitelugrekreasiepatrone van die respondente	209
6.3.1	Frekwensie van deelname aan natuurgeoriënteerde rekreasie ..	209
6.3.2	Duur van natuurgeoriënteerde rekreasie-ekskursies	210
6.3.3	Afstand vanaf woonplek na Golden Gate	211
6.3.4	Afstande bereid om te reis vir rekreasiebeoefening	212
6.3.5	Redes vir 'n besoek aan die Park	213
6.3.6	Duur van verblyf in die Park	215
6.3.7	Vorige besoeke aan die Park	216
6.3.8	Samestelling van besoekersgeselskappe	216
6.4	Benuttingsfrekwensies en -patrone ten opsigte van die Park	217
6.4.1	Akkommodasiebesetting	217
6.4.2	Toekomsprojeksies ten opsigte van die benutting van die ak= kommodasiefasiliteite	220
6.4.3	Dagbesoeke	222
6.4.4	Toekomsprojeksie ten opsigte van jaarlikse getal dagbesoe= kers	223
6.4.5	Verspreiding van besoekintensiteit	225

6.5	Deelname aan rekreasie	230
6.5.1	Sportdeelname	230
6.5.1.1	Buitelugsport	230
6.5.1.2	Binnenshuise sport	231
6.5.2	Stap of wandel	231
6.5.3	Perde- en ponieritte	233
6.5.4	Swem	233
6.5.5	Ritte op die wildbesigtigingspaaie	234
6.5.6	Piekniek	234
6.5.7	Natuurstudie	234
6.5.8	Aktiwiteite aangebied deur die inligtingsdiens	235
6.5.8.1	Georganiseerde staptogte	235
6.5.8.2	Ander georganiseerde aktiwiteite	235
6.5.9	Ander aktiwiteite	235
6.5.10	Samevatting ten opsigte van rekreasiedeelname	236
6.6	Behoeftes, tekortkominge en kommentaar van respondente	237
6.6.1	Buitelugrekreasiefasiliteite	237
6.6.1.1	Tekortkominge van bestaande fasiliteite	238
6.6.1.2	Addisionele fasiliteite verlang	239
6.6.2	Binnenshuise rekreasiefasiliteite	239
6.6.2.1	Tekortkominge van bestaande fasiliteite	239
6.6.2.2	Addisionele fasiliteite verlang	240
6.6.3	Kampeer- en piekniekfasiliteite	241
6.6.3.1	Ondervoorsiene fasiliteite	241
6.6.3.2	Spesifieke tekortkominge van fasiliteite	242
6.6.4	Georganiseerde aktiwiteite	242
6.6.5	Inligtingsfasiliteite	243
6.6.6	Wandelpaadjies	244
6.6.6.1	Gehalte van beskikbare kaarte	244
6.6.6.2	Duidelikheid van roeteaanwysers	245
6.6.6.3	Duidelikheid van die wandelpaadjies	245
6.6.6.4	Behoefte aan addisionele en/of langer wandelroetes	246
6.6.6.5	Respondente se opmerkings of voorstelle oor die wandelroetes	247
6.6.7	Algemene kommentaar en aanbevelings deur respondente	248
6.7	Rekreatiewe dra vermoë	250
6.7.1	Beperking van besoekersgetalle	250

6.7.2	Verdere ontwikkeling in die Park	252
6.8	Die Ribbok-voetslaanpad	254
6.8.1	Demografiese gegewens van stapper-respondente	254
6.8.1.1	Taalvoorkeur, geslag en huwelikstatus	254
6.8.1.2	Ouderdom	254
6.8.1.3	Omgewing woonagtig	255
6.8.1.4	Provinsie of land van herkoms	256
6.8.2	Voetslaanpatrone van die respondente	256
6.8.2.1	Afstand woonagtig vanaf Golden Gate	256
6.8.2.2	Afstande bereid om te reis vir 'n staptoer	257
6.8.2.3	Ervarenheid van stappers	258
6.8.2.4	Redes vir besoek aan die Ribbok-voetslaanpad	259
6.8.2.5	Duur van stappers se besoek aan die Park	260
6.8.2.6	Samestelling en grootte van stapgroepe	260
6.8.3	Benutting van die Ribbok-voetslaanpad	260
6.8.3.1	Benuttingsyfers en toekomsprojeksie	260
6.8.3.2	Verspreiding van benuttingsintensiteit	262
6.8.3.3	Benutting van die Glen Reenen-kampeerterrein deur stappers	264
6.8.4	Behoeftes en tekortkominge met betrekking tot die Ribbok- voetslaanpad	264
6.8.4.1	Moeilikhedsgraad van die roete	264
6.8.4.2	Volgbaarheid van die roete	265
6.8.4.2.1	Gehalte van die kaart	266
6.8.4.2.2	Duidelikheid van die roeteaanwysers	266
6.8.4.2.3	Duidelikheid van die paadjie	267
6.8.4.3	Algemene kommentaar oor eerste dag se roete	267
6.8.4.4	Geriewe by die oornaghut	268
6.8.4.4.1	Spesifieke tekortkominge van bestaande geriewe	268
6.8.4.4.2	Addisionele geriewe verlang	269
6.8.4.5	Tekortkominge by Glen Reenen	270
6.8.4.6	Verlenging van die Ribbok-voetslaanpad	271
6.8.5	Rekreatiewe dravermoë	272
6.9	Samevatting van bevindinge	274
6.9.1	Bevindinge ten opsigte van die algemene benutting van die Park	274

6.9.2	Bevindinge ten opsigte van die Ribbok-voetslaanpad	275
6.10	Verwysings	276
HOOFSTUK 7. AANBEVELINGS		
7.1	Inleiding	277
7.2	Aanbevelings ten opsigte van die beplanning en bestuur van buitelugrecreasie in nasionale parke in die algemeen	277
7.2.1	Multidissiplinêre benadering	277
7.2.2	Gekoördineerde en sistematiese benadering	278
7.2.3	Sonering van nasionale parke	278
7.2.4	Bestuursmaatreëls teen oorbenutting	281
7.2.5	Evaluasie van rekreasievoorsiening	282
7.3	Aanbevelings ten opsigte van die Nasionale Parkeraad as voorsiener van buitelugrecreasiegeleenthede	282
7.3.1	Beleid vir rekreasievoorsiening	282
7.3.2	Personeel en infrastruktuur vir rekreasievoorsiening	283
7.3.3	Navorsing oor buitelugrecreasie	283
7.3.4	Prioriteite	283
7.4	Aanbevelings ten opsigte van die algemene infrastruktuur van die Golden Gate Hoogland Nasionale Park	284
7.4.1	Parkoppervlakte en -sonering	285
7.4.2	Toegangshekke en die pad deur die Park	288
7.4.3	Vullisstorting	289
7.4.4	Inligtingsentrums en -personeel	289
7.4.5	Navorsing	290
7.4.6	Toekomstige ontwikkeling en uitbreidings	290
7.4.7	Algemene maatreëls	291
	7.4.7.1 Beperking van besoekersgetalle	291
	7.4.7.2 Spoedbeheer by Glen Reenen	291
	7.4.7.3 Rusverstoring	292
7.5	Aanbevelings ten opsigte van die rekreasie-infrastruktuur van die Golden Gate Hoogland Nasionale Park	292
7.5.1	Kampeer- en piekniekfasiliteite	293

7.5.2	Wandelroetes	297
7.5.2.1	Kaarte	297
7.5.2.2	Roeteaanwysers	297
7.5.2.3	Volgbaarheid van die paadjies	299
7.5.2.4	Addisionele wandelroetes	299
7.5.3	Ander buitelugfasiliteite	302
7.5.3.1	Perdry	302
7.5.3.2	Swemgat en swembad	303
7.5.3.3	Sportfasiliteite	303
7.5.4	Binnenshuise fasiliteite	303
7.5.5	Georganiseerde aktiwiteite en opvoedkundige fasiliteite ..	304
7.6	Aanbevelings ten opsigte van die Ribbok-voetslaanpad	305
7.6.1	Gewysigde, verlengde roete	306
7.6.2	Kaart en inligtingstuk	307
7.6.3	Roeteaanwysers	308
7.6.4	Konstruksie van die paadjie	308
7.6.5	Oornaghut en -geriewe	309
7.6.6	Voorgestelde voetslaanroete	310
7.6.7	Beperking van stappers	315
7.6.8	Oornaggeriewe by Glen Reenen	315
7.7	Prioriteitsbepaling na aanleiding van aanbevelings oor die Park .	315
7.8	Slotbeskouing	318
7.9	Verwysings	319
 BYLAES		
Bylae A	Wetenskaplike name van plant- en dierspesies	320
Bylae B	Vraelyste	
i	Vraelys insake buitelugontspanning in die Golden Gate Hoogland Nasionale Park	322
ii	Ribbok-voetslaanpad vraelys	332
Bylae C	Kontrolelyns vir parkbeplanning	339
Bylae D	Voorbeeld van 'n omgewingsopvoedkundige program	341
BIBLIOGRAFIE		343
OPSOMMING VAN VERHANDELING		357
SUMMARY OF THESIS		360

OPGAWE VAN FIGURE

<u>FIG. NR</u>	<u>TITEL</u>	<u>BLADSY</u>
2.1	Vereenvoudigde voorstelling van integrasie binne 'n natuur= like woud-ekosisteem	37
2.2	World and urban populations 1800 - 1972	50
2.3	User satisfaction in relation to intensity of recreation area use	58
2.4	Ideale sonering vir 'n nasionale park	77
3.1	Struktuur van die Nasionale Parkeraad	102
4.5	Geologiese struktuur van die Golden Gate-omgewing	138
4.6	Gemiddelde reënval van die Golden Gate Hoogland Nasionale Park	147
4.7	Gemiddelde maandelikse temperatuur (1983/84) van die Golden Gate Hoogland Nasionale Park	148
5.4	Skematiese voorstelling van die personeelafdelings van die Golden Gate Hoogland Nasionale Park	174
6.1	Fluktuering van besettingsyfers vir die onderskeie akkommoda= sietipes in die Golden Gate Hoogland Nasionale Park	219
6.2	Toekomsprojeksies van besettingsyfers vir die verskillende akkommodasietipes in die Golden Gate Hoogland Nasionale Park	221
6.3	Toekomsprojeksie van moontlike jaarlikse getal dagbesoekers aan die Golden Gate Hoogland Nasionale Park	224
6.4	Gemiddelde maandelikse besetting van die Brandwagkompleks en die Glen Reenen-rondawels	226
6.5	Gemiddelde maandelikse besetting van die Glen Reenen-kara= vaanpark/kampeerterrein	228

<u>FIG. NR.</u>	<u>TITEL</u>	<u>BLADSY</u>
6.6	Gemiddelde aantal dagbesoekers per maand aan die Golden Gate Hoogland Nasionale Park	229
6.7	Besetting van die Ribbok-voetslaanpad (1978/79 - 1983/84) en toekomsprojeksie	261
6.8	Gemiddelde maandelikse benutting van die Ribbok-voetslaanpad	263
7.2	Voorgestelde heruitleg van die piekniek- en kampeerterrein by Glen Reenen	295
7.3	Voorgestelde roetebakens vir die wandelpaadjies	298
7.5	Voorgestelde plan vir toekomstige oornaghutte in die Golden Gate Hoogland Nasionale Park	310
 OPGAWE VAN KAARTE		
4.1	Oorspronklike plase wat deel geword het van die Golden Gate Hoogland Nasionale Park en plaasopstalle voor die Park se totstandkoming	125
4.2	Geografiese ligging en toevoerroetes van die Golden Gate Hoogland Nasionale Park	133
4.3	Topografie en dreinerings van die Golden Gate Hoogland Nasionale Park	134
4.4	Geologiese formasies wat die Golden Gate Hoogland Nasionale Park onderlê	136
5.1	Belangrikste infrastruktuurontwikkeling in die Golden Gate Hoogland Nasionale Park	155
5.2	Die Ribbok-voetslaanpad, perdryroetes en motorpaaie in die Golden Gate Hoogland Nasionale Park	156
5.3	Wandelpaadjies in die Golden Gate Hoogland Nasionale Park ..	163

<u>FIG. NR.</u>	<u>TITEL</u>	<u>BLADSY</u>
5.5	Sonering van die Golden Gate Hoogland Nasionale Park	178
5.6	Beoogde toevoegings tot die Golden Gate Hoogland Nasionale Park	197
7.1	Voorgestelde sonering vir buiteligrekreasie in die Golden Gate Hoogland Nasionale Park	286
7.4	Voorgestelde toevoegings tot die bestaande wandelpadstelsel in die Golden Gate Hoogland Nasionale Park	300
7.6	Voorgestelde wysiging en verlenging van die Ribbok-voet= slaanpad	311

OPGAWE VAN TABELLE

<u>TAB. NR.</u>	<u>TITEL</u>	<u>BLADSY</u>
2.1	Median ranks of the recreators and planners on the recrea= tion decision information	57
6.1	Verspreiding van respondente volgens tipe akkommodasie en beskikbare akkommodasie-eenhede	205
6.2	Ouderdomsverspreiding van respondente	207
6.3	Omgewing waarin respondente woonagtig was	208
6.4	Provinsie of ander land waar respondente woonagtig was	208
6.5	Respondente se deelnamefrekwensie aan natuurgeoriënteerde rekreasie	210
6.6	Duur van respondente se natuurgeoriënteerde rekreasie-eks= kursies	210
6.7	Afstande vanaf respondente se woonplek na Golden Gate	211
6.8	Afstande wat respondente bereid was om te reis vir rekrea= siebeoefening	212

<u>TAB. NR.</u>	<u>TITEL</u>	<u>BLADSY</u>
6.9	Belangrikste redes vir 'n besoek aan die Park	213
6.10	Hoofrede vir 'n besoek aan die Park	214
6.11	Duur van respondente se verblyf in die Park	215
6.12	Aantal vorige besoeke van respondente aan die Park	216
6.13	Samestelling van respondentgeselskappe	216
6.14	Besettingsyfers van die onderskeie akkommodasietipes in die Golden Gate Hoogland Nasionale Park (1970/71 en 1977/78 tot 1983/84)	218
6.15	Dagbesoekers aan die Golden Gate Hoogland Nasionale Park (1977/78 tot 1983/84)	223
6.16	Deelname aan buitелugsport in die Golden Gate Hoogland Nasionale Park	230
6.17	Deelname aan binnenshuise sport in die Golden Gate Hoogland Nasionale Park	231
6.18	Benutting van die onderskeie wandelroetes in die Golden Gate Hoogland Nasionale Park	232
6.19	Deelname aan alle buitelugrekreasie-aktiwiteite in die Golden Gate Hoogland Nasionale Park	236
6.20	Deelname aan alle binnenshuise rekreasie-aktiwiteite in die Golden Gate Hoogland nasionale Park	237
6.21	Tekortkominge van bestaande fasiliteite vir buitelugrekreasie	238
6.22	Addisionele buitelugrekreasiefasiliteite verlang	239
6.23	Tekortkominge van bestaande binnenshuise rekreasiefasiliteite	240

<u>TAB. NR.</u>	<u>TITEL</u>	<u>BLADSY</u>
6.24	Addisionele binnenshuise rekreasiefasiliteite verlang	240
6.25	Ondervoorsiene kampeer- en piekniekfasiliteite volgens kampeerders en dagbesoekers	241
6.26	Tekortkominge van die kampeer- en piekniekfasiliteite te Glen Reenen	242
6.27	Behoefte aan enkele georganiseerde aktiwiteite	243
6.28	Behoefte aan meer inligting by inligtingsentrums	244
6.29	Gehalte van kaarte van die wandelpaadjies	244
6.30	Duidelikheid van roeteaanwysers op die wandelpaadjies	245
6.31	Duidelikheid van die paadjies	246
6.32	Verlangde duur van addisionele wandelroetes	246
6.33	Kommentaar en aanbevelings oor wandelroetes	247
6.34	Algemene kommentaar deur respondente	249
6.35	Respondente van die onderskeie akkommodasietipes se me= nings oor die beperking van besoekersgetalle	251
6.36	Verband tussen duur van verblyf en menings oor die beper= king van besoekersgetalle	251
6.37	Redes waarom besoekers aan die Park beperk moet word	252
6.38	Respondente se menings oor verdere ontwikkeling in die Park	253
6.39	Ouderdomsverspreiding van stapper-respondente	255
6.40	Omgewing waarin stapper-respondente woonagtig was	255
6.41	Provinsie of ander land waar stapper-respondente woonagtig was	256

<u>TAB. NR.</u>	<u>TITEL</u>	<u>BLADSY</u>
6.42	Afstand vanaf stapper-respondente se woonplek na Golden Gate	257
6.43	Afstande wat stapper-respondente bereid was om te reis vir 'n staptoer	257
6.44	Aantal voetslaanpaaie reeds deur respondente gestap	258
6.45	Aantal ander staptoere reeds deur respondente onderneem .	259
6.46	Redes waarom respondente spesifiek die Ribbok-voetslaanpad gestap het	259
6.47	Benutting van Ribbok-voetslaanpad - 1978/79 tot 1983/84 .	262
6.48	Moeilikhedsgraad van die Ribbok-voetslaanpad	264
6.49	Meer ervare stappers se menings oor die moeilikhedsgraad van die Ribbok-voetslaanpad	265
6.50	Duidelikheid en roetegetrouheid van die Ribbok-voetslaanpadkaart	266
6.51	Duidelikheid van roeteaanwysers op die Ribbok-voetslaanpad	266
6.52	Algemene kommentaar oor die eerste dag se roete van die Ribbok-voetslaanpad	268
6.53	Algemene gevoel oor die oornaghut en sy geriewe	268
6.54	Spesifieke tekortkominge van die bestaande geriewe by die oornaghut	269
6.55	Addisionele geriewe by die oornaghut verlang	270
6.56	Tekortkominge by Glen Reenen-kampeerterrein volgens stapper-respondente	270
6.57	Respondente se redes waarom die Ribbok-voetslaanpad verleng moet word, aldan nie	271
6.58	Redes waarom die getal stappers op die Ribbok-voetslaanpad beperk moet word	272

H O O F S T U K 1

1. INLEIDING

1.1 AKTUALITEIT VAN DIE ONDERSOEK

Rekreasie vorm vandag meer as ooit tevore 'n absoluut noodsaaklike en onontbeerlike deel van elke mens se bestaan. Die hedendaagse lewenstempo alleen dwing die mens om gereeld aan rekreatiewe aktiwiteite deel te neem. Indien faktore soos spanning en frustrasie in die werksituasie, oorbevolkte stede, geraas, omgewingsbesoedeling, veranderde sosiale omstandighede en politieke onstabiliteit hierby gevoeg word, kan besef word dat rekreasie noodsaaklik is vir die fisieke en psigiese behoud van die mens. Waar rekreasie tradisioneel beskou is as 'n vryetydsaktiwiteit hoofsaaklik vir ontspanning en selfvernuwing ten einde werkvermoë te verbeter, word dit vandag eerder gesien as 'n waardevolle middel tot persoonlike groei, 'n betekenisvolle sosiale instelling en 'n belangrike gemeenskapsbate. Die fisieke en psigiese gesondheid van enige land se bevolking is 'n voorvereiste vir daardie land se welvaart en vooruitgang; derhalwe is sinvolle rekreasie van nasionale belang vir enige volk. Die positiewe invloed van rekreasie op die mens is welbekend en bied veral die geleentheid tot kompensasie, inspirasie en die vervulling van noodsaaklike behoeftes.

Met bevolkingsgetalle wat steeds toeneem, versnelde verstedeliking wat 'n prominente verskynsel geword het en ekonomiese bedrywighede wat al wyer kring, word natuurlike rekreasiehulpbronne al skaarser. Die beskikbare hulpbronne moet ten alle koste bewaar word aangesien daar algemeen verwag word dat die behoefte na veral natuurgeoriënteerde rekreasie aansienlik gaan toeneem, juis vanweë bevolkingsdruk in stedelike gebiede. Aangesien die stedeling ontvlugting sal soek in die vrye natuur, sal daar ook gewaak moet word teen kommersialisering of oorontwikkeling van natuurlike rekreasie-oorde. Dit is juis in hierdie opsig dat 'n land se nasionale parke 'n belangrike funksie te vervul het en sodanige parke moet altyd kan dien as ontvlugtingsoord vir veral die stedeling. Deeglike beplanning en bestuur is noodsaaklik vir die optimale ontwikkeling en benutting van die primêre sowel as sekondêre rekreasiehulpbronne in 'n nasionale park. Uit die aard van die saak sal voortdurende navorsing ook nodig wees vir die daarstelling van riglyne vir toekomstige beplanning en bestuur van nasionale

parke in die besonder, en alle primêre rekreasiehulpbronne in die algemeen.

Met sy besondere natuurlike bates is die Golden Gate Hoogland Nasionale Park 'n goeie voorbeeld van 'n primêre rekreasiehulpbron wat in die toekoms toenemende besoekersgetalle sal moet akkommodeer. Om in sy doel as natuurbewaringsgebied én buitelogrekreasië-oord te slaag, is navorsing oor die Park nodig ten einde riglyne neer te lê vir die toekoms. In die lig van bogenoemde, en aangesien geen navorsingsprojek aangaande buitelogrekreasië in die betrokke park tot die hede onderneem is nie, is hierdie studie van kardinale belang.

1.2 NAVORSING REEDS GEDOEN

Vervolgens word navorsing wat reeds oor die onderwerpe van buitelogrekreasië, natuurgeoriënteerde rekreasie en rekreatiewe draervermoë* gedoen is, in oënskou geneem. Suid-Afrika word eerstens onder die soeklig geplaas, en daarna die buiteland.

1.2.1 Navorsing in Suid-Afrika gedoen

1.2.1.1 Bydraes deur die owerhede en amptelike instansies

Suid-Afrika kan met reg beskou word as 'n buitelogrekreasiëparadys, veral vanweë die land se wye verskeidenheid natuurlike rekreasiehulpbronne en aangename klimaat. Buitelogrekreasië het egter vir jare nie tot sy reg gekom nie, hoofsaaklik as gevolg van 'n gebrek aan behoorlike beplanning.¹ Instansies soos die Suid-Afrikaanse Vereniging vir Liggaamlike Opvoeding en Rekreasie (tans die Suid-Afrikaanse Vereniging vir Sportwetenskap, Liggaamlike Opvoedkunde en Rekreasiekunde (S.A.V.S.L.O.R.)) en die Suid-Afrikaanse Natuurunie het in die verlede herhaaldelike pogings aangewend om die Suid-Afrikaanse Regering sover te bring om iets daadwerkliks omtrent rekreasie in Suid-Afrika te doen. Die eerste positiewe stap het in 1961 gekom toe die destydse Departement van Onderwys, Kuns en Wetenskap die Interdepartementele Komitee vir die Beplanning en Uitbreiding van Geriewe vir Openbare Ontspanning in die lewe geroep het.² Verteenwoordigers van verskeie staatsdepartemente, die provinsies en sekere belanghebbende vereni-

---

* Infra, 2.2 vir omskrywing van die begrip.

gings het op die komitee gedien ten einde 'n plan daar te stel wat voorsiening sou maak vir die toenemende vraag na openbare rekreasie. Een van die aanbevelings van hierdie komitee was dat 'n voltydse sekretariaat met gespesialiseerde personeel in die lewe geroep moes word om 'n nasionale plan van aksie vir rekreasie te ontwerp. Hiervan het egter niks gekom nie.

Die Suid-Afrikaanse Natuurunie (S.A.N.U.) het veral gedurende die sestigerjare 'n bydrae gelewer tot die bevordering van buitелugrekreasie in Suid-Afrika. In 1961 het S.A.N.U. 'n nasionale konferensie oor ontspanning in die natuur aangebied. Die algemene tema was "die verband tussen die ideaal van natuurbewaring en die groeiende behoefte aan buitелugontspanning."³ Verskeie referate is tydens die konferensie deur natuurbewaarders en rekreasiedeskundiges gelewer. Die S.A.N.U. het dit as sy taak gesien om nouer samewerking tussen die natuurbewarder en die rekreasiedeskundige te bewerkstellig met die doel om Suid-Afrika se natuurlike hulpbronne te bewaar en toe te sien dat voldoende buitелugrekreasiefasiliteite voorsien word vir die land se groeiende bevolking. 'n Belangrike uitvloeisel van genoemde konferensie was dat fondse deur die destydse Departement van Onderwys, Kuns en Wetenskap bewillig is om 'n opname te maak van alle staatsgronde in die Republiek van Suid-Afrika met die potensiaal om as buitелugrekreasie-oorde ontwikkel te word.

In 1965 is hierdie ondersoek deur die Nasionale Buro vir Opvoedkundige en Maatskaplike Navorsing voltooi.⁴ Oorde wat reeds ontwikkel was, sowel as privaatgronde, is nie in die ondersoek ingesluit nie. Vir die doel van die opname is die Republiek in sewe streke verdeel, wat afsonderlik gehanteer en ondersoek is. Die resultaat van die studie was dat 'n inventaris en beskrywing van alle potensiële buitелugrekreasiehulpbronne op staatseiendom (hoofsaaklik bosboureservate) en die buitелugaktiwiteite waartoe elke gebied homself leen, die lig gesien het. Die grootste waarde van die opname het waarkynlik daarin gelê dat dit kon dien as instrument vir die beplanning van buitелugrekreasie op nasionale vlak. Geen daadwerklike optrede het egter uit die opname voortgevloei nie.

Aangesien die huidige Departement van Staatkundige Ontwikkeling en Beplanning verantwoordelik is vir die totale fisiese beplanning van die Republiek, het hierdie departement ook belang by die algemene

ruimtelike aspekte van rekreasiebeplanning. Die hulpkomitees van die Eerste Minister se Beplanningsadviesraad ressorteer onder hierdie departement. Die verskillende hulpkomitees bestudeer onder andere die beskikbaarheid van staatsgrond vir rekreasiedoeleindes.⁵ Belangrike bydraes is dan reeds deur hierdie departement gelewer, soos byvoorbeeld 'n ondersoek na buiteligontspanning vir Blankes in die Pretoria-Witwatersrand-Vereenigingstreek, 'n gidsplan vir die optimum benutting van die Drakensbergopvanggebied se natuurlike bronne, streekstudies oor Noord-Kaapland en die Sentraal-Weskus, asook spesifieke studies oor riviermonde en strandmere. Veral in die gidsplan vir die Drakensberggebied word belangrike aspekte uitgewys, byvoorbeeld die belangrikheid van toekomstige navorsing, die groot potensiaal van waterbronne, die noodsaaklikheid van behoefteopnames vir toekomstige beplanning en die behoefte aan 'n nasionale rekreasieplan.⁶

Die Departement van Sport en Ontspanning het sedert sy ontstaan in 1966 'n positiewe bydrae gelewer op die gebied van buiteligrekreasie. Wat navorsing betref, het hierdie departement, tans die Direktoraat Sportbevordering van die Departement van Nasionale Opvoeding, in die verlede nie die verantwoordelikheid aanvaar om rekreasienavorsing op nasionale vlak te koördineer en te stimuleer nie. Huidiglik is die Direktoraat (in samewerking met S.A.V.S.L.O.R.) wel besig met die implementering van 'n navorsingsprogram wat rekreasienavorsing oor 'n aantal onderwerpe insluit. Daar word ook pogings aangewend om rekreasienavorsing beter te koördineer. Fondse vir die bevordering van navorsing op die gebied van sport, liggaamlike opvoedkunde en rekreasiekunde word deur die Direktoraat beskikbaar gestel. Hierdie fondse word deur S.A.V.S.L.O.R. gekanaliseer en die betrokke navorsingsprogram word ook deur laasgenoemde liggaam geadministreer.

In 1976 is 'n omvattende ondersoek oor die stand van sport en fisieke rekreasie in Suid-Afrika in opdrag van die destydse Minister van Sport en Ontspanning onder leiding van mnr. Beyers Hoek voltooi.⁷ In die verslag is probleme ten opsigte van rekreasie in Suid-Afrika duidelik uitgelig. Verskeie aanbevelings oor die bevordering van rekreasie en rekreasienavorsing is gedoen:⁸ Daar is gewys op die noodsaaklikheid van 'n multi-dissiplinêre benadering tot navorsing en aanbeveel dat deskundiges uit verwante dissiplines betrek word by die navorsings- taak van die Departement. Verder is voorgestel dat 'n gesentraliseer-

de navorsingsinstituut onder beheer van die departement in die lewe geroep word. Die verslag lui onder andere as volg: "Besondere sake wat onderneem sal moet word is byvoorbeeld die opstelling van 'n omvattende langtermynrekreasieplan vir die Republiek; die bepaling van die ontspanningsbehoefte van die verskillende bevolkingsgroepe; die rekreasiepotensiaalbeepaling van die land op streeksbasis; die klassifikasie van bronne ooreenkomstig openbare behoeftes ....."⁹ Die voorgestelde navorsingsinstituut het egter nie 'n werklikheid geword nie.

Die publikasie van die "S.A. Tydskrif vir Navorsing in Sport, Liggaamlike Opvoedkunde en Ontspanning" sedert 1978 het 'n groot leemte gevul ten opsigte van die verspreiding van navorsingsresultate aangaande rekreasie. Dit is egter opvallend dat slegs 'n klein persentasie van die navorsing wat in hierdie tydskrif vervat word, oor rekreasie handel. Hierdie toedrag van sake is onderstreep deur die R.G.N.-sportondersoek,¹⁰ aangesien die verskeie werk- en advieskomitees wat met die ondersoek gemoeid was, hulle in 'n benarde posisie bevind het weens gebrek aan plaaslike navorsing, ook op die gebied van rekreasie. Hierdie ondersoek, wat in 1982 voltooi is, het grotendeels op die probleme rondom sport in die R.S.A. gefokus, maar het ook gewys op die toestand waarin rekreasie steeds in Suid-Afrika verkeer. Die verslag het 'n aanduiding gegee van die hoeveelheid navorsing oor rekreasie wat die afgelope dekade onderneem is. Van alle navorsingsprojekte op die gebied van sport, liggaamlike opvoedkunde en rekreasie wat in die tydperk 1973 tot 1981 finansieel deur die Departement van Sport en Ontspanning (tans die Direktoraat Sportbevordering) ondersteun is, het slegs 9,4 % oor rekreasie gehandel.¹¹ In dieselfde tydperk het rekreasienavorsingsprojekte wat finansieel deur die R.G.N. ondersteun is, ook slegs 12,2 % van alle navorsingsprojekte op die gebied van sport, liggaamlike opvoedkunde en rekreasie verteenwoordig.¹² Sedert 1979 was daar egter 'n opvallende toename in die aantal rekreasienavorsingsprojekte, wat 'n bemoedigende teken is.

Die Suid-Afrikaanse Vereniging vir Sportwetenskap, Liggaamlike Opvoedkunde en Rekreasiekunde, wat voor sy struktuurverandering in 1981 nie 'n daadwerklike bydrae tot rekreasienavorsing in Suid-Afrika gelewer het nie, het tydens die Internasionale Simposium oor Navorsing in Sport en Liggaamlike Opvoedkunde in September 1981 te Potchefstroom, as volg besluit: "With a view to proper planning for the year 2000 and implementation thereafter, the S A Association for Physical Edu=

cation and Recreation should be instrumental in re-evaluating our sport and recreation research in order to draw up a S A Research plan that will meet the demands of the years to come. Planning and implementation should be preceded by fundamentally sound research".¹³ S.A.V.S.L.O.R. kan dus in die toekoms 'n baie belangrike rol in rekreasienavorsing speel indien die liggaam by bogenoemde besluit hou.

1.2.1.2 Bydraes deur individuele navorsers

Tot en met die hede is besonder baie klem gelê op geografies-georiënteerde navorsing met betrekking tot rekreasie. Dit sluit onder andere projekte in soos die bepaling van rekreasievoorkeur- en -behoeftepatrone van inwoners van die metropolitaanse gebiede in Suid-Afrika, die bepaling van die hulpbronnepotensiaal, riglyne vir die ontwikkeling van natuurlike hulpbronne vir rekreasie, en terreinevaluering. Verder word rekreasienavorsing ook vanuit vakdissiplines soos sosiologie, opvoedkunde, ekonomie, omgewingsbeplanning en hulpbronnbestuur (byvoorbeeld bosbou) onderneem. Vanweë hierdie verskillende benaderings tot rekreasienavorsing is dit soms problematies om studies te vergelyk en resultate onderling in verband te bring. Vervolgens word egter gepoog om 'n oorsig te gee van individuele navorsers se bydraes met betrekking tot primêre rekreasiehulpbronne, natuurgeoriënteerde rekreasie, rekreatiewe dra vermoë, rekreasie in nasionale parke en ander bewaringsgebiede, asook buiteligrekreasie in die O.V.S..

Wanneer studies onderneem word oor primêre rekreasiehulpbronne, soos aangetref in natuurreserve, nasionale parke en wildernisgebiede, moet daar ook klem gelê word op die bewaring van sodanige hulpbronne, aangesien oorbenutting of verkeerde bestuurspraktyke kan veroorsaak dat die hulpbronne hul waarde verloor. Bewaring kom dikwels in konflik met rekreasie en ander vorme van grondbenutting, veral vanweë die feit dat natuurlike hulpbronne al hoe skaarser raak. A'Bear en Little stel dit as volg: "Everybody appreciates the problem of scarce resources; we were all affected by the fuel crisis and the aftermath of soaring transport costs. In the same way, scenery, water frontage and solitude can become scarce resources. It is in the face of an increasing scarcity of natural resources that an objective means of evaluating the natural environment is required to ensure the most efficient use of known resources."¹⁴ In die lig hiervan het die Natalse Stads- en Streekbeplanningskommissie reeds 'n aantal studies onderneem om natuurlike hulpbronne te evalueer, veral waar konflikte

bestaan tussen bewaring en rekreasie. So is byvoorbeeld beplanning=studies onderneem oor die St. Lucia-gebied en die Drakensberge.¹⁵

Beplanning vir natuurgeoriënteerde rekreasie word in 'n groot mate bemoeilik deur 'n gebrek aan bruikbare navorsing op dié gebied. Little noem twee aspekte wat veral deeglik nagevors moet word voordat doelgerigte beplanning 'n aanvang kan neem.¹⁶ Eerstens is kennis nodig aangaande die vraag na natuurlike hulpbronne waar geselekteerde rekreasie-aktiwiteite beoefen kan word. Tweedens is navorsing nodig aangaande die optimum rekreatiewe dravermoë van 'n spesifieke gebied, soos van toepassing op die omgewing én die mens. Verder is dit ook nodig om kennis te dra van die tipe natuurlike hulpbronne met 'n hoë aanvraag en 'n lae aanbod, dit wil sê skaars maar gewilde hulpbronne. "For many years the natural resources suitable for recreation have been inventorised, but little has been done to ascertain the demand for these resources. Until it is known what the demand for particular resources are, it is not possible to know which the scarce resources are that need special planning attention."¹⁷

Soos Little opmerk, is verskeie inventarisse oor potensiële en bestaande rekreasiehulpbronne reeds voltooi, soos dié van die Nasionale Buro vir Opvoedkundige en Maatskaplike Navorsing waarvan reeds melding gemaak is, asook die Nasionale Plan vir Buitelugontspanning.¹⁸ Laasgenoemde is 'n terreininventaris van geskikte hulpbronne en oorde in Suid-Afrika wat hulle tot buitelugrekreasie leen. Alle gewilde vorme van buitelugrekreasie word omskryf en terreine word geklassifiseer volgens hulle geskiktheid vir die beoefening van verskillende vorme van buitelugrekreasie. Terreininventarisse en -klassifikasies het egter 'n beperkte gebruikswaarde en moet opgevolg word deur planmatige navorsing soos deur Little voorgestel.¹⁹

Alhoewel rekreatiewe dravermoë* nie 'n vreemde begrip in Suid-Afrika is nie, het min navorsing daaroor nog die lig gesien. Lank reeds word die dravermoë van natuurlike gebiede geïdentifiseer as 'n aspek wat aandag moet geniet of navorsing vereis. Tydens die Konferensie oor die Administrasie van Ontspanningsoorde en -Fasiliteite²⁰ wat in 1969 op Bethlehem plaasgevind het, wys dr. S.S. du Plessis daarop dat oorbenutting asook verkeerde benutting van natuurlike hulpbronne verhoed moet word. Hy beveel die volgende stappe aan om te verseker

---

* Infra, 2.2 vir omskrywing van die begrip.

dat die gehalte van buitelogrekreasië op 'n hoë vlak gehou word:

Eerstens moet navorsing oor onder andere die vraag na buitelogrekreasië, die ekologiese dravermoë van oorde, die effek van oorbenutting en die tipe benutting waarvoor 'n oord geskik is, gedoen word. Tweedens moet 'n duidelike beleid neergelê word na aanleiding van navorsing wat gedoen is, en derdens moet deeglike programme opgestel word vir die verskaffing van fasiliteite, met ruimte vir aanpassings in die programme.

Rekreatiewe dravermoë kom veral ter sprake by sogenaamde "primitiewe omgewings", waar die minimum fasiliteite en ontwikkeling aangetref word. Die rede is dat mense wat sodanige gebiede besoek 'n ongeskonde omgewing en 'n hoëkwaliteit rekreasie-ervaring as baie belangrik ag.²¹ Die meeste navorsing oor rekreatiewe dravermoë word juis gedoen oor primitiewe omgewings. In die verlede is rekreatiewe dravermoë dikwels in verband gebring met bepaalde ruimtestandaarde, soos byvoorbeeld die maksimum aantal gebruikseenhede (mense, bote, ensovoorts) wat 'n gebied op 'n bepaalde tydstep benut sonder om afbreuk te doen aan die rekreasie-ervaring.²² Dikwels berus hierdie standaarde egter op intuïtiewe oordele eerder as op gekontroleerde navorsing, en gewoonlik word die gebruiksintensiteit wat die fisiese omgewing kan weerstaan voordat dit ernstig beskadig word, nie in aanmerking geneem nie. Van Zyl wys daarop dat rekreatiewe dravermoë in enige primitiewe omgewing nie saamgevat kan word in 'n enkele, vanselfsprekende waarde of syfer nie.²³ Dit is 'n multidimensionele en dinamiese konsep. Volgens Van Zyl is daar 'n dringende behoefte aan deeglike navorsing wat meer lig kan werp op beide die ekologiese en psilogiesse dravermoë van veral primitiewe omgewings. Inligting verkry uit sodanige navorsing moet dan toegepas word op die verskillende kombinasies van buitelogrekreasië-aktiwiteite wat 'n omgewing voortdurend kan dra. Hy kom tot die volgende gevolgtrekking: "I think the time is opportune now to prove our intellectual maturity and accept the challenge of research into the concept of outdoor recreation in primitive environments as an irreplaceable prerequisite in the quest for more successful participation in future."²⁴

Morris het in 1980 'n studie voltooi oor die verband tussen menslike dravermoë, grondkompaksië en rekreasiegebruikspatrone in kampeerterreine.²⁵ In die studie lê Morris klem daarop dat die twee aspekte

van rekreatiewe dravermoë, naamlik biologiese (ekologiese) en sosiologiese (psigologiese) dravermoë, nou verwant is aan mekaar. Hy erken dat sosiologiese dravermoë moeilik kwantifiseerbaar is, waar biologiese dravermoë ietwat makliker is om te kwantifiseer. Die studie was daarop gemik om bestuurstechnieke vir die beplanning en onderhoud van kampeerterreine te bepaal. Morris poog dus om 'n voorspellingsmodel te ontwikkel waarmee 'n beraming van veranderinge in grondtoestande teen verskillende vlakke van benutting gemaak kan word. Op hierdie manier kan 'n kwantitatiewe beraming van die ekologiese dravermoë van 'n kampeerterrein verkry word. Dit kan dan aangewend word om die mate van agteruitgang wat aanvaarbaar is, te definieer. Deur besoekersgetalle te beperk kan die agteruitgang van die terrein verhoed word, wat sal verseker dat die terrein nie sy waarde as buiteligreksie-oord verloor nie.

Hugo het 'n studie onderneem waarin hy 'n stelsel ontwerp het waarmee ekologiese terreinevaluering aan die hand van sekere parameters gedoen kan word.²⁶ Die doel van ekologiese terreinevaluering is om 'n begrip by die mens te skep vir ekologiese prosesse en die wyse waarop menslike aktiwiteite met die natuurlike omgewing kan harmonieër eerder as om met die natuurwette te bots. Hugo gaan van die standpunt uit dat kennis van die ekologie van basiese belang is indien 'n begrip gevorm wil word van die potensiële gebruike van 'n gebied. Wat buiteligreksie-aktiwiteite betref, stel Hugo dit as volg: "Dit is nie alleen noodsaaklik om die beoefening van die aktiwiteit in die regte lokaliteit te plaas, sodat daar nie beskadiging van die omgewing sal plaasvind nie, maar die omgewing moet ook die maksimum bevrediging aan die beoefenaar gee met die mins-moontlike bykomstige insette deur die mens."²⁷ Na aanleiding van die ondersoek lê Hugo dan uiteindelik spesifieke omgewingsvereistes vir 'n woonwapark neer. Soortgelyke evaluasies van spesifieke terreine of gebiede kan van groot waarde wees vir die beplanning van rekreasiefasiliteite in 'n natuurlike omgewing.

Rekreasiegebruik en bewaringsprobleme op die westelike plato van Tafelberg is onder die soeklig geplaas deur Moll en McLachlin.²⁸ Aangesien meer as 250 000 mense jaarliks die kruin van Tafelberg besoek, het veral die westelike gedeelte van die berg se kruin onrusbarende ekologiese agteruitgang begin toon. Spesifieke probleme is gronderosie, beskadiging van plantegroei en die indringing van uitheemse plan-

te.²⁹ Daar is klem gelê op die feit dat Tafelberg 'n uitstaande re-
kreasiehulpbron is, veral vir stedelinge. Derhalwe is dit te begre-
pe dat bewaring hoë prioriteit moet geniet. Die benuttingsfrekwen-
sies en -patrone van die berg is in die studie ontleed ten einde spe-
sifieke probleemareas uit te wys. 'n Voetpadsisteem om die bewegings
van die besoekers te kanaliseer word uiteindelik aanbeveel om sodoen-
de agteruitgang van die natuurlike omgewing te beperk.

Sutcliffe het 'n gedragstudie van rekreasie in die Natalse Drakensber-
ge onderneem in opdrag van die Natalse Stads- en Streekbeplanningskom-
missie.³⁰ In die studie word die voorkeure van besoekers aan die
Drakensberge en hulle waardering vir die natuurlike landskap nage-
vors, onder andere die voorkeure van mense vir sekere aktiwiteite en
die voorkeure ten opsigte van die verskillende tipes akkommodasie.
In die studie word van gekompliseerde tegniese gebruik gemaak om die
bevindinge weer te gee en gegewens is soms moeilik interpreteerbaar.
Die praktiese bruikbaarheid van die bevindinge word ook bevraagteken.

Buitelugrekreasie in bosbougebiede was reeds die onderwerp van 'n aan-
tal studies. Aangesien bosbougebiede hoofsaaklik aangetref word in
areas met 'n hoë reënval en ook besondere natuurskoon, bied sodanige
gebiede die geleentheid tot 'n wye verskeidenheid buitelugaktiwiteite.
Sedert 1966 het die Departement van Bosbou (tans die Direktoraat Bos-
wese van die Departement van Omgewingsake en Toerisme) heelwat aan-
dag geskenk aan die voorsiening van rekreasiefasiliteite en -geleent-
hede, veral vir die beoefening van natuurgeoriënteerde rekreasie.³¹
Hierdie tipe laedigheidbuitelugrekreasie is versoenbaar met die be-
leid van die Direktoraat Boswese, asook met die behoeftes van besoe-
kers.³² Die belangrikste aktiwiteite wat in bosbougebiede beoefen
word is stap, bergklim, perdry, hengel en piekniek.³³ Van der Pas
het in sy studie oor die Jonkershoek-bosbougebied 'n ontleding van die
besoekers aan die gebied gemaak.³⁴ Hy het gevind dat die aantal be-
soekers aan die gebied verdubbel het in die tydperk 1968 tot 1971.
Verder het hy ook vasgestel dat 75 % van die besoekers die gebied be-
soek het vir besigtiging en plesierritte. Die meeste van die oorbly-
wende besoekers se motief was stap en bergklim.

Staptoere in bosbou- en wildernisgebiede het ook reeds 'n aantal stu-
dies ontlok. Van der Walt het 'n sosiologiese studie onderneem oor
stappers wat die Fanie Botha- en Soutpansberg-voetslaanpaaie gebruik

het.³⁵ Statistieke oor die benutting van 'n aantal ander voetslaanpaaie is ook ingewin en dit is opmerklik in watter mate die benutting van voetslaanpaaie toegeneem het in die tydperk 1973 tot 1978.

Van der Westhuizen het 'n omvattende studie oor bergklim as ontspanningsaktiwiteit in die Natalse Drakensberge onderneem.³⁶ Aandag is onder andere gewy aan die invloed van die omgewing op die bergklimmer, asook die bergklimmer se invloed op die omgewing. Bergklimtendense in sekere oorsese lande asook in Suid-Afrika is ontleed. Nadat verskeie faktore in verband met die Natalse Drakensberge, soos die hulpbronspotensiaal, bestuursbeleid, die situasie ten opsigte van rekreasie in die gebied, asook die voorkeure en afkeure van die bergklimmers ondersoek is, is 'n teoretiese plan vir rekreasie-ontwikkeling in die Drakensberge voorgestel.

Hugo het 'n navorsingsprojek oor buitlugrekreasie in die Magaliesberge onderneem.³⁷ Die versoenbaarheid tussen buitlugrekreasie en natuurbewaring is veral onder die soeklig geplaas aangesien die betrokke gebied onderhewig is aan intensiewe rekreasiegebruik. 'n Meesterplan met betrekking tot die bewaring asook buitlugrekreasie-ontwikkeling van die gebied is voorgestel. Verder is ondersoek ingestel na die aard en omvang van die vraag na voetslaan in Suid-Afrika ten einde 'n voetslaanroete vir die Magaliesberge aan te beveel.³⁸

In 1977 het Andrag 'n omvattende studie oor die rekreasiebenutting van die Sederberg-wildernisgebied voltooi.³⁹ Die studie is onderneem aangesien geen inligting beskikbaar was oor die aard en omvang van rekreasie in dié gebied nie. Besondere aandag is geskenk aan die voetpadgebruik in die area, aangesien meeste mense die gebied besoek vir stap, bergklim en kampering. Volledige inligting is ook versamel ten opsigte van die plek en wyse van oornagting. Andrag kom tot die gevolgtrekking dat die benutting van die gebied vir rekreasiedoeleindes in die toekoms steeds sal toeneem en dat die gebied oordeelkundig ontwikkel moet word sodat sy wilderniskarakter nie verlore gaan nie.

Die situasie met betrekking tot buitlugrekreasie in die O.V.S. word goed beskryf deur die volgende aanhaling: "In die Vrystaat is ons nie oorbedeeld met omgewings wat hulself leen tot benutting as buitlugontspanningsgebiede nie. Ons moet derhalwe geen geleentheid laat verbygaan nie om ongeskonde natuurbates onverwyld vir sulke gebruik te reserveer. Sodanige gereserveerde gebiede sal altyd beskikbaar

bly vir ons groeiende bevolking en algaande steeds meer waardevol vir ons samelewing word."⁴⁰ Geen omvattende studie oor buitелugreksie in die O.V.S. is nog onderneem nie, hoewel verskeie ondersoeke oor spesifieke streke in die Republiek, byvoorbeeld die Natalse Drakensberge, reeds gedoen is. Die rede hiervoor is waarskynlik die gebrek aan natuurlike reksie-hulpbronne in die O.V.S., asook die lae bevolkingsgetalle van die provinsie in vergelyking met dié van ander provinsies. Van Vuuren en Van der Walt het in 1979 'n studie voltooi getiteld "Enkele teoretiese aspekte en beplanningsriglyne insake ontspanning in die natuur, met die Oranje-Vrystaat as studiegebied."⁴¹ Die studie het gehandel oor aspekte soos die mens se behoefte aan, en vraag na ontspanning in die natuur, asook oordbeplanning en -bestuur. Die O.V.S. se provinsiale ontspanningsoorde en natuurreservate is onder die soeklig geplaas en 'n gevallestudie oor die Soetdoringnatuurreservaat naby Bloemfontein is onderneem. Riglyne is uiteindelik neergelê vir die beplanning van dié reservaat. Die ondersoek kan egter nie as 'n omvattende studie aangaande buitелugreksie-oorde in die Vrystaat beskou word nie.

Enkele ander studies oor spesifieke buitелugreksie-oorde in die Vrystaat is wel die afgelope aantal jare onderneem. In 1978 het Reiff 'n studie voltooi oor die Willem Pretorius-wildtuin en -oord, waarin die bydrae van die O.V.S. Provinsiale Administrasie tot buitелugreksie in die provinsie onder die soeklig geplaas is.⁴² In 1979 is 'n studie oor die Maselspoort-vakansieoord, wat veral klem gelê het op die aanvraag na buitелugreksie, deur Bloemhoff voltooi.⁴³ Beide bogenoemde studies het primêr nie rondom natuurgeoriënteerde reksie gesentreer nie aangesien sekondêre reksie-hulpbronne oorwegend is in beide oorde.

Min navorsing oor buitелugreksie in die nasionale parke van Suid-Afrika het nog die lig gesien. Hierdie toedrag van sake kan waarskynlik toegeskryf word aan die konserwatiewe beleid wat die Nasionale Parkeraad vir jare gevolg het ten opsigte van reksievoorsiening in die nasionale parke. Cloete het hierdie situasie in 1969 as volg beskryf: "Daar is eienaardige organisatoriese reëlins wat ontstaan het toe bewaring die deurslaggewende oorweging was en benutting van staatsgrond vir ontspanningsdoeleindes van weinig belang was, byvoorbeeld die reëling dat die Nasionale Parkeraad by die Departement Landboukrediet en Grondbesit ingeskakel is eerder as by 'n ander departe-

ment waarby sy bedrywighele minstens in 'n mate aansluit. Ongeluk= kig het die amptenary en selfs politieke ampsbekleërs so aan die be= staande reëlins verknog geraak dat hulle blindelings teen verand= rings beswaar gemaak het."⁴⁴ Hierdie situasie het egter sedertdien verander. Tans ressorteer die Nasionale Parkeraad onder die Depar= tement van Omgewingsake en Toerisme, en lewer 'n aansienlike bydrae in die voorsiening van rekreasiefasiliteite en -geleenthede.*

Ten opsigte van navorsing in nasionale parke het Schoeman die volgen= de stelling gemaak: "Dataversameling en navorsing in nasionale par= ke mag nie slegs toegespits wees op die bevrediging van onpersoonlike en tegnologiese doelwitte (byvoorbeeld die drakrag van die veld, die korrekte belyning van paaie, ensovoorts) nie. Daar moet ook baie aandag gegee word aan navorsing omtrent die menslike aktiwiteite in die parke".⁴⁵

Een van die eerste studies oor rekreasie in 'n nasionale park is dié van Van Riet in 1974 oor die Nasionale Krugerwildtuin.⁴⁶ Die doel van die studie was hoofsaaklik om die behoeftes van besoekers aan die wildtuin asook hul invloed op die natuurlike omgewing te bepaal. Van die belangrikste bevindinge was dat die oorgrote meerderheid besoe= kers geen addisionele ontspanningsfasiliteit in die ruskampe verlang het nie en dat die belangrikste rede vir 'n besoek aan die wildtuin was om die ongeskonde natuur te geniet. Die ondersoek bring interes= sante gegewens na vore, maar die beperkte omvang van die studie be= perk die bruikbaarheid daarvan. Die data wat deur middel van vrae= lyste versamel is, is ook oor te 'n kort tydperk (slegs vier maande) versamel om werklik betroubaar te kan wees.

In 1977 het Schoeman 'n studie in Omgewingsbeplanning voltooi wat ge= handel het oor die beplanning van nasionale parke.⁴⁷ Genoemde outeur gaan van die veronderstelling uit dat nasionale parke belangrike werk= tuie kan wees om die mens se gesindheid teenoor die natuur te veran= der. In die studie word daar onder andere aandag geskenk aan 'n na= sionale beleid vir nasionale parke, die rol van navorsing in nasiona= le parke en die rol van beplanning vir nasionale parke. 'n Gevalle= studie oor die Addo-Olifant Nasionale Park is gedoen. Nadat spesi= fieke probleempeunte in die park uitgewys is, word sekere beplannings= en bestuursmaatreëls aan die hand gedoen.

---

* Infra, 3.5

Rosenblatt het die opvoedkundige taak van die nasionale parke van Suid-Afrika ondersoek.⁴⁸ Die doel van hierdie ondersoek was om die totale opvoedkundige diens wat in die nasionale parke van Suid-Afrika aangebied word, in oënskou te neem en tekortkominge in hierdie verband uit te wys wat in die toekoms aandag behoort te geniet.

Alhoewel 'n redelike hoeveelheid navorsing reeds in Suid-Afrika onderneem is aangaande natuurgeoriënteerde rekreasie, blyk dit dat nasionale parke tot dusver min onder die soeklig geplaas is in hierdie verband.

1.2.2 Navorsing in die buiteland gedoen

Indien rekreasienavorsing en die stand van buitelogrekreasië in die buiteland (veral in die V.S.A.) in oënskou geneem word, blyk dit dat Suid-Afrika 'n groot agterstand op hierdie gebied het. Hierdie stand van sake moet toegeskryf word aan die feit dat buitelogrekreasië nog nie werklik 'n knellende vraagstuk in Suid-Afrika geword het nie. Die land se bevolking is relatief klein en die beskikbare buitelogrekreasiëhulpbronne word nog nie naastenby ten volle benut nie.

Die V.S.A. kan in baie opsigte beskou word as die toonaangewende land op die gebied van buitelogrekreasiënavorsing sowel as buitelogrekreasiëvoorsiening. Voor die totstandkoming van die "Outdoor Recreation Resources Review Commission" (O.R.R.R.C.) in 1959 het die federale regering van die V.S.A. slegs 'n nominale bydrae tot rekreasienavorsing gelewer.⁴⁹ Ná die totstandkoming van die O.R.R.R.C. het beplanning en navorsing vir buitelogrekreasië egter heelwat aandag geniet. Die O.R.R.R.C. het in 1962 in opdrag van die federale regering 'n omvattende ondersoek voltooi insake die toe heersende rekreasiebehoeftes van die land se bevolking, asook die toekomstige behoeftes tot die jaar 2000. Daar is onder andere bevind dat daar nie in die groeiende behoefte na buitelogrekreasië voorsien word nie en dat die gaping tussen aanvraag en aanbod steeds groter sou word in die toekoms indien effektiewe stappe nie gedoen word nie.⁵⁰ Die aanbevelings van die verslag kan as volg opgesom word:⁵¹

- i. Die staat en plaaslike owerhede behoort die sleutelrol te speel in die voorsiening van buitelogrekreasië.
- ii. 'n Beleid vir buitelogrekreasië waarin die rol van die ver-

skillende owerhede uiteengesit word, moet opgestel word.

- iii. Riglyne vir die klassifikasie van rekreasiegebiede word neergelê.
- iv. Langtermynplanne vir die verkryging, beskerming van, en toegang tot rekreasiegebiede moet opgestel word.
- v. 'n Buro vir buitelogrekreasie en 'n rekreasieadviesraad moet in die lewe geroep word.
- vi. 'n Program van hulptoelaes deur die federale regering aan die state word uiteengesit.

Hierdie verslag van die O.R.R.R.C. het die bal behoorlik aan die rol gesit in die V.S.A.. Die "Bureau of Outdoor Recreation" is in die lewe geroep. Hierdie buro sou veral verantwoordelik wees vir die versameling van gegewens, onderneming van navorsing, algemene beplanning vir rekreasie en die koördinerings van rekreasieprogramme.⁵² Verskeie komitees is ook in die daaropvolgende jare in die lewe geroep om te verseker dat die O.R.R.R.C.-verslag geïmplementeer word en dat opvolgingsverslae afgehandel word. Sedertdien word navorsing oor buitelogrekreasie in die V.S.A. op 'n goed georganiseerde en gekoördineerde basis gehanteer.

Die V.S.A. kan ook beskou word as die toonaangewende land wat betref die ontwikkeling van nasionale parke. Die "National Park Service" van die V.S.A. - 'n instelling soortgelyk aan die Nasionale Parkeraad van Suid-Afrika - is in 1916 tot stand gebring, alhoewel die eerste nasionale park van die V.S.A., die Yellowstone Nasionale Park, reeds in 1872 geproklameer is.⁵³ 'n Honderd jaar later was daar reeds 38 nasionale parke in die V.S.A. wat 'n totale oppervlakte van 59 086 vierkante kilometer beslaan het.⁵⁴ Weens die omvang en intensiewe benutting van nasionale parke in die V.S.A., het 'n aansienlike hoeveelheid navorsing oor die onderwerp reeds die lig gesien. Die meerderheid navorsing handel oor aanvraagpatrone, rekreasieprogramme en kreatiewe dravermoë.

In Brittanje het veral twee belangrike veranderings daartoe bygedra dat rekreasienavorsing op 'n stewige basis geplaas is. Eerstens was daar 'n geweldige toename in die hoeveelheid én verskeidenheid onder-

werpe wat nagevors is gedurende die laat sestigerjare, en tweedens was daar 'n toename in die aantal navorsingsinstansies en individue daarby betrokke.⁵⁵ Volgens Burton was die O.R.R.R.C.-verslag grootliks verantwoordelik vir hierdie oplewing.⁵⁶ In die proses het plaaslike beplanningsowerhede veral op die voorgrond getree ten opsigte van navorsing. Verder het wetgewing in Brittanje ook 'n invloed gehad op veral buitелugrekreasiënavorsing. Die "Countryside Act" van 1968 het onder andere groter mag aan plaaslike owerhede en ander instansies verleen vir die bewaring en verbetering van natuurlike hulpbronne. Verder is beter voorsiening gemaak vir die verskaffing van fasiliteite in nasionale parke en vir die toekenning van fondse vir navorsingsprojekte oor buitелugrekreasië.

In Brittanje is nasionale parke nie uitgestrekte areas wat uitsluitlik vir rekreasiedoeleindes gebruik word soos die geval in die V.S.A. is nie. Hier is die meeste nasionale parke slegs aangewese gebiede waar die normale plattelandse leefwyse steeds voortgaan. Plase, gehuggies en selfs klein dorpies word binne die nasionale parke van Brittanje aangetref.⁵⁷ Die land is klein en kan dit derhalwe nie bekostig om groot gebiede uitsluitlik vir bewaring en buitелugrekreasië te reserveer nie. Oorbenutting van nasionale parke in Brittanje is ook reeds geruime tyd 'n probleem. Navorsing het aan die lig gebring dat daar 'n toenemende behoefte na buitелugrekreasië onder alle klasse van die bevolking is.⁵⁸ Derhalwe word daar veral van sonering binne nasionale parke gebruik gemaak om te verseker dat die gehalte van die rekreasie-ervaring op 'n bevredigende vlak bly, asook om botsings van aktiwiteite te verhoed.

Die rekreatiewe dra vermoë van nasionale parke en wildernisgebiede was reeds die onderwerp van verskeie studies in die buiteland. Steeds bestaan daar heelwat probleme en tekortkominge ten opsigte van navorsing oor hierdie onderwerp, veral wat betref psigologiese dra vermoë en die kwaliteit van die rekreasie-ervaring. Clawson en Knetsch stel dit as volg: "Quality, as applied to outdoor recreation, is hard to define and to measure; yet everyone with any experience, as consumer or as manager of a recreation area, will agree that it exists. Some outdoor recreation experiences are inspirational, or educational, or simply enjoyable, in high degree. Others are mediocre in one or more respects, and still others are inferior, some to the point of negative value or dissatisfaction".⁵⁹

Die meeste studies oor psigologiese dra vermoë handel oor wildernisge-

biede, aangesien 'n hoëgehalte rekreasie-ervaring veral in hierdie gebiede van belang is vir die rekreasiebeoefenaar. Clawson en Knetsch wys daarop dat rekreatiewe dra vermoë nie dieselfde sal wees vir alle rekreasiegebiede en tipes rekreasiegebruike nie.⁶⁰ Bevrediging verkry uit buitlugrekreasie mag wissel met verskillende vlakke en intensiteite van benutting vir byvoorbeeld wildernisgebiede, onderontwikkelde rekreasiegebiede en hoogsontwikkelde rekreasie-oorde. 'n Wildernisgebied sal byvoorbeeld die laagste rekreatiewe dra vermoë besit en 'n lae benuttingsyfer is dus wenslik. Namate die vlak van ontwikkeling in 'n rekreasiegebied toeneem, sal die rekreatiewe dra vermoë ook toeneem. Elke tipe rekreasiegebied sal dus 'n optimum dra vermoë besit. Frissel en Stankey stel voor dat die volle kapasiteit van 'n wildernisgebied bereik is wanneer die grense vir aanvaarbare veranderinge oorskry word.⁶¹ Dít gebeur wanneer een of ander punt bereik word, byvoorbeeld as water in 'n stroom onhygiënies begin word of as kontak met ander mense of mensgemaakte voorwerpe te veel word.

Aangesien feitelike informasie oor die aard van die rekreasie-ervaring in veral afgeleë areas in aanvraag is, is 'n hele aantal "gebruikstudies" reeds onderneem. Die meeste van hierdie studies is situasieanalises gebaseer op data verkry uit vraelyste, en is nie onderwerp aan die toetsing van hipoteses nie.⁶² Volgens Clark het die meeste studies een of 'n kombinasie van die volgende vyf basiese kategorieë van inligting nagevors:⁶³

- i. Demografiese inligting soos woonplek, ouderdom, geslag, geboorteplek, opvoeding, vorige ondervinding, ensovoorts.
- ii. Die motiewe agter die benutting van sekere buitlugrekreasie hulpbronne.
- iii. Die faktore in 'n spesifieke buitlugrekreasiesisteen wat die gedragspatrone van verskeie gebruikers beïnvloed.
- iv. Die mate van ooreenkoms tussen die verwagtinge van die gebruikers en die werklike ervaring.
- v. Die effek van getalle, aktiwiteite en die eienskappe van gebruikers op die funksionering van 'n rekreasiesisteen.

Volgens Mitchell bestaan daar egter nie 'n bruikbare teoretiese raam-

werk waarvolgens psigologiese dravermoë bepaal kan word nie.⁶⁴ Daar is ook min kriteria waarvolgens psigologiese dravermoë beoordeel kan word. Derhalwe is dit moeilik om die bevindinge van verskillende studies te vergelyk.

Wat ekologiese dravermoë betref, het die meeste studies gekonsentreer op die invloed van menslike benutting op kampeerterreine en ander verwante fasiliteite. Om die invloed van menslike aktiwiteite op die natuurlike omgewing te bepaal, word gewoonlik verwys na 'n aantal interafhanklike veranderlikes soos grondsoorte, flora en fauna, topografie, water en klimaat. Clark wys daarop dat die meeste van hierdie studies spesifieke gevallestudies is en dit bemoeilik die klassifikasie en algemene bruikbaarheid van die studies.⁶⁵

Alhoewel die tweeledige aard van rekreatiewe dravermoë (psigologies en ekologies) reeds vir meer as twee dekades erken word, bestaan daar baie min koördinasie tussen studies in die twee aanverwante rigtings. Die rede hiervoor is waarskynlik die feit dat ekologiese studies meer vanuit 'n natuurwetenskaplike oogpunt benader word, terwyl psigologiese studies vanuit 'n geesteswetenskaplike oogpunt benader word. Geïntegreerde, interdisiplinêre navorsing is nodig om hierdie twee aspekte van rekreatiewe dravermoë te koördineer. Volgens Morrison en Priddle moet toekomstige navorsing voortbou op die bestaande, sodat bestuurskriteria daargestel kan word vir die verskillende buitелugrekreasië-aktiwiteite.⁶⁶

Gesien in die lig van die toenemende vraag na buitелugrekreasië en die gepaardgaande oorbenutting van rekreasie-hulpbronne, maak Clawson en Knetsch die volgende stelling: "Research is going to play an increasingly important role. Wise, timely, and economic expansion of recreation facilities and efficient administration of existing areas will require a great deal more in the way of both planning and research."⁶⁷

Ten slotte word die volgende aanhaling gebruik om die kompleksiteit van buitелugrekreasiënavorsing in die algemeen aan te toon: "...the outdoor recreation things we need to know a great deal about, are becoming more numerous and more complex because more people engage in more activities more frequently on more sites and more classified areas with more kinds of facilities costing more money and occupying more land and more water under more intensive management while more

stringent budgetary requirements demand more specific information to satisfy more public interest in more types of programs co-ordinated with more agencies involved in more efforts."⁶⁸ Dít is genoeg om 'n uitdaging aan enige navorser op die gebied van buitelogrekreasië te bied.

1.3 AFBAKENING VAN DIE VELD EN GEBIED VAN ONDERSOEK

Tot dusver is nog geen studie oor buitelogrekreasië, of 'n aspek daarvan, in die Golden Gate Hoogland Nasionale Park onderneem nie. Hierdie ondersoek handel oor alle vorme van buitelogrekreasië wat in die betrokke park beoefen word en waartoe die spesifieke area homself leen. Volledigheidshalwe word enkele vorme van binnenshuise rekreasie in die betrokke park ook ondersoek, alhoewel laasgenoemde van sekondêre belang is in hierdie studie. Rekreatiewe dravermoë as faktor in die beplanning en bestuur van natuurlike rekreasiegebiede word ook ondersoek en die rol van die Nasionale Parkeraad in die voorsiening van buitelogrekreasië word geëvalueer.

Die praktiese deel van die ondersoek is beperk tot die Golden Gate Hoogland Nasionale Park as buitelogrekreasiëgebied. Die ander nasionale parke van Suid-Afrika kom wel in 'n mate onder die soeklig tydens die evaluering van die Nasionale Parkeraad se rekreasievoorsiening.

1.4 DIE DOEL VAN DIE ONDERSOEK

Die doel van die ondersoek is om 'n volledige evaluasie van die Golden Gate Hoogland Nasionale Park as buitelogrekreasië-oord te maak. Huidige tendense en behoeftes ten opsigte van buitelogrekreasië, asook die potensiaal van die studiegebied vir geselekteerde buitelogrekreasië-aktiwiteite word ondersoek. 'n Verdere oogmerk van die ondersoek is die daarstelling van riglyne vir die toekomstige beplanning en bestuur van die Golden Gate Hoogland Nasionale Park in die besonder, en soortgelyke rekreasiegebied in die algemeen. Vir hierdie doel word aandag gewy aan die rekreatiewe dravermoë van natuurlike rekreasiegebiede, veral vanweë die feit dat die studiegebied primêr 'n natuurbehouwingsgebied is. Deur middel van die ondersoek word ook gepoog om 'n praktiese handleiding vir toekomstige buitelogrekreasië-ontwikkeling in die hande van die betrokke parkbestuur te lê.

1.5 METODE VAN ONDERSOEK

Deur middel van 'n literatuurstudie is kennis opgedoen van die onderwerp en insig verkry in verskeie aspekte van buiteligrekreasie en ander vakdissiplines wat in die ondersoek ter sprake kom. Verder is die betrokke aspekte nagevors en met mekaar in verband gebring. Addisionele inligting is verkry deur middel van persoonlike onderhoude, briefwisseling en die versameling van statistieke en kaarte.

Die verlangde inligting ten opsigte van demografiese tendense, benuttingspatrone en behoeftes is deur middel van twee afsonderlike vraelyste wat in die studiegebied versprei is, bekom. Voordat 'n aanvang gemaak is met die verspreiding van die vraelyste, is dit ter plaatse getoets om die betroubaarheid en wetenskaplikheid daarvan te kontroleer. Nadat die vraelyste oor die betrokke ondersoektydperk versprei is, is die ingesamelde data verwerk en aanbevelings en beplanningsriglyne het hieruit voortgespruit.

1.6 DIE ONDERSOEK SOOS DIT IN DIE VERSKILLENDE HOOFSTUKKE UITEENVAL

Hoofstuk 1 beskryf die aktualiteit van die ondersoek, stel sekere uitgangspunte en motiveer die ondersoek. Die doel, afbakening en metode van ondersoek word uiteengesit en verwante navorsingsliteratuur in oënskou geneem.

Hoofstuk 2 handel eerstens oor die toename in aanvraag na buiteligrekreasie en die gepaardgaande gevaar van oorbenutting en vernietiging van natuurlike rekreasiehelpbronne in die algemeen, en nasionale parke in die besonder. Verskeie faktore wat rekreatiewe dra vermoë beïnvloed word tweedens onder die soeklig geplaas ten einde die ekologies-psigologiese samehang van dié begrip aan te toon. Derdens word die beplanning en bestuur van buiteligrekreasiegebiede, met inagneming van rekreatiewe dra vermoë, bespreek. Beginsels en riglyne vir die sinvolle beplanning en bestuur van verskeie tipe buiteligrekreasiegebiede word neergelê. Laastens geniet die rol van evaluasie in beplanning en bestuur ook aandag.

Die totstandkoming van die Nasionale Parkeraad, die eerste wetgewing insake nasionale parke asook huidige wetgewing in dié verband, word in hoofstuk 3 behandel. Verder word die Nasionale Parkeraad se hui-

dige struktuur, funksionering en beleid ten opsigte van buiteligre-
kreasievoorsiening in oënskou geneem. 'n Beskrywing van die buite-
ligrekreasiefasiliteite en -dienste in al die nasionale parke van
Suid-Afrika word gegee en sekere probleme en knelpunte ten opsigte
van buiteligrekreasie in die nasionale parke word uitgelig.

In hoofstuk 4 word 'n oorsig gegee van die geskiedenis en totstandko-
ming van die Golden Gate Hoogland Nasionale Park. Die fisiese ken-
merke van die Park ten opsigte van ligging, topografie, geologie en
geomorfologie, plantegroei, dierelewe en klimaat word ook beskryf.

Hoofstuk 5 behandel die totale infrastruktuur van die Park ten opsig-
te van akkommodasiefasiliteite, rekreasiefasiliteite, -dienste en -pro-
gramme, opvoedkundige dienste, asook alle ander fisiese infrastruk-
tuurontwikkeling. Die personeel en bestuursopset ten opsigte van
natuurbewaring en buiteligrekreasie word bespreek en sekere probleme
en knelpunte in hierdie verband word uitgelig. Laastens word aandag
geskenk aan beoogde ontwikkeling en uitbreiding van die Park se infra-
struktuur.

Besprekings in hoofstuk 6 vloei voort uit die vraelyste wat in die
Park versprei is, asook uit ander data en statistiese gegewens wat in
die Park bekom is. Gegewens ten opsigte van demografiese verander-
likes, buiteligrekreasiepatrone, benuttingsfrekwensies, behoeftes en
tekortkominge asook rekreatiewe dravermoë word weergegee en bespreek.
Gevolgtrekkings word ook gemaak na aanleiding van die beskikbare da-
ta.

In hoofstuk 7 word aanbevelings gedoen na aanleiding van die onder-
soek. Spesifieke aanbevelings ten opsigte van buiteligrekreasie en
verwante infrastruktuurontwikkeling in die Golden Gate Hoogland Nasio-
nale Park word gedoen, asook algemene aanbevelings aangaande die be-
planning van buiteligrekreasie in nasionale parke in die algemeen.
Aanbevelings oor die funksionering van die Nasionale Parkeraad word
ook gedoen.

1.7 VERWYSINGS

1. Suid-Afrika (Republiek), Departement van Sport en Ontspanning, Verslag van die Komitee van Ondersoek na die Stand van Sport en Fisieke Rekreasie onder die Bevolkingsgroepe van Suid-Afrika, p.258.
2. Ibid.
3. Ibid., p.275.
4. Suid-Afrika (Republiek), Nasionale Buro vir Opvoedkundige en Maatskaplike Navorsing, Die Opelugontspanningspotensiaal van sekere Staatseiendomme in die Republiek van Suid-Afrika.
5. Departement van Sport en Ontspanning, op.cit., p.14.
6. Suid-Afrika (Republiek), Departement van Beplanning, 'n Gidsplan vir die Optimum Benutting van die Drakensbergopvanggebiede.
7. Departement van Sport en Ontspanning, op.cit.
8. Ibid., p.401.
9. Ibid.
10. Raad vir Geesteswetenskaplike Navorsing, R.G.N.-sportondersoek, Verslag van die Werkkomitee (nr. 12): Sportopleiding; Opleiding, Publikasies en Navorsing in Sport, p.228.
11. Ibid., p.223.
12. Ibid., p.226.
13. Ibid., p.228.
14. A'Bear, D.R. and Little, A.M., Techniques in Evaluating Natural Resources for Recreation, Eerste Konferensie oor Ontspanningsnavorsing, Stellenbosch, 29 September - 1 Oktober 1976, Verslag van verrigtinge, p.119.

15. Ibid.
16. Little, A.M., Recreation Planning in Natal, Eerste Konferensie oor Ontspanningsnavorsing, ibid., p.64.
17. Ibid.
18. Suid-Afrika (Republiek), Departement van Omgewingsbeplanning, Nasionale Plan vir Buitelugontspanning: Terreingeskiktheids=
klassifikasie, Deel 3.
19. Little, A.M., op.cit.
20. Du Plessis, S.S., Die Vereistes en Standaarde by die Ontwikke=
ling van Ontspanningsoorde en -Fasiliteite, Konferensie oor die
Administrasie van Ontspanningsoorde en -Fasiliteite, op.cit.,
p.46.
21. Clawson, M. and Knetsch, J.L., Economics of Outdoor Recreation,
p.290.
22. Giliomee, J.H., Beplanning van die Benede-Bergrivier vir Buite=
lugontspanning, Eerste Konferensie oor Ontspanningsnavorsing,
op.cit., p.219.
23. Van Zyl, P.H.S., Outdoor Recreation in State Forests and the
Need for Research Especially in Primitive Environments, Eerste
Konferensie oor Ontspanningsnavorsing, op.cit., p.96.
24. Ibid., p.97.
25. Morris, A.J., The Relationship Between Human Carrying Capacity,
Soil Compaction and Recreation Visitor Use Patterns in Camp=
grounds, in S.A. Tydskrif vir Navorsing in Sport, Liggaamlike
Opvoedkunde en Ontspanning, vol. 3, nr. 2, 1980, p.122.
26. Hugo, M.L., Ekologiese Terreinevaluering, in S.A. Tydskrif vir
Navorsing in Sport, Liggaamlike Opvoedkunde en Ontspanning,
vol. 4, nr.2, 1981, p.69.

27. Ibid., p.71.
28. Moll, E.J. and McLachlin, D., A Conservation/Recreation Plan for the Western Table of Table Mountain, in S.A. Tydskrif vir Navorsing in Sport, Liggaamlike Opvoedkunde en Ontspanning, vol.3, nr. 2, 1980, p.95.
29. Ibid.
30. Natal Town and Regional Planning Commission; Planning Report vol.48, 1981.
31. Andrag, R.H., A Review of Recreation in State Forests in South Africa, in S.A. Tydskrif vir Navorsing in Sport, Liggaamlike Opvoedkunde en Ontspanning, vol.3, nr.2, 1980, p.105.
32. Van der Pas, J.B., A Visitor Survey in the Jonkershoek State Forest; in Forestry in South Africa, No. 15, 1974, pp. 35 - 42.
33. Andrag, op.cit., p.107.
34. Van der Pas, op.cit.
35. Van der Walt, T., 'n Sosiologiese Onderzoek na Voetslaanpadgebruik, p.41.
36. Van der Westhuizen, J.M., Bergklim as Ontspanningsaktiwiteit in 'n Gedeelte van die Natalse Drakensberge.
37. Hugo, M.L., Die Magaliesberge: Deel 1: Meesterplan vir Bewaring en Buitelugontspanning.
38. Hugo, M.L., Die Magaliesberge: Deel 2: Voetslaanroete.
39. Andrag, R.H., Studie in die Sederberge oor Buitelugontspanning.
40. Du Plessis, J.W., Openingsrede: Konferensie oor die Administrasie van Ontspanningsoorde en -Fasiliteite, Bethlehem, 19 - 21 November 1969, Verslag van Verrigtinge, p.5.

41. Van Vuuren, J.W. en Van der Walt, S.J., Enkele Teoretiese Aspek-
te en Beplanningsriglyne insake Ontspanning in die Natuur, met
die Oranje-Vrystaat as Studiegebied.
42. Reiff, H.G., Die Bydrae van die Provinsiale Administrasie van die
Oranje-Vrystaat in die Voorsiening van Buitelugontspanning: 'n
Onderzoek met Spesiale Verwysing na die Willem Pretoriuswild=
tuin/Oord.
43. Bloemhoff, H.J., Enkele Aspekte van Opelugrekreasie met Spesiale
Verwysing na Maselspoort.
44. Cloete, J.J.N., Die Administratiewe Vereistes vir Ontspannings=
dienste, Konferensie oor die Administrasie van Ontspanningsoor=
de en -Fasiliteite, op.cit., p.36.
45. Schoeman, J.H., Die Beplanning van Nasionale Parke as Rasionele
en Doelverwesenskaplike Aktiwiteit, p.37.
46. Van Riet, W.F., Recreation in National Parks: A Study in the
Kruger National Park, Eerste Konferensie oor Ontspanningsnavor=
sing, op.cit., p.278.
47. Schoeman, op.cit., p.7.
48. Rosenblatt, D., Die Opvoedkundige Taak van die Nasionale Parke
van Suid-Afrika.
49. Clawson and Knetsch, op.cit.
50. Nash, J.B., Recreation: Pertinent Readings, p.218.
51. Botha, J.F., Die Behoefte aan Ontspanningsoorde en -Fasiliteite
in Suid-Afrika, Konferensie oor die Administrasie van Ontspan=
ningsoorde en -Fasiliteite, op.cit., p.14.
52. Clawson and Knetsch, op.cit.
53. Simmons, I.G., Rural Recreation in the Industrial World, p.181.

54. Ibid.
55. Burton, T.L., Recreation Research and Planning, p.101.
56. Ibid., p.102.
57. Ibid., p.189.
58. Ibid., p.173.
59. Clawson and Knetsch, op.cit., p.164.
60. Ibid., p.167.
61. Frissel, S.S. and Stankey, G.H., Wilderness Environmental Quality, in Eerste Konferensie oor Ontspanningsnavorsing, op.cit., p.219.
62. Clark, C., Prescribing Carrying Capacity Standards for Wildland Areas, in Contact, vol. 10, No.1, 1978, p.66.
63. Ibid.
64. Mitchell, B., Geography and Resources Analysis, in Morrison, K. and Priddle, G., Behavioural Carrying Capacity: A Comment, in Contact, vol. 11, No.3, 1979, p.36.
65. Clark, op.cit., p.63.
66. Morrison and Priddle, op.cit., p.38.
67. Clawson and Knetsch, op.cit., p.289.
68. Van Zyl, P.H.S., op.cit., p.89.

H O O F S T U K 2

2. REKREATIEWE DRAVERMOË AS FAKTOR IN DIE BEPLANNING EN BESTUUR VAN BUITELUGREKREASIEGEBIEDE

2.1 INLEIDING

Buitelugrekreasie kan beskou word as 'n interaksie tussen twee basiese elemente. Eerstens is daar die rekreasiehelpbron (in die geval van natuurgeoriënteerde rekreasie, die natuurlike omgewing) met sy potensialiteite en beperkinge, en tweedens is daar die mens, met sy gesindhede en behoeftes wat sy optrede en aktiwiteite in die natuurlike omgewing sal bepaal. Hierdie twee elemente het 'n wedersydse invloed op mekaar. Die mens put liggaamlike, intellektuele en geestelike waarde uit die natuurlike omgewing deur middel van buitelugrekreasie. Die natuurlike omgewing moet weer alle menslike aktiwiteite dra. Indien hierdie aktiwiteite oormatig plaasvind, kan dit 'n nadelige invloed op die omgewing uitoefen. Die natuurlike omgewing kan nie voortdurend en na willekeur deur die mens benut word sonder dat daar ook aandag geskenk word aan die bewaring daarvan nie.

Soos reeds in die vorige hoofstuk gemeld, kan botsings ontstaan tussen die bewaring van natuurlike rekreasiehelpbronne en die rekreatiewe benutting daarvan. Die verwagting is dat sodanige konflik met die loop van tyd sal toeneem namate die aanvraag na natuurgeoriënteerde rekreasie toeneem. In 'n verslag van die Beplanningskomitee van die Presidentsraad word gewys op sodanige toename in aanvraag, wat in die toekoms al hoe meer druk op bewaringsgebiede kan plaas.¹ Coppock en Duffield het ook in 'n ondersoek bevind dat die aanvraag na natuurgeoriënteerde rekreasie vinniger toeneem as die bevolkingsaanwas.² Hierdie tendens dui op 'n wesenlike probleem vir natuurbewaringsgebiede wat onderhewig is aan 'n relatief hoë rekreatiewe benutting. Aan die ander kant kan die mens nie die geleentheid ontnem word om opvoedkundige, rekreatiewe, estetiese en geestelike waarde uit natuurbewaringsgebiede te put nie. Dit is dus van kardinale belang dat 'n gesonde balans tussen bewaring en benutting gehandhaaf word, sodat die een nie ten koste van die ander geskied nie. Om dit te bewerkstellig is kennis van sekere natuurverwante beginsels sowel as van sekere rekreasiebeginsels nodig. Deur die loop van hierdie hoofstuk

word gepoog om die twee genoemde aspekte in verband te bring met mekaar ten einde beplannings- en bestuursriglyne vir buitelogrekreasië neer te lê. Aangesien hierdie studie oor buitelogrekreasië in 'n nasionale park handel, word die verskillende aspekte onder bespreking in die besonder van toepassing gemaak op nasionale parke. Die onderskeie beginsels en riglyne geld egter ook vir ander natuurbewaringsgebiede waar buitelogrekreasië beoefen word.

Voordat die bespreking verder gevoer word, is dit egter nodig om die begrip buitelogrekreasië, soos dit in die konteks van hierdie studie gebruik word, te omskryf. Buitelogrekreasië is basies enige rekreatiewe aktiwiteit wat in die buitelog beoefen word. Verskeie sportsoorte kan dus ook onder buitelogrekreasië geklassifiseer word.

Vir die doel van hierdie studie word daar egter hoofsaaklik na buitelogrekreasië verwys as daardie aktiwiteite wat natuurgeoriënteerd is. Die aktiwiteite vind dus plaas in noue kontak met die natuur-elemente. Hierdie tipe rekreasie word ook algemeen beskryf as primitiewe rekreasie. Tipiese voorbeelde daarvan is kampering, pick-niek, staptoere, bergklim, hengel, perdry, swem, kanovaart, natuurstudie en natuurbesigtiging. In die meeste gevalle leen 'n nasionale park hom uitstekend tot die beoefening van bogenoemde aktiwiteite.

Die Wet op Nasionale Parke* koppel 'n tweeledige doel aan die totstandkoming van 'n nasionale park, naamlik die bewaring en beskerming van die natuurlike omgewing, en die benutting daarvan tot voordeel en genot van die besoekers. In die betrokke wet word bewaring beskou as die funksie van 'n nasionale park terwyl rekreasie beskou word as 'n wettige gebruik van sodanige gebied.

Volgens Dasmann et.al.³ is 'n nasionale park eerstens 'n relatief groot gebied waar een of meer ekosisteme** voorkom wat nie wesenlik deur menslike ontwikkeling en bewoning beïnvloed is nie en waar plant- en dierspesies, geomorfologiese verskynsels en habitats besondere wetenskaplike, opvoedkundige en rekreatiewe waarde het, of deel uitmaak van 'n landskap met besondere natuurskoon. Tweedens is dit 'n gebied waar die betrokke land se hoogste owerheid stappe geneem het om alle ontginning of bewoning te verhoed of te beëindig en om 'n ef-

---

* Infra, 3.1.3 vir volledige doelstelling.

** Infra, 2.3.1.1 vir omskrywing.

fektiewe beleid toe te pas ten opsigte van die ekologiese, geomorfologiese en estetiese eienskappe van die gebied. Derdens is dit 'n gebied waar besoekers onder spesiale voorwaardes toegelaat word vir opvoedkundige, kulturele, inspirerende en rekreatiewe doeleindes.

Toerisme en rekreasie-aktiwiteite soos stap, swem, bootsport, bergklim, natuurstudies en fotografie word in nasionale parke aangemoedig, behalwe binne beperkte gebiede wat gereserveer is vir die beskerming van sekere spesies en ekosisteme, asook vir navorsingsdoeleindes. Buitelugrekreasie is dus 'n natuurlike uitvloeisel van 'n nasionale park en ruim voorsiening word gewoonlik vir die beoefening daarvan gemaak. Vanweë die uitstaande kenmerke van nasionale parke, soos natuurskoon, groot oop ruimtes en interessante natuurverskynsels, lok hierdie gebiede groot getalle rekreasiebeoefenaars; in die besonder buitelugentoesiaste en natuurliefhebbers.

Veral vanweë versnelde verstedeliking die afgelope paar dekades het die getalle besoekers aan nasionale parke en ander bewaringsgebiede wêreldwyd geweldig toegeneem⁴ - soveel so dat rekreasiebeoefening 'n bedreiging begin inhou vir sommige bewaringsgebiede. "Resource-based outdoor recreation areas, such as national parks, are chosen for their unusual qualities. Their superb features could be destroyed through careless use or bad management - by fire, or improper road building or other unsuitable 'improvements', or through such crowding that many people could no longer enjoy the features which had led to selection of the area in the first place."⁵ Veral in die V. S. A. is sodanige nadelige gevolge in baie gevalle reeds 'n ernstige probleem. Kraus skets die situasie in die V. S. A. baie goed en noem 'n paar voorbeelde hiervan.⁶ Die land se gewildste nasionale park, die "Great Smoky Mountain National Park" in Tennessee word so druk besoek dat daar gereeld reuse verkeersopeenhopings voorkom. Die ruimte is ook heeltemal onvoldoende om die massas kampeerders en ander besoekers gedurende spitsbesoektye te akkommodeer en dié massas besoekers ooreis die beskikbare fasiliteite en die natuurlike omgewing. In die V. S. A. word duisende besoekers op besige naweke weggewys vanweë die oorvol nasionale parke. Een oplossing sou wees om addisionele toegangsroetes en fasiliteite daar te stel en nuwe gebiede oop te stel vir intensiewe rekreasiegebruik. Omgewingsbewaarders beveg egter so 'n benadering en voer aan dat verdere ontwikkeling die "wildernisgehalte" van die nasionale parke sal vernietig.

Kraus wys verder daarop dat rekreasie dikwels die natuurlike omgewing ernstig beskadig en besoedel. Bewys hiervan is vertrapte gras, blootgestelde boomwortels, gronderosie teen hellings en langs rivieroewers asook besoedelde waterstrome, riviere en mere. In Brittanje is die situasie ten opsigte van die oorbenutting van nasionale parke soortgelyk aan dié in die V. S. A.. Burton wys daarop dat indien die getalle besoekers aan Brittanje se nasionale parke steeds gaan toeneem teen die tempo van die afgelope aantal jare, die parke hulle skoonheid en rekreatiewe waarde gaan verloor.⁷

Oorbenutting van natuurlike rekreasiehulpbronne hou dus 'n groot gevaar vir die natuurlike omgewing in, veral in nasionale parke waar die primêre doel die bewaring en beskerming van die natuurlike omgewing is. Verder het die oorbenutting van nasionale parke ook 'n negatiewe invloed op die mens, deurdat dit die gehalte van sy rekreasie-ervaring verlaag. Mense besoek nasionale parke om in die natuur te verkeer en om weg te kom van oorbevolkte stede. Indien die besoeker te veel mense en te veel bedrywighede in die parke sou teëkom, sal hy nie die rekreatiewe bevrediging vind waarop gehoop is nie.

Al wyse waarop bogenoemde probleme die hoof gebied kan word, is deur die besoekers aan rekreasiegebiede te beperk tot die dravermoë van die betrokke park of gebied. Sodanige beperkings sal ook probleme meebring, aangesien bevolkingsgetalle steeds groei en die aanvraag na buiteligrekreasie steeds behoort toe te neem in die toekoms. In die V. S. A. is reeds verskeie stappe geneem om die vernietigende invloed van rekreasie op die natuurlike omgewing te beheer. Van tyd tot tyd word die rol van nasionale parke in die V. S. A. in hersiening geneem en reeds in 1972 is daarop aangedring dat hoteltipe akkommodasie, privaat voertuie en motorkampering in nasionale parke geleidelik uitgefaseer moet word en dat besoekersgetalle beperk moet word tot die fisiese, ekologiese en psigologiese dravermoë* van elke afsonderlike park.⁸

Dit is dus duidelik dat die oorbenutting van nasionale parke 'n ernstige probleem kan word, wat in 'n groot mate toegeskryf moet word aan onvoldoende beplanning, gebrek aan navorsing en ondoeltreffende bestuur en beheer in nasionale parke. Veral by beplanning is dit van kardi-

---

* Infra, 2.2 vir omskrywing van genoemde begrippe.

nale belang dat nie slegs faktore soos rekreasiebehoefte, -tendense en -voorkeure in ag geneem word nie, maar ook die fisiese, ekologiese en psigologiese dravermoë van 'n betrokke gebied. So kan daar in 'n redelike mate voorsorg getref word teen die oorbenutting van nasionale parke en ander bewaringsgebiede.

In Suid-Afrika bestaan daar nog in groot mate geleentheid om voorsorg te tref teen die oorbenutting en uiteindelijke agteruitgang van die land se nasionale parke. Vanweë Suid-Afrika se relatief klein bevolking, ervaar die land nog nie werklik 'n probleem ten opsigte van die oorbenutting van sy nasionale parke nie. Daar is wel gevalle waar sekere rekreasiegebiede agteruitgang begin toon as gevolg van oormatige gebruik. Hier word veral gedink aan Tafelberg⁹ en die Magaliesberge¹⁰ wat digby hoë bevolkingskonsentrasies geleë is. Gevalle waar maatreëls wel ingestel is om oorbenutting en agteruitgang te verhoed, is byvoorbeeld die Otter-voetslaanpad in die Tsitsikamma-seekus Nasionale Park, wat in 1980 vir bykans 'n jaar vir stappers gesluit is nadat die hoë gebruiksiteit 'n nadelige invloed op die omgewing begin toon het. In die Koninklike Natalse Nasionale Park word dagbesoekers sedert 1981 beperk, aangesien die park nie oor voldoende fasiliteite beskik om groot getalle dagbesoekers te akkommodeer nie. Meer fasiliteite om dagbesoekers te akkommodeer is ook nie wenslik nie, aangesien dit sal meebring dat die dravermoë van die park oorskry word.

Indien nasionale parke deeglik beplan, oordeelkundig ontwikkel en doeltreffend bestuur word, hoef rekreasie nie noodwendig 'n bedreiging in te hou vir 'n nasionale park en die bewaringsideaal nie. 'n Baie belangrike faktor by die beplanning, ontwikkeling, evaluering en bestuur van 'n nasionale park is die rekreatiewe dravermoë van die betrokke gebied. Daar is reeds 'n paar keer verwys na die dravermoë van 'n gebied en vervolgens word meer aandag gewy aan die begrip rekreatiewe dravermoë, en die faktore wat dit sal beïnvloed.

2.2 REKREATIEWE DRAVERMOË

In die algemeen gesien, kan die dravermoë van 'n gebied beskryf word as die maksimum getal van 'n spesifieke spesie wat binne 'n bepaalde gebied of omgewing geakkommodeer kan word sonder dat dit 'n nadelige invloed op die omgewing of ander spesies binne die gebied uitoefen. Die dravermoë van 'n gebied is nie op 'n spesifieke vlak vasgestel nie;

dit wissel op natuurlike wyse saam met weers- en klimaatstoestande soos droogtes en oorstromings, asook ander natuurlike verskynsels soos brand, aardbewings en vulkaniese uitbarstings.¹¹ Die dravermoë van 'n gebied word ook dikwels in 'n groot mate deur die mens se direkte of indirekte optrede beïnvloed. 'n Direkte invloed is byvoorbeeld oormatige rekreasiebeoefening in 'n gebied, of veldbrande deur die mens veroorsaak. 'n Indirekte invloed is byvoorbeeld oorbeveiding deur veetroppe.

Onderskeid kan verder getref word tussen verskillende tipes dravermoë, byvoorbeeld beweidingsdravermoë, plantverbouingsdravermoë, rekreatiewe dravermoë, ensovoorts. Rekreatiewe dravermoë is op sy beurt weer 'n omvattende begrip, en 'n aantal tipes van rekreatiewe dravermoë kan onderskei word. So onderskei die "Countryside Recreation Research Advisory Group"¹² in die V. S. A. vier tipes van rekreatiewe dravermoë, naamlik fisiese, ekologiese, ekonomiese en psigologiese dravermoë. Die vier tipes word vervolgens in fyner besonderhede gedefinieer.¹³

2.2.1 Fisiese dravermoë

Dit is die maksimum vlak van rekreasiegebruik, in terme van getalle (mense, motors, bote, ensovoorts) en die aktiwiteite, wat geakkommodeer kan word vir die doel waarvoor 'n spesifieke fasiliteit ontwerp of beskikbaar is. Die fisiese kapasiteit van 'n kampeerterrein is byvoorbeeld bereik wanneer alle beskikbare kampeerplekke gevul is. Die term word gewoonlik vir mensgemaakte fasiliteite gebruik, maar is ook van toepassing op natuurlike hulpbronne soos byvoorbeeld bote op 'n rivier, of stappers op 'n wandelpad.

2.2.2 Ekologiese dravermoë

Dit is die maksimum vlak van rekreasiegebruik, in terme van getalle en aktiwiteite, wat geakkommodeer kan word voordat 'n afname in ekologiese waarde plaasvind, gesien vanuit 'n ekologiese oogpunt. Hierdie dravermoë is dikwels moeilik bepaalbaar, aangesien die invloed van getalle of 'n bepaalde aktiwiteit op die omgewing nie fisies waargeneem kan word voordat dit gewoonlik reeds te laat is nie. Hierdie dravermoë sal ook wissel met die seisoene, klimaat, weersomstandighede en ander natuurlike faktore soos reeds genoem.*

---

* Supra, 2.2

2.2.3 Ekonomiese dravermoë

Dit is die maksimum vlak van rekreasiegebruik, in terme van getalle en aktiwiteite, wat geakkommodeer kan word in 'n gebied wat ook vir nie-rekreatiewe aktiwiteite gebruik word voordat laasgenoemde aktiwiteite skade ly, gesien vanuit 'n ekonomiese oogpunt. Hierdie term kan byvoorbeeld toegepas word op 'n opgaardam wat gebruik word vir watervoorsiening én bootsport, of 'n bosbouplantasie wat gebruik word vir houtproduksie én buiteligrekreasie. Aangesien hierdie bespreking oorwegend oor die rekreatiewe dravermoë van 'n nasionale park handel en geen kommersiële bydrywighede toegelaat word binne die grense van nasionale parke nie, is ekonomiese dravermoë nie van toepassing op die studie nie en daar sal dus nie verder hierop ingegaan word nie.

2.2.4 Psigologiese dravermoë

Dit is die maksimum vlak van rekreasiegebruik, in terme van getalle en aktiwiteite in 'n bepaalde gebied, wat geakkommodeer kan word voordat 'n afname in die kwaliteit van die rekreasie-ervaring plaasvind, gesien vanuit die rekreasiebeoefenaar se oogpunt. Psigologiese dravermoë sal ook wissel na gelang van elke individuele opinie of maatstaf aangaande oorbenutting van 'n bepaalde gebied, asook na gelang van die tipe aktiwiteite wat beoefen word.

Na aanleiding van bogenoemde omskrywings kan die dravermoë van 'n bestuurde rekreasiegebied, soos byvoorbeeld 'n nasionale park, dan gedefinieer word as die maksimum gebruiksiteit wat 'n gebied voortdurend sal kan dra onder die spesifieke bestuurstelsel, sonder dat 'n permanente verandering plaasvind in die natuurlike omgewing, of sonder dat daar 'n beduidende afname in die gehalte van die rekreasie-ervaring van besoekers aan die gebied is.

'n Aansienlike getal akademici, beplanners en rekreasieleiers het reeds besef dat die bepaling en toepassing van standarde vir rekreatiewe dravermoë 'n fundamentele aspek van doeltreffende beplanning en bestuur in 'n rekreasiesisteam is. Die toepassing van standarde ten opsigte van rekreatiewe dravermoë is egter moeilik in die praktyk aangesien dit so 'n wye begrip is. Veral in die V. S. A. bestaan 'n groot hoeveelheid literatuur oor die onderwerp, maar is daar geen algemene ooreenkoms ten opsigte van terminologie en die groot verskeidenheid voorgestelde definisies nie. Soos Barkham dit stel: "Carrying capacity is a phrase delightful in its simplicity, complex in its mea-

ning and difficult to define, as in different situations and to different people it is understood in different ways."¹⁴ Lime en Stankey het die volgende daaroor te sê: "The term carrying capacity is a perfect example of conventional wisdom: everybody talks about managing our recreational resources within their carrying capacity, but when you get down to specifics ..... how many, what kinds, when, for whom, etc., the discussion bogs down."¹⁵

Aangesien dit buite die strekking van hierdie studie val om spesifieke standaarde vir rekreatiewe dravermoë neer te lê, word vervolgens slegs aandag gegee aan die beginsels waarop dravermoë gebaseer is en faktore wat dravermoë sal bepaal, om sodoende riglyne neer te lê vir die beplanning en bestuur van nasionale parke en ander buitелugrekreasiegebiede.

2.3 FAKTORE WAT REKREATIEWE DRAVERMOË BEINVLOED

Die verskillende tipes rekreatiewe dravermoë word vervolgens afsonderlik toegelig en toepaslike aspekte word bespreek ten einde 'n basis daar te stel waarop die beplanning en bestuur van 'n nasionale park in die besonder, en ander buitелugrekreasiegebiede in die algemeen, gebaseer kan word.

2.3.1 Ekologiese dravermoë

Om te kan bepaal hoedanige invloed buitелugrekreasie op 'n natuurlike omgewing kan uitoefen, is dit nodig om eerstens 'n begrip te vorm van die kenmerke van 'n ekosisteem, wat die sensitiwiteit en dravermoë van 'n spesifieke natuurlike gebied sal bepaal.

2.3.1.1 Kenmerke van 'n ekosisteem

'n Ekosisteem is enige ruimtelike of geordende eenheid wat lewende organismes en nie-lewende materiaal bevat, en waar 'n interaksie tussen die lewende en nie-lewende elemente plaasvind ten einde materiaal onderling te verwissel. Die kern van elke ekosisteem lê in die ekologiese prosesse wat daarbinne plaasvind. Daar moet 'n vloei van energie en 'n sirkulering van noodsaaklike chemiese elemente plaasvind indien lewe binne 'n ekosisteem gehandhaaf wil word.¹⁶ Energie en materiaal word opgegaan, gesirkuleer en getransformeer deur middel van biologiese prosesse soos fotosintese, vertering en ontbinding. Die lewende organismes in 'n ekosisteem is dus interafhanklik van mekaar.

In wese is 'n ekosisteem 'n gebied wat min of meer homogeen is in sy fisiese kenmerke en gedomineer word deur die gebied se klimaat en ligging. Die omvang van 'n ekosisteem kan wissel van 'n gebied so groot soos 'n klimaatstreek tot 'n gebied so klein soos 'n rivierkloof. Elke tipe ekosisteem het dus sy eie kenmerke met betrekking tot lewende organismes, wisselwerking en sensitiwiteit. Daar is egter vier basiese komponente waaruit enige ekosisteem bestaan, naamlik abiotiese bestanddele, produserende organismes, verbruikerorganismes en ontbindende organismes. Vervolgens word die vier komponente duideliker omskryf.

2.3.1.2 Komponente van 'n ekosisteem.¹⁷

2.3.1.2.1 Abiotiese bestanddele

Abiotiese bestanddele is die anorganiese en organiese bestanddele wat nie voortdurend in lewende organismes teenwoordig is nie. Dit sluit in water, koolstofdiksied, suurstof, stikstof, minerale en soute. Van die elemente mag stewig verbind wees in anorganiese verbindings, soos silikoon in sandsteen of aluminium in veldspaat, en is nie geredelik tot die beskikking van lewende organismes nie. 'n Belangrike eienskap wat die produktiwiteit van 'n ekosisteem bepaal, is die vorm en samestelling waarin bio-aktiewe elemente en verbindings voorkom. 'n Ekosisteem mag byvoorbeeld noodsaaklike voedingstowwe in oorfloed besit, soos nitrate en fosfate, maar indien dié stowwe in 'n relatief onoplosbare vorm voorkom, is hulle nie geredelik beskikbaar vir plante nie en dus nie van veel nut nie. Een van die belangrikste eienskappe van 'n ekosisteem is die tempo waarteen voedingstowwe uit vastestowwe vrygestel word, aangesien dit die funksioneringstempo van die hele sisteem reguleer.

2.3.1.2.2 Produserende organismes

Produserende organismes is bakterieë en plante wat organiese verbindings opbou. Hierdie organismes produseer hul eie voedsel deur anorganiese samestellings op te neem en organiese materiaal en lewende protoplasma daarvan te vervaardig. Alle groen plante is produserende organismes aangesien hulle hul eie voedsel deur die proses van fotosintese vervaardig. Sommige bakterieë is ook produseerders aangesien hulle ook van fotosintese gebruik maak of chemiese verbindings tot eenvoudiger stowwe afbreek. Alle lewe is afhanklik van die basiese produserende vermoë van groen plante en bakterieë.

2.3.1.2.3 Verbruikerorganismes

Verbruikerorganismes is die diere wat die plantvervaardigde organiese materiale direk of indirek opneem. Verbruikers besit nie die vermoë om hul eie organiese verbindings te produseer om basiese voedingstowwe te verkry nie. Primêre verbruikers of herbivore verbruik die organiese samestellings van plante direk, byvoorbeeld bokke. Sekondêre verbruikers is omnivore of karnivore wat gedeeltelik of ten volle afhanklik is van ander diere vir hulle voedsel, byvoorbeeld roofdiere. Tersêre verbruikers is die tweede- of derde fase roofdier, byvoorbeeld 'n roofdier wat jag maak op 'n kleiner tipe roofdier.

2.3.1.2.4 Ontbindende organismes

Ontbindende organismes is bakterieë en fungi wat organiese samestellings afbreek. Hierdie organismes se voedingstowwe is afkomstig van verrottende en ontbindende organiese materiaal. Hulle is die verteerende organismes van 'n ekosisteem en breek die komplekse organiese molekules van dooie plante en diere af tot meer eenvoudige organiese verbindings wat deur groen plante geabsorbeer kan word. Ontbindende organismes voorsien die finale en noodsaaklike skakel in die lewensiklus van 'n ekosisteem.

2.3.1.3 Ekologiese balans en oorlewingsdrumpels¹⁸

Soos reeds genoem, is die komponente en organismes binne 'n ekosisteem interafhanklik van mekaar. Figuur 2.1 toon die interafhanklikheid van die verskillende organismes. Daar is egter ook kompetisie tussen individuele organismes en tussen verskillende spesies. Seisoenale veranderinge, jaar-tot-jaar wisselings en verwickelinge as gevolg van gedragpatrone gee ekosisteme 'n inherent dinamiese karakter en 'n struktuur wat voortdurend aan die verander is. Dit word algemeen aanvaar dat ekosisteme in so 'n mate samehangend is dat dit matige eksterne veranderinge kan weerstaan en selfs daarby kan aanpas. Ekosisteme het ook die unieke eienskap of vermoë om hulself voortdurend aan te vul, deels vanweë die reproduserende vermoë van die organismes wat komponente van die sisteem vorm.

In 'n ekosisteem word ook 'n menigte homeostatiese meganismes, wat terugvoeringsiklusse genoem word, aangetref. Laasgenoemde neig om die hele sisteem in balans te hou. Deur middel van groei, voortplanting, afsterwe en migrasie van organismes, tesame met die prosesse van die

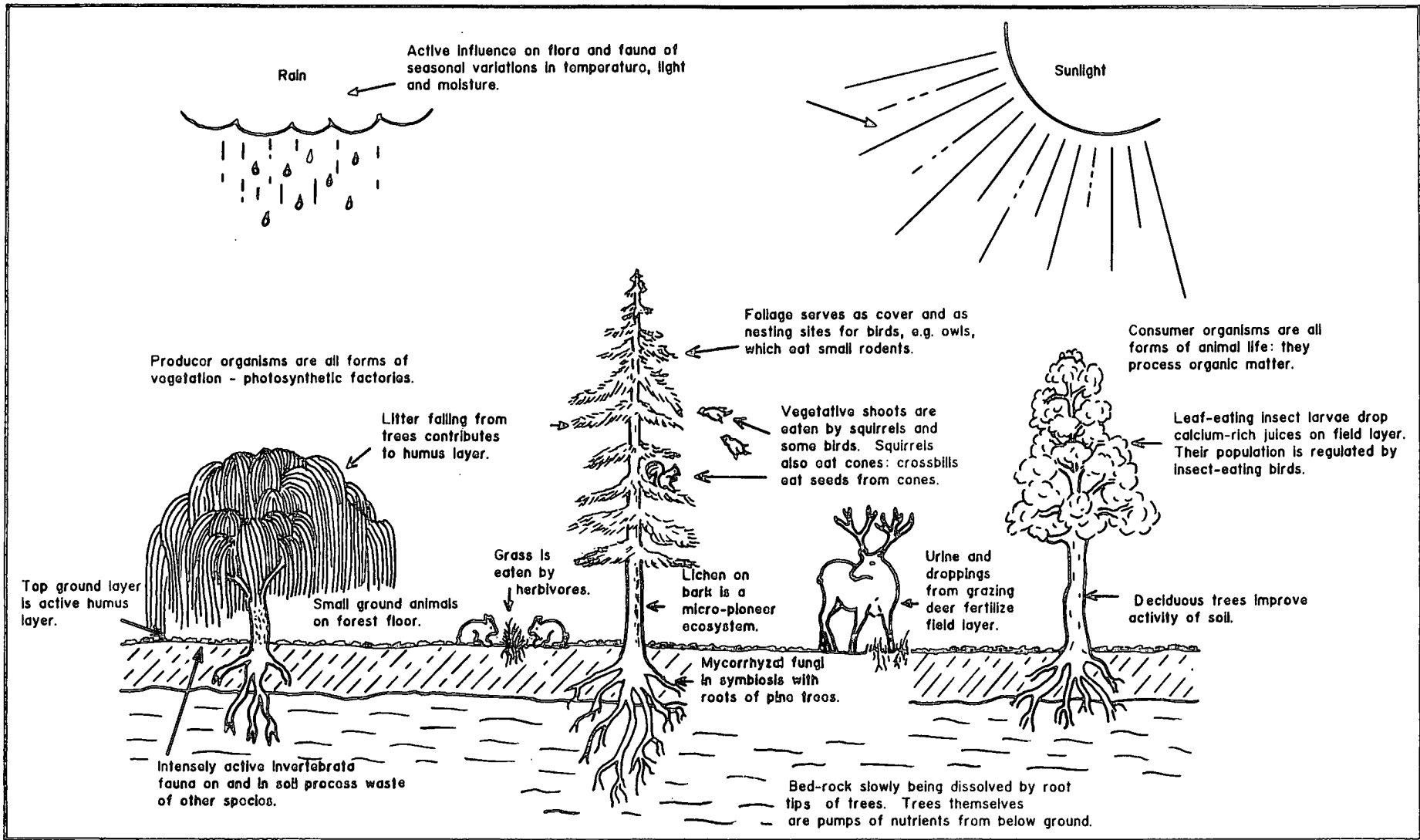

FIG. 2.1 VEREENVOUDIGDE VOORSTELLING VAN INTEGRASIE BINNE 'N NATUURLIKE WOOD-EKOSISTEEM (uit Southwick, op.cit., p. 105)

abiotiese komponente van die sisteem, word die hoeveelheid en bewegingstempo's van die materie en energie beheer. Onstabieliteit in 'n sisteem is die gevolg van wanorde wat deur een of ander eksterne faktor (byvoorbeeld oorbenutting) teweeggebring is. Enige ekosisteem, ongeag hoe aanpasbaar, kan beskadig word tot op 'n drumpel waar herstel nie meer moontlik is nie; met ander woorde tot op 'n punt waarna beperkende faktore so 'n ernstige invloed uitoefen dat herstel, in terme van 'n betekenisvolle menslike tydskaal, onmoontlik is. So byvoorbeeld kan gronderosie teen berghange 'n punt bereik waar die kaal rots blootgestel word. Indien dit gebeur, kan slegs die stadige prosesse van primêre biotiese werking weer grond en plantegroei herstel. Dit kan honderde of duisende jare duur. Indien die getalle van diere só verminder word dat effektiewe voortplanting nie meer moontlik is nie, of indien die habitat van 'n spesie vernietig word, is herstel ook nie meer moontlik nie, al sou 'n paar enkelinge nog vir 'n tyd lank oorleef.

Uit die voorafgaande bespreking is dit duidelik dat 'n ekosisteem beperkte inmenging van buite kan oorleef en wel ook kan aanpas by sekere veranderings. Buitelugrekreasie is 'n inmenging in 'n ekosisteem en indien dit nie oordeelkundig beoefen word en in sekere gevalle beperk word nie, kan dit 'n vernietigende invloed op die omgewing uitoefen, met uiteindelijke verreikende gevolge vir die mens.

2.3.1.4 Die ekologiese implikasies van buitelugrekreasie

'n Ontleding van die ekologiese implikasies van buitelugrekreasie is van besondere belang, veral by 'n bespreking van rekreatiewe dravermoë. Alle vorme van buitelugrekreasie beïnvloed die omgewing waarin dit beoefen word in 'n mindere of meerdere mate. Selfs al is 'n buitelugrekreasieaktiwiteit ook minder aktief van aard, "gebruik" die mens steeds die omgewing om sy spesifieke aktiwiteit te beoefen en herhaalde of gereelde gebruik sal noodwendig 'n invloed op die natuurlike omgewing uitoefen. Verskeie faktore speel ook 'n rol by die impak van buitelugrekreasie op die ekologie. So byvoorbeeld sal faktore soos neerslag, grondtipe, hellings, tipe plantegroei, besoekersfrekwensies en bestuursmaatreëls almal 'n wisselende effek tot gevolg hê. Verder beïnvloed die mens se gedrag tydens sy rekreasiebeoefening ook in 'n groot mate die natuurlike omgewing. Menslike handelinge tydens buitelugrekreasie wat 'n nadelige invloed op die natuurlike omgewing kan uitoefen, word vir die doel van hierdie bespreking

onder vier hoofde behandel, naamlik omgewingsbesoedeling, vertrap=
ping, brande en dan ook die blote teenwoordigheid van die mens. Ver=
volgens word aandag gegee aan die invloed wat hierdie vier aspekte
op 'n natuurlike omgewing kan uitoefen.

2.3.1.4.1 Omgewingsbesoedeling

Omgewingsbesoedeling is 'n prominente verskynsel in die hedendaagse
samelewing. Veral in 'n nasionale park is dit uiters ongewens, maar
kom dit tog voor waar mense buiteligrekreasie beoefen. Die natuur=
like omgewing kan op verskeie maniere besoedel word, soos byvoor=
beeld vaste afval, rioolvullis, gifstowwe en -gasse, asook geraas.
Eersgenoemde twee is hoofsaaklik van toepassing op 'n nasionale park.
Buiteligrekreasiebeoefenaars is dikwels baie onverskillig en alhoewel
vullishouers ruim voorsien word in nasionale parke, word rommel soos
blikkies, bottels, plastiese houers en ander voorwerpe in die omge=
wing agtergelaat of rondgegooi. Vaste afval is nie slegs onooglik
en gevaarlik (byvoorbeeld glasstukke wat rondlê) vir mense nie, maar
het ook 'n nadelige uitwerking op die natuurlike omgewing. Veral me=
tale soos lood en sink wat mettertyd uit sommige afval vrygestel word,
kan giftig wees vir plante en diere.¹⁹ Die feit dat elke element
in 'n ekosisteem in 'n mindere of meerdere mate ander elemente in die
ekosisteem beïnvloed, is dus van groot belang in hierdie verband aan=
gesien vreemde elemente binne die sisteem 'n kettingreaksie tot gevolg
kan hê.

Rioolvullis, aan die ander kant, is gewoonlik ryk aan organiese stow=
we wat plante welig laat groei.²⁰ Die meeste afvalstowwe, hetsy
vloeibaar of afkomstig van vastestowwe, beland uiteindelik in water=
strome, waar dit dan die grootste invloed op lewende organismes uit=
oefen. Indien oorvloedige hoeveelhede organiese materiaal in water=
strome of wateropgaarplekke teenwoordig is, voorsien dit groot hoe=
veelhede voedsel vir verbruikerorganismes, hoofsaaklik bakterieë en fun=
gi. Die respiratoriese aktiwiteite van die verbruikerorganismes
verminder die suurstof in die water en baie waterorganismes kan dan
nie die lae suurstofvlak oorleef nie.²¹ Sommige plante floreer in
of langs waterbronne as gevolg van die groot hoeveelhede organiese
stowwe in die water en dit kan daartoe lei dat ongewenste plante teen
'n onnatuurlik hoë tempo vermeerder. Giftige stowwe in water kan weer
watergebonde plante en diere laat vrek. Die uiteindelijke implika=
sies van omgewingsbesoedeling is dikwels moeilik voorspelbaar, maar

kan in baie gevalle 'n bouse kringloop ontketen.

2.3.1.4.2 Vertrapping

Die vertrapping van die natuurlike omgewing deur buiteligrekreasieliefhebbers sowel as hul voertuie het ook 'n merkwaardige uitwerking op die natuurlike omgewing. In 'n nasionale park sal daar spesifieke dele wees wat veral hieronder ly, soos kampeerterreine, piekniekplekke, stroomoewers en wandelpaaie. Vertrapping hou verskeie nadelige gevolge vir die natuurlike omgewing in, soos gronderosie, vernietiging van plantbedekking en verlaging van die grond se waterhoudende vermoë.

Volgens Speight het vertrapping as gevolg van buiteligrekreasie die volgende uitwerking op 'n natuurlike omgewing:²²

Plantegroei word beskadig en die meeste spesies se groeikrag neem af, of hulle vrek. Sommige plantspesies, veral onkruid, groei weer weliger. Die plantegroei se hoogte en blomfrekwensie neem ook af. 'n Direkte gevolg van vertrapping is die verandering in die kompaktheid van grond, wat hoofsaaklik veroorsaak dat reënwater vinniger afloop.

Liddle wys daarop dat grondgebonde dierspesies soos slakke, erdwurms en spinnekoppe se getalle verminder as gevolg van die vertrapping van plantegroei en grond.²³ Duffey het in sy ondersoek na die invloed van vertrapping op grondorganismes bevind dat daar 'n negatiewe korrelasie tussen vertrapping en die aantal grondorganismes bestaan, met ander woorde, hoe hewiger die vertrapping, hoe minder organismes is teenwoordig.²⁴

Westhoff wys daarop dat die invloed van vertrapping nou saamhang met die kwesbaarheid van die spesifieke ekosisteem.²⁵ In baie gevalle kan 'n bepaalde omgewing duisende besoekers per jaar dra, met die voorbehoud dat die besoekersgetalle egalig versprei is oor die hele jaar. In ander gevalle kan 'n klein jaarlikse besoekerstal 'n nadelige invloed op die omgewing uitoefen. In alle gevalle is die intensiteit van rekreatiewe benutting 'n baie belangrike faktor ten opsigte van omgewingsimpak in die algemeen, en vertrapping in die besonder. Dit is dus veral gedurende spitsbesoektye dat die skade aangerig word.

Aangesien vertrapping in die meeste gevalle 'n vermindering in plantbedekking tot gevolg het, is erosie ook 'n indirekte gevolg van vertrapping. Veral waar 'n steil helling onderhewig is aan vertrapping word die erosieproses versnel. Voetpaadjies kom dus veral hier ter sprake. Voetpaadjies dien dikwels as afvoerkanale vir reënwater en mettertyd kan slote gevorm word. Die erosieproses word ook in 'n groot mate beïnvloed deur die rigting van die voetverkeer. So het Bayfield bevind dat voetverkeer teen 'n helling af 'n groter invloed op die erosieproses uitoefen as opwaartse voetverkeer.²⁶

Vertrapping kan ook die waterhoudende vermoë van grond ernstig benadeel. Gebiede met 'n hoë reënval, veral bergagtige dele, speel 'n baie belangrike rol as watervoorsieningsgebiede vir strome en riviere.²⁷ Sodanige gebiede dien as't ware as 'n spons wat reënwater opvang en dan geleidelik laat afloop, lank nadat die reën geval het.* Vertrapping deur mense en diere, en die gepaardgaande vermindering van plantegroei, verlaag dan die grond se waterhoudende vermoë, met die gevolg dat reënwater vinniger wegvloei. Uiteindelik kan dit tot gevolg hê dat minder vog oor die lang termyn vir plante en diere beskikbaar is en dit kan die totale karakter of ekosistემwerking van 'n gebied verander.

2.3.1.4.3 Vure en veldbrande

Brande is wel 'n natuurlike verskynsel wat in baie gevalle as 'n beheerende faktor in 'n ekosistემ dien. Beheerde brandprogramme word ook in sommige gevalle oordeelkundig in nasionale parke toegepas om onnatuurlike veranderings in 'n gebied se plantegroei teë te werk.²⁸ Onbeheerde brande en vure kan egter verreikende gevolge vir 'n natuurlike omgewing inhou, veral vir 'n natuurbewaringsgebied soos 'n nasionale park.

Buitelugrekreasiëbeoefenaars, veral kampeerders, piekniekhouders en stappers, maak gereeld vure om kos voor te berei, as beskerming teen koue of vir die geselligheid daarvan. Vuurmaakplekke word ruim voorsien in nasionale parke, of vuurmaak word beperk tot sekere gebiede waar die verspreiding van vuur nie 'n wesenlike gevaar is nie. Mense maak egter ook vure op plekke waar dit 'n risiko vir die omgewing inhou. 'n Vuur as sulks hou net gevaar in vir die onmiddellike omge-

---

* Infra, 4.2.3

wing indien die vlamme of hitte daarvan nabygeleë plante of bome kan beskadig. 'n Onbeheerde veld- of bosbrand kan egter besondere ekologiese implikasies en gevare inhou.²⁹

In die eerste plek vernietig en beskadig 'n brand die plant- en dierelewe van 'n gebied in so 'n mate dat dit jare kan duur voordat die gebied weer hestel het. In sommige gevalle is herstel nie moontlik nie. Na 'n verwoestende brand gebeur dit dikwels dat ongewenste plantspesies te vinnig toeneem in verhouding met ander plantsoorte. Dit het dan 'n nadelige invloed op die weidingsgehalte van die gebied, asook die waterhoudende vermoë van die grond. Die tyd van die jaar wanneer 'n brand voorkom, speel ook 'n bepalende rol. Indien 'n brand byvoorbeeld aan die begin van die winterseisoen voorkom in 'n somer-reënvalstreek, beteken dit dat die veld die hele winter kaal sal wees, geen weiding is dan beskikbaar nie en die grond droog teen 'n sneller tempo uit weens direkte blootstelling aan die son. Benewens die beskadiging en vernietiging van plantspesies, veroorsaak die geweldige hitte van 'n brand dat die grond uitdroog, met verdere negatiewe gevolge vir plante en diere indien dit nie gou weer sou reën nie. Selfs al sou dit ook kort daarna reën, is die plantbedekking ná 'n brand so yl dat reënwater vinnig sal afloop en gronderosie kan veroorsaak. Gegaardgaande hiermee is ook die afname in die waterhoudende vermoë van die grond, soos reeds bespreek. Dit is dus duidelik dat veldbrande 'n baie nadelige uitwerking op die omgewing kan hê, veral in 'n gebied met 'n lae reënval.

2.3.1.4.4 Die teenwoordigheid van groot getalle mense

Die blote teenwoordigheid van mense in 'n natuurlike omgewing kan ook die ekologie in so 'n mate versteur dat agteruitgang plaasvind. Veral diere en voëls word hierdeur geraak. Diere en voëls hou oor die algemeen nie van die mens se teenwoordigheid in of naby hul habitat (met ander woorde hul leef-, voedings- en voortplantingsruimte) nie. Liddle³⁰ en Speight³¹ wys daarop dat menslike teenwoordigheid wel 'n invloed uitoefen op die verspreiding van diere. Speight toon ook aan dat menslike teenwoordigheid 'n negatiewe invloed het op die broei-patrone van voëls en tot gevolg het dat sekere voëls glad nie broei nie.³² Indien groot getalle mense dus 'n spesifieke natuurlike habitat soos 'n riviervallei of 'n wateroppervlakte gereeld besoek, verwillder dit die diere en voëls van die area en moet hulle elders 'n heenkome soek. Die verdwyning van sekere dierspesies uit 'n gebied beteken ook die verdwyning van 'n skakel uit die ekosisteem en sodoende

word die balans versteur.

Benewens bogenoemde effek van die mens se teenwoordigheid is daar ook gepaardgaande menslike optrede wat nie onder die vorige hoofde ingesluit is nie. Die rekreasiebeoefenaar se gesindheid teenoor die natuurlike omgewing is 'n belangrike faktor. Hugo merk tereg op dat dit nie soseer die ekologiese aard van 'n gebied, die betrokke beheermaatreëls of selfs die getal gebruikers is wat lei tot ekologiese agteruitgang nie, maar wel die gesindheid van die gebruiker.³³ Verkeerde gesindhede by buitelogrekreasiëbeoefenaars is hoofsaaklik die gevolg van 'n gebrek aan kennis van, en waardering vir die natuurlike omgewing. Vandalisme, nalatigheid en onverskilligheid kan spruit uit 'n verkeerde gesindheid. Die uiteinde is dan bekende voorbeelde soos die ontsiering van die omgewing, stigting van veld- en bosbrande en die vernietiging of verwydering van seldsame plant- en dierspesies.

Die mens se teenwoordigheid en bedrywighede het dus in die meeste gevalle noodwendig 'n impak op die natuurlike omgewing. Oorbenuiting deur middel van buitelogrekreasië sal enige versteuring intensifiseer en agteruitgang bespoedig. Derhalwe is dit noodsaaklik dat die ekologiese dra vermoë van 'n nasionale park nie oorskry word nie. Later in die hoofstuk word aandag gegee aan beplannings- en bestuursaspekte in hierdie verband.

2.3.2 Psigologiese dra vermoë

Die begrip psigologiese dra vermoë is reeds omskryf, naamlik die maksimum vlak van rekreasiegebruik wat geakkommodeer kan word voordat daar 'n afname plaasvind in die rekreasie-ervaring. In die omskrywing word slegs melding gemaak van die getalle (mense, aktiwiteite) wat 'n invloed op die mens se rekreasie-ervaring het. Psigologiese dra vermoë strek egter verder as dit en het nie net te make met die gebruiksin-tensiteit van 'n gebied nie, maar ook die ontwikkelingsintensiteit en versteurings in die natuurlike omgewing. Dit beteken dat te veel mensgemaakte strukture, veral swak beplande en onooglike strukture, asook opmerklike agteruitgang in die natuurlike omgewing ook daartoe sal bydra dat die gehalte van die buitelogrekreasië-ervaring afneem.

Psigologiese dra vermoë as studieveld is nog in 'n ontwikkelingstadium en studies op dié gebied is nog slegs vir ongeveer die afgelope twee dekades onderneem. In die V. S. A. is reeds 'n aansienlike hoeveelheid

literatuur oor psigologiese dra vermoë beskikbaar, maar heelwat tekortkominge bestaan steeds.* Wat egter in gedagte gehou moet word, is dat elke natuurlike gebied of terrein 'n reeks potensiële vermoëns besit, wat weer elk 'n verskillende uitwerking op die mens se rekreasie-ervaring sal hê. Verder is individuele gewaarwordinge en die aard van die bestuurstelsel in 'n spesifieke gebied ook bepalende faktore. Volgens Morrison en Priddle lê die grootste waarde van die begrip psigologiese dra vermoë dan daarin dat dit 'n raamwerk vorm of beginsels neerlê vir die identifisering van betekenisvolle oorwegings tydens die beplanning en bestuur van buitелugrekreasie.³⁴

Ten einde beginsels of riglyne te kan neerlê ten opsigte van psigologiese dra vermoë, is dit nodig om kennis te dra van die motiveringsfaktore wat aanleiding gee tot deelname aan buitелugrekreasie. So doende kan 'n begrip gevorm word van die gewaarwordinge wat 'n invloed sal uitoefen op die buitелugrekreasiebeoefenaar se rekreasie-ervaring.

2.3.2.1 Motivering tot rekreasie

Verskeie teorieë bestaan oor die motivering tot rekreasie. Basies is daar drie benaderings, naamlik die instrumentalistiese benadering, die homeostatiese benadering en die selfverwesenlikingsbenadering.³⁵ Vervolgens word die drie benaderings van nader beskou.

2.3.2.1.1 Instrumentalistiese benadering

Volgens hierdie benadering word spel en vryetydsaktiwiteite geregverdig en verklaar nie soseer om die innerlike satisfaksie en uitlewingspotensiaal wat dit inhou nie, maar om dít wat daarmee bereik kan word, of die konsekwensies waartoe dit kan lei. Vryetydsaktiwiteite word gesien as instrumenteel tot een of ander doel buite die aktiwiteite self. Dit word dan ook geregverdig in die mate waartoe hierdie doel bereik word. Spel en vryetydsaktiwiteite word dan byvoorbeeld gesien as 'n instrument tot voorkoming van jeugmisdad, die bevordering van geestelike gesondheid, die vorming van goeie sosiale verhoudinge, die ontwikkeling van karakter, die verhoging van arbeidsproduksie, en vele meer.

Die kern van dié benadering is dus spesifieke oogmerke wat nagestreef word en bereik wil word deur middel van vryetydsaktiwiteite. Alhoe-

---

* Supra, 1.2.2

wel rekreatiewe aktiwiteite aangewend kan word om die oogmerke te bereik, verklaar dit nog nie waarom mense aan spesifieke aktiwiteite deelneem nie, soos byvoorbeeld aktiwiteite in die buitelug.

2.3.2.1.2 Homeostatiiese benadering

Hierdie benadering is gebaseer op die verskynsel dat alle liggaamsprosesse na 'n interne balans of ewewig neig, genoem homeostasis. Ook in menslike gedrag bestaan daar 'n neiging om te streef na 'n optimum balans.

Verskeie teorieë bestaan onder hierdie benadering. Een van die vroegste teorieë oor spel val in hierdie kategorie, naamlik die teorie dat mense speel om van oortollige energie ontslae te raak. Spel dien dus die doel om ewewig te herstel, om 'n energiebalans te bewerkstellig. Dit impliseer dat indien surplusenergie opgebruik is, die persoon sy spel staak. Hierdie teorie het sy tekortkominge, want spel duur dikwels voort te midde van vermoeidheid en 'n tekort aan energie. Daar kan ook moeilik bepaal word wanneer die mens werklik 'n surplus energie het.

'n Ander teorie is dié waar vryetydsaktiwiteite gesien word as 'n vorm van ontspanning. Dit is 'n gedragswyse wat spanning of angs wegdreineer om 'n toestand van psigologiese ontspanning en ewewig tot stand te bring. Spanning en angs wat ontstaan as gevolg van werksomstandighede, gejaagdheid en onsekerheid word in rekreatiewe aktiwiteite geneutraliseer om sodoende 'n balans te handhaaf. Rekreatiewe aktiwiteite hef dus spanning op en besit as sodanig 'n versterkende waarde met die gevolg dat 'n persoon geneig sal wees om in die toekoms weer sodanige aktiwiteite te beoefen. Hierdie teorie word redelik wyd aanvaar en het beslis 'n plek in die motivering tot rekreasie.

'n Ander sy van die teorie is dat die eise wat gestruktureerde arbeid aan die mens stel, hoofsaaklik meebring dat 'n wanbalans ontstaan. Die stelling word gemaak dat arbeid "boos" is en tot negatiewe newe-effekte lei wat deur rekreasie geneutraliseer moet word. Die arbeidsituasie ontnem die mens sy geleenthede tot selfekspresie en uitlewing. Vryetydsaktiwiteite moet dan vir hierdie verlies kompenseer. Rekreatiewe aktiwiteite verplaas die mens na 'n andersoortige situasie met ander verwagtinge en eise, en dit alleen is in baie gevalle voldoende om 'n balans te bewerkstellig.

Die mens soek egter nie altyd na ewewigtigheid en balans nie. Soms strewe hy juis aktief daarna om die ewewig te versteur en opwinding en spanning vir homself te skep. Hy soek na aktiwiteite en interessante kontak met sy omgewing. In hierdie verband bestaan daar dan 'n variasie van die homeostatiese benadering, naamlik die balans-disbalansteorie.

Van die jonger teorieë plaas die klem op aktivering, opwinding, variasie en afwisseling. Waar die ander homeostatiese modelle die klem laat val op 'n optimale staat van ewewig en relatiewe passiwiteit, beklemtoon die jongere teorieë die strewe na aktiwiteit, opwinding en variasie as aanvullend tot die homeostatiese benadering. Volgens hierdie teorie hou die mens nie net van middelmatigheid en voorspelbaarheid nie, maar verkies ook afwisseling en aktiewe betrokkenheid by sy omgewing. Die mens beskik oor 'n natuurlike aktiwiteitsdrang, 'n behoefte na interessante wisselwerking met sy omgewing. Hy is 'n dinamies-aktiewe wese eerder as 'n wese wat passief wag dat die omgewing op hom inwerk en sy gedrag manipuleer en stuur.

So neem mense nie noodwendig aan sport en rekreasie deel om te ontspan nie; hulle verkies dit vanweë die opwinding en spanning wat daarmee gepaard gaan. Dikwels gebeur dit dat mense wat 'n veeleisende en spanningsbelaaide leefwyse voer, boonop nog opwindende en selfs spanningsvolle gebeurtenisse verkies soos hoogs mededingende sport, spanningsvolle rolprente, en so meer. Die gevolgtrekking is dan dat passiwiteit en onbetrokkenheid nie met 'n normale menslike bestaan geassosieer kan word nie. Die normale bestaan is eerder relatiewe aktiwiteit, variasie en omgewingsbetrokkenheid. As mense nie met arbeid besig is nie, beteken dit nie dat hulle passief raak nie. Hulle soek na stimulerende ervarings en aktiwiteite wat hulle interessant sal besighou.

Dit is duidelik dat die homeostatiese benadering in 'n groot mate van toepassing gemaak kan word op buiteligrekreasie, aangesien buiteligrekreasie die mens die geleentheid bied om ontslae te raak van spanning en frustrasies; dit lei tot selfekspresie en uitlewing, kompenseer vir dit wat die mens in sy alledaagse lewe mis, en verplaas die mens na 'n anderse situasie met anderse verwagtinge. Verder bied die buitelig ook aan die mens die geleentheid tot opwinding en interessante kontak met sy omgewing, asook afwisseling en variasie.

2.3.2.1.3 Benadering van selfverwesenliking

Volgens hierdie benadering bied aktiwiteit die geleentheid tot selfverwesenliking. In kreatiewe aktiwiteit kan die mens homself uitleef en kan hy iets van sy eie vrye self in sodanige aktiwiteit vergestalt. Arbeid bied nie altyd die geleentheid hiertoe nie, maar spel bied wel sulke moontlikhede.

Spel en rekreatiewe gedrag kom selde voor wanneer die mens se voortbestaan bedreig word. Dit kom meestal voor wanneer basiese lewensbehoefte soos honger, dors, rus, skuiling en sekuriteit bevredig is. Eers dán word die kans gunstig vir rekreatiewe en selfverwesenlikende aktiwiteite.

Volgens Maslow is daar 'n hiërargie van menslike behoeftes wat bevrediging soek.³⁶ Die behoeftes is biologies-fisiologies sowel as psigologies van aard. Die biologies-fisiologiese behoeftes hou verband met die mens se voortbestaan. As hierdie behoeftes bevredig is, ontwaak 'n volgende behoefte wat die drang na veiligheid, beskutting, sekuriteit en beskerming van eie regte en voorregte insluit. Voortbouend hierop is daar die behoefte na liefde en identifikasie met 'n groep of persoon. Die volgende behoefte is na agting en sosiale aanvaarding; dat ander mense hom positief sal evalueer en sy menslike waardigheid sal respekteer. Die hoogste behoefte is dié na selfverwesenliking, met ander woorde om te wees dit waartoe jou Godgegewe talente jou toegerus het. Selfverwesenliking lê daarin dat eie bekwaamhede en talente ontwikkel moet word en dat groei en vooruitgang ervaar word.

Sommige mense se werk is van so 'n aard dat hulle hulself in die werksituasie kan uitlewe en dat hulle iets van hulself in die betrokke werk kan vergestalt. Sodanige arbeid voorsien in die mens se behoefte na satisfaksie en geluk. Daar is egter veel meer persone wat nie die geleentheid tot selfverwesenliking in hul werk vind nie. Daar moet dus op 'n ander wyse, buite die werksituasie, gesoek word na selfverwesenliking. Rekreasie bied aan die mens hierdie geleentheid. Hy kan dus self soek na 'n aktiwiteit waarin hy homself kan vergestalt. Gereelde of selfs periodieke beoefening van 'n gekose aktiwiteit bied dan die geleentheid tot selfverwesenliking.

Mense met 'n belangstelling en liefde vir die buitelug en die natuur kan deur buitelugrekreasie 'n weg vind na selfverwesenliking indien

hulle werksituasie nie die geleentheid daartoe bied nie.

Uit die voorafgaande teorieë kan nou 'n begrip gevorm word van die motivering tot deelname aan rekreasie. Dit kan dus aanvaar word dat mense ook buitelogrekreasie beoefen om 'n sekere behoefte te bevredig, of in hul strewe na psigologiese balans (ofskoon hulle nie altyd die dieper liggende motivering agter hul optrede besef nie). Wat egter duidelik is, is dat elke individu sekere verwagtinge sal koester van sy besoek aan 'n buitelogrekreasie-oord, of van sy spesifieke aktiwiteit in die buitelog. Die gehalte van die rekreasie-ervaring is dus van groot belang.

Teorieë soos genoemdes is in 'n groot mate 'n veralgemening van menslike motivering tot rekreasie. Aangesien rekreasie 'n persoonlike ervaring is, bepaal die persoonlikheid van elke individu ook sy voorkeure ten opsigte van sy rekreasiebeoefening. Murphy wys daarop dat elke individu sekere rekreatiewe aktiwiteite kies op grond van die vermoë daarvan om sekere van sy behoeftes te bevredig.³⁷ So sal verwag word dat 'n persoon dáárdie aktiwiteite sal kies wat strook met sy inherente waardes en eie persoonlikheid. In die lig hiervan word aanvaar dat sekere rekreatiewe aktiwiteite die behoeftes van individue beter bevredig as ander, en dat die individu se eie unieke persoonlikheid sal bepaal wat geskik is vir hom of haar.

Onderliggend aan die motivering tot rekreasie, is daar verskeie ander faktore wat aanleiding gee tot buitelogrekreasiebeoefening. Vervolgens word aandag hieraan gewy.

2.3.2.2 Faktore wat aanleiding gee tot buitelogrekreasie

Daar is verskeie faktore wat die aanvraag na buitelogrekreasie beïnvloed, soos onder andere beskryf deur Sapora en Mitchell,³⁸ Butler,³⁹ Ball en Cipriano,⁴⁰ en Bloemhoff.⁴¹ Die volgende is van die belangrikste:

- Faktore verwant aan die potensiële rekreasieverbruikers as individue.
- Faktore verwant aan die rekreasie-area as sodanig.
- Die verhouding tussen die potensiële verbruiker en die rekreasie-area.
- Die tyd-, inkomste- en mobiliteitsfaktor.

- Die hedendaagse lewenstempo.
- Ouderdom.
- Verstedeliking.
- Bevolkingsgetalle.
- Opvoedingspeil.
- Moderne werksomstandighede.
- Tegnologiese ontwikkeling.

Al die genoemde faktore kan die mens in 'n mindere of meerdere mate motiveer, of daartoe aanleiding gee, dat hy spesifiek buitelugrekreasie beoefen. Slegs sommige van hierdie faktore sal egter so 'n psigologiese invloed op die mens uitoefen dat hy 'n behoefte sal ondervind om in die buitelug of natuur te verkeer. Dit sal verder daartoe aanleiding gee dat die mens sal soek na 'n hoëgehalte rekreasie-ervaring in die buitelug. Twee faktore, naamlik verstedeliking en tegnologiese ontwikkeling, het veral 'n groot impak op psigologiese dravermoë. Sodanige impak en die aktualiteit van genoemde faktore noodsaak verdere toeligting. In hierdie verband het Pearse die volgende te sê: "Man has a deep psychological need to keep in close contact with nature periodically to renew his spirit. Without this, the quality of life deteriorates. In die face of our population and technological explosion this need is going to grow in future. It is essential, if we are to preserve our sanity and our integrity, that we strike a balance between the demand of economic development and the deeper demand of man's inner spirit".⁴²

2.3.2.2.1 Verstedeliking

Sedert die mens se bestaan op aarde het hy vir meer as 90 % van die tyd 'n landelike bestaan gevoer.⁴³ Dit is slegs sedert die Industriële Revolusie dat verstedeliking werklik 'n prominente verskynsel begin word het. Die mens se verbintenis met die natuur is onafskeidbaar, en die buitelug of natuurlike omgewing sal altyd 'n deel van die mens se bestaan uitmaak.

Veral in ontwikkelde lande het die persentasie stedelinge die afgelope paar dekades geweldig toegeneem. Figuur 2.2 toon die toename in die persentasie stedelinge wêreldwyd in verhouding tot die totale bevolking.

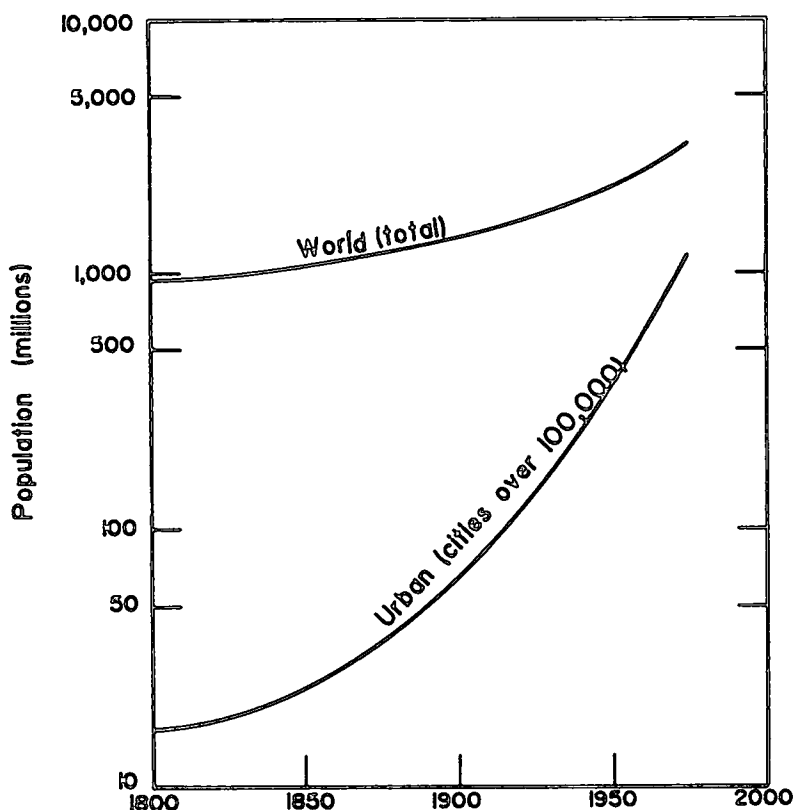

FIG. 2.2 WORLD AND URBAN POPULATIONS 1800-1972 *

Daar is beraam dat ongeveer 71 % van die bevolking in ontwikkelde lande in 1980 stedelinge was.⁴⁴ In Suid-Afrika is die verstedeliking= syfer ook hoog en volgens die 1980-sensusopname is die persentasie stedelinge 89 % vir Blankes, 77 % vir Kleurlinge, 91 % vir Asiate en 38 % vir Swartes.⁴⁵ Verstedeliking is 'n verskynsel wat nie verhoed kan word nie, veral in ontwikkelde lande, en in die toekoms sal die persentasie stedelinge steeds toeneem.

Verstedeliking het 'n beslissende verandering in die mens se lewensstyl teweeggebring en beïnvloed ook sy rekreatiewe aktiwiteite en behoeftes. Die Stanford-navorsingsinstituut het bevind dat daar 'n duidelike verband bestaan tussen die grootte van 'n stedelike sentrum en die aanvraag na buitlugrekreasie.⁴⁶ Hoe groter die stedelike sentrum of konsentrasie, hoe groter is die aanvraag na buitlugrekreasie.

* United Nations, Growth of the World Urban and Rural Population: 1920 - 2000, p.52.

Daar is verskeie redes waarom inwoners van groot stedelike sentra meer gereeld in die buitelug ontspan as inwoners van kleiner sentra en landelike bewoners.

In stede is die lewenstempo geweldig vinnig in teenstelling met die rustiger tempo in 'n landelike omgewing. Eise vir hoër produktiwiteit, groot afstande tussen mense se werk- en woonplek en die hoë eise wat die sosiale samelewing stel is onder andere faktore wat hier toe bydra.⁴⁷ Hierdie gejaagdheid, tesame met ander faktore soos verkeersopeenhopings, gebrek aan oop ruimtes, geraas en besoedeling, dra daartoe by dat spanning en frustrasie by die stedeling opbou. Van tyd tot tyd sal die stedeling dan die behoefte ondervind om weg te kom uit die stad met al sy gejaagdheid en irritasies, selfs al is dit net vir 'n dag. Die volgende aanhaling van Kraus omskryf die toedrag van sake baie goed. "..... the tenor of modern living is so tense, noisy, competitive, and fast paced that there is a great need to get away from the hubbub of urban living and industrial life, and to come into contact with the world of nature. This means that man can become, even briefly, a tiny entity in the vast world of fields, forests, mountains, streams, and lakes. He is free from the strain, abstractions and mechanized pace of city living. He sees himself in the context of total existence. He sees order and beauty in the world, and perceives vastness, space, silence. He meditates and examines his own values and way of life."⁴⁸

Buitelugrekreasie bied aan die mens die ideale uitlaatklep vir opgehoopte frustrasies en emosies. Onder hierdie omstandighede sal die mens dan sekere verwagtinge van sy ervaring in die buitelug koester, en dit beklemtoon weer die belangrikheid van die gehalte van die rekreasie-ervaring en die gepaardgaande psigologiese dravermoë. Verstedeliking is dus 'n faktor wat verband hou met psigologiese dravermoë.

2.3.2.2.2 Tegnologiese ontwikkeling

Die afgelope paar dekades is gekenmerk deur geweldige vooruitgang op tegnologiese gebied. Talle nuwe uitvindings en verbeterde masjien- en apparate het die lig gesien ten einde die mens tyd te bespaar en sy lewe makliker te maak. Dit het veral 'n groot verandering te weeggebring in die mens se werksomstandighede. Meganisasie en outomatisasie is die gevolg van tegnologiese ontwikkeling, en vandag word

die pas as't ware deur die masjien aangegee. Skeppingsmoontlikhede het verdwyn en die mens put min bevrediging uit sy werk as sulks.⁴⁹

Vroeër jare was die meeste arbeid fisiek van aard, en daarbenewens het die werker die geleentheid gehad om skeppend op te tree in sy werk. Verder het sy werk hom dikwels voor 'n uitdaging gestel en was daar volop afwisseling in die werksituasie. Vandag is die gemiddelde werker egter meer passief werksaam en sy daaglikse taak is dikwels niks meer as die druk van knoppies of die kontrolering van 'n proses nie. Dit het die werker sy skeppingsmoontlikhede ontnem, soos Sapora en Mitchell dit stel: "Who makes the automobile? No one in particular but many, many individuals. Who derives the satisfaction of having created it? No one. So another human aspiration, the creative, is not served by human industry".⁵⁰ Die werker se dagtaak is verder ook stereotiep van aard en hy is opgelei om slegs 'n sekere aspek van 'n vervaardigingsproses of taak te verrig. Dit ontnem hom die uitdaging en afwisseling wat hy nodig het om belangstelling in die werk te behou. Die gevolg is verveelde mense wat geen bevrediging uit hulle werk put nie. "Modern industry from the workers' standpoint is built upon an unwaring task, suppression of variation, and the subordination of personality. The net result is monotony."⁵¹ 'n Uitvloeisel van tegnologiese vooruitgang is dus die hedendaagse werksomstandighede wat spanning, verveeldheid en frustrasie skep.

Buite die werksituasie het tegnologiese ontwikkeling ook 'n groot invloed op die mens se daaglikse bestaan teweeggebring. Talle apparate is ontwikkel om die mens se huislike en ander take te vergemaklik. Dit het wel heelwat bronne van frustrasie vir die mens verwyder en die lewe geriefliker gemaak, maar aan die ander kant het die mens so afhanklik geword van die moderne tegnologie dat hy in werklikheid ondergeskik geraak het aan tegnologiese uitvindings. Verkeersligte, mikrorekenaars en verskeie outomatiese huishoudelike toestelle is voorbeelde hiervan. Die feit dat die lewe vandag in 'n groot mate gereël word deur robotte en elektroniese apparate veroorsaak dat die mens 'n kunsmatige bestaan voer, sonder veel geleentheid tot selfuiting en kreatiwiteit.

Tegnologiese ontwikkeling het dus 'n nadelige invloed op verskeie lewensfasette en ontnem die mens eerstens die geleentheid om sekere psigiese en fisieke behoeftes te bevredig en veroorsaak tweedens 'n

psigiese en fisieke wanbalans. "Die behoefte ontstaan nou om die psigiese en fisiese wesensaspekte te harmoniseer (sic) en hiertoe leen deelname aan opelugrekreasie hom uitstekend".⁵² Ook in hierdie verband sal die mens sekere verwagtinge koester van sy ervaring in die buitelig om homself te "balanseer" of te "harmonieer" en die gehalte van die rekreasie-ervaring asook psigologiese dravermoë kom dus weer hier ter sprake. Hedendaagse tegnologiese ontwikkeling het dus ook ten gevolge dat die gehalte van die rekreasie-ervaring vir die mens van groot belang geword het.

2.3.2.3 Behoeftes en verwagtinge van die buiteligrekreasiebeoefenaar

Uit die voorafgaande besprekings kon 'n begrip gevorm word van die omstandighede en innerlike motiverings wat daartoe kan aanleiding gee dat 'n behoefte aan buiteligrekreasie by die mens ontstaan. Wat ookal die individu se omstandighede of motiverings mag wees - hy verwag iets van sy ervaring in die buitelig. Meyer en Brightbill stel dit duidelik dat elke persoon sekere doelwitte, gewoontes, belangstellings en begeertes het en deur rekreasie kan hierdie aspekte van die persoonlikheid uitgeleef word.⁵³ Die volgende aspekte is van belang:

- i. Geluk. Die belangrikste motivering tot rekreasie is die individu of groep se strewe na geluk. Die basiese doel van rekreasie is om genotvolle ervarings en geluk te smaak deur middel van gesonde aktiwiteite. Volgens Meyer en Brightbill is alle ander doelstellings ondergeskik aan hierdie een.⁵⁴ Alle oorwegings waarby rekreasie-areas, -fasiliteite, -programme en -aktiwiteite betrokke is, moet deur hierdie doelstelling gelei word.
- ii. Bevrediging. Die strewe na sekere bevredigings vorm die noodsaaklikhede van rekreasiedoelwitte. Die behoeftes wat bevredig wil word (sekuriteit, erkenning, avontuur in nuwe ervarings en kreatiwiteit) is basiese dryfkragte in individue en groepe. Om aan 'n aktiwiteit deel te neem, selfverbetering waar te neem, nuuskierigheid te bevredig en 'n doelwit te bereik is nie net bevredigend nie maar ook wenslik vir die mens. Rekreasie kan werklike bevrediging aan die mens verskaf.
- iii. Gebalanseerdheid. Veral vanweë tegnologiese vooruitgang

en die implikasies daarvan vir die mens, is geleenthede tot gebalanseerde ontwikkeling nodig. Rekreasie bied die geleentheid tot fisieke gesondheid en 'n gebalanseerde persoonlikheid.

- iv. Kreatiwiteit. Tegnologie het ook veroorsaak dat die mens minder geleenthede het om skeppend op te tree. Vryetydsaktiwiteite wat kreatief van aard is, kan hierdie tekortkoming aanvul. Deur rekreasie ontdek die mens sy vermoëns en onderneem nuwe aktiwiteite wat sorg vir kreatiewe selfuiting.
- v. Kompetisie. Elke mens streef daarna om 'n doelwit te bereik of om uit te blink. Rekreasie bied die geleentheid tot konstruktiewe kompetisie - onderling tussen mense of teen die natuur.
- vi. Karakter. Elke mens wat deelneem aan gesonde en sosiaal aanvaarbare vorme van rekreasie, word daardeur ten goede beïnvloed. Rekreasie bied die geleentheid om goeie hoedigheid soos integriteit, eerlikheid, betroubaarheid, deuringsettingsvermoë en vriendelikheid te ontwikkel. Deur die kreatiewe en rekreatiewe gebruik van die liggaam en verstand ontwikkel 'n waardering en begrip vir die natuur, wat 'n positiewe invloed op die karakter en geestelike oortuigings uitoefen.
- vii. Sosiale belangstellings. Sosiale behoeftes vorm 'n belangrike deel van enige persoon se bestaan en ontwikkeling. Rekreasie bied vele geleenthede om sosiale belangstellings uit te leef. Aan die ander kant bied rekreasie ook geleentheid tot distansiëring van sosiale aktiwiteite vir diegene wat dit verlang.
- viii. Fisieke behoeftes. Rekreasie is in baie gevalle fisiek georiënteerd. Fisieke rekreasie bied die geleentheid om spiere te ontwikkel, bloedsomloop te stimuleer, respiratoriese kapasiteit te vergroot en om die senustelsel te verbeter. Veral fisieke rekreasie in die buitelug hou goeie gevolge in vir die mens se fisieke toestand en voorkoms.

Genoemde aspekte geld nie net vir rekreasie in die algemeen nie, maar is in die besonder ook van toepassing op buitelugrekreasie. Driver van die "U.S. Forest Service" het 'n verfynde metode ontwikkel om die satisfaksie wat deur buitelugrekreasie verkry word, te ondersoek en te meet.⁵⁵ Hy het bevind dat die volgende onderskeie aspekte van belang is vir die buitelugrekreasiebeoefenaar:

- i. Sosiaal: Hieronder val die behoefte aan erkenning, gesinsamehorigheid, die verkeer saam met vriende, die maak van nuwe kennis, uitoefening van leierskap en die deel van vaardighede.
- ii. Persoonlike uiting en ontwikkeling: Hieronder val die behoefte aan die bereiking van 'n doelwit, versterking van die selfbeeld, mededinging, ontdekking en bemeestering van kreatiewe aktiwiteite.
- iii. Eksperimenteel: Hieronder val die opwinding van risiko en stimulasie, die soeke na kalmte, die aanwending van toerusting, die nostalgie wat die mens na die buitelug dryf.
- iv. Waardering vir die natuur: Hieronder val die strewe na nabyheid aan die natuur, die genieting van natuurskoon, die opdoen van kennis van die natuur, die genot van oop ruimtes en privaatheid.
- v. Verandering: Hieronder val die soeke na rus, ontvlugting van frustrasies en roetine, vermyding van mensesamedromming en die behoefte om weg te kom van hitte of koue.

In aansluiting hierby word die besondere ervarings van 'n persoon in 'n wildernisgebied as volg deur Van der Westhuizen ingedeel:⁵⁶

- Estetiese ervaring - die reaksie van die mens op 'n natuurskone omgewing.
- Emosionele ervaring - die reaksie indien iets besonders gesien of ontdek word.
- Opvoedkundige ervaring - die insameling van kennis ten opsigte van die natuur.

- Fisiese ervaring - die beoefening van fisieke aktiwiteite.
- Sosiale ervaring - ervaring van die wilderniskarakter saam met ander persone.

In 'n ondersoek deur Sutcliffe oor die voorkeure van besoekers aan die Natalse Drakensberge, is onder andere gepoog om die belangrikste redes waarom mense spesifieke oorde in die Drakensberge besoek, vas te stel.⁵⁷ In tab. 2.1 word hierdie redes weergegee. Van die belangrikste beweegredes was die volgende:

Die prag van die oord.

Die natuurskoon van die omliggende omgewing.

Die teenwoordigheid van berge.

Die ligging van die oord.

Aktiwiteite wat die oord en die omgewing bied.

Die ervaring van afgesonderdheid.

Die ruimte van die area.

Die gevoel van eenheid met die omgewing.

Bogenoemde redes, sowel as dié wat deur Driver⁵⁸ en Van der Westhuizen⁵⁹ beskryf is, dui eerstens daarop dat buiteligrekreasie beoefen word om sekere psigologiese sowel as fisieke behoeftes te bevredig, en tweedens dat die kwaliteit van die natuurlike omgewing 'n belangrike faktor is in die bevrediging van hierdie behoeftes. Berge, valleie, riviere, strande en woude hou 'n groot bekoring vir mense in. 'n Spesifieke omgewing word ook besoek om spesifieke aktiwiteite te beoefen. Kampering, staptoere, visvang, bootsport en ski is 'n aantal van die aktiwiteite wat mense na 'n spesifieke oord of omgewing lok. Buiteligrekreasie is egter meer as net die beoefening van aktiwiteite. 'n Sekere gemoedstoestand gaan daarmee gepaard, wat verband hou met die natuurlike kenmerke van die omgewing. Kelly stel dit as volg: "There is something about being in the special environment that is central to the meaning of the experience. The quality of the environment is important. Sailors and waterskiers pull their boats hundreds of miles to a lake they find especially attractive. Campers drive far into the mountains on dirt roads to that unique campsite. Families fight the city traffic to get out into the country for a brief week-end."⁶⁰

Uit die voorafgaande bespreking blyk dit dat verkeie faktore daartoe

TABEL 2.1 MEDIAN RANKS OF THE RECREATORS AND PLANNERS ON THE RECREATION DECISION INFORMATION

Reasons for visiting the Drakensberg	(Median Rankings)	
	Recreators	Planners
Beauty of the Resort	5	3
Cost of staying at the resort	3	3
Doesn't take long to get there	3	3
Petrol Restrictions	2	2
Friendly Management of the Resort	3	3
Social life at the Resort	2	2
Resort offers good family amenities	3	1
Quality of the accommodation	4	3
Activities offered by the resort and resource	4	3
Scenery of the surrounding area	5	5
Setting of the resort	4	3
Natural Elements or Aspects of the landscape	4	4
Communion with God or Nature	3	3
The presence of mountains	5	5
The experience of solitude	4	4
Mystery or excitement of the area	3	3
Spaciousness of the area	4	4
Sense of Unity with the environment	4	3
Order and harmony in the environment	4	4
Diversity and harmony in the landscape	4	3
Contrasting diversity in the landscape	3	3
Sense of security afforded by the environment	3	1
Opportunity for nature study	3	2
Group as opposed to individual activities	4	4
Outdoor as opposed to indoor activities	2	2
Organised as opposed to unorganised activities	4	4
Strenuous as opposed to relaxing activities	4	3
Where 1 = Not a consideration 2 = Barely a consideration 3 = Definitely a consideration 4 = More than just a consideration 5 = Very important consideration		

(Uit Sutcliffe, M.O., A Behavioural Study of Recreation in the Natal Drakensberg, Natal Town and Regional Planning Commission, 1981, p.108.)

aanleiding gee dat die mens hoë verwagtinge van sy rekreasie-ervaring in die buitelug sal koester. Indien die gehalte van hierdie ervaring deur sekere faktore of omstandighede in so 'n mate verlaag word dat dit nie meer voldoen aan die individu se behoeftes en verwagtinge nie, vind hy nie bevrediging in die rekreasie-ervaring nie, en dien rekreasie nie meer sy doel nie. Dit beteken dat die psigologiese dravermoë oorskry is. Veral in 'n gebied met besondere natuurverskynsels, of 'n omgewing met 'n besondere natuurlike 'atmosfeer', soos onder andere 'n nasionale park, sal die gehalte van die rekreasie-ervaring baie belangrik wees vir die besoeker. Die psigologiese dravermoë van so 'n gebied sal dus nie baie hoog wees nie. Adams stel dit as volg: "The point is that by the mere fact that eight thousand people tried to enjoy the solitude and beauty of Montauk at one time, the solitude and beauty evaporated. What the many got was something entirely different from what the few had got".⁶¹

Clawson en Knetsch gee 'n aanduiding van hoe die gehalte van die rekreasie-ervaring in verskillende omgewings sal varieer namate die gebruiksiintensiteit toeneem.⁶² Figuur 2.3 illustreer die variasie in gehalte van die rekreasie-ervaring (of gebruikersatisfaksie) teen verskillende vlakke van gebruiksiintensiteit vir wildernisgebiede, onontwikkelde kampeerterreine en hoogs ontwikkelde kampeerterreine.

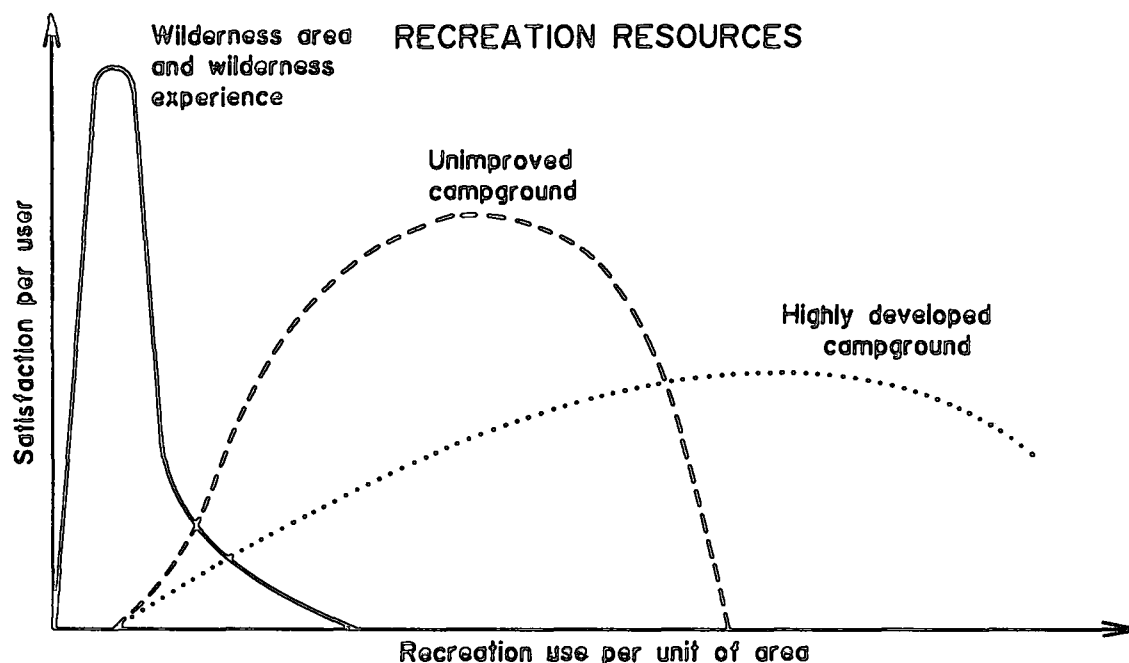

FIG. 2.3 USER SATISFACTION IN RELATION TO INTENSITY OF RECREATION AREA USE (HYPOTHETICAL EXAMPLE).*

* Clawson, M. and Knetsch, J.L., Economics of Outdoor Recreation, p.168.

In die geval van 'n wildernisgebied, bereik die gehalte van die rekreasie-ervaring sy hoogste vlak teen 'n baie lae gebruiksiintensiteit. Slegs 'n geringe toename in die gebruiksiintensiteit veroorsaak dat die gehalte van die rekreasie-ervaring skerp afneem. In die ander twee gevalle is 'n minimum gebruiksiintensiteit nodig voordat die gehalte van die rekreasie-ervaring 'n toename begin toon. 'n Hoër vlak van gebruiksiintensiteit as in die geval van wildernisgebiede is nou nodig voordat die gehalte van die rekreasie-ervaring 'n hoogtepunt bereik. Ook in hierdie twee gevalle is daar egter 'n limiet op die gebruiksiintensiteit, en neem gebruikersatisfaksie af indien die gebruiksiintensiteit verder toeneem.

Dit is egter nie net gebruiksiintensiteit wat psigologiese dravermoë beïnvloed nie. Die volgende faktore kan almal 'n negatiewe invloed op die gehalte van die rekreasie-ervaring hê:

Te veel mense.

Te veel voertuie en vaartuie.

Geraas.

Omgewingsbesoedeling.

Te veel mensgemaakte strukture.

Skending van die natuur en ekologiese agteruitgang.

Botsings tussen verskillende rekreasiegebruik in 'n spesifieke area.

Genoemde faktore kán deur die mens beheer word. Indien sommige van hierdie faktore dus aanleiding gee tot 'n verlaging van die rekreasie-ervaring as gevolg van die oorskryding van psigologiese dravermoë, kom dit neer op onvoldoende beplanning en bestuur. Later in die bespreking word dan aandag hieraan gewy.*

2.3.3 Fisiese dravermoë

Soos reeds beskryf,** is fisiese dravermoë die maksimum vlak van rekreasiegebruik wat geakkommodeer kan word vir die doel waarvoor 'n spesifieke fasiliteit ontwerp of beskikbaar is. Dit word dus grootliks bepaal deur die infrastruktuurontwikkeling binne 'n park of ander buiteligrekreasiegebied. Die hoeveelheid en tipe infrastruktuurontwikke-

---

* Infra, 2.4

** Supra, 2.2.1

ling moet egter bepaal word op grond van die ekologiese en psigologiese dravermoë van die gebied, asook op grond van die gebied se fisiese eienskappe en die bestuursdoelwitte van toepassing op die gebied.

Faktore wat in aanmerking geneem sal moet word voordat die infrastruktuurontwikkeling beplan word, is onder andere die volgende:

Die grootte van die park of buiteligrekreasiëgebied.

Die fisiese eienskappe van die omgewing.

Die buiteligaktiwiteite waartoe die gebied hom leen.

Die aanvraag na bogenoemde aktiwiteite.

Die bestuursdoelwitte van toepassing op die gebied, byvoorbeeld natuurbewaringsgebied, bosbougebied, kommersiële oord, ensovoorts.

Ekologiese faktore soos die sensitiwiteit van die gebied, die klimaat, plant- en dierelewe.

Psigologiese faktore soos die afgesonderdheid van die oord, unieke natuurverskynsels wat bewaar moet word, aktiwiteite wat nou saamhang met die natuurverskynsels en die "atmosfeer" van die omgewing.

Na aanleiding van bogenoemde faktore moet die infrastruktuurontwikkeling dan beplan word: die hoeveelheid en tipe paaie, hoeveelheid en tipe akkommodasie, hoeveelheid en tipe rekreasië- en ander fasiliteite, aktiwiteite wat toegelaat gaan word, ensovoorts. Die infrastruktuurontwikkeling sal dus aangepas moet word by die fisiese dravermoë van 'n park of gebied. Om dít te vermag, sal dikwels 'n moeilike taak wees. Standaarde in hierdie verband kan gegrond wees op deeglike navorsing, praktiese ondervinding of kan nagestreef word deur die probeer-en-trefmetode. Laasgenoemde metode word veral in Brittanje toegepas by die ontwikkeling van kampeerterreine in die land se nasionale parke.⁶³ Gegrond op konserwatiewe beramings, word die hoeveelheid kampeerplekke, grootte van die parkeerarea en die lengte van wandelpaaie vasgestel. Besoekersgetalle word beperk tot die fisiese kapasiteit van die kampeer- en parkeerareas. Die elasticiteit van die fasiliteite word dan gemoniteer en mettertyd word die kapasiteit van die fasiliteite aangepas sodat die impak van besoekers op die omgewing altyd onder beheer is. Die fisiese dravermoë van bepaalde fasiliteite kan dus vergroot word indien die behoefte dit regverdig, maar dit sal altyd in verband gehou moet word met die ekologiese en psigologiese dravermoë van die gebied, asook met die ander genoemde faktore.

2.4 DIE BEPLANNING EN BESTUUR VAN BUITELUGREKREASIEGEBIEDE MET IN- AGNEMING VAN REKREATIEWE DRAVERMOË

Na aanleiding van die bespreking oor ekologiese, psigologiese en fisiese dravermoë kan begryp word hoe belangrik dit is dat genoemde faktore deeglik in aanmerking geneem moet word by die beplanning asook die bestuur van 'n buitелugrekreasië-oord of -gebied. Veral in 'n nasionale park is die inagneming van hierdie faktore van kardinale belang aangesien nasionale parke 'n groot bydrae moet lewer tot buitелugrekreasië in enige land en die betrokke gebiede ook vir die nageslagte bewaar moet word. In die lig van die steeds veranderende sosiale en ekonomiese toestande, asook toenemende bevolkingsgetalle, kan die belangrikheid van goeie beplanning en bestuur in hierdie verband nie oorbeklemtoon word nie. Indien die aanvraag na buitелugrekreasië, en in die besonder natuurgeoriënteerde rekreasie, soos onder andere van toepassing op nasionale parke, in die toekoms steeds gaan toeneem soos algemeen verwag word, sal daar toenemende klem gelê moet word op rekreatiewe dravermoë as beplannings- en bestuursfaktor vir sodanige gebiede.

Aangesien fisiese en biologiese faktore, sowel as rekreatiewe bevrediging, belangrike oorwegings is in die beplanning en bestuur van rekreasie-hulpbronne, stel Clark voor dat rekreatiewe dravermoë ook beoordeel moet word in die lig van bestuursdoelwitte soos van toepassing op 'n spesifieke area.⁶⁴ Die bestuurder van 'n oord of rekreasiegebied sal dus met 'n multidimensionele begrip te doen kry indien hy sou poog om standarde neer te lê vir rekreatiewe dravermoë. Die drie basiese komponente wat die ontwikkeling van genoemde standarde behoort te lei sal dan wees fisiese en biologiese beperkinge, rekreatiewe behoeftes en bestuursdoelwitte. Voordat algemene beginsels en riglyne ten opsigte van rekreatiewe dravermoë vir die beplanning en bestuur van 'n buitелugrekreasië-oord of -gebied neergelê kan word, is dit eers nodig om kortliks aandag te gee aan die aard en kenmerke van goeie beplanning en bestuur.

2.4.1 Die aard van goeie beplanning en bestuur

Beplanning kan beskryf word as 'n reeks aksies binne 'n spesifieke raamwerk wat daarop gemik is om 'n bepaalde doel te bereik, of in eenvoudige terme "...planning is the recognition of an existing or anticipated need and the devising of specific steps for fulfilling that need", aldus Bannon.⁶⁵ Torgerson beskryf beplanning as: "..... a

forecast for accomplishment; it is a predetermined course of action; it is today's projection for tomorrow's activity."⁶⁶ 'n Goeie omskrywing van beplanning is dié van Quade: "... a systematic approach to helping a decision maker choose a course of action by investigating his full problem, searching out objectives and alternatives, and comparing them in the light of their consequences, using an appropriate framework - in so far as is possible analytic - to bring expert judgement and intuition to bear on the problem."⁶⁷

Bestuur kan basies beskryf word as die neem van besluite en die oplossing van probleme. Daar is uiteenlopende definisies van bestuur, soos aangetoon deur Dale:⁶⁸

"Management is management of people, not things.

Management is decision making.

Management is a process of organizing and employing resources to accomplish predetermined objectives".

Opsommend kan gesê word dat bestuur die beheer van mense, gebeurtenisse en fisiese voorwerpe is. Dale stel voor dat omskrywings eerder in komponente opgedeel moet word om die begrip duidelik te definieer.⁶⁹ Meer aandag word later hieraan gewy.*

2.4.1.1 Kenmerke van beplanning

Beplanning is 'n geweldig wye begrip en word ook deur verskillende vakdissiplines uit verskillende oogpunte benader. 'n Basiese onderskeid kan getref word tussen fisiese beplanning en algemene beplanning. Laasgenoemde is in die meeste gevalle ook deel van 'n bestuursproses. Vir die doel van hierdie bespreking word egter in 'n groot mate veralgemeen ten opsigte van die beplanningsproses en die kenmerke daaraan verbonde. Nietemin word gepoog om die bespreking so te voer dat dit steeds in verband gebring kan word met beplanning vir buiteligreksie.

Eerstens bestaan daar verskeie tipes beplanning, naamlik doelwitbeplanning, enkelgebruikplanne, detailplanne en staande planne.⁷⁰ Doelwitbeplanning bestaan uit daardie tipe planne wat daarop gemik is om 'n vasgestelde doel te bereik. Doelwitte is basiese elemente wat dien

---

* Infra, 2.4.1.2

as standarde waarteen resultate gemeet kan word. Primêre doelwitte kan weer opgebreek word in subdoelwitte sodat daar vir elke afdeling of individu in 'n organisasie sekere doelwitte gestel word. Enkelgebruikplanne word gebruik om 'n opeenvolging van aksies neer te stip wat in 'n spesifieke situasie van toepassing is. Hierdie tipe planne is gespesialiseerd en is slegs van toepassing totdat die beoogde doel bereik is. Detailplanne word gebruik waar daar gewerk word met fyn besonderhede en waar gedetailleerde data nodig is om 'n spesifieke plan deur te voer of om 'n organisasie effektief te laat funksioneer. Staande planne dien as riglyne om die beplanner voortdurend te help met sy besluitneming. Hierdie planne is van 'n langtermyn aard en is 'n toepassing van 'n organisasie se beleid of oogmerke. Staande planne kan ook beskryf word as strategiese beplanning.

Die primêre motivering vir beplanning in enige situasie is die aanvoeling en bewuswording van 'n spesifieke behoefte of probleem, ontevreidenheid met bestaande toestande en 'n begeerte om hierdie toestande te verander.⁷¹ Die beplanningsproses word gekenmerk deur verskeie elemente of fases wat mekaar sistematies behoort op te volg. Na aanleiding van besprekings deur onder andere Bannon,⁷² Killen,⁷³ Fulmer,⁷⁴ en Koontz en O'Donnell⁷⁵ word die beplanningsproses in sewe fases opgedeel en vervolgens kortliks toegelig.

Fase I Ontleding van die situasie

Alvorens die beplanningsproses 'n aanvang kan neem, is dit eers nodig om probleme of behoeftes te identifiseer en 'n noukeurige ontleding te doen van bestaande toestande.

Fase II Vasstelling van doelwitte

Gedurende hierdie fase word die doel van die projek duidelik omlyn ten einde rigting te gee aan die res van die beplanningsproses.

Fase III Onderzoek van hulpbronne

Gedurende hierdie fase word alle hulpbronne (hetsy menslik of natuurlik) wat by die projek betrokke is, ondersoek. Kontak sal met buite-instansies bewerkstellig word waar nodig, en daar sal kennis geneem moet word van alle potensialiteite en tekortkominge met betrekking tot die betrokke hulpbronne.

Fase IV Bepaling van strategie

Gedurende hierdie fase sal 'n volledige strategie uitgewerk word ten einde die plan deur te voer of die beoogde doelwitte te bereik. Op hierdie stadium sal alternatiewe strategieë oorweeg word en keuses gemaak word ten opsigte van handelswyses.

Fase V Samestelling van 'n program of plan

Op hierdie stadium word die werklike plan in detail en in chronologiese volgorde uiteengesit, gebaseer op beskikbare data en doelwitte. Die verdeling van pligte en toekenning van take sal ook gedurende hierdie fase geskied.

Fase VI Implementering

Die plan word nou van stapel gestuur en toegepas in al sy fasette. Die uitoefening van behoorlike kontrole sal ook kenmerkend wees van hierdie fase.

Fase VII Evaluasie

'n Beplanningsproses is nie volledig indien dit nie deurlopend en ná implementering geëvalueer word nie. Deur middel van evaluasie kan bepaal word of die plan in sy doel slaag, of geslaag het, sodat aanpassings gemaak kan word indien nodig.

In enige beplanningsproses is daar altyd 'n termyn ter sprake. Die aard van beplanning sal ook verskil na gelang van die betrokke termyn. Basies kan 'n onderskeid getref word tussen langtermynbeplanning, mediumtermynbeplanning, en korttermynbeplanning. Langtermynbeplanning is gewoonlik gerig op 'n termyn van vyf jaar of langer. Hierdie tipe beplanning sluit dikwels ook verwyderde of indirekte doelstellings in. In die meeste gevalle bestaan 'n langtermynplan slegs uit 'n raamwerk of breë riglyne en is gewoonlik nie gedetailleerd nie. Mediumtermynbeplanning is normaalweg gerig op 'n tydperk van een tot vyf jaar en bevat meer detail as langtermynplanne. Daar word egter aanpassings gemaak, byvoorbeeld op 'n jaarlikse basis, ten einde tred te hou met korttermynverwikkelinge. Korttermynbeplanning geskied oor 'n relatief kort tydperk en die tydsduur wissel na gelang van die aard en funksioneringsveld van 'n organisasie. Korttermynplanne is gewoonlik gedetailleerd en is gerig op duidelik omlynde doelwitte. In 'n wyer sin kom korttermynbeplanning ook neer op bestuur.

Laastens word kortliks aandag gegee aan 'n aantal vereistes vir effektiewe beplanning, soos onder andere neergelê deur Duncan,⁷⁶ McGuire⁷⁷ en Fulmer.⁷⁸

- Bepanning moet altyd doelgerig wees.
- Bepanning vereis motivering.
- Planne moet aksiegeoriënteerd wees.
- Planne moet sistematies wees.
- Bepanning vereis koördinasie en samewerking.
- Planne moet buigsaam wees.
- Bepanning vereis konsekwente optrede.
- Tydens beplanning moet alle beskikbare hulpmiddels benut word.
- Alle aspekte van beplanning moet ewe veel aandag geniet.

2.4.1.2 Die funksies van bestuur

Doeltreffende bestuur bestaan uit verskeie komponente, met periodieke klemverskuiwings tussen hierdie komponente. Na aanleiding van besprekings deur Dale,⁷⁹ Haimannen Scott⁸⁰ en Killen⁸¹ word die funksies van bestuur in ses komponente ingedeel en vervolgens kortliks toegelig.

- i. Bepanning: Sodra vasgestel is wat gedoen of bereik moet word, moet korttermyn- en langtermyn doelwitte neergelê word en besluite geneem word ter bereiking van hierdie doelwitte. Om dít te kan vermag moet die bestuur in staat wees om voorspellings te kan maak ten opsigte van die fisiese omgewing en die beskikbare hulpbronne.
- ii. Organisering: Die bestuurder moet besluit watter posisies gevul moet word en wat die pligte en verantwoordelikhede verbonde aan elke een is. Die pligte wat deur lede van die organisasie nagekom moet word, sal verband hou met mekaar en koördinering van take is dus ook 'n belangrike deel van organisering.
- iii. Personeelvoorsiening: Tydens organisering bepaal die bestuurder sekere posisies en besluit watter pligte en verantwoordelikhede aan elke posisie toegeken sal word. Tydens personeelvoorsiening word gepoog om die regte persoon te vind vir elke taak. In gevestigde organisasies is die posisies reeds gevul, alhoewel organisering en personeelvoorsiening dikwels aaneenlopende take

is. Dikwels skep veranderings in 'n organisasie nuwe posisies wat gevul moet word.

- iv. Leiding: Die bestuurder moet van dag tot dag leiding aan sy ondergeskiktes gee. Sorg moet gedra word dat elkeen weet wat van hom verwag word in elke situasie, hulp moet verleen word ten einde vaardighede te verbeter, en personeel moet ingelig word presies hoe en wanneer om sekere take te verrig.
- v. Beheer: By die uitoefening van beheer stel die bestuurder vas hoe deeglik die take verrig is en hoe ver gevorder is op pad na die beoogde doelwitte. Die bestuurder moet op hoogte van sake bly sodat hy kan ingryp indien daar afgewyk word van die vasgestelde riglyne. Verslaggewing is ook 'n manier om beheer uit te oefen.
- vi. Vernuwing: Geen organisasie behoort staties te wees nie. Daar moet voortdurend gestreef word na verbetering en vernuwing. Daar is verskeie maniere hoe vernuwing teweeggebring kan word. Die bestuurder kan self nuwe idees ontwikkel, ou idees kombineer met nuwe idees, idees kry van ander instellings en dit aanpas vir gebruik in sy eie organisasie, of hy kan slegs innovasies inisieer en ander aanmoedig om met nuwe idees vorendag te kom.

Uit die voorafgaande bespreking kan 'n begrip gevorm word van die aard en omvang van beplanning en bestuur. Hierdie prosesse is dikwels so nou ineengevleg dat daar moeilik onderskeid getref kan word tussen die twee. Beplanning is in die meeste gevalle deel van bestuur, terwyl bestuur in meeste gevalle ook 'n deel van beplanning is. Weens hierdie verwantskap sal daar in die res van die hoofstuk nie altyd spesifieke onderskeid getref word tussen die twee begrippe nie en sal die een dikwels vervat wees in die ander. Die bespreking lê egter meer klem op beplanning as sulks, en bestuur is nie so dikwels ter sprake nie.

2.4.2 Beginnels en riglyne vir die beplanning en bestuur van buitelugrekreasie in 'n natuurlike omgewing

Dit is nie soseer die beplanning en bestuur van die natuurlike omgewing wat 'n nadelige invloed op die ekologie en die gehalte van die rekreasie-ervaring het nie, maar eerder die beplanning en bestuur van

menslike aktiwiteite in die natuurlike omgewing. Volgens Murphy lê die grootste probleem van buitelogrekreasiëbeplanning en -bestuur daar= in dat basiese menslike behoeftes bevredig moet word binne die poten= sialiteite en beperkinge van natuurlike rekreasiehelpbronne.⁸² Hy beklemtoon ook dat die aanmoediging van sekere buitelogaktiwiteite daartoe kan lei dat die natuurlike omgewing sowel as die lewensgehal= te van die mens skade ly. Aangesien toenemende bevolkingsgetalle meer en meer ruimte vir buitelogrekreasië vereis, bestaan 'n gevaar dat die beperkte dravermoë van rekreasiehelpbronne oorskry sal word.

Om deeglik te kan beplan vir buitelogrekreasië, met inagneming van alle moontlike ekologiese asook menslike faktore, word geweldig baie ag= tergrondkennis benodig. "The planning and management of environmen= tal resources require the fullest possible knowledge of both the eco= system and the behaviour patterns of the human users. Then a compre= hensive plan can be developed that minimizes environmental loss and maximizes satisfying recreation use".⁸³ Dit kan begryp word dat die rekreasiekundige, die sosioloog of die ekoloog nie alleen so 'n beplan= ning kan behartig nie. Verskeie vakdissiplines sal by die beplanning van buitelogrekreasië betrek moet word. Vervolgens word kortliks hieraan aandag gegee.

2.4.2.1 Dissiplines betrokke by buitelogrekreasiëbeplanning.

Die persoon of instansie wat verantwoordelik is vir die beplanning van buitelogrekreasië sal die professionele hulp van verskeie vakdissipli= nes buite die rekreasieveld benodig. Dit is vandag onmoontlik vir die rekreasiekundige om deeglike beplanning te doen sonder dat verskeie ander vakdissiplines betrek word.

Die volgende spesialiste behoort betrokke te wees by die beplanning van buitelogrekreasië: 'n stads- en streekbeplanner, argitek, land= skapargitek, ingenieur, ekoloog, geograaf en natuurbewaarder ten opsig= te van natuurlike hulpbronne, en 'n psigoloog, sosioloog, rekreasiekun= dige en opvoedkundige ten opsigte van menslike hulpbronne.

Interdissiplinêre koördinasie is noodsaaklik vir die suksesvolle be= planning van buitelogrekreasië. Die rekreasiekundige staan egter in die middel van die beplanningsproses en die koördinasie is grootliks sý verantwoordelikheid.

Dit is baie belangrik dat die spesialiste uit elke dissipline presies sal weet waar hulle in die hele beplanningsproses inpas en wat van elkeen verwag word. Elke dissipline het verskillende funksies wat verskuif en verander soos die beplanningsproses deur sy verskillende fases gaan.

Geen beplanningsproses kan egter volledig wees indien die publiek nie ook daarby betrek word nie. Hulle is immers die mense vir wie beplan word en dit is dan ook die publiek of gebruiker wat uiteindelik baat gaan vind indien die beplanning goed was, of wat benadeel gaan word indien die beplanning swak was. Bannan stel dit as volg: "The overall objective of any leisure plan is to add to the total welfare of a community, not to enhance leisure services in a social vacuum. Although the focus of a plan will remain on leisure services, the planners have to be aware of the broader ecology of a community. The physical, social, and economic aspects of community life must be viewed as a total organism inseparable from any one aspect of community development. It is the function of planners to provide the insight and prevision for comprehending this totality."⁸⁴

Bogenoemde impliseer behoeftebepalings onder die gebruiker of potensiële gebruiker ten einde benuttingspatrone, -frekwensies, -voorkeure, -afkeure en -tendense te bepaal. Sodanige behoeftebepalings behoort ook 'n gekoördineerde aksie te wees tussen onder andere die geograaf, sosioloog en rekreasiekundige. Dit is dus van groot belang dat alle beplannings- of bestuursaksies ten opsigte van rekreasie in die algemeen, en rekreatiewe dra vermoë in die besonder, gekenmerk sal word deur interdissiplinêre optrede.

Omgewings- en parkbeplanning sal ook deur verskeie fases gekenmerk word namate vordering gemaak word. Vervolgens word meer lig gewerp op die verskillende fases en die aksies wat daarmee gepaard sal gaan.

2.4.2.2 Fases van omgewings- en parkbeplanning

Volgens Kelly begin gekoördineerde omgewingsbeplanning met 'n deeglike begrip van die ekologiese kenmerke van die spesifieke omgewing⁸⁵ - hoe die terrein, watervoorrade en dreinerings, plantegroei, dierelêwe, grondsamesstelling en alle ander natuurlike elemente van die ekosisteem verwant is aan en interafhanklik is van mekaar. Forster huldig die=

selfde mening en beklemtoon dat die basis vir oordeelkundige ontwikkeling en benutting gegrond moet wees op 'n deeglike kennis van die intrinsieke potensialiteite en beperkinge van 'n gebied se hulpbronne.⁸⁶ Verder moet die onderskeie beplanningsfases mekaar sistematies en rasioneel opvolg. Dit lei tot volledigheid van die hele proses en bevorder koördinasie tussen die verskillende kenners wat betrokke is.

Na aanleiding van besprekings deur Foin,⁸⁷ Forster⁸⁸ en Eidsvik⁸⁹ in verband met die beplanning van nasionale parke en ander natuurlike re- kreasiegebiede, word die beplanningsproses in sewe fases ingedeel en vervolgens van nader toegelig.*

Fase 1. 'n Voorlopige verkenning en programmering

'n Korttermynverkenning van die betrokke area word eerstens onderneem ten einde die algemene aard en waarde van die natuurlike hulpbronne te evalueer en moontlike beplanningsprobleme te identifiseer. Die samestelling van die verkenningspan sal bepaal word deur die aard van die betrokke area of hulpbronne, maar sal normaalweg 'n ekoloog en 'n omgewingsbeplanner insluit om gebiede te identifiseer wat verdere navorsing noodsaak en om die daaropvolgende beplanningsfases te programmeer. 'n Orde van prioriteite moet vasgestel en vervat word in 'n programkoördineringskedisule.

Fase 2. Samestelling van 'n beplanningskoördineringskomitee

In die afwesigheid van 'n beplanningsadviesraad of soortgelyke koördineringsliggaam, sal 'n spesiale komitee in die lewe geroep moet word ten einde die onderskeie beplanningsaspekte effektief te koördineer. Amptelike bande met ander owerheidsinstansies op nasionale, streeks- en plaaslike vlak, asook met privaat instansies en internasionale hulporganisasies moet daargestel word vir die koördinerings van beplanningsaktiwiteite. So 'n komitee sal normaalweg bestaan uit ervare wetenskaplikes wat veral op hoogte is met die bestuursdoelwitte van natuurbewaringsgebiede. Hierdie komiteelede sal met groot omsigtigheid gekies moet word.

Fase 3. Die opstel van 'n inventaris van omgewingshulpbronne

Alvorens doelgerigte beplanning 'n aanvang kan neem, moet alle be-

---

* Raadpleeg ook bylae C vir 'n kontrolelyst in hierdie verband.

trokkes 'n begrip en waardering ontwikkel vir sowel die hulp-bronkwaliteite en die verskeidenheid van menslike en natuurlike faktore wat die gebied beïnvloed. 'n Eenvoudige inventaris van die natuurverskynsels soos weerstoestande, neerslag, grondsoorte, plantegroei, dierelewe, ensovoorts is nie voldoende om die beplanningsproses verder te rig nie. Hierdie is slegs statiese eienskappe van ekologiese prosesse wat op grond van hul interafhanklikheid en verwantskap as 'n geheel beoordeel moet word. Wat werklik nodig is, is 'n beskrywing van die belangrikste spesies en komponente van die ekosisteem én hul afhanklikheid van verskeie hulpbronne. Kenners wat vertrou is met die plaaslike geskiedenis, klimaat, geologie, grondsoorte, hidrologie, botanie en dierelewe kan hierdie inligting aan die beplanningspan voorsien. Die dinamiese karakter van die ekosisteem sal ook in ag geneem moet word. 'n Spesifieke kombinasie van verskynsels wat op 'n gegewe tydstip teenwoordig is, sal nie noodwendig staties bly nie en daar sal dus ook 'n begrip gevorm moet word van die potensialiteite van die ekosisteem, addisioneel tot die bestaande kenmerke.

Benewens natuurlike verskynsels, sal daar ook 'n opname van alle argeologiese en historiese verskynsels gemaak moet word. Die heersende menslike verspreiding en grondbenutting sal ook in die inventaris vervat moet wees.

Deeglike veldwerk en navorsing deur spesialiste uit die betrokke vakdissiplines sal dus nodig wees om die inventaris volledig op te stel. Ander hulpmiddels soos lugfotografie en satellietfotografie kan ook waardevolle inligting verskaf.

Fase 4. Waarde-insette en interpretasies

Gedurende hierdie fase word al die gegewens saamgevat en geïnterpreteer. Hierdie interpretasie sal bepalend wees vir die res van die beplanningsproses. Kaarte van die gebied sal ook saamgestel word - dit is die beste metode om gegewens wat in die vorige fase versamel is, duidelik weer te gee. Vanaf die kaarte kan die informasie saamgevoeg word om nuwe kaarte saam te stel wat byvoorbeeld die areas aantoon wat geskik is vir sekere vorme van benutting. Baie van die interpretasies sal ook berus op die beplanners se oordeel.

Fase 5. Identifisering van potensialiteite en beperkinge

Gedurende hierdie fase moet die intrinsieke potensialiteite en beperkinge van die verskynsels en hulpbronne beoordeel word vir bestuur, benutting en ontwikkeling. Gedurende hierdie evaluasie moet spesiale aandag geskenk word aan die identifisering van:

- i. verskynsels en hulpbronne wat geskik is vir interpretiewe en opvoedkundige programme;
- ii. afgeleë areas wat geskik is vir die voorsiening van 'n wildernisgehalte-ervaring;
- iii. gebiede wat geskik is vir intensiewe benutting en vir die ontwikkeling van die nodige infrastruktuur;
- iv. sensitiewe gebiede in terme van ekologiese en psigologiese dra vermoë wat slegs beperkte benutting en ontwikkeling kan weerstaan; en
- v. gebiede wat as suiwer natuurreservate gereserveer moet word asook gebiede waar die ekologiese balans herstel moet word of waar voortdurende bestuur nodig is ten einde biotiese gemeenskappe of bedreigde spesies se voortbestaan te verseker.

Fase 6. Sosio-ekonomiese en wetlike aspekte

Realiteite waarby die beplanning ook aangepas moet word is die menslike faktore wat die gebied beïnvloed. Dit sluit in grondbesitpatrone, wetgewing betrokke, beleidsbeperkinge en politieke gesindhede. 'n Evaluasie van die menslike aktiwiteite in en om die betrokke area moet ook gedoen word. Dit sal insluit demografiese eienskappe van die bevolking asook rekreasiegewoontes ten opsigte van beskikbare hulpbronne en geleenthede. Die belangrikste vervoerpatrone en -tendense van die streek sal ook in berekening gebring moet word om die moontlike invloed daarvan op die studiegebied te bepaal.

Fase 7. Implementering

Dit sal dan behels die oorweging van alternatiewe in die lig van hulle voordele en nadele, onderhandelings met privaat- en ower-

heidsinstansies, die samestelling van detailplanne vir byvoorbeeld rekreasiefasiliteite, die formulering van bestuursmaatreëls en die implementering van bewaringsmaatreëls. 'n Meesterplan vir die ontwikkeling, benutting en bewaring van die gebied sal dus nou saamgestel word om te dien as riglyn vir alle toekomstige aksies.

Soos blyk uit die verskillende fases van beplanning, moet daar deeglik aandag gegee word aan ekologiese aspekte sowel as menslike aspekte wat uiteindelik 'n invloed sal uitoefen op die rekreatiewe dra vermoë van die betrokke gebied. Indien daar gedurende die beplanningsfases voldoende aandag gegee word aan die aspekte wat rekreatiewe dra vermoë kan beïnvloed en voorsiening gemaak word vir die toepassing van beherende maatreëls, sal dit uiteindelik die bestuur van die betrokke gebied aansienlik vergemaklik.

Die voorafgaande kan dien as algemene riglyne insake die beplanning van buitelogrekreasiëgebiede. Vervolgens word in meer besonderhede aandag gegee aan riglyne vir die beplanning van spesifieke tipes buitelogrekreasiëgebiede.

2.4.2.3 Riglyne vir die beplanning van spesifieke tipes buitelogrekreasiëgebiede

Ten opsigte van die ontwikkeling van natuurlike rekreasiegebiede kan die volgende aanhaling as 'n algemene riglyn dien: "In general, development of these areas should be limited to appropriate needs under carefully controlled safeguards against indiscriminate use. Location, design and all materials used should, as far as possible, be consistent with the preservation and conservation of the grandeur of the natural environment."⁹⁰ Die O.R.R.R.C. van die V.S.A. klassifiseer buitelogrekreasiëgebiede onder sewe verskillende tipes.⁹¹ Vir elke tipe gebied word daar ook beplanningsriglyne neergelê. Die volgende rekreasiegebiede word in die klassifikasie onderskei:

- Klas I. Hoëdigtheidrekreasiegebiede.
- Klas II. Algemene buitelogrekreasiëgebiede.
- Klas III. Natuurlike-omgewingsgebiede.
- Klas IV. Uitstaande natuurlike gebiede.
- Klas V. Primitiewe- of wildernisgebiede.
- Klas VI. Historiese en kulturele gebiede.
- Klas VII. Oopruimtegebiede.

Buitelugrecreasiegebiede waar die bewaring van die natuurverskynsels die hoogste prioriteit geniet, sal geklassifiseer kan word onder een van klasse III, IV of V. 'n Nasionale park sal ook onder een van hierdie drie klasse val, of kan 'n kombinasie van twee of meer van genoemde klasse wees. Vervolgens word die riglyne dan neergelê vir die beplanning van hierdie drie buitelugrecreasiegebiede.

2.4.2.3.1 Natuurlike-omgewingsgebiede (Klas III)

- i. Fisiese vereistes: Afwisselende en interessante landvorme, mere, strome, asook flora en fauna binne 'n aantreklike natuurlike omgewing.
- ii. Ligging: Gewoonlik ver van bevolkingsentrums geleë en beskikbaar oor 'n groot oppervlakte.
- iii. Aktiwiteite: Ekstensiewe naweek- en vakansie-aktiwiteite afhangende van die gehalte van die natuurlike omgewing. Stap, kampeer, piekniek, natuurstudie, swem, bootsport, kanovaart, visvang en soms ook jag is tipiese aktiwiteite in so 'n gebied. Die primêre doel is om voorsiening te maak vir tradisionele rekreasie-ervarings in die buitelug en die gebruikers word aangemoedig om die gebied in sy natuurlike staat te geniet.
- iv. Ontwikkeling: Slegs toegangspaaie, wandelpaaie, kampeer- en piekniekterreine en die minimum sanitêre geriewe.
- v. Verantwoordelikheid: Regerings-, streeks- of plaaslike owerhede, of privaat instansies.

2.4.2.3.2 Uitstaande natuurlike gebiede (Klas IV)

- i. Fisiese vereistes: Uitstaande natuurverskynsels geassosieer met 'n buitelugomgewing wat spesiale aandag en sorg van bestuurskant verg ten einde te verseker dat die verskynsels in hul oorspronklike toestand behoue bly. Dit sluit ook in individuele gebiede met besondere natuurwonders, uitstaande natuurskoon, of verskynsels van wetenskaplike belang.
- ii. Ligging: Enige plek waar sodanige verskynsels aangetref

word.

- iii. Aktiwiteite: Natuurbesigtiging, natuurstudie en ander aktiwiteite soos genoem in Klas III. Die tipe en intensiteit van aktiwiteite word beperk sodat die gehalte van die natuurverskynsels behoue kan bly. Besoekers sal dag-, naweek- en vakansiebesoekers wees.
- iv. Ontwikkeling: Sal beperk wees tot die minimum wat benodig word vir die genot, veiligheid en gesondheid van die besoekers, asook vir die beskerming van die natuurverskynsels. Waar moontlik, moet toegangsroetes en ander ontwikkeling, behalwe wandelpaaie en sanitêre geriewe, buite die onmiddellike omgewing van die natuurverskynsels geleë wees. Besoekers moet aangemoedig word om na die natuurverskynsels of in die gebied rond te stap. Enige ontwikkeling moet in harmonie wees met die natuurlike omgewing.
- v. Verantwoordelikheid: Regerings-, streeks- of plaaslike owerhede, of privaat grondeienaars. Normaalweg aanvaar die regering van 'n land verantwoordelikheid vir die bewaring en bestuur van natuurgebiede wat van nasionale waarde is, die provinsies vir gebiede van streekswaarde, en plaaslike owerhede en privaat eienaars vir gebiede van plaaslike waarde.

2.4.2.3.3 Primitiewe of wildernisgebiede (Klas V)

- i. Fisiese vereistes: Ekstensiewe natuurlike, wilde en onge-repte gebiede wat ver verwyder is van die geluide, strukture en reuke van die beskawing. Essensiële vereistes is dat die natuurlike omgewing nie versteur mag wees deur kommer-siële gebruik nie en dat daar geen vorme van gemeganiseerde vervoer in die gebied moet wees nie. Die gebied moet groot genoeg wees en so geleë wees dat die gebruiker die wilderniservaring kan geniet. Hierdie gebiede is inspirerende, estetiese, wetenskaplike en kulturele bates van hoogstaande gehalte.
- ii. Ligging: Gewoonlik ver van bevolkingsentrums geleë.
- iii. Aktiwiteite: Staptogte, perdrytogte, kampering en ander aktiwiteite.

tiwiteite waarvoor geen fasiliteite nodig is nie.

- iv. Ontwikkeling: Geen openbare paaie, permanente wonings of rekreasiefasiliteite, behalwe voetpaadjies. Geen gemeganiseerde toerusting of kommersiële gebruik van die gebied word toegelaat nie.
- v. Verantwoordelikheid: Gewoonlik regeringsinstansies, maar in sommige gevalle ook streeksowerhede.

Uit bogenoemde riglyne blyk dit duidelik dat ekologiese én psigologiese dravermoë deurentyd 'n belangrike oorweging is vir die beplanning van genoemde tipes buitelogrekreasiëgebiede. Vervolgens word ook aandag gegee aan spesifieke riglyne ten opsigte van die beplanning van 'n nasionale park.

2.4.2.3.4 Nasionale Parke

Nasionale parke word daargestel op grond van hul uitstaande natuurlike verskynsels en moet gesien word as 'n volksbate vir huidige én toekomstige geslagte. Die besondere verskynsels in 'n nasionale park kan egter vernietig word deur wanbenutting indien daar nie van die begin af planmatig te werk gegaan word ten einde te verseker dat die park binne sy dravermoë bestuur word nie. 'n Geweldige hoë premie moet dus geplaas word op die aanvanklike beplanning van 'n nasionale park.

Dasmann⁹² lê die volgende algemene beginsels neer vir die beplanning en ontwikkeling van 'n nasionale park:

Gebiede vir massagebruik deur rekreasiebeoefenaars en toeriste moet, sover moontlik, buite die grense van die werklike park geleë wees. Dit sluit in hotelle, motelle, vakansieoorde en die ontwikkeling wat daarmee gepaard gaan, asook georganiseerde rekreasie terreine soos gholfbane, tennisbane, en so meer.

Die konstruksie van paaie, telefoonlyne en ander vervoer- en kommunikasiemiddele moet beperk word tot die minimum benodig vir doeltreffende bestuur, of in 'n beperkte mate vir die gebruik van besoekers. Selfs geboue en ander administratiewe fasiliteite vir die personeel van die park moet buite die grense van die park geleë wees.

Alhoewel jag en visvang normaalweg nie in 'n nasionale park toegelaat behoort te word nie, kan spesiale uitsonderings wel gemaak word waar die verwydering van sekere diere noodsaaklik is vir die behoud van die ekologiese balans in die gebied. Visvang as rekreasie-aktiwiteit kan wel in beperkte dele van die park toegelaat word mits voldoende aandag ook gegee word aan die beskerming van die park se natuurlike waterhabitats. Die verwydering of vernietiging van plante en bome deur brande, uitkapping of op ander wyses, moet slegs toegelaat word indien wetenskaplike navorsing bewys het dat dit 'n noodsaaklike bestuursmaatreël is in die beskerming van spesifieke plant- of dierspesies.

Bestaande privaatbesit of spesiale regte (byvoorbeeld weiding) binne 'n nasionale park mag aanvaarbaar wees mits dit beperk is tot 'n klein area en die besit- of gebruikreg binne die afsienbare toekoms sal verstryk.

Die onderverdeling van 'n nasionale park in verskillende gebruiksones is voorts 'n baie belangrike aspek tydens die beplanning van die park. Sonering op die basis van gebruiksinintensiteit is 'n strategie wat verseker dat 'n gesonde balans gehandhaaf word tussen die rekreatiewe benutting en die instandhouding van elke park. Veral waar 'n moontlikheid bestaan vir botsings tussen verskillende tipes rekreasie-aktiwiteite, kan sonering 'n baie doeltreffende strategie wees. Verder is sonering 'n effektiewe maatreël vir administratiewe en ontwikkelingsbeheer in gebiede waar beide bewaring en benutting van belang is.

Forster stel dit duidelik dat 'n langtermynplan nie met enige sekerheid dat die verlangde doelwitte bereik sal word, in werking gestel kan word sonder die leiding van 'n duidelike soneringsplan nie.⁹³ 'n Soneringsplan sal die aard en omvang van aanvaarbare gebruik en ontwikkeling, asook aanvaarbare toegangswyses vir elke sone, duidelik uiteensit.

Die ligging, grootte, aard en kwaliteit van 'n nasionale park is belangrike oorwegings wanneer verskillende sones afgebaken word. Enige nasionale park van 'n redelike grootte behoort egter die volgende areas binne sy grense te hê:⁹⁴

- i. Een of meer gebiede wat as suiwer natuureservaat gereserveer is en waar die publiek nie toegelaat word nie.

- ii. Ekstensiewe wildernisgebiede waarin daar geen ontwikkeling is nie en wat slegs deur middel van primitiewe vervoerwyses soos stap, perdry en kanovaart vir die publiek toeganklik is.
- iii. 'n Gebied of gebiede wat gereserveer is vir massarekreasie en wat deur die algemene publiek bereik kan word deur publieke of privaat vervoer. Hierdie gebiede kan wel ook sonder motorpaaie wees, maar dan maklik toeganklik deur middel van wandelpaaie en nabygeleë motorpaaie.
- iv. Areas van intensiewe gebruik, soos kampeerterreine of soortgelyke rekreasiefasiliteite, indien hierdie areas nie buite die grense van die park geleë kan wees nie.

Figuur 2.4 gee 'n skematiese voorstelling van die onderskeie gebruiksones binne, en onmiddellik buite 'n nasionale park. Die verhouding

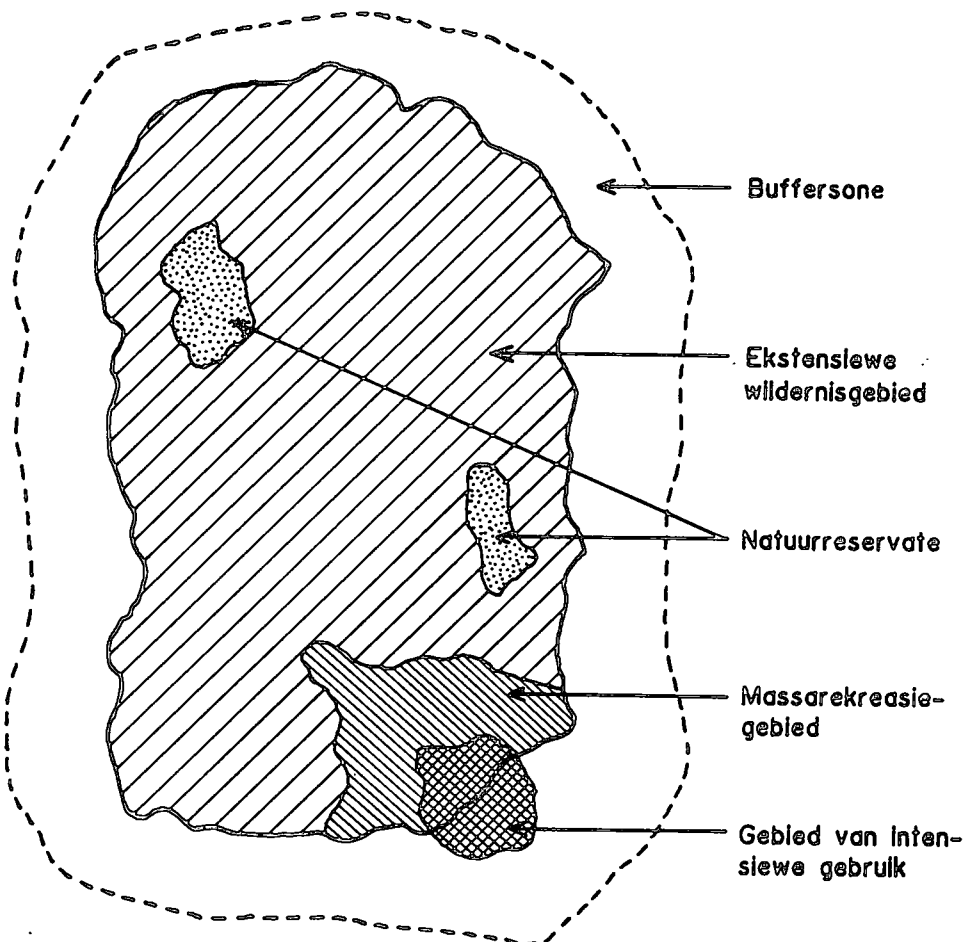

FIG. 2.4 IDEALE SONERING VIR 'N NASIONALE PARK

in grootte tussen die onderskeie sones sal afhang van die biotiese gemeenskappe wat bewaar moet word, maar normaalweg sal ekstensiewe wildernisgebiede en natuurreservate die grootste deel van die parkoppervlakte beslaan.

Verder is die lewensvatbaarheid van 'n nasionale park die hoogste indien die park omring is deur 'n buffersone, bestaande uit grondgebied wat slegs vir ekstensiewe gebruik aangewend word soos byvoorbeeld bosbou, landbou, jag, of ander verwante rekreasie-aktiwiteite.

Dit is nie die doel van 'n nasionale park om voorsiening te maak vir alle massabuitelugrekreasie nie. Die ideaal is dat 'n nasionale park die een uiterste van rekreasie-areas sal uitmaak. Die ander uiterste sal stedelike parke en speelgronde wees. Indien voldoende aandag gegee word aan die ontwikkeling van geskikte massarekreasiefasiliteite buite die grense van 'n nasionale park, sal die park self net onderheilig wees aan die gebruik van diegene vir wie die natuurlike verskynsels van groot waarde is.

Om die beplanning vir buitelugrekreasie, met inagneming van rekreatiewe dra vermoë, op te som, kan die volgende aanhaling gebruik word: "In planning practice it is necessary to determine case by case, activity by activity and area by area, the levels of use which would seem to be tolerable both to the visitor and for the resource concerned."⁹⁵ 'n Meesterplan vir die ontwikkeling en benutting van 'n nasionale park is dus 'n raamwerk wat met die loop van tyd duideliker gestalte sal aanneem namate die bestuur van die park 'n gedetailleerde bestuursplan ontwikkel vir die spesifieke omstandighede van die park. Vervolgens word aandag geskenk aan enkele oorwegings in die bestuur van buitelugrekreasiegebiede.

2.4.2.4 Enkele oorwegings vir die doeltreffende bestuur van buitelugrekreasiegebiede

Kortliks is die basiese doelwitte in die bestuur van 'n natuurlike gebied of park eerstens die beskerming van natuurlike hulpbronne, waarvoor wetgewing nodig is om alle vorme van ontginning of ongewenste benutting te voorkom (insluitende jag, bosbou, landbou en beweiding), en tweedens die ontvangs van besoekers onder spesiale voorwaardes vir opvoedkundige, kulturele en rekreatiewe doeleindes.⁹⁶

Doeltreffende bestuur is slegs moontlik indien 'n deeglike bestuursbe-

leid vir elke buiteligrekreasiegebied geformuleer is. Volledige data van basiese en toegepaste navorsing oor die totale fisiese omgewing, flora, fauna en ekologie van die betrokke gebied is noodsaaklik vir die daarstelling van 'n deeglike bestuursbeleid. Laasgenoemde sal aspekte dek soos die graad van inmenging in die habitat en natuurlike lewe van 'n park, die vasstelling van grense in ooreenstemming met die ekologiese vereistes van die natuurlewe, die vlak en tipe van toegelaste rekreasie-aktiwiteite, die ligging van gebiede wat toeganklik moet wees vir die toeris, die ligging en kapasiteit van toeristefasiliteite, die ontwerp en strukture van paaie en geboue en die opvoedkundige en rekreatiewe programme wat aangebied sal word.⁹⁷ Beleidsbeslissings aangaande hierdie en ander vraagstukke moet opgeneem word in die bestuursprogram, wat weer kriteria sal daarstel vir die bepaling van byvoorbeeld die getal en kwalifikasies van personeel, die konstruksie van paaie en ander publieke fasiliteite, asook die bepaling van die omvang van aanvanklike en deurlopende navorsing in die gebied.

Die volgende benadering behoort as riglyn te dien vir die bestuur van 'n nasionale park:

"..... national parks are primarily, and should remain, natural areas for the enjoyment of men and other animals, and should be managed with this purpose in mind. Man, the visitor, must be looked upon as an introduced species in the ecosystems of the parks, capable of interfering with natural processes. Visitors must be accommodated and developments planned in such a way that overall management of the parks will result in preservation of the unique natural features and habitat ....."⁹⁸

Om 'n nasionale park of soortgelyke natuurreservaat binne sy rekreatiewe dravermoë te bestuur, kan 'n aantal strategieë of bestuursmaatreëls aangewend word. In hierdie opsig is dit belangrik dat die bestuursbeleid en die fasiliteite wat voorsien is in so 'n mate buigsaam sal wees dat die herinstelling van beperkende maatreëls moontlik is. Volgens word 'n aantal bestuursmaatreëls bespreek wat toegepas kan word indien oorbenutting van 'n gebied se rekreasiehulpbronne 'n gevaar skep dat die rekreatiewe dravermoë oorskry gaan word. Hierdie maatreëls word neergelê na aanleiding van besprekings deur Baud-Bovy en Lawson,⁹⁹ Manning¹⁰⁰ en Clawson en Knetsch.¹⁰¹

i. Beperking van benutting

Indien 'n gebied oorbenut word, kan sekere maatreëls ingestel word wat daarop gemik is om die vraag na die gebied te vermin= der óf om die intensiteit van benutting te beperk.

Eerstens kan 'n algehele beperking geplaas word op alle rekrea= siegebruike. Dit kan vermag word deur maatreëls in te stel soos beperkte toegang tot die park, byvoorbeeld die beperking van motorparkeerareas, 'n algehele verbod op toegang deur middel van privaatvoertuie, die verhoging van toegangsgelde en die be= heer van besoekersgetalle deur middel van vooruitbesprekings en die vasstelling van 'n minimum verblyftydperk gedurende spitstye.

Tweedens kan sekere vorme van rekreasiegebruik wat 'n hoë impak op die gebied het, beperk word. Rekreasiegebruike met 'n hoë om= gewingsimpak, soos byvoorbeeld kampering, kan beperk word of heeltemal verbied word in gebiede waar die natuurlike omgewing beskadig is. Rekreasiegebruike met 'n hoë psigologiese impak sal ook beperk moet word indien die gehalte van die rekreasie-er= varing afneem as gevolg van 'n te groot samedromming van mense, of botsings in gebruike. Wat laasgenoemde betref, kan skedule= ring van aktiwiteite toegepas word deur 'n verbod op een of meer aktiwiteite te plaas gedurende 'n sekere tyd van die dag, week, maand of jaar.

Derdens kan die benutting van 'n park ook beperk word deur fisie= se ontwikkeling te beperk. 'n Verbod kan byvoorbeeld geplaas word op die konstruksie van addisionele paaie, akkommodasiefasili= teite, rekreasiefasiliteite en ander strukture.

ii. Verhoging van die aanbod

'n Ander strategie wat gevolg kan word ten einde 'n gebied binne sy rekreatiewe dravermoë te bestuur, is om die aanbod te verhoog. Dit kan gedoen word in terme van tyd óf ruimte. Die algemene tendens is dat nasionale parke 'n hoogs gekonsentreerde benutting binne spesifieke spitstye ervaar. Indien die besoekersgetalle ewerediger oor die hele jaar versprei kan word, kan die druk van oorbenutting verlig word. Om dít te vermag, kan die tradisionee= le spitsseisoene verleng word of nuwe buiteseisoenaktiwiteite kan aangemoedig word. Beide naweek- en vakansiedruk kan verlig word

deur die instelling van goedkoper tariewe buite seisoen.

Tweedens kan die aanbod ook verhoog word in terme van ruimte. Dit kan geskied deur die uitbreiding van gebiede wat beskikbaar is vir rekreasiegebruik. Addisionele grondgebied kan bekom word ten einde die betrokke park te vergroot of 'n totale nuwe park kan tot stand gebring word in die betrokke area. Sodoende kan die druk op 'n bepaalde gebied verlig word. Alternatiewelik kan nuwe gebiede binne 'n park oopgestel word vir benutting ten einde die druk op 'n oorbenutte deel te verlig.

iii. Vermindering van die benuttingsimpak

'n Derde bestuurstrategie om oorbenutting te voorkom, gaan van die veronderstelling uit dat die aanbod en aanvraag op dieselfde vlak sal bly, ten minste oor die kort termyn, en konsentreer eerder op die vermindering van die omgewingsimpak van buitelugrecreasie. Dit word vermag deur bestaande benuttingspatrone of aktiwiteite te wysig. Benuttingspatrone kan gewysig word deur óf meer gekonsentreerde benutting, óf meer verspreide benutting.

Om meer gekonsentreerde benutting te bewerkstellig, word die meeste aktiwiteite in 'n park beperk tot 'n klein gebied binne die park. Gevolglik sal slegs 'n klein gedeelte van die park onderhewig wees aan 'n hoë omgewingsimpak. Rekreasiebenutting behoort gekonsentreer te word op grond van die versoenbaarheid tussen verskillende aktiwiteite. So byvoorbeeld sal motorbootaktiwiteite en hengel nie saam gekonsentreer word nie.

Die verspreiding van benutting, in teenstelling met gekonsentreerde benutting, is daarop gemik om te verhoed dat 'n enkele area binne 'n park onderhewig is aan oorbenutting. Die verspreiding kan hier ook toegepas word in terme van tyd én ruimte. In terme van tyd kan aktiwiteite versprei word op 'n seisoenale, weeklikse of daaglikse basis. Dit is waarskynlik aanvaarbaarder om verspreiding toe te pas in terme van ruimte, aangesien dit nie so 'n groot beperking op die gebruiker plaas nie. Indien verspreiding van benutting toegepas word, sal voldoende aandag ook geskenk moet word aan die sonering van sekere botsende aktiwiteite. Dit impliseer dat "rustige" aktiwiteite soos stap, kanovaart en hengel, wat in kontak met die waardevolste en mees sensitiewe dele van die park geskied, geskei sal wees van daardie aktiwiteite

wat geraas en onrustigheid veroorsaak, byvoorbeeld motorbote, waterski en mededingende sportsoorte.

Indien 'n wysiging van rekreasie-aktiwiteite toegepas word ten einde benuttingsimpak te verlig, sal dit nodig wees om sekere aktiwiteite te verskuif na alternatiewe lokaliteite in die park, of om die aktiwiteite heeltemal te verbied op grond van hul hoë omgewings- of psigologiese impak. Alternatiewelik kan skeduleering ook toegepas word sodat die betrokke aktiwiteite slegs gedurende sekere tye van die jaar, week of dag beoefen mag word.

iv. Verhoging van dravermoë

'n Laaste strategie wat toegepas kan word is die verharding van die omgewing sodat dit 'n groter weerstand teen die impak van buitelugrekreasie kan bied. Dit kom dus neer op die kunsmatige verhoging van 'n gebied se dravermoë. Dit kan eerstens gedoen word op 'n seminatuurlike wyse, byvoorbeeld deur die aanplanting van geharde inheemse plantspesies, of op 'n meer kunsmatige wyse soos byvoorbeeld om 'n swaar benutte lokaliteit van 'n permanente oppervlakte te voorsien.

Die voorafgaande strategieë en maatreëls kan met vrug toegepas word om tydelike sowel as permanente oplossings te bied vir 'n wye verskeidenheid probleme wat ondervind mag word ten opsigte van rekreatiewe dravermoë. Dit lê egter in die hande van die bestuur van elke individuele park of rekreasiegebied om sodanige maatreëls wat die beste oplossings vir die gebied se spesifieke probleme sal bied, toe te pas. Daar rus dus 'n belangrike taak op die skouers van sodanige bestuurspersoneel. "In future, managers will be challenged with increasing user demands, conflicting values and a deteriorating wilderness environment. Empirical data alone will not be sufficient to solve these problems. The manager must be perceptive and sensitive while monitoring, evaluating and revising management programmes designed for user satisfaction and resource protection. However, managers are frequently hindered by the lack of specificity in management objectives. Objectives frequently are couched in such phrases as 'for the benefit and enjoyment of the people' which in turn allows for considerable variation in personal judgement on such issues as carrying capacity. It is imperative that management objectives specifically state the type of experience that an area is to provide."¹⁰²

Die doeltreffende bestuur van 'n natuurgebied of nasionale park is dus van groot belang om die gebied te laat slaag in sy ekologiese én rekreatiewe doelstellings.

2.4.2.5 Die rol van evaluasie in beplanning en bestuur.

Evaluasie is 'n belangrike aspek van beide die beplannings- en bestuursproses. Evaluasie kan beskryf word as die meting van sekere veranderlikes of 'n vergelyking tussen doelwitte en prestasies. Alkin definieer evaluasie as: "...the process of ascertaining the decision areas of concern, selecting appropriate information, and collecting and analysing information in order to report summary data useful to decision makers in selecting among alternatives."¹⁰³

Die doel van evaluasie is uiteenlopend van aard. Dit kan gebruik word om 'n program in sy vormingsfase te ondersoek en te wysig, of om die eindresultate van 'n spesifieke program of onderneming in oënskou te neem. Evaluasie is daarop gemik om informasie te verskaf vir die neem van besluite. Evaluasie behoort 'n deurlopende proses te wees in beplanning en bestuur. Deur middel van evaluasie word die doeltreffendheid van 'n organisasie of program getoets en word nuwe rigting aan hierdie organisasie of program gegee.

Die evaluasie van 'n rekreasiediens of -program is veral daarop toegespits om sekere probleemareas te ondersoek. Dit kan die volgende insluit:¹⁰⁴

- i. Bepaling van behoeftes en belange ten opsigte van program-samestelling.
- ii. Analisering van personeelfunksies, pligte en doeltreffendheid.
- iii. Versameling van inligting benodig vir die ontwikkeling van fasiliteite, toerusting en fisiese hulpbronne.
- iv. Evaluasie van deelname aan die hand van getalle en tipe deelnemers, gedrag tydens deelname, ensovoorts.
- v. Programevaluasie, wat die beoordeling van 'n enkele gebeurtenis, 'n gespesialiseerde diens of die totale program kan behels.

Die metodes wat gevolg kan word om die verlangde inligting te verkry, sluit die volgende in: opnames deur middel van vraelyste of onderhoude; gevallestudies wat 'n verskeidenheid dataversamelingsmetodes kan insluit; eksperimente gebaseer op kontrole- of eksperimentele groepe of programme; verslae en statistieke oor deelname asook ander vorme van sistematiese analise.

Navorsing oor rekreasie is in baie gevalle ook 'n vorm van evaluasie, byvoorbeeld waar navorsing gedoen word oor spesifieke toestande, behoeftes, 'n rekreasie-oord of -organisasie, of 'n proses soos beplanning. Kraus wys daarop dat evaluasie verband hou met navorsing in dié sin dat daar gebruik gemaak word van navorsingstegnieke van 'n kwantitatiewe én kwalitatiewe aard ten einde data te versamel.¹⁰⁵

Volgens McAllister word die evaluasieproses gekenmerk deur die volgende vyf stappe:¹⁰⁶

- i. Identifisering van die probleem. Dit behels die beoordeling van waardes, aangesien dit bepaal watter aspekte geëvalueer moet word. Verder is die versameling van data en 'n omvattende beskrywing van die probleem of situasie 'n deel van die eerste stap.
- ii. Formulering van alternatiewe oplossings vir die probleem. Dit behels die neem van besluite gebaseer op die waardes en doelstelling van die organisasie of onderneming. Daar kan besluit word om sekere alternatiewe te ondersoek en ander te laat vaar, of om slegs een plan te ontwikkel. Daar word ook keuses gemaak ten opsigte van die samestelling van sekere elemente, en grootskaalse oplossings word vergelyk met kleinskaalse oplossings. Die belangrikste beplanningsbesluite word gewoonlik gedurende hierdie stap geneem.
- iii. Evaluasie van alternatiewe. Dit behels dan die werklike evaluasie waar die alternatiewe getoets word aan sekere vereistes en maatstawwe. Hier moet veral ook aandag gegee word aan die gevolge wat elke alternatief kan meebring.
- iv. Die finale keuse en implementering. Dit behels die finale keuse van die toepaslikste oplossing, gesien in die lig van bestaande waardes en die uiteindelijke gevolge, asook die im-

plementering daarvan in die praktyk.

- v. Moniteer van resultate. Tydens die finale stap moet meting en beoordeling gedoen word ten opsigte van die mate van sukses wat behaal is, óf ongewenste uitwerkings wat veroorsaak is, sodat terugvoering verkry kan word om die resultate te verbeter, indien nodig. Hierdie stap is met ander woorde weer 'n evaluering van die evaluasieproses.

In die geheel gesien, kan die evaluering van 'n voorgestelde handelswyse of plan opgedeel word in twee fases, naamlik die ontleding en die samevatting. Tydens die ontledingsfase word die geheel opgebreek in dele, en tydens die samevattingfase word die dele saamgevoeg tot 'n geheel. Om meer spesifiek te wees, word McAllister aangehaal.

"..... the analysis phase defines and estimates the various impacts of the action. This is necessary in order to gain a detailed understanding of the many consequences of an action, but at the same time it poses a dilemma of achieving coherence from the many diverse parts. The synthesis phase attempts to solve this dilemma by bringing together the impacts into an integrated view so that a judgement can be formed on whether the action should or should not be supported."¹⁰⁷

Volgens McAllister word die ontleding gewoonlik objektief gedoen, terwyl die samevatting meer subjektief geskied.¹⁰⁸ Om die gevolge of uitwerking van 'n handeling te beraam is objektief, aangesien redelike ooreenstemming bereik kan word oor die juistheid van resultate. Om egter 'n geïntegreerde sienswyse te vorm is subjektief, aangesien die belangrikheid van die gevolge as 'n geheel gesien moet word. Die keuse hier is dus 'n waarde-oordeel. Die juistheid daarvan kan nie bewys word nie. Verskillende mense sal verskillende gevolgtrekkings maak uit dieselfde feite, aangesien hulle waardes verskil.

In die konteks van hierdie bespreking is dit van belang dat die evaluasieproses veral toepassing sal vind in die probleme rondom rekreatiewe dra vermoë. Vervolgens word die onderskeie evalueringstappe dan van toepassing gemaak op rekreatiewe dra vermoë.

Die eerste stap sal behels die identifisering van die probleem, hetsy ekologies of psigologies van aard. Die oorskryding van ekologiese dra vermoë sal uiteraard makliker identifiseerbaar wees as die oorskryding van psigologiese dra vermoë. Wat ekologiese dra vermoë betref,

sal die volle ekologiese implikasies eers geïdentifiseer kan word nadat 'n dieptestudie van die spesifieke probleemarea gemaak is. So byvoorbeeld is die voorkoms van gronderosie maklik identifiseerbaar en die oplossing redelik voor die hand liggend. Die vermeerdering van 'n ongewenste plantspesie in 'n intensiewe benuttingsarea sal byvoorbeeld ook waarneembaar wees, maar slegs 'n deeglike ondersoek na die dinamika en voortplantingswyse van die betrokke plant sal meer lig werp op die werklike oorsaak van die probleem. Wat psigologiese dravermoë betref, sal probleme in die meeste gevalle eers aan die lig kom nadat 'n kwalitatiewe evaluasie aangaande die gehalte van die rekreasie-ervaring onderneem is. Wát die probleem of situasie wat aandag moet geniet ookal is, daar sal soveel moontlik data versamel moet word ten einde die hele evaluasieproses vorentoe te vergemaklik.

Die tweede stap sal dan die formulering van alternatiewe oplossings behels. Gedurende hierdie stap moet die probleem of situasie in verband gebring word met die betrokke owerheid se beleid en doelstelling. Indien die owerheid byvoorbeeld bewaringsgeoriënteerd is, sal die bewaring van die ekosisteem alle ander doelstellings oorheers. Indien 'n gebruiksgeoriënteerde owerheid byvoorbeeld probleme van ekologiese aard ondervind, maak dit die situasie meer gekompliseerd en sal daar 'n balans gevind moet word tussen die bewaring van die hulpbronne en die benutting daarvan. Alternatiewe oplossings sal gedurende hierdie fase ondersoek word. Indien 'n spesifieke hulpbron of area byvoorbeeld oormatig benut word, sal oorweging geskenk word aan alternatiewe soos die beperking van toegang, die oopstelling van ander gebiede vir benutting, skedulering van benutting, ensovoorts. Verder sal daar ook oorweging geskenk word aan die omvang van die moontlike maatreëls, byvoorbeeld of dit op 'n groot of klein skaal toegepas moet word, of dit oor 'n lang of kort termyn nodig sal wees, ensovoorts.

Die derde stap behels dan die werklike evaluasie van die alternatiewe. Dit geskied in die lig van die beleid en bestuursdoelwitte van toepassing op die gebied. Dit is ook belangrik dat die voorgestelde maatreëls beoordeel sal word in die lig van die moontlike gevolge wat dit mag meebring. Indien 'n nuwe gebied byvoorbeeld oopgestel gaan word vir benutting om die druk op 'n spesifieke probleemarea te verlig, kan dit moontlik slegs 'n korttermynoplossing bied aangesien die nuwe gebied ook later in 'n probleemarea kan ontwikkel.

Gedurende die vierde stap word 'n finale keuse gedoen van die aanvaarbaarste en doeltreffendste oplossing vir die probleem. Die gekose maatreëls word ook nou in die praktyk toegepas.

Gedurende die vyfde stap word die resultate gemoniteer. Dit sal 'n aaneenlopende proses wees waartydens die probleemsituasie fyn dopgehou moet word om te bepaal of die ingestelde maatreëls die gewenste uitwerking het. Met hierdie terugvoering sal dit dan moontlik wees om in voeling te bly met die situasie ten einde die hulpbronne van 'n gebied voortdurend binne hul rekreatiewe dra vermoë te bestuur.

Evaluasie is nie slegs 'n waardevolle instrument in die bestuur van 'n buitelogrecreasiegebied nie, maar ook 'n noodsaaklikheid. Evaluasie moet voortdurend toegepas word indien buitelogrecreasie van hoë gehalte aan die beoefenaar voorsien wil word.

2.5 SAMEVATTING

Om die kwaliteit van die natuurlike omgewing én die rekreasië wat daarin beoefen word te behou en te verhoog, vereis omvattende beplanning en doeltreffende bestuur van rekreasiëhulpbronne. Hierdeur word verseker dat die buitelogrecreasiëbeoefenaar huidiglik en ook in die toekoms 'n ervaring van hoë gehalte sal geniet. Die doeltreffendste wyse waarop sodanige kwaliteit behou en verbeter kan word, is deur die betrokke gebiede te beplan en te bestuur binne hul rekreatiewe dra vermoë. 'n Deeglike kennis van ekologiese sowel as psigologiese aspekte betrokke by buitelogrecreasie is nodig om hierin te slaag; veral ten opsigte van gebiede soos nasionale parke, waar die bewaring van uitstaande natuurverskynsels die hoogste prioriteit geniet.

Wat die beplanning van sodanige gebiede betref, is gekoördineerde interdisiplinêre optrede van kardinale belang, aangesien soveel menslike en natuurlike hulpbronne daarby betrokke is. Duidelike beginsels en riglyne behoort hierdie beplanningsproses te lei. Wat die bestuur van sodanige gebiede betref, is 'n duidelik omlýnde bestuursbeleid, ook ten opsigte van rekreatiewe dra vermoë, nodig. Genoegsame voorsiening moet egter in so 'n bestuursbeleid gemaak word vir aanpassings en beheermaatreëls wat mettertyd mag nodig raak. Evaluasie speel 'n belangrike rol in die beplannings- en bestuursproses van 'n buitelogrecreasie-oord of-gebied. Deur middel van evaluasie kan bepaalde handelswyses na waarde geskat word in die lig van hulle implikasies, en kan riglyne neergelê word vir toekomstige optrede.

2.6 VERWYSINGS

1. Suid-Afrika (Republiek), Verslag van die Beplanningskomitee van die Presidentsraad oor Natuurbewaring in Suid-Afrika, p.66.
2. Coppock, J.T. and Duffield, B.S., Recreation in the Countryside, p.21.
3. Dasmann, R.F., et.al., Ecological Principles for Economic Development, p.118.
4. Simmons, I.G., Rural Recreation in the Industrial World, p.183.
5. Clawson, M. and Knetsch, J.L., Economics of Outdoor Recreation, p.165.
6. Kraus, R., Recreation and Leisure in Modern Society, p.392.
7. Burton, T.L., Recreation Research and Planning, p.173.
8. New York Times, 18.04.1972, "Consultants Debate the Recreational and Preservation Roles of National Park System", in Kraus, op.cit., p.393.
9. Moll, E.J. and McLachlin, D., A Conservation/Recreation Plan for the Western Table of Table Mountain, S.A. Journal for Research in Sport, Physical Education and Recreation, vol.3, No.2, 1980, p.95.
10. Hugo, M.L., Die Magaliesberge: Deel I: Meesterplan vir Bewaring en Buitelugontspanning.
11. Dasmann, op.cit., p.33.
12. U.S.A., Countryside Recreation Research Advisory Group: 1970 Report, in Warren, A., and Goldsmith, F.B., Conservation in Practice, p.218.
13. Soos omskryf deur die C.R.R.A.G., Ibid.
14. Barkham, J., Recreational Carrying Capacity, in Area, vol. 5,

No.2, 1973, in Morrison, K. and Priddle, G., Behavioural Carrying Capacity: A Comment, in Contact, vol. 11, No.3, 1979, p.37.

15. Lime, D.W. and Stankey, G.H., Carrying Capacity: Maintaining Outdoor Recreational Quality, Forest Recreation Symposium, 1971, in Clark, C., Prescribing Carrying Capacity Standards for Wildland Areas, in Contact, vol. 10, No.1, 1978, p.66.
16. Siegfried, W.R. and Davies, B.R., Conservation of Ecosystems: Theory and practice, p.19.
17. Southwick, C.H., Ecology and the Quality of our Environment, p.104.
18. Dasmann, op.cit., p.48.
19. Simmons, op.cit., p.303.
20. Brewer, R., Principles of Ecology, p.260.
21. Ibid.
22. Speight, M.C.D., Ecological Change and Outdoor Recreation, in Warren and Goldsmith, op.cit., p.223.
23. Liddle, M.J., A Selective Review of the Ecological Effects of Human Trampling on a Natural Ecosystem, in Biological Conservation, vol. 7, No.1, 1975, p.28.
24. Duffey, T., The Effects of Human Trampling on the Fauna of Grassland Litter, in Biological Conservation, Ibid., p.35.
25. Westhoff, V., The Ecological Impact of Pedestrians on Vegetation, I.U.C.N. Publications New Series, No.7, p.218.
26. Bayfield, N.G., Use and Deterioration of some Scottish Hill Paths, Journal of Applied Ecology, vol. 10, p.186.
27. Pearse, R.O., Barrier of Spears, p.258.
28. Van Zyl L.J., Brandprogramme, Golden Gate Dinkskrum insake die

Hoëlandse Suurgrasveld; Verslag van Verrigtinge, Golden Gate, 11 - 12 Augustus 1981.

29. Speight, M.C.D., Outdoor Recreation and its Ecological Effects, p.121.
30. Liddle, op.cit.
31. Speight, op.cit.
32. Ibid.
33. Hugo, M.L., Die Omgewingsimpak van Voetslaanpaaie, in Omgewing R.S.A., Oktober 1980, p.3.
34. Morrison and Priddle, op.cit., p.36.
35. Scholtz, G.J., Die Motivering tot Ontspanning, Eerste Konferensie oor Ontspanningsnavorsing, Stellenbosch, 29 September - 1 Oktober 1976, Verslag van Verrigtinge, p.235.
36. Maslow, A., Towards the Psychology of Being, p.162.
37. Murphy, J.F., Concepts of Leisure, p.154.
38. Sapora, A.V. and Mitchell, E.D., The Theory of Play and Recreation, p.206.
39. Butler, G.D., Introduction to Community Recreation, p.12.
40. Ball, E.L. and Cipriano, R.E., Leisure Services Preparation, p.16.
41. Bloemhoff, H.J., Enkele Aspekte van Opelugrekreasie met Spesiale Verwysing na Maselspoort, p.38.
42. Pearse, op.cit., p.264.
43. Simmons, op.cit., p.355.
44. United Nations, Growth of the Worlds Urban and Rural Population:

1920 - 2000, Tabel 39.

45. Suid-Afrika (Republiek), Offisiële Jaarboek: 1982, pp. 27 - 33.
46. U.S.A., Statewide Recreation Planning Unit, Planning monograph No.3., December 1966, p.19.
47. Sapora and Mitchell, op.cit., p.207.
48. Kraus, R.G., Recreation Today: Program Planning and Leadership, p.490.
49. Brüssow, A.V., Die Beginsels van Ontspanning, L.O.V. 125, Deel 2, p.45.
50. Sapora and Mitchell, op.cit., p.208.
51. Ibid.
52. Bloemhoff, H.J., op.cit., p.81.
53. Meyer, H.D. and Brightbill, C.K., Community Recreation, p.40.
54. Ibid.
55. Driver, B.L., Rocky Mountain Forest Service Experiment Station, Unpublished Reports, in Kelly, J.R., Leisure, p.408.
56. Van der Westhuizen, J.M., Bergklim as Ontspanningsaktiwiteit in 'n Gedeelte van die Natalse Drakensberge, p.251.
57. Natal Town and Regional Planning Commission, Planning Report: vol.48, 1981, p.108.
58. Driver, op.cit.
59. Van der Westhuizen, op.cit.
60. Kelly, op.cit., p.399.
61. Adams, J.T., aangehaal deur Baud-Bovy, M. and Lawson, F., Tourism

- and Recreation Development, p.183.
62. Clawson and Knetsch, op.cit., p.168.
63. Yapp, G.A. and Barrow, G.C., Zonation and Carrying Capacity Estimates in Canadian Park Planning, Biological Conservation, Vol. 15, No.3, April 1979, p.191.
64. Clark, op.cit., p.64.
65. Bannon, J.J., Leisure Resources - Its Comprehensive Planning, p.1.
66. Torgerson, P.E. and Weinstock, I.T., Management, p.89.
67. Quade, E.S., Systems Analysis and Policy Planning, p.38.
68. Dale, E., Management: Theory and Practice, p.4.
69. Ibid.
70. Dejon, W.L., Principles of Management, p.56.
71. Bannon, op.cit.
72. Ibid., p.3.
73. Killen, K.H., Management, p.27.
74. Fulmer, R.M., The New Management, p.91.
75. Koontz, H. and O'Donnell, C., Essentials of Management, p.63.
76. Duncan, W.J., Essentials of Management, p.256.
77. McGuire, J.W. (Ed), Contemporary Management, p.336.
78. Fulmer, op.cit., p.109.
79. Dale, op.cit., pp. 4 - 6.

80. Haimann, T. and Scott, W.G., Management in the Modern Organization, p.15.
81. Killen, op.cit., p.2.
82. Murphy, op.cit., p.174.
83. Kelly, op.cit., p.406.
84. Bannon, op.cit., p.16.
85. Kelly, op.cit., p.404.
86. Forster, R.R., Planning for Man and Nature in National Parks, I.U.C.N. Publications New Series, No.26, 1973, p.69.
87. Foin, T.C., Planning Our Environment, in Brewer, op.cit., p.277.
88. Forster, op.cit.
89. Eidsvik, H.K., The Park Planning Process, in Parks, vol.2, No.3, Oct. - Dec., 1977, p.8.
90. Bannon, op.cit., p.39.
91. U.S.A., O.R.R.R.C., Outdoor Recreation for America, p.97., In Bannon, op.cit., p.189.
92. Dasmann, op.cit., p.118.
93. Forster, op.cit., p.49.
94. Dasmann, op.cit., p.119.
95. Baud-Bovy and Lawson, op.cit., p.184.
96. Ibid., p.186.
97. Dasmann, op.cit., p.121.
98. Forster, op.cit., p.6.

99. Baud-Bovy and Lawson, op.cit., p.184.
100. Manning R.E., Strategies for Managing Recreational Use of National Parks, in Parks, vol. 4, No.1, 1979, p.13.
101. Clawson and Knetsch, op.cit., p.178.
102. Morrison and Priddle, op.cit., p.40.
103. Alkin, M.C., in Bannon, J.J., op.cit., p.267.
104. Kraus, Recreation Today, op.cit., p.542.
105. Ibid., p.541.
106. McAllister, D.M., Evaluation in Environmental Planning, p.5.
107. Ibid, p.6.
108. Ibid.

*****

H O O F S T U K 3

3. DIE NASIONALE PARKERAAD AS VOORSIENER VAN BUITELUGREKREASIE

3.1 DIE TOTSTANDKOMING VAN DIE NASIONALE PARKERAAD VAN SUID-AFRIKA

3.1.1 Historiese agtergrond

Reeds in 1884 het president Paul Kruger daarop gewys dat wild in so 'n mate uitgeroei word dat reservate nodig geword het ten einde die wild te beskerm.¹ Die Volksraad van die destydse Zuid-Afrikaansche Republiek het in Augustus 1889 magtiging aan die President verleen om 'n "Goewerments Wildtuin" in die Piet Retief-distrik te prokla=meer.² Hierdie wildtuin is toe amptelik op 13 Junie 1894 geprokla=meer. Uit ander oorde het ook stemme begin opgaan vir die verdere beskerming van wild en op 26 Maart 1898 is nog 'n "Goewerments Wild=tuin" geproklameer in die gebied tussen die Krokodilrivier en die Sabierivier.³ Hierdie wildtuin het algemeen bekend gestaan as die Sabiewildreservaat.

Alhoewel daar heelwat steun was vir die gedagte om wild onder besker=ming te plaas, het daar ook hewige teenkanting gekom van veral boe=re wat die geproklameerde gebiede eerder wou benut as weiveld vir hul=le vee. Daar is ook ná proklamering nog steeds jag gemaak op wild in hierdie gebiede. 'n Lang stryd het gevolg om die eerste nasiona=le park van Suid-Afrika asook wetgewing in dié verband daar te stel, soos onder andere beskryf deur Stevenson-Hamilton⁴ en Labuschagne.⁵ Die geskiedenis van die totstandkoming van die Nasionale Parkeraad van Suid-Afrika is dan ook vervleg in hierdie stryd wat uiteindelik sou lei tot die totstandkoming van die Nasionale Krugerwildtuin.

Gedurende die jare 1910 tot 1915 was daar 'n toenemende agitاسie teen die Sabiewildreservaat, veral vanweë die groot oppervlakte wat dit be=slaan het. In 1915 is 'n mosie dat die gebied verklein moet word by die Provinsiale Raad van Transvaal ingedien. 'n Kommissie onder voor=sitterskap van mnr. J. F. Ludorf is in Junie 1916 aangestel om onder=soek in te stel na die grense van die Sabiewildreservaat.⁶ Die kom=missie het gedurende 1917 en 1918 met tussenposes gesit om getuienis aan te hoor, en teen die einde van 1918 het 'n gunstige verslag die lig gesien. Daar is onder andere aanbeveel dat die wildreservaat se grense onveranderd moes bly. Die volgende mening van die kommissie

sou meehelp om die weg te baan vir toekomstige ontwikkeling: "In the course of our investigations we were not a little struck by the uselessness of having these magnificent Reserves merely for the preservation of the fauna - in an area particularly unknown and, by the effect of a somewhat stringent policy, made to a great extent inaccessible to the bulk of the people - a policy which it will be increasingly difficult to maintain as applied to so large an area .... for these and other reasons we recommend that the policy of the administration should be directed toward the creation of the area ultimately as a great national park where the natural and prehistoric conditions of our country can be preserved for all time."⁷ Die verwysing hier na die idee van 'n nasionale park was egter nie die eerste in daardie dekade nie. Reeds in 1912 het die "Transvaal Game Protection Association" 'n mosie ten gunste van die daarstelling van 'n nasionale park aanvaar. Hierdie besluit is wel in die Provinsiale Raad ter tafel gelê, maar weens die sterk teenkanting gedurende daardie tyd het daar niks van gekom nie.⁸

Gedurende die jare 1920 tot 1923 is geen vordering gemaak met die nasionale park-idee nie. Die prentjie het inteendeel al donkerder begin lyk. Die destydse Sekretaris van Lande, mnr. Sommerville, was hewig teen die idee gekant en wou die Sabiewildreservaat in plase opсны.⁹ 'n Steenkoolsindikaat het prospekterregte langs die spoorlyn in die suide van die wildreservaat verkry en boere ten suide van die Krokodilrivier het meer grond vir ontwikkeling opgeëis.¹⁰ In 1923 is egter 'n deurbraak gemaak toe die Sabiewildreservaat by die Spoorweë se gewilde "round tours in nine days" ingesluit is.¹¹ Dit het gou geblyk dat die wildtuin die groot aantrekkingskrag op die toer was en honderde mense het die reis onderneem net om 'n nag in die wildreservaat deur te bring en die leeus te hoor brul.

Op uitnodiging van die destydse opsiener van die Sabiewildreservaat, kolonel R. Stevenson-Hamilton, het die Minister van Lande, kolonel D. Reitz, die wildtuin in 1923 besoek. Laasgenoemde het 'n groot voorstander van die nasionale park-idee geword en het voorgestel dat daar tot aksie oorgegaan moes word. Hy het 'n beraad met eienaars van grond noord van die Sabierivier geïnisieer en opdrag aan majoor Scott, Voorsitter van die Landsraad, en mnr. Schoch, Landmeter-generaal gegee om ondersoek in te stel na grense vir die wildtuin asook om klagtes van grondeienaars te ondersoek. Aan dr. Schoch, broer van die Landmeter-generaal, is opdrag gegee om 'n nasionaleparke-or-

donansie voor te berei.

Vanweë 'n werksophoping aan die einde van die parlamentsitting van 1923 kon die Nasionale Parkewet nie in daardie jaar afgehandel word nie en is dit vir hernieude samesprekings terugverwys. In 1924 het 'n verandering van regering plaasgevind, en dit het 'n verdere vertering in die deurvoering van die Nasionale Parkewet veroorsaak. Kolonel Stevenson-Hamilton het die nuwe Minister van Lande, mnr. P.W.G. Grobler, gaan spreek en by laasgenoemde 'n positiewe gesindheid teenoor natuurbewaring gevind.¹² Die Minister het Stevenson-Hamilton aangeraai om terug te gaan en die idee van 'n nasionale park sterker te propageer deur die Sabiewildreservaat meer te populariseer. Deur middel van die "Wild Life Protection Society" en die Spoorweë is daar toe ook 'n groot propagandaveldtog onderneem.

Op 9 Desember 1925 het minister Grobler verteenwoordigers van betrokke grondeienaars in Johannesburg te woord gestaan.¹³ Die hele idee van 'n nasionale park is op diplomatieuse, dog besliste wyse aan die verteenwoordigers verduidelik. Uitruiling van grond is voorgestel, alhoewel die Regering grond kon onteien indien samewerking nie verkry kon word nie. Die grondeienaars was insiklik en die grond is óf verruil óf aangekoop, sodat die grense van die wildreservaat uiteindelik gestrek het vanaf die Krokodilrivier in die suide tot aan die Limpoporivier in die noorde en vanaf die Lebomboberge in die ooste weswaarts vir ongeveer 60 kilometer.

Alles was toe gereed vir die daarstelling van Suid-Afrika se eerste nasionale park en die amptenare van die Departement van Lande het onverpoosd gewerk om die wetgewing in orde te kry. Op 31 Mei 1926 het minister P.W.G. Grobler die nasionaleparke-ordonnansie wat in 1923 deur dr. Schoch voorberei is, met enkele wysigings as die Wet op Nasionale Parke aan die Parlement voorgelees.¹⁴ In sy toespraak het die Minister daarop gewys dat politiek uit die aangeleentheid gehou moes word; so lank as wat die park in die hande van die Regering was, kon daar altyd druk wees om die grense te wysig. Derhalwe het die Minister voorgestel dat 'n Raad van Kuratore, wat die belange van al die betrokke partye sou verteenwoordig, aangestel word.¹⁵

Die voorgestelde Wet op Nasionale Parke is sonder 'n enkele teenstem deur die Parlement aanvaar as Wet nr. 56 van 1926.¹⁶ So is uiteindelik gestalte gegee aan die nasionale parkidee. Die woorde van

president Paul Kruger en die groot ideaal van kolonel Stevenson-Hamilton het toe uiteindelik werklikheid geword.

3.1.2 Die eerste wetgewing insake nasionale parke

Wet nr. 56 van 1926 is ingevoer met die volgende doel: "Om voorsiening te maak vir die stigting van nasionale parke en vir die behoud van wilde dierlewe, wilde plantegroei en voorwerpe van geologiese, etnologiese, historiese of ander wetenskaplike belang daarin, en vir daarmee in verbandstaande sake".¹⁷

Terselfdertyd is Suid-Afrika se eerste nasionale park geproklameer: "Die gebied wat in die Bylae tot hierdie wet omskrywe is, word hiermee verklaar tot 'n nasionale park wat die naam Nasionale Krugerwildtuin sal dra ....."¹⁸ Buiten genoemde doelstellings vir 'n nasionale park, is dit ook uitgestip dat die Nasionale Krugerwildtuin daargestel is in belang en tot voordeel en genot van die inwoners van Suid-Afrika.

Artikel 2 van die Wet het voorsiening gemaak vir die stigting van meer nasionale parke in Suid-Afrika. Verder is ook voorsiening gemaak vir die instel van 'n Raad van Kuratore vir Nasionale Parke met die doel om nasionale parke te beheer, te bestuur en te onderhou.

Wat besoeke aan, en die benutting van 'n nasionale park betref, het Artikel 17 van die Wet bepaal dat verlof om 'n park te betree en daarin te woon verleen mag word onder sodanige voorwaardes as wat nodig geag mag word vir onder andere die doel van gesondheid, studie, ontspanning of daarmee in verbandstaande sake en reise of vervoer langs sodanige roetes as wat deur regulasies vasgestel mag word. Die bepaling van hierdie artikel, tesame met die bepaling in Artikel 1, naamlik dat 'n park ook gestig word vir die voordeel en genot van die besoeker, het dus voorsiening gemaak vir die rekreatiewe benutting van nasionale parke in Suid-Afrika. Alhoewel hierdie bepalings redelik vaag was, was dit die aanloop tot die skep van buitelogreksiegeleenthede deur die Nasionale Parkeraad.*

Die Raad van Kuratore vir Nasionale Parke, (hierna die Raad genoem) is aanvanklik saamgestel uit tien lede wat deur die Goewerneur-gene-

---

* Die benaming "Nasionale Parkeraad" het mettertyd die algemene gebruiknaam geword vir die Raad van Kuratore vir Nasionale Parke.

raal benoem is. Die magte en pligte van die Raad kan kortliks as volg opgesom word:

Die daarstelling van die nodige fisiese infrastruktuur vir die doeltreffende bestuur en funksionering van 'n park.

Die bewaring en beskerming van plant- en dierelewe.

Die oprigting van akkommodasiefasiliteite in 'n park.

Die aanstelling van beamptes en werkers ten einde die park doeltreffend te laat funksioneer.

Die inkomste van die Raad sou aanvanklik bestaan uit vrywillige bydraes, skenkings en bemakings van die publiek, asook inkomste uit besoekers aan 'n park. Die Minister van Lande, onder wie die Raad sou ressorteer, kon ook jaarliks 'n som geld uit staatsfondse aan die Raad beskikbaar stel.

Sedert die eerste wetgewing insake nasionale parke, is verskeie wysigings aan die Wet aangebring. By twee geleenthede is die Wet in sy geheel hersien om aan te pas by veranderde omstandighede en vooruitgang, naamlik in 1962 en in 1976. Vervolgens word aandag gegee aan die meer onlangse wetgewing in dié verband.

3.1.3 Hersiene en huidige wetgewing

In 1962 is die Wet op Nasionale Parke van 1926 in sy geheel hersien.¹⁹ Geen drastiese veranderings is aan die bestaande wet aangebring nie en die hersiening was hoofsaaklik daarop toegespits om die bepalings van die Wet duideliker te omskryf en beter te bewoord. Van die belangrikste wysigings wat wel aangebring is, was die volgende:

Die Raad van Kuratore vir Nasionale Parke sou voortaan uit twaalf lede bestaan, in plaas van tien. Die werksaamhede en bevoegdhede van die Raad is ook uitgebrei om veral voorsiening te maak vir beter toeristefasiliteite en dienste in die nasionale parke. Artikel 12(2) van die betrokke wet het onder andere bepaal dat die Raad akkommodasiefasiliteite en geriewe vir besoekers aan 'n nasionale park kan voorsien; maaltye en verversings aan die besoekers kan verskaf, besigheid of handel (insluitende die verkoop van drank) vir die gerief van besoekers kan

dryf en enige ander diens vir die gerief van die besoekers kan lewer. Verder het dieselfde artikel bepaal dat die Raad 'n gebou, struktuur, depot of perseel wat benodig word in verband met een van bogenoemde aangeleenthede kon oprig, instel, uitrus en in stand hou.

In 1976 is die Wet op Nasionale Parke weer hersien.²⁰ Weer eens is geen drastiese veranderings aan die Wet aangebring nie. Die oogmerke van 'n park is toe as volg omskryf: "Die oogmerk met die instelling van 'n park is die totstandbrenging, bewaring en bestudering daarin van die wilde dierelewe, seelewe en plantelewe en van voorwerpe van geologiese, argeologiese, historiese, etnologiese, oseanografiese, opvoedkundige en ander wetenskaplike belang en voorwerpe wat betrekking het op bedoelde lewe of eersbedoelde voorwerpe of op gebeurtenisse in of die geskiedenis van die park, op so 'n wyse dat die gebied wat die park uitmaak, sover doenlik en tot voordeel en genot van besoekers, in sy natuurlike staat behoue bly."²¹

Artikel 12A van die betrokke wet bepaal dat 'n nasionaleparkegrondverryingsfonds ingestel word. Hierdie fonds sal opgebou word uit bydraes, skenkings en bemakings ontvang vir die aankoop van grond vir die doeleindes van 'n park of deel van 'n park, asook uit rente ontvang van sodanige geld wat vir 'n tydperk belê is.

In Maart 1983 is 'n wysigingswet op nasionale parke uitgevaardig.²² Hierdie wet maak onder andere voorsiening vir die instelling van nasionale parke ook ten opsigte van grond waarvan die mineraalregte nie verkry is nie en grond wat die eiendom van 'n privaat persoon bly, asook vir die oordrag van die beheer oor sekere meergebiede aan die Raad van Kuratore vir Nasionale Parke en vir aangeleenthede wat met laasgenoemde in verband staan.

In die betrokke wysigingswet word dus voorsiening gemaak vir die proklamerings van 'n nuwe soort nasionale park, naamlik waar ander vorme van benutting binne 'n park toelaatbaar is. Sodanige nuwe parke sal tydens proklamerings in 'n aparte skedule omskryf word en sal klaarblyklik bekend staan as "skedule vyf-parke".²³ In hierdie tipe parke sal natuurbewaring in 'n baie breër perspektief gesien moet word aangesien dele binne so 'n park byvoorbeeld onderhewig sal wees aan boerderybedrywighede. Dit mag ook gebeur dat daar in die toekomst nasionale parke sal wees wat 'n kombinasie is van 'n "tradisionele park"

(waar natuurbewaring die hoogste prioriteit geniet) en 'n "skedule vyf-park" (waar boerdery, hulpbronontginning en intensiewe rekreasie toelaatbaar is).

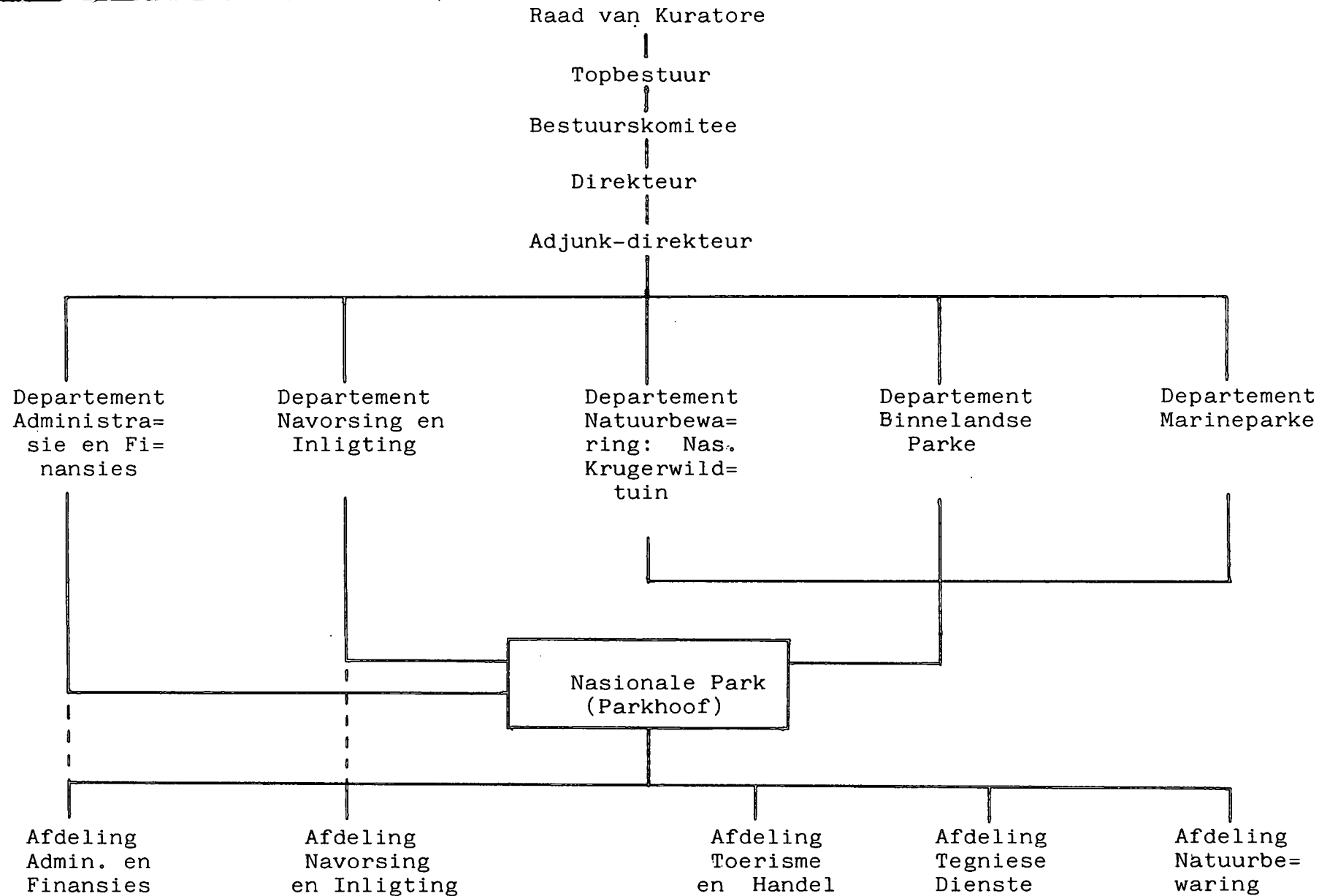
In geen van die wetgewing rakende nasionale parke word die Raad se verantwoordelikheid ten opsigte van die voorsiening van buitelugrekreasie duidelik uitgespel nie en berus die beleid hieromtrent hoofsaaklik by die Raad self. Vervolgens word die struktuur en funksionering van die Nasionale Parkeraad eerstens van nader toegelig, waarna aandag gegee word aan die beleid met betrekking tot rekreasievoorsiening.

3.2 HUIDIGE STRUKTUUR EN FUNKSIONERING VAN DIE NASIONALE PARKERAAD

Volgens huidige wetgewing moet die Raad van Kuratore vir Nasionale Parke uit 12 lede bestaan. Hierdie lede dien in 'n deelydse hoedanigheid op die Raad en ontvang geen vergoeding vir dienste gelewer nie. Die Raad is saamgestel uit die vier administrateurs van die verskillende provinsies en agt ander lede wat deur die Staatspresident aangestel word, een van wie deur die Genootskap tot Beskerming van Wilde Dierelwe (Wildlife Protection Society) genomineer word. Die oorblywende lede word deur die Minister van Omgewingsake en Toerisme genomineer. Een lid word deur die Staatspresident as Voorsitter van die Raad aangewys. 'n Lid van die Raad beklee sy amp vir 'n tydperk van hoogstens vyf jaar. Na verstryking van hierdie termyn kan 'n lid egter weer aangestel word.²⁴

Die primêre pligte van die Raad is om oorkoepelende beheer oor die Nasionale Parkeraad as geheel, asook oor die verskillende nasionale parke uit te oefen.²⁵ Die Raad vergader vier maal per jaar. Die Raad funksioneer deur middel van voltydse amptenare in diens van die Raad. In fig. 3.1 word die struktuur van die Raad se amptenary en onderskeie departemente en afdelings skematies voorgestel.* Die onderskeie departemente is in die Raad se hoofkantoor in Pretoria gesetel. In elke nasionale park is 'n Afdeling Natuurbewaring en 'n Afdeling Toerisme en Handel. In die parke met 'n goedontwikkelde infrastruktuur is daar ook 'n Afdeling Tegniese Dienste. Die Departement Administrasie en Finansies asook die Departement Navorsing en Inlig-

* Die organigram is saamgestel na aanleiding van 'n uiteensetting in hierdie verband deur dr. G. de Graaff van die Nasionale Parkeraad.

FIGUUR 3.1 STRUKTUUR VAN DIE NASIONALE PARKERAAD

ting is "diensdepartemente" vir alle nasionale parke. Die personeel wat in 'n nasionale park verantwoordelik is vir administrasie en finansies of navorsing en inligting ressorteer direk onder laasgenoemde twee departemente wat ook in die Raad se hoofkantoor gestel is.²⁶

Aan die hoof van die amptenary staan 'n bestuurskomitee, saamgestel uit 19 lede en verteenwoordigend van die Raad se hoofkantoorpersoneel, die verskillende afdelings en al die nasionale parke. Ses lede van die bestuurskomitee vorm die topbestuur van die Raad, wat bestaan uit die Hoofdirekteur, die Hoof Administrasie en Finansies, die Hoof Navorsing en Inligting, die Hoof Krugerwildtuin, die Hoof Binnelandse Parke en die Hoof Marineparke. Die bestuurskomitee vergader ongeveer ses maal per jaar. Alle besluite wat deur die bestuurskomitee geneem word, word eers deur die topbestuur goedgekeur alvorens dit aan die Raad voorgelê word vir implementering, al dan nie.

Die Nasionale Parkeraad is 'n statutêre liggaam - dus word staatsfondse jaarliks beskikbaar gestel vir aanwending deur die Raad. Tans ressorteer die Raad onder direkte beskerming van die Minister van Omgewingsake en Toerisme.

3.3 BELEID MET BETREKKING TOT REKREASIEVOORSIENING

Daar bestaan geen geskrewe beleid of beginsels waarvolgens die Nasionale Parkeraad rekreasie in die nasionale parke voorsien nie. In die verlede is 'n redelik konserwatiewe benadering in hierdie verband gehuldig. Daar is geglo dat besoekers aan Suid-Afrika se nasionale parke die natuur aldaar in sy oorspronklike staat moet benut vir rekreatiewe doeleindes.²⁷ Weinig rekreasiefasiliteite is in die nasionale parke voorsien. Gaandeweg het dit egter geblyk dat daar wel 'n behoefte onder besoekers bestaan vir die daarstelling van sekere rekreasiefasiliteite, byvoorbeeld swembaddens in die parke met 'n baie warm klimaat. Waar dit vroeër die beleid van die Raad was om nie swembaddens in die land se nasionale parke te voorsien nie, is daar tans reeds twee parke met swembaddens, naamlik die Nasionale Krugerwildtuin en die Kalahari-gemsbok Nasionale Park. 'n Swembad word ook beplan vir die Augrabieswaterval Nasionale Park. Andersins word rekreasiefasiliteite slegs voorsien indien daar 'n ooglopende behoefte bestaan en indien omstandighede dit toelaat.²⁸

Alhoewel meer rekreasiefasiliteite mettertyd in die land se nasionale parke voorsien is, bly die benadering van die Raad steeds redelik konserwatief in hierdie opsig. Dit is duidelik dat dit die Raad se beleid is om eerder natuurgeoriënteerde rekreasie aan te moedig as om vermaak en artifisiële fasiliteite te voorsien. Die ontwikkeling van voetslaanpaaie regdeur die Republiek het daartoe gelei dat die Nasionale Parkeraad ook voetslaanfasiliteite begin ontwikkel het in die nasionale parke. Hierdie vorm van buitelogrekreasiestroom in 'n groot mate met die ongeskrewe beleid van die Raad. Tans is daar reeds voetslaanpaaie en -geleenthede in sewe van die land se nasionale parke.*

Die breë beleid van die Nasionale Parkeraad ten opsigte van die voorsiening van rekreasiefasiliteite is dus in 'n groot mate daarop gerig om natuurgeoriënteerde rekreasie aan te moedig en enkele ander fasiliteite daar te stel op grond van ooglopende behoeftes. Opvoedkundige dienste en programme in die nasionale parke blyk 'n hoër prioriteit te geniet as die voorsiening van rekreasiefasiliteite. Hierdie opvoedkundige dienste en programme het egter ook rekreatiewe waarde in dié sin dat dit die besoeker sinvol besighou en sy belangstelling kan prikkel om aan nuwe buitelogrekreasië-aktiwiteite deel te neem.

3.4 NAVORSING AANGAANDE BUITELUGREKREASIE IN NASIONALE PARKE

Navorsing oor natuurbestuur, biologiese en ekologiese aspekte geniet hoë prioriteit by die Nasionale Parkeraad. Daarinteen is navorsing oor rekreasie in nasionale parke tot dusver as laeprioriteitsnavorsing beskou en min navorsing daarvoor is tot op hede deur die Raad geïnisieer.²⁹ Vraelyste word op 'n ad hoc-basis by sommige van die parke versprei ten einde behoeftebepalings te doen. Dit blyk egter dat die bevindinge uit hierdie behoeftebepalings tot dusver selde aangewend is om die rekreasiefasiliteite in 'n park te verbeter.

Vrywillige navorsingsprojekte aangaande buitelogrekreasië in die nasionale parke word wel deur die Raad ondersteun; nie soseer finansieël nie, maar wel in die vorm van gratis toegang en verblyf aan navorsers.³⁰

---

* Infra, 3.5 vir beskrywings.

3.5 DIE NASIONALE PARKE VAN SUID-AFRIKA EN DIE BUITELUGREKREASIE-FASILITEITE WAT DAARIN AANGETREF WORD

Tans is daar 11 geproklameerde nasionale parke in Suid-Afrika. Een daarvan, die Groenkloof Nasionale Park, is nie 'n nasionale park in die ware sin van die woord nie, aangesien hierdie park slegs die hoofkantoor van die Nasionale Parkeraad huisves. Vervolgens word 'n kort beskrywing van elke nasionale park, met die klem op die rekreasiefasiliteite daarin, gegee.

3.5.1 Nasionale Krugerwildtuin

3.5.1.1 Algemene beskrywing

Die Nasionale Krugerwildtuin is in 1926 tot nasionale park geproklameer met die uitsluitlike doel om die groot verskeidenheid wildsoorte van die betrokke area te beskerm. Die Krugerwildtuin is geleë in die Oos-Transvaalse Laeveld en grens aan Mosambiek in die ooste. Dit beslaan 'n oppervlakte van 1 948 528 hektaar.³¹

Die park het 'n uitgestrekte bosveld- en grasveldkarakter. 'n Uitstaande kenmerk van die park is die groot verskeidenheid van dierelewe wat aangetref word, naamlik 122 soogdiersoorte, 55 vissoorte, 109 reptielsoorte en 422 voëlsoorte.³²

Die park het 'n warm-gematigde klimaat. Ryp kom selde voor en die somertemperatuur kan tot bo 40°C styg. Die gebied kry hoofsaaklik somerreën en die jaarlikse reënval wissel van 625 tot 750 mm in die suide en 375 tot 500 mm in die noorde.³³

3.5.1.2 Akkommodasiefasiliteite

Daar is tans 17 ruskampe in die park met die volgende akkommodasie-eenhede: hutte met of sonder geriewe, gesinshuise met of sonder 'n kombuis, gastehuise, karavaanwonings en kampeerplekke.* Daar is altesaam 2 082 beskikbare beddens in die park en 510 kampeerplekke.³⁴

3.5.1.3 Rekreasiefasiliteite en -dienste

Die ruskampe Pretoriuskop, Shingwedzi en Berg-en-dal het elk 'n swem-

---

* 'n Hut "met geriewe" beteken die hut het 'n eie stortbad en toilet, terwyl 'n hut "sonder geriewe" nie 'n eie stortbad en toilet het nie. 'n Gesinshuis het alle geriewe en daar word slegs onderskei tussen gesinshuise met 'n kombuis, waar ook eetgerei voorsien word en 'n gesinshuis sonder kombuis, waar slegs 'n stoof en 'n yskas voorsien word. Gastehuise is luuksewoningstelle met volledige geriewe.

bad. Verskeie piekniekplekke word regdeur die wildduin aangetref. Uitkykpunte word ook op verskeie plekke aangetref vanwaar besoekers die dierelewe van buite hul motors kan besigtig. Daar is tans ook ses inligtingsentra in die wildduin.

Vier wildernisstaproeetes bestaan tans in die wildduin.³⁵ Twee daarvan is in die suide van die wildduin geleë, naamlik die Wolhuterstaproeete en die Boesmanstaproeete; een in die sentrale deel, naamlik die Olifantstaproeete; en een in die noorde, naamlik die Njalalandstaproeete. Dit duur twee dae om elk van die staproeetes te voltooi. Geen vasgestelde paadjies word gevolg nie, alhoewel die oornagpunte vasgestel is. Die oornagpunte bestaan uit permanente oornagkampe met houthutte. Alle stapbenodighede en maaltye word aan die stapers voorsien. Ervare veldwagters tree as leiers gedurende die staptoere op. Dit is slegs in die Nasionale Krugerwildduin waar gidse op 'n staptoer voorsien word.

3.5.2 Kalahari-gemsbok Nasionale Park

3.5.2.1 Algemene beskrywing

Hierdie park is in 1931 tot nasionale park geproklameer met die doel om die Kalahari-gemsbok* asook die unieke halfwoestynlandskap onder bewaring te plaas. Die park is geleë in die noord-westelike hoek van die Kaapprovinsie, aangrensend tot Botswana in die ooste en Suidwes-Afrika/Namibië in die weste. Die park beslaan 'n oppervlakte van 959 103 hektaar.³⁶

Die park is geleë in 'n plat tot golwende sandveldomgewing met 'n redelik yl plantegroei. 'n Uitstaande kenmerk van die park is die rooi sandduine in die sentrale deel en die geharde boom- en plantsoorte wat aangetref word. 'n Groot verskeidenheid van dierelewe kom ook in die park voor. Roofdiere is veral prominent. Die gebied het 'n klimaat van uiterstes. Die somertemperatuur styg dikwels tot bo 40°C, terwyl die nagtemperatuur in die winter tot benede vriespunt daal. Die park se gemiddelde reënval is sowat 200 mm per jaar en dit val normaalweg in die laatsomermaande.³⁷

3.5.2.2 Akkommodasiefasiliteite

Drie ruskampe word in die park aangetref met die volgende akkommoda-

---

* Raadpleeg bylae A vir die wetenskaplike name van alle plant- en dierspesies waarvan in die teks melding gemaak word.

sie-eenhede: hutte met of sonder geriewe, gesinshuise met kombuise, en kampeerplekke. Daar is altesaam 123 beskikbare beddens en 65 kampeerplekke in die park.³⁸

3.5.2.3 Rekreasiefasiliteite en -dienste

'n Swembad bestaan by die ruskamp Twee Rivieren in die suide. Verder is daar slegs piekniekgeriewe by die drie onderskeie ruskampe. By die Nossobruskamp is 'n inligtingsentrum.

3.5.3 Augrabieswaterval Nasionale Park

3.5.3.1 Algemene beskrywing

Hierdie park is in 1966 tot nasionale park geproklameer met die doel om die indrukwekkende Augrabieswaterval, -ravyn en rivierlandskap onder bewaring te plaas. Die park is langs die benede-Oranjerivier in Noordwes-Kaapland geleë, 32 kilometer wes van Kakamas. Die park beslaan 'n oppervlakte van 9 415 hektaar.³⁹

Die prominentste verskynsel in die park is die 56 meter hoë Augrabieswaterval en die diep ravyn wat oor 'n afstand van 18 kilometer strek. Die omliggende landskap is droog en klipperig met 'n yl plantegroei. Daar is nie 'n baie groot verskeidenheid van dierelewe in die park nie. Bobbejane en klipspringers is die algemeenste spesies.

Die park het 'n klimaat van uiterstes met somertemperature wat tot bo 40°C kan styg en wintertemperature wat tot benede vriespunt in die nag daal. Die gemiddelde reënval is slegs sowat 150 mm per jaar en kom in die laatsomermaande voor.⁴⁰

3.5.3.2 Akkommodasiefasiliteite

Die park het een ruskamp. Akkommodasie-eenhede bestaan uit gesinshuise met volledige geriewe, en kampeerplekke. Daar is 52 beskikbare beddens en 45 kampeerplekke in die park.⁴¹

3.5.3.3 Rekreasiefasiliteite en -dienste

Daar is slegs piekniekgeriewe en wandelpaaie in die park. Die ruskamp het 'n inligtingsentrum, terwyl 'n swembad beplan word.⁴² Daar is wandelpaadjies vir die besigtiging van die waterval, asook 'n voet-

slaanroete van drie dae deur die park. Laasgenoemde heet die Klip-springer-voetslaanpad en dek 'n afstand van 26 kilometer. Dit is 'n sirkelroete en daar is twee oornaghutte op die roete.

3.5.4 Golden Gate Hoogland Nasionale Park

Hierdie park word volledig in hoofstukke 4 en 5 behandel en sal dus nie hier bespreek word nie.

3.5.5 Karoo Nasionale Park

3.5.5.1 Algemene beskrywing

Hierdie park is in 1979 tot nasionale park geproklameer met die doel om 'n tipiese Karoolandskap onder bewaring te plaas. Die park is geleë in die Groot-Karoo, sowat agt kilometer noord van Beaufort-Wes. Die park beslaan 'n oppervlakte van 27 011 hektaar.⁴³

Die park is in 'n tipiese Karoolandskap geleë met berge, koppies en vlaktes wat kenmerkend is. Die gebied het 'n eiesoortige plantegroei met bossies, dwergstruik, eenjarige grassoorte en bolplante wat tipies van die omgewing is.⁴⁴ Benewens die groter soogdiersoorte wat in die park hervestig is, kom 'n groot verskeidenheid klein diersoorte en reptiele ook voor.

Die park het ook 'n klimaat van uiterstes met baie warm somers, wanneer die temperatuur dikwels tot bo 34° C styg, en koel winters met temperature wat snags dikwels tot benede vriespunt daal. Die park se gemiddelde reënval is 250 mm per jaar.⁴⁵

3.5.5.2 Akkommodasiefasiliteite

Benewens die oornaghutte op die Springbok-voetslaanpad is daar tans nog geen akkommodasiefasiliteite in die park nie. 'n Ruskamp word wel beplan vir die park.

3.5.5.3 Rekreasiefasiliteite en -dienste

Die enigste rekreasiefasiliteit is die Springbok-voetslaanpad, 'n sirkelroete van 40 kilometer.⁴⁶ Die roete neem drie dae om te voltooi en daar is twee oornaghutte op die roete.

3.5.6 Bergkwagga Nasionale Park

3.5.6.1 Algemene beskrywing

Hierdie park is in 1937 tot nasionale park geproklameer met die spesifieke doel om die Kaapse bergkwagga van uitwissing te red. Die park is geleë in die oostelike deel van die Groot-Karoo, 27 kilometer wes van Cradock. Die park beslaan 'n oppervlakte van 6 536 hektaar.⁴⁷

Die park is ook geleë in 'n Karoolandskap, alhoewel nie in so 'n baie droë gebied nie. Die park lê teen die noordelike hange van die Bankberg en die plantegroei binne die park verskil aansienlik van dié van die minder bergagtige omliggende gebied. Digte stande van soetdoringbome en olienhoutbome word veral aangetref. 'n Redelike verskeidenheid diersoorte word aangetref, waarvan die bergkwagga die belangrikste is.

Die park het 'n droë, warm tot matige klimaat met temperatuuruiterses. Die somertemperatuur styg dikwels tot bo 34° C en in die winter is dit koel tot koud. Sneeu kom ook soms op die hoër liggende dele voor. Die park se gemiddelde reënval is 394 mm per jaar.⁴⁸

3.5.6.2 Akkommodasiefasiliteite

Die park het een ruskamp. Akkommodasie-eenhede bestaan uit gesinshuise met volledige geriewe, 'n jeugtuiste en kampeerplekke. Altesaam 78 beddens en 20 kampeerplekke is beskikbaar.⁴⁹

3.5.6.3 Rekreasiefasiliteite en -dienste

Daar is 'n swemgat, piekniekgeriewe en 'n voetslaanpad in die park. Laasgenoemde staan bekend as die Bergkwagga-voetslaanpad en strek oor 'n afstand van 32 kilometer.⁵⁰ Dit duur drie dae om die roete te voltooi en daar is twee oornaghutte op die roete.

3.5.7 Addo-olifant Nasionale Park

3.5.7.1 Algemene beskrywing

Hierdie park is in 1931 tot nasionale park geproklameer om beskerming te bied aan die laaste paar olifante wat in die Oos-Kaap voorgekom het. Die park is geleë naby die Suurbergreeks in die Sondagsriviervallei, ongeveer 70 kilometer noord van Port Elizabeth. Die park beslaan 'n oppervlakte van 8 879 hektaar.⁵¹

Die park word gekenmerk deur die unieke Addobos wat bestaan uit 'n verstrengelde woud met 'n groot verskeidenheid boomsoorte. Die landskap is redelik plat. Benewens die olifante in die park is daar ook 'n redelik groot verskeidenheid groot soogdiere teenwoordig.

Die park het 'n warm-gematigde klimaat. Alhoewel dit soms baie warm in die somer word, is die winters matig tot koel. Reën kom dwarsdeur die jaar voor en die gemiddelde reënval is 465 mm per jaar.⁵²

3.5.7.2 Akkommodasiefasiliteite

Daar is een ruskamp in die park. Akkommodasie-eenhede bestaan uit rondawels met geriewe, en kampeerplekke. Altesaam 18 beddens en 15 kampeerplekke is beskikbaar.⁵³

3.5.7.3 Rekreasiefasiliteite en -dienste

In hierdie park is slegs piekniekgeriewe en 'n uitkykplek vir voëlbesigtiging.⁵⁴

3.5.8 Bontebok Nasionale Park

3.5.8.1 Algemene beskrywing

Hierdie park is in 1931 tot nasionale park geproklameer met die spesifieke doel om die bontebok van uitwissing te red en vir dié boksoort 'n habitat te verseker. Die park is geleë in die suidelike Kaapprovinsie, sowat vyf kilometer suid van Swellendam. Die park grens aan die Breërivier en het 'n oppervlakte van 2 786 hektaar.⁵⁵

Die park het 'n besonder ryk plantlewe en sowat 470 plantspesies word aangetref.⁵⁶ Benewens die bontebok is daar verskeie ander soogdiersoorte, asook 'n verskeidenheid amfibieë, visse en reptiele. 'n Groot verskeidenheid voëlspesies kom ook voor. Die park het 'n redelik plat tot sag-golwende topografie.

Die klimaat is gematigd en in 'n groot mate onder die invloed van die see wat slegs 50 kilometer daarvandaan is. Die somerdagtemperatuur styg soms tot bo 30° C. Die winters is egter matig tot koel. Ryp kom selde voor. Die gemiddelde reënval is 511 mm, waarvan gemiddeld 59 % in die winter val.⁵⁷

3.5.8.2 Akkommodasiefasiliteite

Daar is een ruskamp in die park wat slegs 'n karavaanpark bevat. 'n Totaal van 25 staanplekke is beskikbaar.⁵⁸

3.5.8.3 Rekreasiefasiliteite en -dienste

Spesiale piekniekplekke vir dagbesoekers is beskikbaar. Besoekers word toegelaat om in sekere dele van die Breërivier te swem en vis te vang. Daar is ook 'n inligtingsentrum in die park.

3.5.9 Tsitsikammaseekus Nasionale Park

3.5.9.1 Algemene beskrywing

Hierdie park is in 1964 tot nasionale park geproklameer ten einde die groot verskeidenheid van seelewe asook die besondere plantegroei langs die kusgebied, met sy uitstaande natuurskoon, onder bewaring te plaas. Die park strek oor 80 kilometer langs die suidkus van Kaapland, vanaf die Grootriviermonding naby Humansdorp in die ooste tot by Nature's Valley in die weste. Die grootte van die park is 2 840 hektaar en die park omvat ook die seegebied tot 800 meter vanaf die kuslyn.⁵⁹

Die park word gekenmerk deur 'n ruwe kuslyn, verskeie riviermondings en welige plantegroei. Benewens die groot verskeidenheid boom- en struiksoorte is varings, wilde orgideë en lelies ook volop. Wat landdiere betref, kom kleiner boksoorte die meeste voor. Die park se kusgebied is besonder ryk aan seelewe, veral vanweë die feit dat daar sowel kouewater- as warmwaterspesies voorkom.

Die park het 'n baie gematigde klimaat en geen temperatuuruiterses word ervaar nie. Die gemiddelde reënval is 1 200 mm per jaar en dit reën regdeur die jaar.⁶⁰

3.5.9.2 Akkommodasiefasiliteite

Die park het een ruskamp by die Stormsriviermond. Akkommodasie-eenhede bestaan uit strandhuise, luuksestrandhuise, woonstelle en kampeerplekke. Daar is altesaam 181 beskikbare beddens en 70 kampeerplekke.⁶¹

3.5.9.3 Rekreasiefasiliteite en -dienste

Roeibote is beskikbaar om op die Stormsrivier mee te roei. Daar is

seminatuurlike getypoele vir swem en 'n beperkte gebied waar see-hengel toegelaat word. Verder is daar piekniekgeriewe en 'n aantal kort wandelpaadjies in die omgewing van die Stormsriviermond. 'n Voetslaanpad van 43 kilometer strek al met die kus langs vanaf die Stormsrivier tot by Nature's Valley. Dit is die bekende Otter-voetslaanpad, wat vyf dae duur om te voltooi. Daar is vier oornaghuette op die roete. Die park beskik ook oor 'n inligtingsentrum.

3.5.10 Tsitsikammabos Nasionale Park

3.5.10.1 Algemene beskrywing

Hierdie park is in 1964 tot nasionale park geproklameer met die doel om die besonderse inheemse woud van die gebied te bewaar. Die park is geleë 85 kilometer wes van Humansdorp, ten noorde van die nasionale pad na Knysna en ten weste van die Stormsrivier, ongeveer 10 kilometer van die see af. Die oppervlakte van die park is slegs 478 hektaar.⁶²

Die park het 'n bergagtige karakter en word gekenmerk deur die digte Tsitsikammawoud en 'n baie groot verskeidenheid plantspesies. Van Suid-Afrika se gesogste boomsoorte, onder andere stinkhout-, geelhout- en assegaai-bome kom in die woud voor, terwyl die fynbos in die park van die rykste struikgewasse in die wêreld verteenwoordig.⁶³ 'n Groot verskeidenheid voëls word ook in die park aangetref.

Die park het 'n gematigde klimaat met reën wat regdeur die jaar val. Die gemiddelde reënval is 1 200 mm per jaar.⁶⁴

3.5.10.2 Akkommodasiefasiliteite

Daar is 'n ruskamp by die Paul Sauerbrug (oor die Stormsrivier) waar slegs 'n karavaanpark met 30 staanplekke is.⁶⁵

3.5.10.3 Rekreasiefasiliteite en -dienste

Daar is piekniekgeriewe in die park, asook drie afsonderlike wandelpaadjies wat deur die woud loop. Die Grootboomwandelpad kan in 15 minute gestap word, die Boomvaringwandelpad in 'n uur, terwyl dit ongeveer drie ure neem om die Bosvarkwandelpad te voltooi.

3.5.11 Groenkloof Nasionale Park

Hierdie park is in 1968 tot nasionale park geproklameer en is op

Bourkes Hill in Pretoria geleë. Dit beslaan 'n oppervlakte van 6,76 hektaar en die Nasionale Parkeraad se hoofkantore word daar aange-tref. Alhoewel dit dus nie 'n nasionale park in die ware sin van die woord is nie, verdien dit wel vermelding.

3.5.12 Nasionale parke in wording

3.5.12.1 Die Nasionale Meregebied

Sedert Maart 1983 ressorteer 'n gedeelte van die meergebiede aan die Kaapse suidkus tussen Knysna en Wildernis onder bestuur van die Na-sionale Parkeraad.⁶⁶ Die gebied strek vanaf die Touwsrivier in die weste tot by Rondevlei in die ooste en sluit die Wildernisstrandmeer, Eilandsvlei en Langvlei in. Die gebied beslaan 'n oppervlakte van ongeveer 2 700 hektaar.⁶⁷ Sedert 1975 was dit onder bestuur van die sogenaamde Meregebiedontwikkelingsraad, alhoewel heelwat grond binne die gebied steeds in privaatbesit is. Die hoofmotief vir die bewaring van die gebied is die uitsonderlike biologiese en geomorfo-logiese verskynsels wat daar aangetref word.⁶⁸

Die Nasionale Meregebied geniet tans nog nie nasionaleparkstatus nie en sal ook waarskynlik nooit dieselfde status as die ander nasiona-le parke van Suid-Afrika geniet nie. Die rede hiervoor is dat daar reeds te veel ontwikkeling en menslike bedrywighede in die gebied aangetref word. Die gebied sal dus eerder onder "skedule vyf"* van die Nasionale Parkewet geproklameer word en huidige menslike bedry-wighede sal steeds voortgaan. Die Nasionale Parkeraad bestuur eg-ter reeds die gebied met die reg om sodanige bewaringsmaatreëls as wat nodig geag mag word toe te pas, asook om toeristefasiliteite in die gebied te ontwikkel.⁶⁹

Die bestaande Wildernisruskamp in die westelike deel van die Merege-bied word reeds deur die Nasionale Parkeraad bestuur en bied die volgende akkommodasiefasiliteite: vyf gesinshutte met volledige geriewe en ses beddens elk, asook 'n karavaanpark met 50 staanplek-ke.⁷⁰ Die Meregebied is reeds jare lank gewild vir rekreasie-akti-witeite soos swem, waterski, kanovaart, seilspport, hengel, kampering en stap. Met enkele beperkings ten opsigte van die rekreatiewe be-nutting van sekere areas sal genoemde aktiwiteite steeds in die toe-koms beoefen kan word.

---

* Supra, 3.1.3

3.5.12.2 Langebaan Nasionale Park

In September 1980 het die Nasionale Parkeraad in beginsel besluit om 'n nuwe nasionale park langs die Kaapse westkus tot stand te bring.⁷¹ Die park sal uiteindelik die Langebaanstrandmeer, die voëleilande langs die Kaapse westkus, die landgebied tussen die strandmeer en die kus, asook die seegebied tussen die eilande en die kus insluit.⁷² Daar word beoog om uiteindelik 'n oppervlakte van sowat 24 000 hektaar op te neem in die voorgestelde Langebaan Nasionale Park.⁷³ Die gebied se waardevolle moddervloedvlaktes en getysone, wat broeiplek bied aan letterlik honderde soorte invertebrate, asook die groot verskeidenheid voëlsoorte, is die hoofmotief tot bewaring.⁷⁴

Tans is die Nasionale Parkeraad besig met die beplanning van die gebied as nasionale park en word met betrokke grondeienaars onderhandel ten einde die beoogde park as sinvolle geheel te konsolideer.⁷⁵ Na verwagting sal hierdie proses teen ongeveer 1986 voltooi wees, waarna die gebied tot nasionale park geproklameer sal kan word.⁷⁶

Benewens die wetenskaplike en ekologiese waarde, leen die gebied hom ook baie goed tot die beoefening van wateraktiwiteite en voëlbesigtiging. Besoeke aan die ghwano-eilande behoort baie gewild te wees, alhoewel sodanige besoeke beperk sal moet word ter wille van die voëllewe op die eilande. Daar sal 'n baie konserwatiewe beleid ten opsigte van rekreasie in die voorgestelde park gevolg moet word aangesien die gebied ekologies baie sensitief is; veral die oewers van die strandmeer.⁷⁷

3.6 PROBLEME EN KNELPUNTE TEN OPSIGTE VAN BUITELUGREKREASIE IN DIE NASIONALE PARKE

Na aanleiding van 'n onderhoud met dr. De Graaff van die Nasionale Parkeraad kan 'n aantal probleme en knelpunte met betrekking tot die voorsiening van buitlugrekreasiefasiliteite en -dienste in die nasionale parke van Suid-Afrika vervolgens uitgelig word.⁷⁸

Die feit dat die Nasionale Parkeraad relatief min rekreasiefasiliteite en -dienste in nasionale parke voorsien, is hoofsaaklik toe te skryf aan die Raad se konserwatiewe benadering tot rekreasie in die nasionale parke. Die tipe rekreasie wat die Raad poog om te bevorder is hoofsaaklik natuurinterpreterend en -bewuswordend van aard.

Alhoewel laasgenoemde wel rekreatief van aard is, is die primêre doel daarvan opvoedkundig. Die voorsiening van rekreasiefasiliteite word ook in 'n groot mate gekortwiek deur 'n gebrek aan fondse. 'n Verdere probleem is dat die voorsiening van rekreasiefasiliteite en -dienste nie 'n hoë prioriteit geniet wanneer dit by die toekenning van fondse kom nie.

Verder beskik die Raad nie oor die opgeleide personeel vir die beplanning en implementering van rekreasiefasiliteite en -dienste nie. Daar word slegs op 'n ad hoc-basis van buite-instansies se dienste gebruik gemaak vir sodanige beplanning en implementering. In die meeste gevalle word die beplanning en implementering egter gedoen deur amptenare van die Raad, wat geen spesifieke opleiding in rekreasiekunde het nie.

Die Raad besef skynbaar dat daar 'n behoefte bestaan aan navorsing aangaande buitelugrekreasie in die nasionale parke, maar 'n gebrek aan fondse is tans ook in hierdie opsig 'n probleem. Die Raad het reeds beplan vir sodanige navorsing, maar tot tyd en wyl genoegsame fondse beskikbaar is, sal hierdie navorsing steeds agterweë moet bly.

Besoekers aan die nasionale parke skep ook in baie gevalle probleme vir die Raad en sy amptenare. Persone wat die natuurlike omgewing misbruik, beskadig, versteur en besoedel word feitlik in elke nasionale park aangetref. Die raad poog egter deur middel van wetgewing, regulasies en opvoedkundige programme om sodanige optrede uit te skakel.

Oorbenutting van natuurlike hulpbronne weens gekonsentreerde rekreasiebenutting is 'n verdere knelpunt. Die Raad is terdeë bewus van die nadelige gevolge van oorbenutting en poog deur middel van vooruitbesprekings en dagbesoekerkwotas om die parke binne hul rekreatiewe dravermoë te bestuur. Die Nasionale Krugerwildtuin en die Tsitsikammaseekus Nasionale Park is skynbaar die enigste twee parke waar besoekers reeds 'n impak op die omgewing het. Veral in die Krugerwildtuin is rommel langs die paaie 'n groot probleem wat nadelige gevolge vir die dierelewe inhou. Die groot getalle motors in die suidelike deel van die wildtuin beïnvloed ook die verspreidingspatrone van die diere. Derhalwe word 'n beperking geplaas op die motors wat die wildtuin binnegaan. In die Tsitsikammaseekus Nasionale Park het die groot aantal stappers wat die Otter-voetslaanpad gebruik ook reeds 'n impak op die omgewing. Besoedeling en vertrapping is veral 'n probleem. Die omvang van die probleem aldaar word egter nog nie

as ernstig beskou nie.

Ten einde oorbenutting van die nasionale parke te voorkom, word akkommodasie-, kampeer- en ablusiefasiliteite in elke park beperk tot 'n vlak wat bevredigend blyk te wees vir plaaslike omstandighede.

3.7 GEVOLGTREKKING

Deur middel van Suid-Afrika se nasionale parke skep die Nasionale Parkeraad tans heelwat buitelogrekreasiégeleenthede vir die inwoners van die land. Vanweë die aard van 'n nasionale park is hierdie rekkreasie dan ook by uitstek natuurgeoriënteerd. Die Parkeraad moedig buitelogrekkreasie in die nasionale parke aan en poog ook om aan die besoeker 'n hoëgehalte rekkreasie-ervaring te bied. Besoekers aan die nasionale parke is egter in 'n groot mate op hulself aangewese wat buitelogrekkreasie betref, aangesien daar nie baie fasiliteite voorsien word nie. Volgens die Parkeraad se beleid is dit ook wenslik, aangesien die besoeker veronderstel is om juis die natuurlike omgewing vir rekkreatiewe doeleindes te benut.

Dit wil egter voorkom of daar 'n leemte in die struktuur en werksaamhede van die Nasionale Parkeraad bestaan wat betref die voorsiening van 'n omvattender rekkreasiediens in die nasionale parke. Alhoewel die Parkeraad primêr 'n natuurbewaringsinstelling is wat verantwoordelik is vir die bewaring en bestuur van Suid-Afrika se uitstaande natuurverskynsels, is die nasionale parke volgens wetgewing ook daar "tot voordeel en genot van die besoeker", en daarom behoort rekkreasievoorsiening wel hoër prioriteit te geniet.

Indien die Parkeraadamptenare se huidige benadering tot buitelogrekkreasie in oënskoue geneem word, kan daar tot die slotsom geraak word dat die amptenare oor die algemeen nog nie 'n duidelike begrip gevorm het van wat buitelogrekkreasie binne parkverband alles kan en behoort te behels nie. Dit blyk onder andere uit die feit dat geen vasgestelde beleid of riglyne bestaan met betrekking tot rekkreasievoorsiening in die nasionale parke nie. Hierdie toedrag van sake is te begrepe, aangesien die Parkeraad nie oor opgeleide rekkreasiekundiges beskik nie. Buitelogrekkreasie is egter 'n baie belangrike funksie van 'n nasionale park en daarom behoort amptenare wel oor 'n basiese kennis van rekkreasiekunde te beskik. Die Parkeraad sien blykbaar

nie die nodigheid in om opgeleide rekreasiekundiges in diens te neem nie. Alhoewel die aanstelling van voltydse rekreasiekundiges nie op die huidige tydstip geregverdig sal wees nie, sal sodanige personeel wel nodig word indien die Parkeraad sy rekreasiediens te wil uitbrei en verbeter.

Dat daar wel vooruitgang gemaak is op die gebied van buitelukreasië in die nasionale parke, is nie te betwyfel nie. Hiervan getuig die verskeie voetslaanroetes wat die afgelope aantal jare in die nasionale parke van Suid-Afrika - selfs in die Nasionale Krugerwildtuin - oopgestel is. Met die nodige kundigheid en omsigtigheid kan die Nasionale Parkeraad wel binne sy natuurbewaringsbeleid 'n omvattender rekreasiediens in Suid-Afrika lewer.

3.8 VERWYSINGS

1. Stevenson-Hamilton, J., South African Eden, p.xvii.
2. Suid-Afrika (Republiek), Staatsargief. E.R.V., Volume 40, p.217.
3. Suid-Afrika (Republiek), Staatsargief, S.S. 6223, p.5.
4. Stevenson-Hamilton, op.cit.
5. Labuschagne, R.J., Die Krugerwildtuin en ander Nasionale Parke, pp. 2 - 19.
6. Stevenson-Hamilton, op.cit., p.152.
7. Ibid., p.154.
8. Ibid., p.152.
9. Labuschagne, op.cit., p.16.
10. Stevenson-Hamilton, op.cit., p.161.
11. Labuschagne, op.cit.
12. Ibid., p.18.
13. Stevenson-Hamilton, op.cit., pp. 209 - 210.
14. Ibid., p.114.
15. Pringle, J.A., The Conservationists and the Killers, p.17.
16. Stevenson-Hamilton, op.cit., p.116.
17. Suid-Afrika, Wette van die Unie van Suid-Afrika; 1926, p.847..
18. Ibid.
19. Suid-Afrika (Republiek), Wette van die Republiek van Suid-Afri=

ka; 1962, p.412.

20. Suid-Afrika (Republiek), Wette van die Republiek van Suid-Afrika, nr. 16, 1982, p.16.
21. Ibid., p.18.
22. Suid-Afrika (Republiek), Staatskoerant, 23 Maart 1983, Wet nr. 23 van 1983.
23. Skedule Vyf - kom krap saam kop daaroor, Custos, Maart 1984, p.5.
24. Suid-Afrika (Republiek), Wette van die Republiek van Suid-Afrika, nr. 16, 1982, p.18.
25. De Graaff, G., Onderhoud Insake die Struktuur en Funksionering van die Nasionale Parkeraad, Pretoria, 26 Januarie 1984.
26. Ibid.
27. Ibid.
28. Ibid.
29. Ibid.
30. Ibid.
31. Nasionale Toeristeburo, Ons Natuurwêreld: Suid-Afrika se Nasionale Parke, p.4.
32. Ibid.
33. Ibid.
34. Raad van Kuratore vir Nasionale Parke, Korrespondensiestuk, 27 Januarie 1984.
35. Nasionale Parkeraad, Wildernisstaptoere: Nasionale Krugerwildtuin, Inligtingspamflet.

36. Nasionale Toeristeburo, op.cit., p.19.
37. Ibid.
38. Raad van Kuratore . . . . ., Korrespondensiestuk, op.cit.
39. Nasionale Toeristeburo, op.cit., p.18.
40. Ibid.
41. Raad van Kuratore . . . . ., Korrespondensiestuk, op.cit.
42. De Graaff, op.cit.
43. Raad van Kuratore vir Nasionale Parke, Nasionale Parke van Suid-Afrika (amptelike stuk).
44. Nasionale Toeristeburo, op.cit., p.17.
45. Ibid.
46. Levy, J., Everyone's Guide to Trailing and Mountaineering in Southern Africa, p.124.
47. Nasionale Toeristeburo, op.cit., p.11.
48. Raad van Kuratore vir Nasionale Parke, 56ste Jaarverslag: 1981 - 1982, p.19.
49. Ibid.
50. Levy, op.cit., p.122.
51. Raad van Kuratore . . . . ., Amptelike Stuk, op.cit.
52. Raad van Kuratore . . . . ., 56ste Jaarverslag, op.cit., p.18.
53. Raad van Kuratore . . . . ., Korrespondensiestuk, op.cit.
54. Nasionale Toeristeburo, op.cit., p.16.

55. Raad van Kuratore . . . . ., Amptelike Stuk, op.cit.
56. Nasionale Toeristeburo, op.cit.
57. Ibid.
58. Raad van Kuratore . . . . ., Korrespondensiestuk, op.cit.
59. Nasionale Toeristeburo, op.cit., p.14.
60. Ibid., p.13.
61. Raad van Kuratore . . . . ., Korrespondensiestuk, op.cit.
62. Raad van Kuratore . . . . ., Amptelike Stuk, op.cit.
63. Nasionale Toeristeburo, op.cit.
64. Ibid.
65. Raad van Kuratore . . . . ., Korrespondensiestuk, op.cit.
66. Nuwe Era vir Marinegebiede, Custos, vol. 12, nr. 1, Maart 1983, p.5.
67. Steyn, T., Onderhoud Insake Nuwe Nasionale Parke, Pretoria, 26 Januarie 1984.
68. Ibid.
69. Ibid.
70. Bespreek Betyds vir u Vakansie, Custos, Maart 1984, p.10.
71. Die Burger, 18-09-1980, "Weskus Kry Nuwe Nasionale Park".
72. Ibid.
73. Steyn, op.cit.
74. Ibid.

75. Custos, vol. 12, nr. 1, op.cit., p.37.
76. Die Burger, op.cit.
77. Gordon, R., The National Parks of South Africa, p.179.
78. De Graaff, op.cit.

*****

H O O F S T U K 4

4. FISIESE BESKRYWING VAN DIE GOLDEN GATE HOOGLAND NASIONALE PARK

4.1 HISTORIESE OORSIG

4.1.1 Die eerste bewoners

Die eerste bewoners van die gebied waar die Golden Gate Hoogland Nasionale Park vandag geleë is, was waarskynlik reusagtige oerdiere. Die oorblyfsels van ten minste twee dinosourusse is reeds in die betrokke omgewing gevind.¹ Die dinosouriërtydperk dateer so ver terug as 180 000 jaar. Oor wanneer die eerste menslike bewoners die gebied betree het, bestaan geen sekerheid nie.² Die talle klipwerktuie en rotstekeninge wat in die omgewing gevind is, dui egter daarop dat die gebied deur primitiewe jagters bewoon was lank voordat Blankes die gebied betree het. Boesmans was klaarblyklik die eerste mensebewoners van hierdie omgewing.

Vroeg in die negentiende eeu is die Boesmans egter uit hierdie omgewing verdryf deur eers die Bantoe en daarna ook die Blanke. Veral strooptogte deur die Zoeloes vanuit die huidige Natal het die gebied onveilig gemaak en die Boesmans moes hulle rotsskuilings verlaat en op vlug slaan. Van die kleiner Bantoestamme, soos die Bataung en die Batlôkwa, het vir 'n tydperk in die grotte, holkranse en bergkloewe van die Golden Gate-omgewing skuiling gevind teen die strooptogte van die Zoeloe-impies.³ Hulle is egter ook uitgemoor en verdryf. Veral nadat die Matabeles vanuit die huidige Transvaal die gebied ook gestroop het, het klein groepies oorlewendes hulle tot kannibalisme gewend. Onder die leierskap van Lesoeana het hierdie mensvreter vir 'n geruime tyd die holkranse van die omgewing bewoon.

Teen ongeveer 1830 het Sekonyela se Batlôkwastam die mensvreter uit die gebied verdryf en Sekonyela het die heerser van die streek tussen Fouriesburg en Kestell geword. Die Golden Gate-omgewing het dus onder sy heerskappy geval.

4.1.2 Die koms van die Blankes

Die eerste Blankes wat die Golden Gate-omgewing besoek het, was avontuurlustige jagters wat deur die groot getalle wild in die gebied gelok is.⁴ Eers vanaf die laatdertigerjare van die negentiende eeu het blankes die gebied gereelder besoek. Die Voortrekkergeselskap=

pe van onder meer Hendrik Potgieter en Piet Retief het by geleentheid in die omgewing van die huidige Bethlehem uitgespan en groot getalle wild is ook in die vallei van die Klein-Caledonrivier, in die omgewing van Golden Gate, geskiet. In 1838 het Hendrik Potgieter die gebied tussen die Vet- en Vaalrivier van Makwana, die Ba-taungkaptein, geruil. Teoreties was Golden Gate dus sedert 1838 deel van die eerste onafhanklike Voortrekkerversting in die binneland van Suid-Afrika. Sekonyela het egter steeds gesag uitgeoefen oor die oostelike deel van die Vrystaat, insluitende die Golden Gate-omgewing.

Na die anneksasie van die destydse Natalia in 1843 deur Brittanje, het sommige Voortrekkers uit Natal teruggekeer en hulle wes van die Drakensberge, onder andere in die omgewing van Golden Gate, gevestig. Sowat twee dekades later, tydens grensgeskille tussen die Vrystaatse Republiek en die Basoeto's, het president M.W. Pretorius besluit om die nuwe Kaapse goewerneur, sir P. Wodehouse, te nader om die grens tussen die Vrystaat en Basoetoland duidelik te kom vasstel. Die grens is toe vasgestel vanaf Witsieshoek al met die Rooiberge langs suidwaarts. Die gebied waar Golden Gate geleë is, het dus aan die Basoeto's se kant van die grens geval. Die grens is egter nie deur die Basoeto's eerbiedig nie en in 1865 het die Vrystaatse en Transvaalse boere hulle kragte saamgesnoer ten einde die Basoeto's finaal tot oos van die Caledonrivier te verdryf. Die Golden Gate-gebied is dus oopgestel vir Blanke besetting en kolonisasie.

4.1.3 Oorspronklike plase

In 1866 is die eerste plase in die Golden Gate-omgewing uitgemeet en kort daarna het Blanke boere hulle permanent in die omgewing begin vestig. Veral drie plase figureer prominent in die geskiedenis van die Golden Gate Hoogland Nasionale Park, naamlik Noord-Braband, Vuurland, en Witsiesoorsprong. Hierdie plase, wat in 1866 deur landmeter G.A.G.P. van der Bosch opgemeet is, sou uiteindelik in 1963 saamgevoeg word om die Golden Gate Hoogland Nasionale Park (hier-na die Park genoem) te vorm. In fig. 4.1 word die oorspronklike plase aangetoon.

4.1.3.1 Noord-Braband

Die plaas Noord-Braband is in Januarie 1871 deur 'n sekere mnr. G.M. Brits vir R400 gekoop.⁵ Hy het die plaas egter vir slegs tien maan-

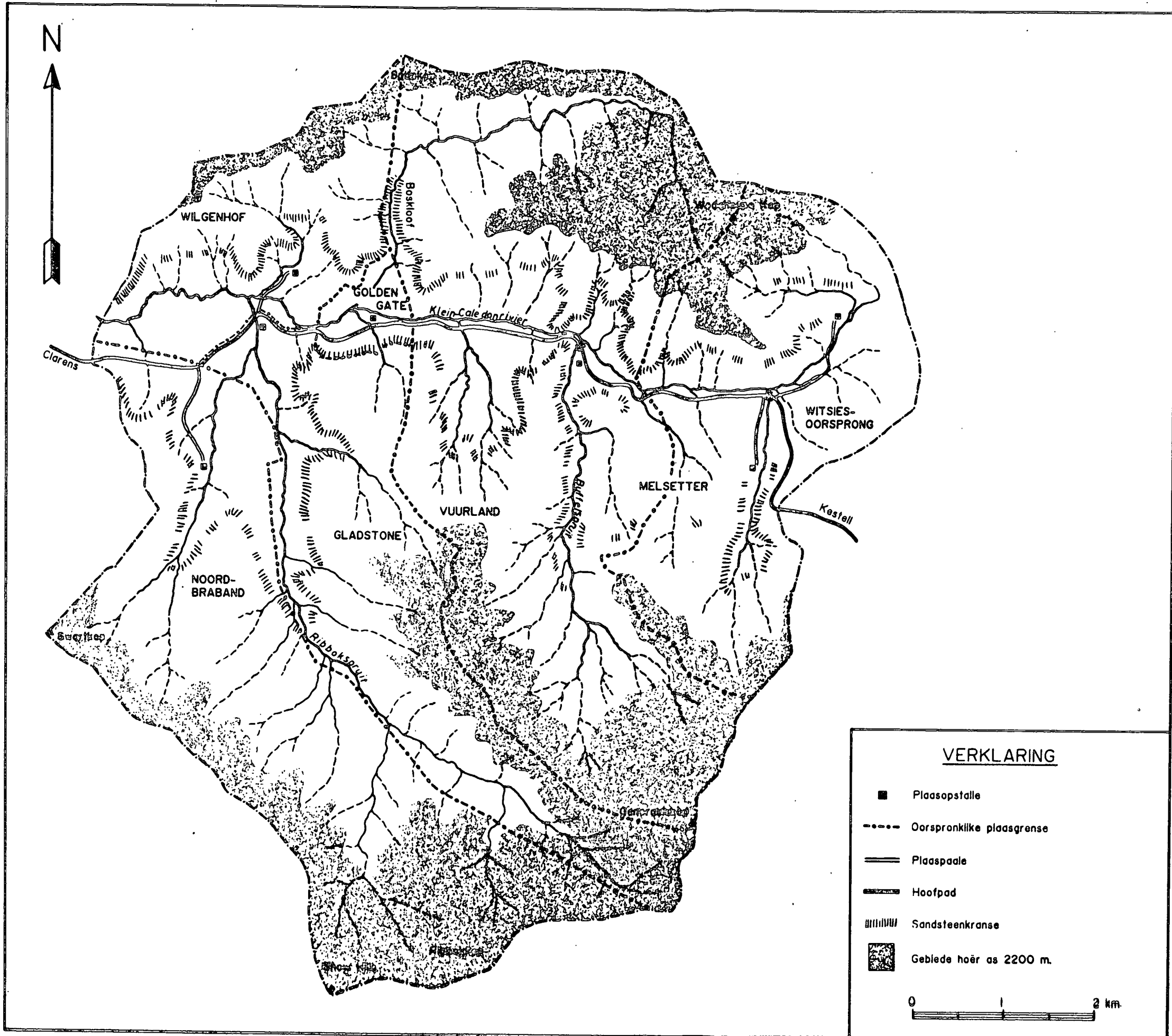

FIG. 4.1 OORSPRONKLIKE PLASE WAT DEEL GEWORD HET VAN DIE GOLDEN GATE HOOGLAND NASIONALE PARK EN PLAASOPSTALLE VOOR DIE PARK SE TOTSTANDKOMING (Saamgestel na 'n voorbeeld van Van Rensburg, op cit., p. 117).

de bewoon en in November dieselfde jaar die plaas aan mnr. A.A. Cilliers verkoop. Die Cilliers-familie het die beste gedeelte van hierdie plaas vir bykans 'n honderd jaar bewoon en bewerk. 'n Klein gedeelte van Noord-Braband (58 morg) is in 1880 aan mnr. J.N.R. van Reenen verkoop. Mnr. Van Reenen het dié plaas se naam as Golden Gate geregistreer. Oor die herkoms van die naam word onder die volgende subhoof uitgebrei. In 1880 het A.A. Cilliers die plaas Noord-Braband gelykop tussen sy twee seuns verdeel. Die oostelike helfte het die naam Gladstone gekry, terwyl die westelike deel die naam Noord-Braband behou het. In 1920 is die plaas Gladstone weer onderverdeel en is die noordelike gedeelte Wilgenhof gedoop. Die plase Wilgenhof en Gladstone is in 1962 opgekoop om deel van die Park te word. Die plaas Noord-Braband het vir 'n verdere 19 jaar in privaat besit gebly totdat dit in 1981 ook by die Park ingelyf is.

4.1.3.2 Vuurland

Die plaas Vuurland is in Julie 1873 aan 'n mev. C.J. Moodie verkoop. Net meer as vyf jaar later, in Desember 1878, het mnr. J.N.R. van Reenen die plaas uit die Moodie-boedel gekoop. Toe hy en sy vrou na hul nuwe plaas getrek het, het hulle verby die Cilliers-opstal beweeg en die "goue poort" teen laat namiddag bereik, "..... just as the sun was setting behind two magnificent sandstone cliffs. The sun's rays casting soft and delicate shades against the sandstone cliff face inspired the name Golden Gate ...."⁶ Van Reenen was so beïndruk met hierdie stukkie natuurskoon dat hy dit dadelik van sy buurman wou koop. Soos reeds gemeld, is die transaksie toe wel beklink. Die plaas Vuurland se naam is later verander na Melsetter. 'n Beskrywing hiervan volg.

4.1.3.3 Witsiesoorsprong

Hierdie plaas het eers in Mei 1882 'n eienaar gekry, waarskynlik vanweë die feit dat die plaas so hoog geleë en nie baie geskik vir boerdery was nie. Die eerste eienaar was mnr. C.H. Badenhorst. Kort daarna het hy die plaas aan 'n mnr. F.J. van Straaten verkoop. Laasgenoemde kon egter finansieël nie die mas opkom nie en in Oktober 1886 het mnr. J.N.R. van Reenen, eienaar van Vuurland, ook Witsiesoorsprong in besit geneem.⁷ Hy het die twee plase saamgevoeg en dit tot Melsetter herdoop. Talle onderverdelings en verkope het deur die jare hier plaasgevind. Die belangrikste hiervan was in 1919 toe die plaas in drie verdeel is, naamlik Wodehouse (noordoostelike deel), Glen Reenen (sentrale deel) en Melsetter (westelike

deel). Al die onderverdelings en verkoopte gedeeltes is egter in 1962 saam opgekoop om deel te word van die Golden Gate Hoogland Nasionale Park.

4.1.4 Die wildslagting

Toe die eerste Blankes die gebied binnegetrek het, was die omgewing oortrek met wild. Verskeie jagters en trekkers het in hulle dagboek melding gemaak van die groot getalle springbokke, blesbokke, blou- en swartwildebeeste, kwaggas, hartebeeste en elande.⁸ Die Voortrekkers het slegs wild vir die pot geskiet, maar in latere jare het handelaars en winkeliers die wild op rojale en onverantwoordelike wyse afgemaai. Veral in die vroeë sestigerjare van die negentiende eeu, toe die gebied deur 'n geweldige droogte geteister was, is van alle kante op die wild jag gemaak om sodoende die weiveld vir vee te probeer spaar. 'n Styging in die pryse van wildsvelle het ook daartoe bygedra dat die wild by die duisende geskiet is, slegs vir die velle. Afgeslagte karkasse het oral in die veld rondgelê. Veral blesbokke en wildebeeste moes dit ontgeld.

In die laat sestigerjare het beroepsjagters ook op die toneel verskyn. Die groot vraag na wildsvelle tussen 1869 en 1872 het veroorsaak dat hierdie jagters die wild meedoënloos uitgeroei het. In hierdie tydperk is soms tot 1 000 wildsvelle per dag op Harrismith verkoop en in 1871 is 311 446 blesbok-, wildebees- en kwaggavelle afkomstig uit die noordoostelike Vrystaat vanaf Durban verskeep.⁹ Mettertyd het stemme teen die grootskaalse wildslagting begin opgaan. Eers in 1872 het die Volksraad 'n ordonnansie uitgevaardig wat 'n verbod geplaas het op die jag van wild slegs met die doel om met velle handel te dryf. Dit was egter reeds te laat en herstel was nie meer moontlik nie. As gevolg van hierdie wildslagting het ook die Golden Gate-omgewing in 'n groot mate deel van sy natuurlike karakter verloor.

4.1.5 Boerderyontwikkeling

Sedert die eerste boere hulle in die vallei van die Klein-Caledonrivier gaan vestig het, is koring op die vrugbare grond verbou. Hierdie gebied het dan ook bekend gestaan as die koringskuur van die distrik Bethlehem.¹⁰ Die betroubaarste vorm van boerdery deur die jare was egter veeboerdery. Veral skape en bokke aard goed in die gebied en merinoskape en Angorabokke word algemeen aangetref. Alhoewel heelwat beeste ook in die omgewing aangehou is, was dié tipe boer-

dery egter minder prominent. Perdetelery het ook 'n belangrike deel van die gebied se boerderybedrywighede uitgemaak. Gemengde boerdery was dus kenmerkend van die gebied. Oorblyfsels van vroeëre boerderybedrywighede kan vandag nog in die Park gesien word, onder andere holkransse wat as skaapkrale gebruik is en vroeëre bewerkte landerye.

4.1.6 Die totstandkoming van die Golden Gate Hoogland Nasionale Park

Vir jare was die Golden Gate-omgewing 'n gewilde piekniek- en kampeerarea. Die eienaars van die betrokke plase was ook altyd gewillig om besoekers op hulle grondgebied toe te laat. Die gebied, met sy unieke natuurwonders, is deur verskeie besoekers geïdentifiseer as 'n potensiële nasionale park wat bewaar en ook ontwikkel moes word vir rekreatiewe benutting.

Die eerste stap in dié rigting het van die destydse administrateur van die O.V.S., mnr. J.W.J.C. (Sand) du Plessis gekom. Tydens 'n vergadering van die Raad van Trustees van Nasionale Parke op 27 Maart 1962 het mnr. Sand du Plessis die destydse Direkteur van Nasionale Parke, mnr. R. Knobel, uitgenooi om 'n aantal uitstaande natuurlandskappe in die Vrystaat te besoek met die oog op die daarstelling van 'n hoëveldse nasionale park in die Vrystaat.¹¹ Hulle het onder andere ook die Golden Gate-omgewing besigtig en ná die besoek het mnr. Knobel geskryf: "Die bergtonele is enig van sy soort in ons land en om daar die rede regverdig dit 'n besliste nasionale parkestatus .... Aangrensend aan hierdie berglandskap, kry ons hooglande wat ten opsigte van klimaat, plantegroei en voorkoms tipies is van ons Suid-Afrikaanse Hoëveld ..... Ons voorsien dat die Nasionale Parkeraad in staat sal wees om hier 'n baie interessante en veelgesogte park te kan ontwikkel wat baie gunstig sal pas in die raamwerk van ons bestaande en beoogde nasionale parke."¹²

Op 23 Mei 1962 het mnr. Knobel op versoek van die Vrystaatse administrateur weer die Golden Gate-gebied besoek om breedvoeriger op die aangeleentheid in te gaan en te rapporteer oor die moontlikheid van 'n nasionale park in daardie omgewing. 'n Besonder gunstige verslag het op hierdie besoek gevolg en na oorweging deur die Uitvoerende Komitee van die Vrystaat is daar op 18 Junie 1962 goedkeuring verleen vir die aankoop van die plase Golden Gate, Melsetter, Wodehouse, Wil-

genhof, Gladstone en Glen Reenen. Kort daarna het die Vrystaatse provinsiale sekretaris, mnr. J.M. Rothman, die Raad van Kuratore in kennis gestel dat die Vrystaatse Provinsiale Administrasie die genoemde plase sou aankoop en aan die Parkeraad aanbied vir die ontwikkeling van 'n nasionale park. In sy motivering het mnr. Rothman onder andere as volg geskryf: "Die toenemende verstedeliking van die plattelandse bevolking in hierdie provinsie en elders in ons land, het hierdie Administrasie genoodsaak om kennis te neem van die dringende behoefte wat daar bestaan aan geriewe vir buiteligugontspanning vir die publiek."¹³ Die Parkeraad het die aanbod met groot dank aanvaar en die Raad van Kuratore het besluit dat die nuwe park die Golden Gate Hoogland Nasionale park sou heet.

Die betrokke plase is deur die loop van 1962 vir 'n totale bedrag van R187 622 aangekoop en daar kon in 1963 'n begin gemaak word met die ontwikkeling van die Park.¹⁴ Op 13 September 1963 het die eerste staatspresident van die Republiek van Suid-Afrika, Sy Edele C.R. Swart, by wyse van kennisgewing 259 van 1963 en ingevolge artikel 2 van die Wet op Nasionale Parke van 1962, die Golden Gate Hoogland Nasionale Park amptelik as nasionale park binne die distrik Bethlehem geproklameer.¹⁵ Die volgende plase is in die Park opgeneem: Wilgenhof no. 698; Golden Gate no. 521; Wodehouse no. 328; onderverdeling 1 van die plaas Glen Reenen no. 1361; die restant van die plaas Glen Reenen no. 1361; en die restant van die plaas Melsetter no. 327. Die totale oppervlakte van die Park was aanvanklik 4 792 hektaar.

4.1.7 Ontwikkeling sedert die Park se ontstaan*

Voordat die Park amptelik as nasionale park geproklameer is, is reeds begin met die hervestiging van die wildsoorte wat vroeër in die omgewing voorgekom het.¹⁶ Reeds in Mei 1963 is die eerste rooihartbeeste, blesbokke en elande na die Park gebring. Sedertdien is feitlik alle wildsoorte wat vroeër in die omgewing voorgekom het, hervestig. Meer besonderhede oor die wildsoorte word onder 4.2.6.1 gegee.

Akkommodasie- en ander fasiliteite moes beskikbaar gestel word vir besoekers aan die Park. Aanvanklik is die ou plaasgeboue by Glen Reenen gerestoureer om verblyfplek vir toeriste te skep. Die eerste

---

* Die huidige infrastruktuurontwikkeling van die Park word volledig in hoofstuk 5 behandel.

besoekers is op 29 September 1963 toegelaat om in die Park te oornag.¹⁷ Sedertdien is geweldige vooruitgang gemaak ten opsigte van akkommodasiefasiliteite in die Park. Rondawels is eerstens opgerig by Glen Reenen, asook kampeer- en piekniekgeriewe. Later is die huidige karavaanpark ontwikkel met alle basiese geriewe. Daar is egter mettertyd besef dat die ou plaasgeboue en rondawels nie vir lank in die behoeftes sou kon voorsien nie, en daar is begin met die beplanning van die Brandwagkompleks.

Die eerste fase van die nuwe ontwikkeling was die oprigting van 34 gesinshutte. Dié is in 1968 voltooi, en in 1969 is reeds 'n aanvang gemaak met die oprigting van die Brandwaghoofgebou. Hierdie gebou is vroeg in 1972 voltooi en op 24 Maart 1972 amptelik deur die destydse eerste minister, adv. B.J. Vorster, geopen. Die hele Brandwagkompleks het sowat R1,5 miljoen gekos. Weens die opvoedkundige waarde van die natuurlike omgewing in 'n nasionale park, is 'n jeugherberg ook in die Park opgerig. Hierdie gebou is in 1969 voltooi op die plek waar die ou Wilgenhof-opstal gestaan het en dien as akkommodasiesentrum vir omgewingsopvoedkundige kursusse.

Namate nuwe geboue in die Park opgerig is, het die meeste van die ou plaasopstalle in die Park oorbodig geraak en is gesloop. Dit is egter 'n groot jammerte dat die ou plaashuis op Glen Reenen ook moes swig voor die vernuwing. Hierdie histories-karaktervolle sandsteenhuis sou eerder bygedra het tot die karakter van Glen Reenen as om daaraan afbreuk te doen. Ironies genoeg is 'n nuwe gebou nooit in die plek van die ou plaashuis opgerig nie en lê die perseel vandag nog braak.

Personeelwoningen is aanvanklik by Glen Reenen opgerig, maar namate die personeel vermeerder het, is nuwe wooneenhede slegs by Gladstone opgerig. Meer kantore en fasiliteite vir die bestuur en administrasie van die Park moes ook mettertyd opgerig word. Aanvanklik was die administratiewe kwartiere in die ou plaashuis op die plaas Golden Gate. Nadat die Brandwagkompleks voltooi is, het die meeste personeel daarheen verskuif. Dit was egter nog nie voldoende nie, en in 1982 is 'n administratiewe gebou vir die personeel betrokke by natuurbewaring by Gladstone voltooi. Verder is 'n winkel en vulstasie ook by Glen Reenen opgerig.

Benewens akkommodasiefasiliteite is heelwat rekreasiefasiliteite ook

mettertyd in die Park voorsien. Sedert die Park se ontstaan was stap en perdry deurgaans twee baie gewilde aktiwiteite en ruim voorsiening is vir die beoefening daarvan gemaak. Perderitte word sedert 1964 aangebied en die perde is gehuisves in reedsbestaande stalle by Gladstone. Nuwe perdestalle is in 1978 by Gladstone opgerig.

Voetpaadjies na interessante plekke in die Park het aanvanklik ontstaan as gevolg van spontane gebruik deur besoekers. Mettertyd is meer aandag gegee aan die konstruksie en uitmerk van voetpaadjies om te verhoed dat te veel paadjies uitgetrap word. Die wandelpaadjies het hoofsaaklik in die Glen Reenen-omgewing ontwikkel. Staptoere het gedurende die sewentigerjare geweldig in gewildheid toegeneem en in September 1978 word die Ribbok-voetslaanpad in die Park oopgestel. 'n Oornaghut is opgerig om die stappers op hierdie tweedaagse roete van oornagteriewe te voorsien. Heelwat fasiliteite vir informele sportbeoefening is ook mettertyd in die Park voorsien, onder andere 'n gholfbaan, tennisbane, rolbalbaan en snoekertafels.

Die Park se grense het ook sedert sy ontstaan uitgebrei. Die plaas Noord-Braband is in 1981 tot die Park gevoeg.* Dit het die oppervlakte van die Park met 'n verdere 1 437 hektaar vergroot.

Laastens het die Park ook sedert sy ontstaan fisies meer toeganklik vir die toeris geword. Beide die paaie vanaf Clarens en Kestell bestaan sedert die totstandkoming van die Park. Die pad vanaf Clarens is egter in 1971 geteer tot anderkant die Glen Reenen-ruskamp, wat die besoeker met meer gerief tot in die Park gebring het. Die pad vanaf Kestell is egter steeds 'n gruispad, alhoewel 'n dun lagie teer op die steilste gedeeltes van die pad aangebring is.

Heelwat ontwikkeling het dus plaasgevind sedert die Park se ontstaan sowat 21 jaar gelede en die Golden Gate Hoogland Nasionale Park is vandag een van die mees ontwikkelde nasionale parke in Suid-Afrika.

4.2 FISIESE KENMERKE

4.2.1 Ligging en toeganklikheid

Die Golden Gate Hoogland Nasionale Park is geleë in die distrik

---

* Raadpleeg fig. 4.1

Bethlehem in die noord-oostelike deel van die Oranje-Vrystaat, naby die grens van Lesotho. Die kruispunt van die lyne 28°37' oosterlengte en 28°31' suiderbreedte is ongeveer in die middel van die Park.¹⁸ Die naaste dorpe aan die Park is Clarens (20 km) en Kestell (42 km).

Afstande vanaf die belangrikste dorpe en stede na die Park:

Bethlehem	60 km
Harrismith	83 km
Bloemfontein	302 km
Welkom	230 km
Johannesburg	320 km
Pretoria	390 km
Durban	385 km

Die provinsiale pad wat deur die Park loop, vorm deel van die Hooglandroete wat vanaf Harrismith suidwaarts tot in Oos-Kaapland strek. In fig. 4.2 word die geografiese ligging van die Park aangetoon.

4.2.2 Grootte en topografie

Die Park se huidige grootte is 6 229 hektaar. Die noordelike en oostelike grense word gevorm deur die kruine van die Rooiberge, wat ook die waterskeiding tussen die Oranje- en Vaalriviersisteme vorm. Die suidelike en westelike grense word gevorm deur die kruine van Generaalskop, Ribbokkop, Sneekop, Swartkop en die rug noordwaarts tot teen die teerpad.

Die hele park is bergagtig en groot hoogteverskille oor kort afstande is kenmerkend. Die hoogste punt in die Park is Ribbokkop (2 837 meter bo seespieël), wat ook die hoogste bergspits in die O.V.S. is, terwyl die laagste punt is waar die Klein-Caledonrivier uit die Park vloei (1 798 meter bo seespieël). Daar is dus 'n hoogteverskil van meer as 'n duisend meter tussen die hoogste en die laagste punt in die Park. Diep klowe en ravyne, bergkomme, bergrûe en plato's met 'n beperkte omvang kom algemeen voor. Die Klein-Caledonriviervallei verdeel die Park in 'n groter suidelike deel en 'n kleiner noordelike deel. In fig. 4.3 word die topografiese besonderhede van die Park weergegee.

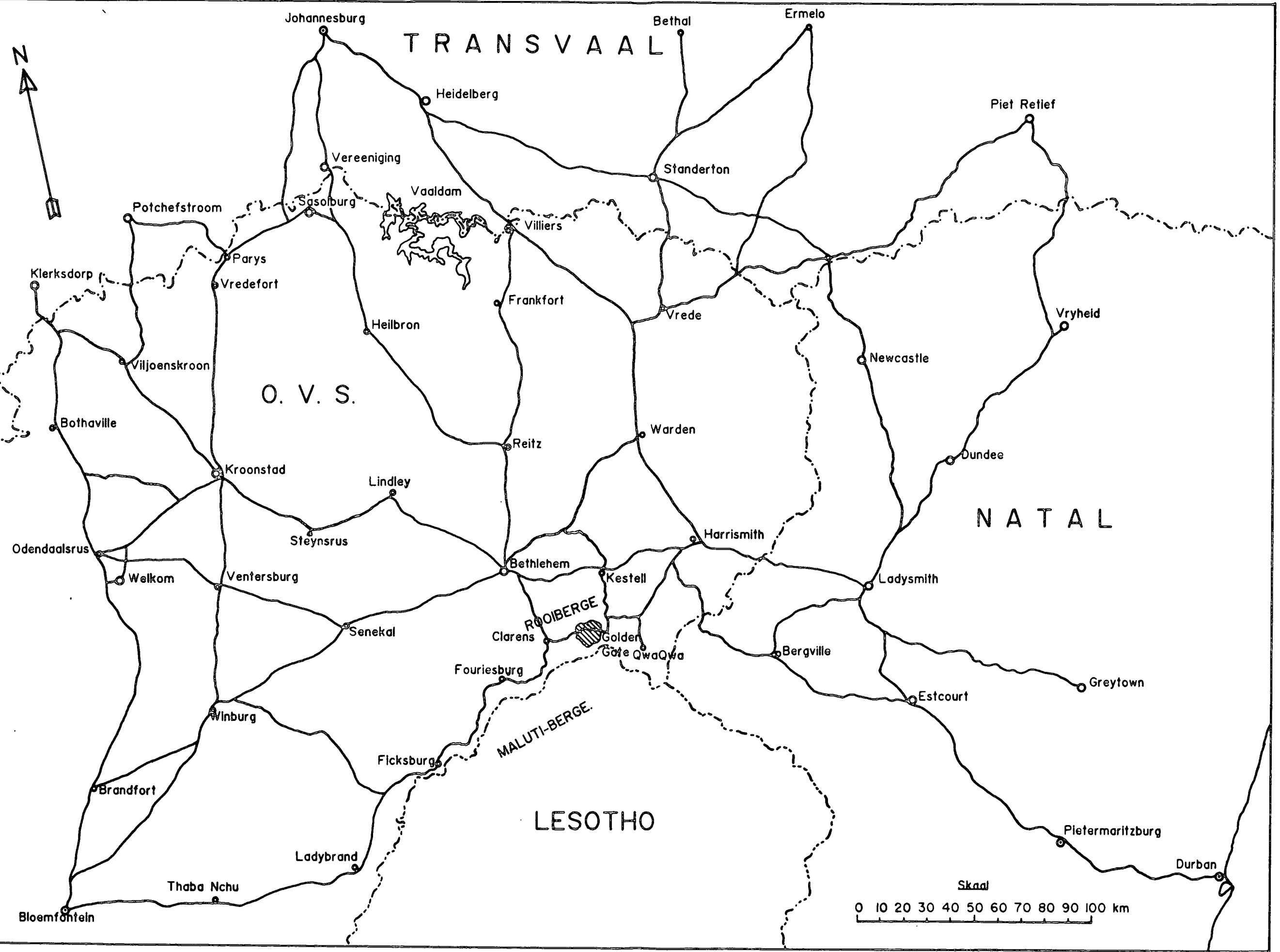

FIG. 4.2 GEOGRAFIESE LIGGING EN TOEVOERROETES VAN DIE GOLDEN GATE HOOGLAND NASIONALE PARK

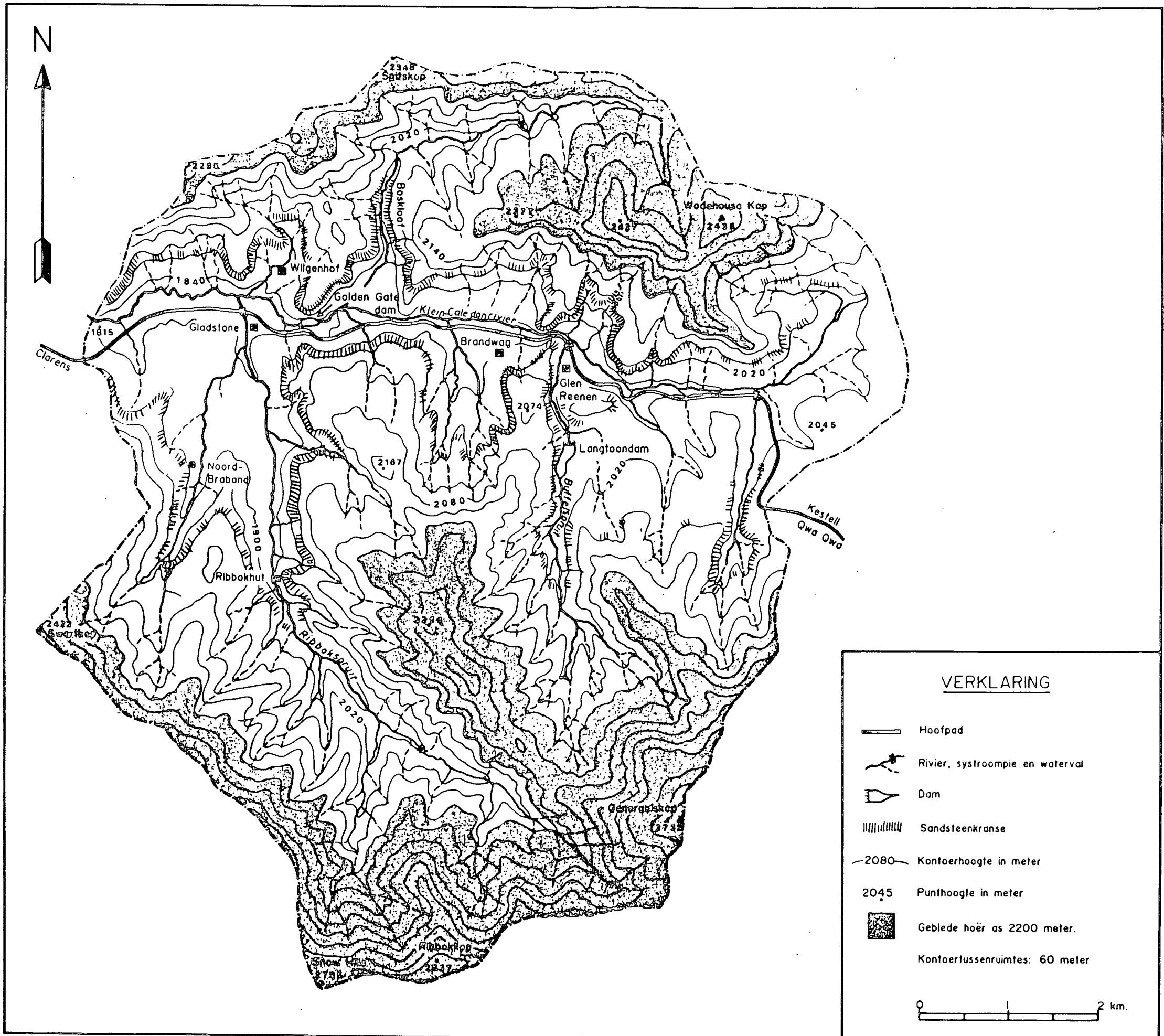

FIG. 4.3 TOPOGRAFIE EN DREINERING VAN DIE GOLDEN GATE HOOGLAND NATIONALE PARK

4.2.3 Dreinerings en watervoorsiening

Die Park se dreineringsstelsel is in 'n jeugdige staat en die rivier en spruite is besig om dieper in die aardkors te sny.¹⁹ Die stroombeddings is duidelik sigbaar en smal. In geheel het die dreineringsstelsel 'n dendritiese patroon. Die Klein-Caledonrivier is die grootste van hierdie natuurlike afvoerkanale. Dit ontspring in die oostelike gedeelte van die Park en vloei weswaarts deur die Park. Die riviervallei is betreklik smal en word gaandeweg deur 'n netwerk van spruite en stroompies gevoed wat in die hoë gedeeltes ontspring (raadpleeg fig. 4.3). Hierdie spruite en stroompies is redelik standhoudend deurdat hulle gevoed word deur veelvuldige fonteine en syferings wat in die berge voorkom. Dit gebeur selde dat die strome heeltemal opdroog. In die reënseisoen kan tot 27 watervalle in die Park getel word.

Hierdie natuurlike water is hoofsaaklik afkomstig van die Drakensbergglawa wat goed verweer is en groot hoeveelhede water soos 'n spons opneem wanneer dit reën. Die water sak af tot waar dit op 'n harde gesteentelaag beland en vloei dan na buite, waar dit veral in kloue as fonteine en syferings ontsnap.²⁰ Die water is besonder skoon en helder en word dan ook vir huishoudelike gebruik in die Park aangewend.

Twee opgaardamme word in die Park aangetref, naamlik die Langtoondam net suid van Glen Reenen met 'n aanvanklike opgaarvermoë van 54 553 kubieke meter, en die Golden Gate-dam in die Klein-Caledonrivier by die goue poort. Eersgenoemde dam voorsien water aan die besoekerskomplekse te Glen Reenen en Brandwag, terwyl laasgenoemde hoofsaaklik as habitat vir watervoëls dien. 'n Boorgat naby Wilgenhof voorsien die Gladstone- en Wilgenhofkomplekse van water.

4.2.4 Geologie en geomorfologie

Die gesteentes van die Park vorm deel van die Karoo-opeenvolging wat oor groot dele van die Republiek en Lesotho voorkom. Hierdie opeenvolging word in verskeie groepe en formasies opgedeel, waarvan die boonste drie (voorheen die Stormbergserie genoem) die sigbare gesteentes in die Park verteenwoordig.²¹ Die boonste drie tipes gesteentes is naamlik die Drakensberggroep (basalt), die Clarensformasie (holkranssandsteen) en die Elliotformasie (Rooilae of moddersteen). Figuur 4.4 toon die verskillende geologiese formasies aan. Aange-

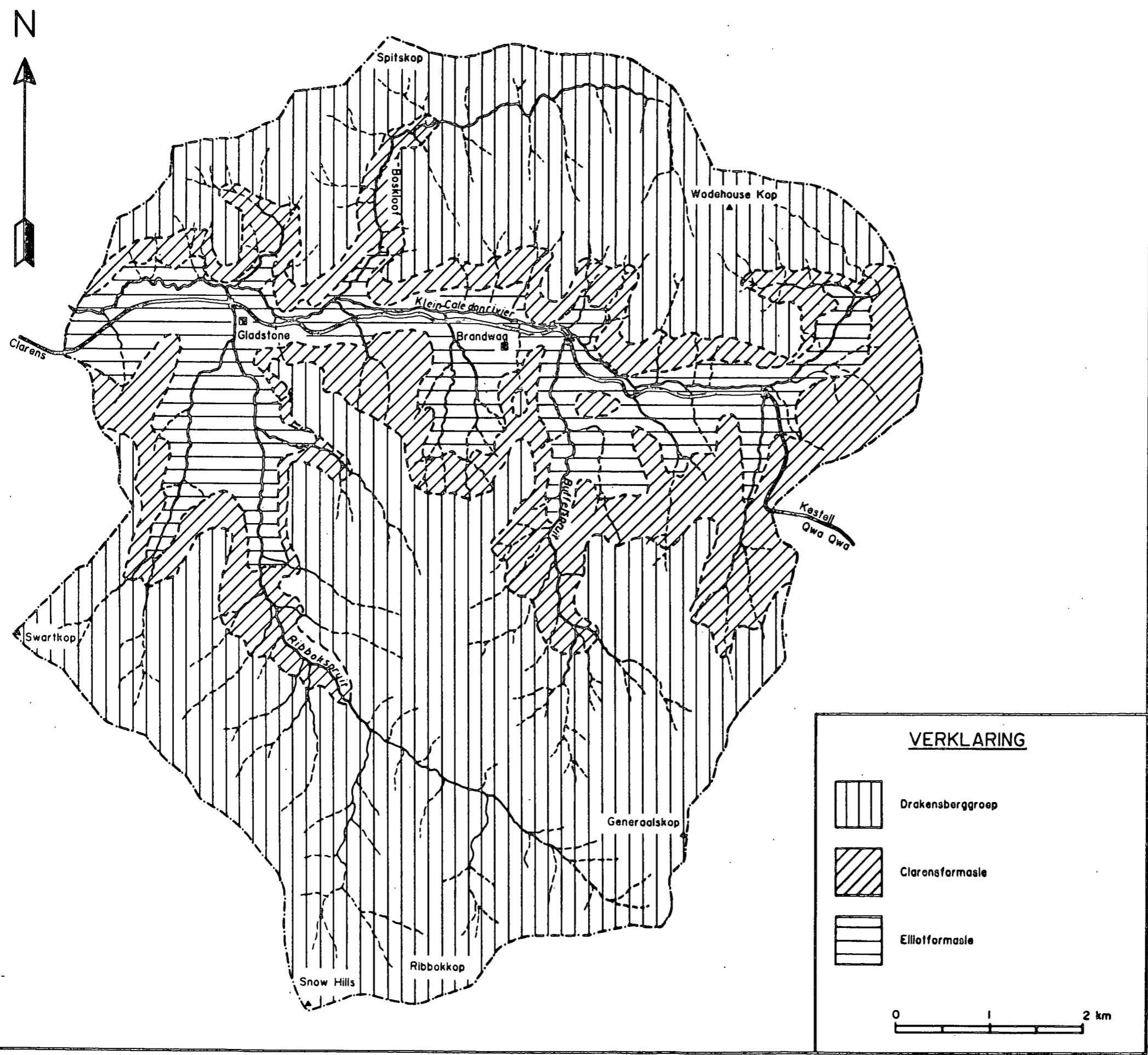

FIG. 4.4 GEOLOGIESE FORMASIES WAT DIE GOLDEN GATE HOOGLAND NASIONALE PARK ONDERLÊ.
 (Vgl. Spies, *op cit.*, p. 199 en Le Roux, J.S., Geologiese interessantheide van die Golden Gate Hoogland Nasionale Park, Inligtingstuk, p. 4).

sien die Park naby die noordelike grens van hierdie "Stormbergserie" geleë is, bring dit mee dat erosiewerking hier teen 'n sneller tempo plaasvind as byvoorbeeld in Lesotho.²² Figuur 4.5 toon 'n deursnit deur die verskillende gesteentes in die Park.

4.2.4.1 Die Elliotformasie (Rooilae)

Hierdie gesteente, wat in werklikheid versteende modder is, kom slegs in die laagste dele van die Park voor en is veral vanaf die goue poort weswaarts tot by die westelike grens van die Park sigbaar. Die Elliotformasie bestaan hoofsaaklik uit rooibruin moddersteen met enkele lae dofgeel tot groenerige, mediumkorrelrige sandsteen.²³ Die gesteente is egter grotendeels met bergpuin, rivierafsettings en grond bedek. Die gesteente is ongeveer 120 meter dik in die Park en is 'n welbekende formasie waarin fossielbene van oerdiere gevind word. Hierdie gesteente verweer geredelik tot 'n fyn poeierige stof wat maklik deur wind en water weggevoer word. Die gesteente het 'n kleierige voorkoms in nat weer.

4.2.4.2 Die Clarensformasie (holkranssandsteen)

Ook bekend as eoliese sandsteen, is hierdie gesteente die opvallendste formasie in die Park. Dit kom weerskante van die Klein-Caledon-riviervallei voor, asook langs die meeste sytakke van dié rivier, op 'n hoogte van tussen 1 940 en 2 080 meter bo seespieël. Hierdie sandsteen is in geheel 'n merkwaardig eenvormige formasie. Dit het 'n fyn en gelykkorrelrige tekstuur en bestaan hoofsaaklik uit klein brokkies kwarts. Kenmerkend van hierdie gesteente is die uitgeholde kranse, grotte, gate en "afdakke" wat daarin voorkom. Die sandsteen vorm verder hoë regaf kranse met allerlei grootse en fantastiese fatsoene. Dit is juis hierdie unieke verskynsels wat grootliks daarvoor verantwoordelik was dat die gebied tot nasionale park ge-proklameer is. Die merkwaardigste van hierdie verskynsels is die Brandwagrots reg oorkant die Brandwagkompleks, die massiewe holkrans aan die suidekant van dieselfde kompleks, asook die Katedraalgrot naby die westelike uitgang van die Park.

Die ongelyke verwering wat die interessante vorme en holkranse veroorsaak is te wyte aan verkieseling (verharding van gedeeltes van die gesteente as gevolg van chemiese verbindings) wat sekere lae meer bestand maak teen verwering.²⁴ Die grootste gedeeltes van die holkranssandsteen is wit of roomkleurig. Die onderste gedeeltes is

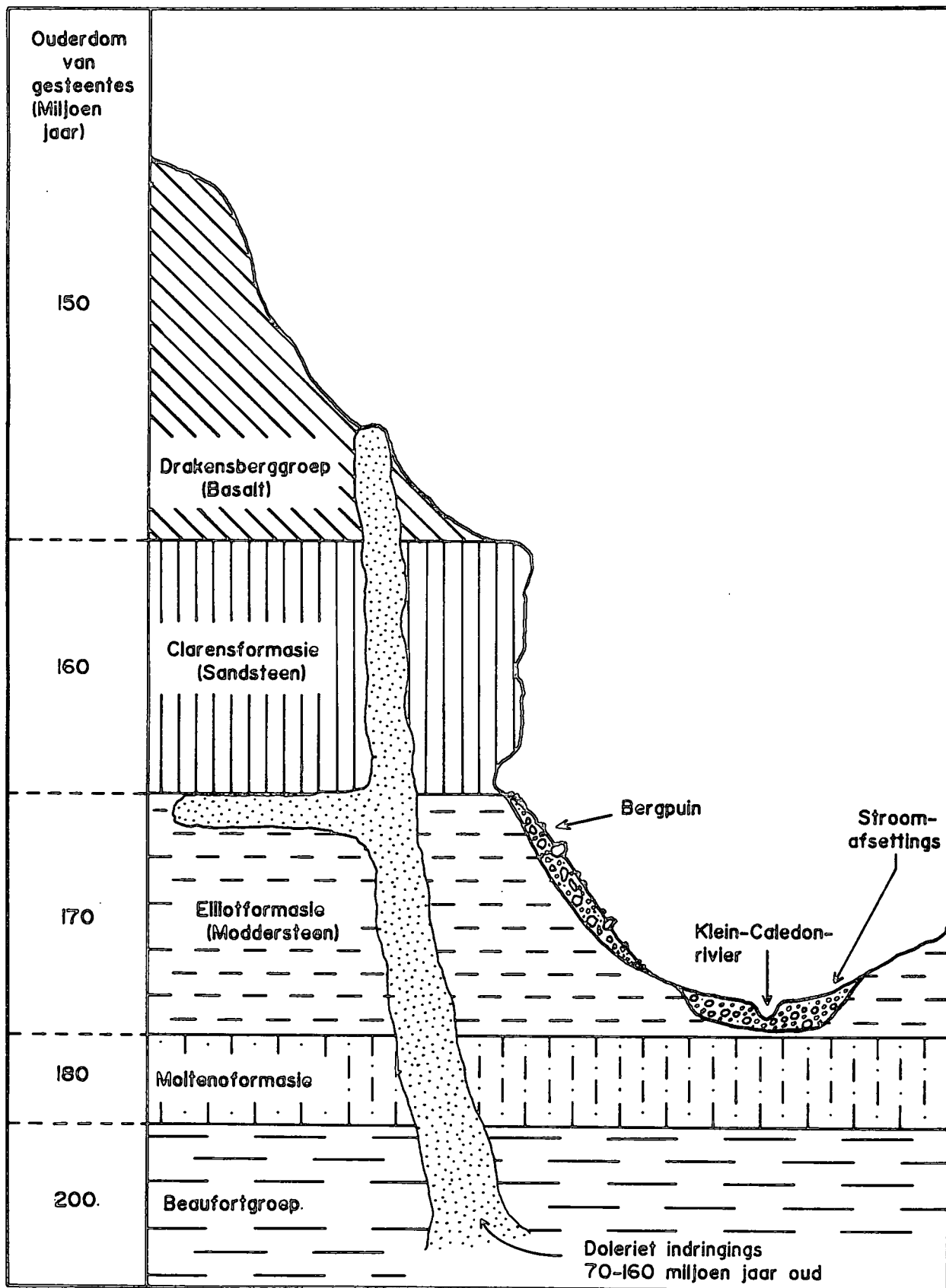

FIG. 4.5 GEOLOGIESE STRUKTUUR VAN DIE GOLDEN GATE - OMGEWING

egter in baie gevalle rooi, wat te wyte is aan die teenwoordigheid van ysterverbindings. Die dikte van die holkranssandsteen in die Park wissel van 120 tot 150 meter.

4.2.4.3 Drakensberggroep en vulkaniese pype

Die hoër dele van die twee bergreekse aan weerskante van die Klein-Caledonrivier bestaan uit Drakensberglava (basalt) en dit bedek byna die helfte van die Park se totale oppervlakte. Die kontak van die basalt met die onderliggende sandsteen is skerp en oor die algemeen duidelik sigbaar. Die hoogtes waarop die basaltlaag begin, verskil heelwat en dit wissel vanaf 1 900 meter tot 2 100 meter bo seespieël. Die afsonderlike lawavloeië kan oor groot afstande ononderbroke gevolg word. Dit bewys dat die lava besonder vloeibaar was en maklik oor groot gelyktes versprei het.²⁵ As gevolg van onegelyke verwerking vertoon die verskillende lawavloeië as lyste teen die berge en is duidelik sigbaar. Die kleur van die lava wissel van donkerpers, baksteenbruin en donkergrys tot byna swart. Die tekstuur is uiters fynkorrelrig tot glasagtig.

Verder kom 'n aantal vertikale dolerietgange in die Park voor, asook enkele horisontale dolerietplate. Die gange vertoon as donker riwwe wat kruis en dwars oor die gebied strek. Sommige riwwe kan slegs vir 'n kilometer of wat gevolg word, terwyl daar ook 'n paar is wat min of meer van oos na wes dwarsoor die Park strek. Die breedte van die gange wissel van sowat drie meter tot 30 meter. Die dolerietgange en -plate het ontstaan deur die indringing van gesmelte rotsmateriaal langs nate en swak sones in die omgewingsgesteentes.²⁶

4.2.4.4 Meer resente afsettings

Op enkele plekke in die Park kom terrasse van riviergruis, spoelklippe en slik langs die groter waterstrome voor. Hierdie terrasse is oral met grond bedek en kan slegs waargeneem word waar dit deur 'n waterstroom deurgekerf is. Bergpuin kom algemeen aan die voet van die hoë sandsteenkransse voor en dit bestaan uit brokke Holkranssandsteen en Drakensberglava tussen fyner sand en grond wat ook van hierdie formasies afkomstig is. Hierdie puinhange vorm gewoonlik 'n skuins helling van ongeveer 45° en is met gras en kleiner struikgewasse bedek.

4.2.4.5 Verwering en erosie

Sedert die uitvloeiing van die Drakensbergglawa was die hele gebied aan verwering en erosie onderworpe. Die twee belangrikste komponente van erosie is water en wind. 'n Rivier is verantwoordelik vir die aanvanklike erosie wat die hellings blootstel. Ander vorme van erosie en verwering neem dan oor en die rivier word die vervoermedium.²⁷ Die vernaamste geomorfologiese werkkragte is verwering, fluviale erosie en oppervlakspoeling. Hierdie kragte is steeds besig om op die sowat 200 miljoen jaar oue bodem in te werk. Chemiese verwering speel 'n baie belangriker rol as fisiese verwering by veral die vervorming van die holkranssandsteen.²⁸ Wat erosie in die algemeen betref, hang baie af van die balans tussen die wegvoeringstempo aan die een kant en die grondvormingstempo aan die ander kant. Verwering is 'n redelik konstante proses, terwyl erosie heelwat kan wissel na gelang van veral klimaatstoestande.

Oor die algemeen beskik die Golden Gate Hoogland Nasionale Park oor geologiese en geomorfologiese verskynsels van besondere estetiese, rekreatiewe sowel as wetenskaplike waarde, wat die Park in hierdie opsig uniek maak.

4.2.5 Plantegroei*

Geen omvattende studie van die plantegroei in die Park is tot op hede onderneem nie. Roberts²⁹ en Potgieter³⁰ het wel opnames en plantversamelings gedoen waaruit heelwat inligting verkry kon word. Geen plantegroeikaart van die Park is egter beskikbaar nie.

Die Park het 'n oorheersende grasveldkarakter met afwisselende valleibosse en kloofwoude. Die gebied word geklassifiseer as 'n hoëlandse suurgrasveld.³¹ Volgens Roberts is daar 51 grassoorte in die Park, waarvan rooigras en rooisaadgras die algemeenste voorkom, veral in die laer gedeeltes van die Park.³² Op die hoër dele word tipiese montanaspesies aangetref, waarvan bokbaardgras en suurpolgras die volopste is. Langs die stroomoewers kom ook heelwat riete en biesies voor, waarvan 13 spesies reeds aangeteken is.

Aangesien die hele omgewing skynbaar deur die jare aan periodieke

---

* Raadpleeg bylae A vir die wetenskaplike name van plant- en dierspesies wat in die teks gemeld word.

brande blootgestel was, kom bome en struik hoofsaaklik in die beskutte klowe, ravyne en rotsskeure voor. Uitsonderings is die ouhoutboom en suikerbos wat redelik vuurbestand is en ook teen die berghange aangetref word. Die algemeenste boom- en struiksoort in die Park is die ouhoutboom en die bergsalie. Daar is ongeveer 30 boom- en struikspesies in die Park. Uitsonderlike boomsoorte wat daar aangetref word, is onder andere opregte geelhoutbome en kershoutbome. Buiten die inheemse bome is daar ook heelwat uitheemse bome in die Park, veral by Glen Reenen, Gladstone en waar vroeër plaasopstalle was. Hiervan is bloekombome, populiere, dennebome en akkerbome die algemeenste. Heelwat rivierwilgers word langs die waterstrome aangetref. Alhoewel hierdie wilger feitlik 'n genaturaliseerde boom in Suid-Afrika is, beskou die Parkeraad dit steeds as 'n uitheemse boom.³³

Heelwat fynbos word in die hoë gedeeltes van die Park aangetref. Daar is sowat tien spesies waarvan 'n aantal heidesoorte en die bakkerbos waarskynlik die algemeenste voorkom. Peulplante, meestal in die vorm van kruidagtige bossies tussen die grassoorte, kom ook redelik algemeen voor, veral op hoër dele. Daar is reeds sowat 27 spesies in die Park geïdentifiseer.³⁴

Aangesien die Park 'n redelik hoë reënval het,^{*} kom vetplante nie algemeen voor nie. Daar is wel reeds 15 spesies in die Park geïdentifiseer, waarvan sowat agt van die genus *Crassula* is.³⁵ Bolplante kom redelik algemeen voor en sluit 'n aantal soorte in wat besondere blomme in die somer oplewer. Die bekendste hiervan is die *Agapanthus*, *Gladiolus* en suurknolle. Dertig bolplantspesies is reeds aangeteken.³⁶

Kruidagtige bossies en substruik wat nie onder die ander plantsoorte ingedeel is nie, kom ook baie algemeen in die Park voor en sowat 150 spesies is reeds geïdentifiseer.³⁷ Die algemeenste hiervan is sewejaartjies, waarvan reeds 20 spesies aangeteken is, en 'n verskeidenheid gifbossies. Varings en mosse kom ook volop in die Park voor, veral teen suidelike hange en in skaduryke klowe en rotsskeure. Sowat 13 spesies is deur Roberts aangeteken,³⁸ maar met 'n intensiewer ondersoek behoort heelwat meer spesies geïdentifiseer te kan word.

---

* Infra, 4.3.2.1

'n Wye verskeidenheid plantegroei word dus in die Park aangetref. Dit is veral toe te skryf aan die groot hoogteverskille in die Park en mikroklimaatstoestande wat in beskutte klowe heers. In totaal is ongeveer 340 plantspesies reeds in die Park geïdentifiseer, en hierdie verskeidenheid van plantlewe verhoog die Park se rekreatiewe, opvoedkundige en wetenskaplike waarde.

4.2.6 Dierelewe

'n Ryk dierespektrum word nie in die Park aangetref nie, hoofsaaklik as gevolg van 'n relatief nie-komplekse habitat.³⁹ Tipiese diersoorte van die hooglandsuurveld is die lammergeyer, bergadder en vaalribbok.

4.2.6.1 Soogdiere

Soos reeds gemeld, was die Golden Gate-omgewing 'n ware diereparadys gedurende die negentiende eeu. Veral groter soogdiere het in groot getalle voorgekom.⁴⁰ Deur die loop van jare is hierdie diere egter so uitgeroei dat daar slegs vaalribbokke, rooiribbokke, bobbejane en rooijakkalse aanwesig was tydens die totstandkoming van die Park.⁴¹

Die Parkeraad het egter mettertyd die meeste van die groter soogdiere wat vroeër in die omgewing van die Park voorgekom het, hervestig. Sommige van hierdie soogdiere kon egter nie die mas opkom nie, veral vanweë die strawwe winters in die Park. Hulle is die rooihartbees, die bontkwagga en die buffel. Latere pogings om die bontkwagga in die Park te laat aanpas was egter geslaagd en tans is daar 'n aansienlike getal in die Park. Hoewel daar nog enkele buffels in die Park is, voer hulle 'n sukkelbestaan. Geen rooihartbeeste kon dit egter oorleef nie.

Saam met die genoemde soogdiere wat wel teenwoordig was tydens die totstandkoming van die Park, word daar tans, wat die groter soogdiere betref, ook springbokke, blesbokke, swartwildebeeste, elande, bontkwaggas, buffels en oorbietjies in die Park aangetref.

Heelwat kleiner soogdiere kom ook in die Park voor, onder andere hase, ystervarke, otters, muishonde, muise en dassies. In totaal is daar 39 soogdierspesies in die Park.⁴²

4.2.6.2 Reptiele en ander gewerwelde diere

Hierdie klas diere is ook goed in die Park verteenwoordig, alhoewel minder opmerkbaar. Die algemeenste soorte is slange, paddas en akkedis, terwyl skilpaaie en vlermuise ook in redelike getalle voorkom. Slegs twee soorte vis kom in die Park voor, naamlik die kleinbek-geelvis en die dikkop-ghielemientjie. Reënboogforelle is reeds by twee geleenthede na die Park gebring, hoofsaaklik vir hengeldoelendes. Hierdie visse is egter totaal deur hengelaars en visvangers (voëls) uitgeroei, sodat daar tans geen forelle voorkom nie. In totaal is daar sowat 73 reptiel- en ander gewerwelde dierspesies in die Park.⁴³

4.2.6.3 Voëls

Tot op hede is 138 voëlspesies reeds in die Park geïdentifiseer. Hierdie getal word voortdurend deur nuwe waarnemings aangevul. Kenmerkende spesies van die Park is onder andere die kransduif, tortelduif, hadeda, swartkraai, lammergeyer en witkruisarend, alhoewel laasgenoemde twee nie in groot getalle voorkom nie. Verder word daar ook verskeie soorte swaels, valke en water-eende aangetref.⁴⁴ 'n Aantal voëlspesies wat in die Park voorkom, verskyn op die Suid-Afrikaanse Rooidatalys vir bedreigde voëls.⁴⁵ Hulle is die lammergeyer, witkruisarend, krans-aasvoël, swart ooievaar, wit sprinkaanvoël, wilde kalkoen, Kaapse oor-uil en die huisswael. Die Park bied dus 'n toevlugsoord aan hierdie voëlsoorte.

Wat die hervestiging van voëlsoorte betref, is volstruise by twee geleenthede in die Park losgelaat. Geeneen kon dit egter oorleef nie. Tarentale is ook losgelaat. Hulle het maklik aangepas en is tans volop in die Park.

4.2.6.4 Insekte

Nie veel inligting aangaande die insekte van die Park is beskikbaar nie en geen studie is tot op hede daarvoor onderneem nie. Die natuurbewaringspersoneel in die Park is egter besig om 'n insekteversameling op te bou. 'n Groot verskeidenheid is reeds ingesamel, maar moet nog geïdentifiseer word. So word daar ook gepoog om 'n versameling vlinders en skoelappers op te bou. Hiervan is reeds 36 spesies geïdentifiseer.

4.2.7. Ekologie

Die Golden Gate-omgewing met sy oorheersende grasveldkarakter word beskryf as 'n hoëlandse suurveldkosistiem.⁴⁶ Die grasvelde word ook afgewissel deur kloofwoude van beperkte omvang met 'n eiesoortige ekologiese geaardheid. As 'n totaliteit is die gebied in sy oorspronklike staat gekenmerk deur 'n groot verskeidenheid hoëdiere sowel as roofdiere en -voëls. Die natuurlike ekologiese balans is grootliks deur die mens versteur en voor die totstandkoming van die Park is verskeie skakels uit die ekosistiem verwyder. Sedert die totstandkoming van die Park is daar egter sover moontlik gepoog om die ekologiese balans te herstel en te bewaar.

Geen studie is tot dusver oor die ekologie van die Park onderneem nie en min wetenskaplik gefundeerde gegewens is beskikbaar. Vir die doel van hierdie verhandeling is dit egter slegs van belang om op enkele ekologiese aspekte te wys wat betrekking het op die gebied as buitelugrekreasie-oord.

Ekologies beskou is die Park in 'n redelike mate sensitief en kan eksterne faktore 'n groot invloed op die gebied se ekologiese balans uitoefen.⁴⁷ Dit is veral toe te skryf aan die feit dat die hele Park 'n rivieropvanggebied beslaan met kenmerkende steil hellings. Om hierdie rede is 'n goeie plantbedekking nodig ten einde erosie te voorkom en ook die natuurlike waterspons van die gebied, naamlik die berge, te beskerm. Die strawwe winters waaraan die gebied onderhevig is, verhoog ook die ekologiese sensitiwiteit van die Park, aangesien veral die wild se weigebied hierdeur beperk word, wat weer lei tot oorbeweiding van sekere areas binne die Park.

Die sensitiefste areas in die Park is die noordelike hellings en die kloofwoude.⁴⁸ Die noordelike hellings word heelwat meer deur wild beweid en is ook regdeur die jaar onderhevig aan baie meer uitdoring deur die son as wat die geval is met die suidelike hellings. Aangesien die grondlaag teen die hellings oor die algemeen baie dun is, kan erosie dus baie nadelig wees. Veral hellings steiler as 20° is sensitief. Die kloofwoude is weer veral sensitief vir brande aangesien die tipe plantegroei wat in die beskutte klowe groei nie 'n brand kan oorleef nie.⁴⁹ Van Zinderen-Bakker het bevind dat daar 'n noue verwantskap tussen die plantgemeenskappe, die grond en die mikroklimaat van hierdie tipe kloofwoude bestaan.⁵⁰ Dit bring

mee dat die gebiede beperkte inmenging van buite kan verdra. Oormatige benutting deur die mens en gevolglike kompaksie van die grond kan daartoe lei dat die grond se waterhoudende vermoë verlaag word. Dit is juis die goeie waterhoudende vermoë van die grond wat hierdie klowe in staat stel om 'n welige plantegroei te kan dra.

4.2.8 Paleontologiese en argeologiese verskynsels

Soos reeds vroeër gemeld is, is die oorblyfsels van dinosourusse reeds in die omgewing van die Park gevind.* Dele van 'n dinosourus word steeds digby die Park se suidelike grens op die plaas Adullam gevind. Die oorblyfsels van nog 'n dinosourus wat naby Clarens gevind is, is gerestoureer en is tans in die Transvaalmuseum in Pretoria.⁵¹ Kleiner fossielfondse is reeds op verskeie plekke in die Park gemaak, onder andere dié van kleiner werweldiere en visse.⁵² Ondersoek van hierdie aard is sedert 1947 in die Park en omgewing onderneem deur lede van die Bernard Price-Instituut vir Paleontologiese Navorsing.⁵³ Die meeste van die fossiele is in die Glen Reenen-omgewing en in die oostelike deel van die Park, naby die wildpaaie, gevind. Alhoewel daar tientalle lokaliteite in die Park is waar oorblyfsels van fossiele aangetref word, word dit ter wille van die behoud daarvan nie wyd bekend gemaak nie.

Geen argeologiese opnames is tot dusver in die Park onderneem nie. Visser en Van Riet Lowe het wel tydens hulle geologiese opnames in die Klein-Caledonriviervallei ook aandag geskenk aan argeologiese verskynsels.⁵⁴ Die opnames is egter hoofsaaklik buite die Park gemaak. Genoemde outeurs is van mening dat die hele area potensieël 'n ryk argeologiese studiegebied is. Verskeie klipwerktuie is reeds met die loop van tyd versamel. Hierdie werktuie is klaarblyklik deur die Boesmans gebruik.⁵⁵ Talle rotstekeninge word teen die wande van holkranse en rotsskuilings in die Park aangetref. Volgens Van Rensburg kan dit nie aanvaar word dat hierdie tekeninge slegs die werk van die Boesmans is nie, aangesien Bantoes ook daarvoor verantwoordelik kon wees.⁵⁶ Die meeste van die afbeeldinge is egter nie ouer as 200 jaar nie. Die meeste tekeninge is van wilde diere en jagtonele, terwyl sosiale aktiwiteite ook uitgebeeld word. Mitologiese karakters soos halfmens-halfdierfigure word ook uitgebeeld. Sommige van die rotstekeninge het egter met die tyd verweer. Daar is

---

* Supra, 4.1

tans nog vyf lokaliteite in die Park waar rotstekeninge aangetref word. Die meeste van hierdie lokaliteite is slegs aan die parkpersoneel bekend.

4.3 KLIMAAT

Oor die algemeen kan die Park se klimaat beskryf word as 'n aangename en verfrissende bergklimaat, met 'n bogemiddelde reënval en temperatuurruiterstes. As gevolg van die groot hoogteverskille in die Park, wissel klimaatstoestande ook aansienlik tussen die valleie en die hoë pieke.

4.3.1 Sonskyn

Die Park ontvang heelwat sonskyn, veral gedurende die winter. Volgens beramings ontvang die gebied gedurende die wintermaande 70 % tot 80 % van die moontlike sonskyn en 50 % tot 60 % van die moontlike sonskyn gedurende die somermaande.⁵⁷

4.3.2 Neerslag

4.3.2.1 Reënval

Die Park val binne die hoëveldse somerreënvalstreek en het 'n gemiddelde jaarlikse reënval van 764,6 mm.⁵⁸ Die reënseisoen strek vanaf September tot Mei en die meeste reën (ongeveer 53 %) kom vanaf November tot Februarie in die vorm van donderstorms voor. Weerlig kom normaalweg vanaf September tot April voor. Figuur 4.6 toon die gemiddelde maandelikse reënval aan.

Die reënval se betroubaarheid is nie baie hoog nie en slegs 75 % van die jare kry meer as 85 % van die normale reënval.⁵⁹ Die reënvalfrekwensie is ook redelik laag en slegs 20 tot 30 dae per jaar kry 10 mm reën of meer. Buiten normale reën kom mis en motreën ook dikwels in die hoër berge van die Park voor.

4.3.2.2 Sneeu

Sneeuvalle kom gedurende die wintermaande (April tot September) voor. Gemiddeld kry die Park agt sneeuvalle per jaar. Die meeste van hierdie sneeuvalle is lig en beperk tot die hoër berge, alhoewel swaar sneeuvalle soms voorkom en dan ook die valleie bedek. Die sneeu smelt gewoonlik weer binne twee tot drie dae.

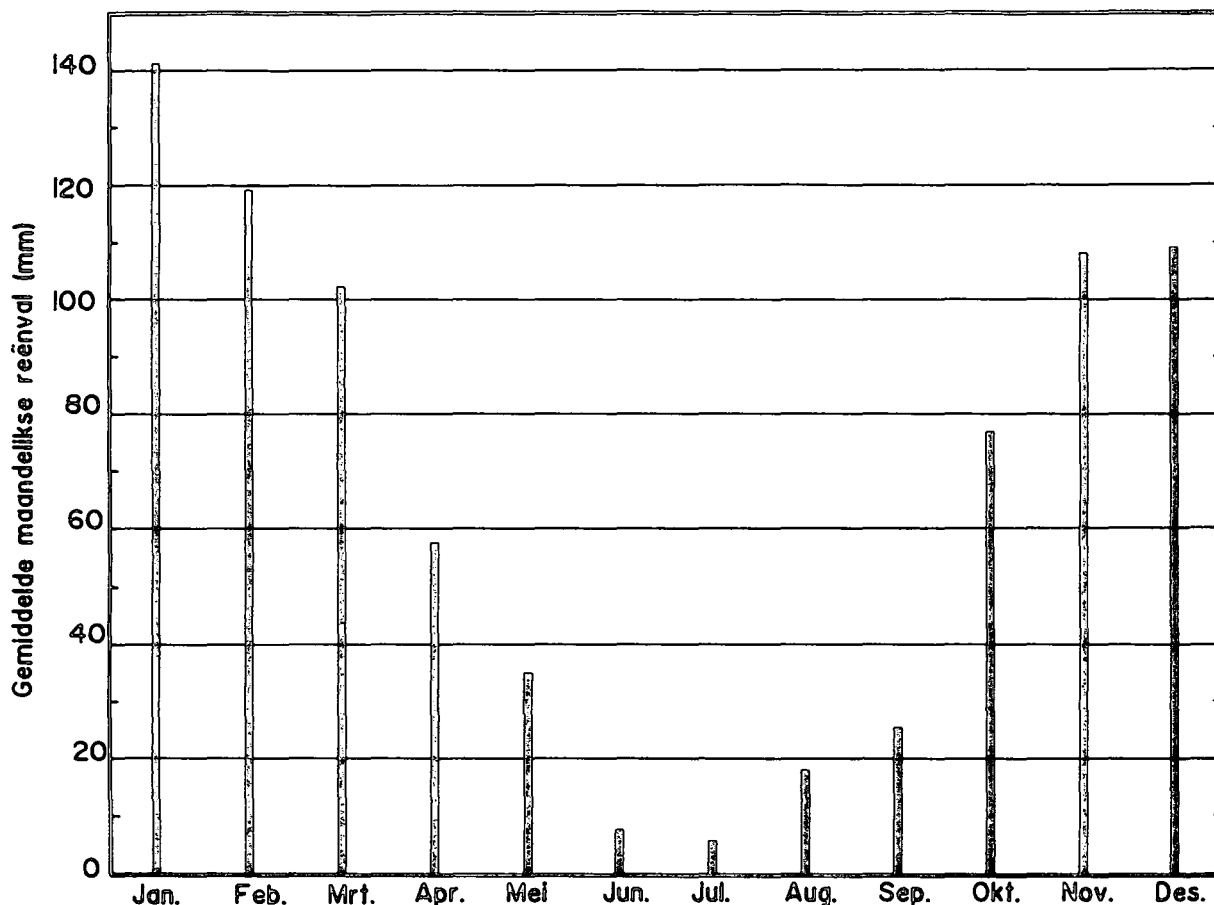

FIG. 4.6 GEMIDDELDE REËNVAL VAN DIE GOLDEN GATE HOOGLAND NASIONALE PARK

4.3.2.3 Hael

Hael, gepaard met hewige donderstorms, kom gemiddeld vanaf Oktober tot April voor. Die frekwensie van hael is egter nie baie hoog nie en gemiddeld kry ses tot agt dae per jaar hael.

4.3.2.4 Ryp en dou

Ryp gedurende die wintermaande en dou gedurende die somermaande is baie algemeen. Ryp kom normaalweg vanaf April tot September voor en die aantal rypdage per jaar wissel van 90 tot 150. Veral die valleie en laagtes is onderhewig aan swaar ryp. Dou kom algemeen gedurende die somermaande voor en wissel na gelang van die hoeveelheid vog in die lug asook lugbeweging gedurende die nagte.

4.3.3 Temperatuur

Die Park het 'n gemiddelde jaarlikse temperatuur van ongeveer 14° C, wat beskryf kan word as koel-gematig. Soos reeds gemeld, kom temperatuuruiterses voor en kan die temperatuur wissel van -12° C tot 32° C.⁶⁰

Gedurende die somer is die gemiddelde maksimumtemperatuur ongeveer 23° C en die gemiddelde minimum ongeveer 10° C. Die gemiddelde maksimumtemperatuur gedurende die winter is ongeveer 18° C terwyl die gemiddelde minimum ongeveer 4° C is. Betroubare langtermyn-temperatuursyfers is nie beskikbaar nie. Sedert 1983 word betroubare temperatuurlesings egter in die Park geneem en hierdie syfers, wat vanaf 1 April 1983 tot 31 Maart 1984 aangeteken is, word in fig. 4.7 weergegee.

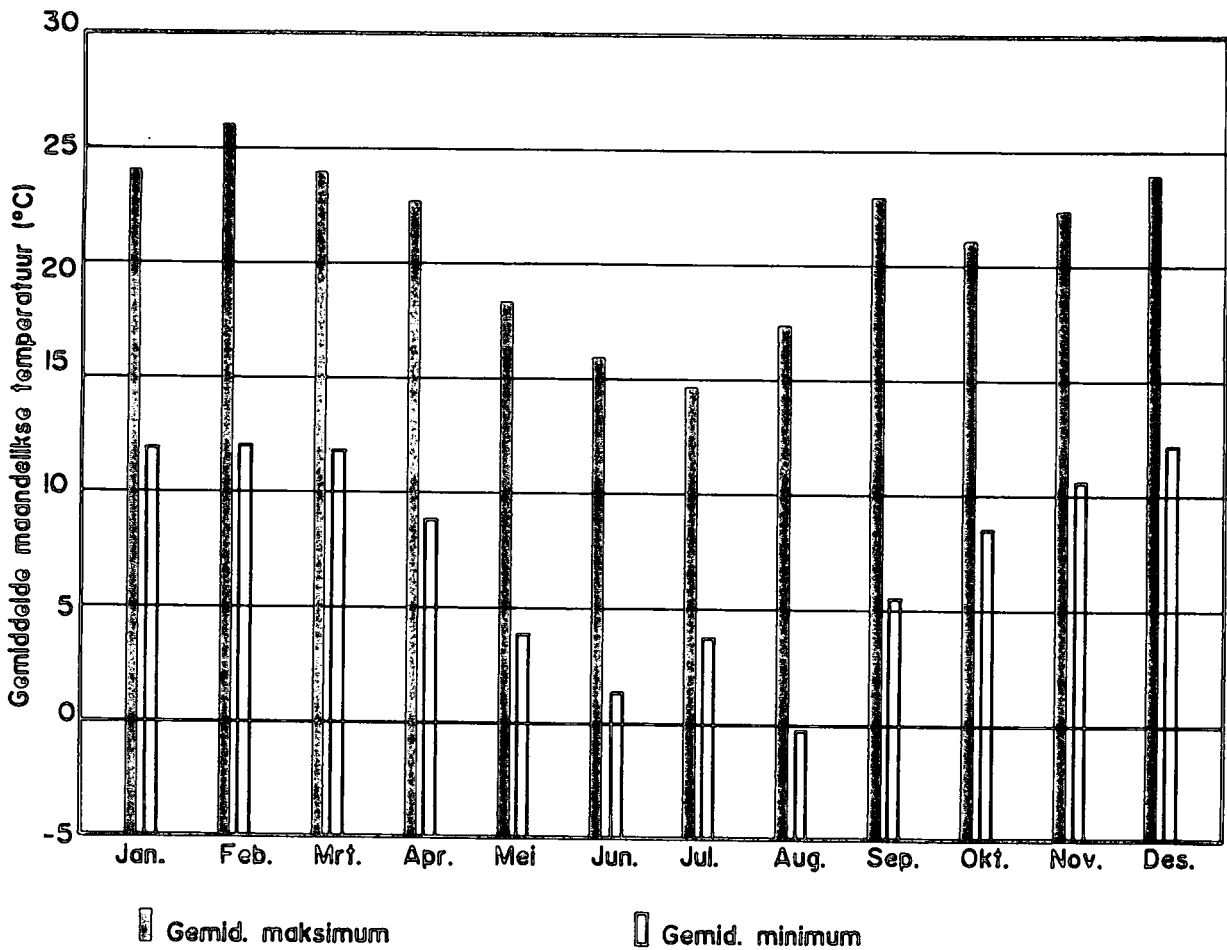

FIG. 4.7 GEMIDDELTE MAANDELIKSE TEMPERATUUR (1983/84) VAN DIE GOLDEN GATE HOOG-LAND NASIONALE PARK

Geografiese ligging en hoogteverskille in die Park bring mee dat aansienlike temperatuurverskille aangetref word. So sal dag- sowel as nagtemperature onder dieselfde weerstoestande byvoorbeeld aansienlik verskil tussen die riviervalleie, beskutte klowe, noordelike en suidelike hellings, asook bergpieke en -dale.

4.3.4 Winde

Die heersende winde in die Park is hoofsaaklik noord tot noordwes in die somer en suid in die winter.⁶¹ Sterk noordwestewinde kom gewoonlik in die herfsmaande voor. Die oop, hoër liggende bergdele is feitlik deur die jaar winderig en die wind kan gedurende die wintermaande geweldig koud wees.

Temperatuurverskille en ander geografiese faktore in die Park en sy omgewing veroorsaak 'n plaaslike wind wat veral gedurende die dag in die vallei van die Klein-Caledonrivier afwaai. Akkurate gegewens ten opsigte van windrigtings, windsterkte en windtemperature is nie beskikbaar nie en derhalwe kan geen verdere besonderhede met betrekking tot winde gegee word nie.

4.4 SAMEVATTING

In die geheel beskou, beskik die Golden Gate Hoogland Nasionale Park oor besondere historiese, prehistoriese en natuurlike bates. Veral die diverse aard van die Park se natuurbates (geologiese en geomorfologiese verskynsels sowel as plant- en dierelewe) skep 'n fisiese omgewing wat hom uitstekend leen tot buitelugrekreasie; veral natuurgeoriënteerde rekreasie. Die algemeen verfrissende én wisselende klimaatstoestande verleen verder aan hierdie nasionale park 'n unieke karakter. Ten einde hierdie nasionale volksbates in sy voorafbepaalde doel te laat slaag, is 'n goed ontwikkelde infrastruktuur, gekenmerk deur doelgerigte beplanning en bestuur, noodsaaklik. In die volgende hoofstuk word die infrastruktuur en enkele bestuursaspekte van die Park dan onder bespreking gebring.

4.5 VERWYSINGS

1. Van Rensburg A.P.J., Golden Gate: Die Geskiedenis van Twee Plase wat 'n Nasionale Park geword het, in Koedoe, nr. 11, 1968 p.85.
2. Ibid., p.87.
3. Ibid., p.90.
4. Ibid., p.92.
5. Ibid., p.111.
6. Aldus The Bethlehem Express, in Van Rensburg, ibid., p.114.
7. Van Rensburg, op.cit., p.115.
8. Ibid., pp. 88 en 119.
9. Ibid., p.120.
10. Ibid., p.121.
11. Ibid., p.134.
12. Ibid.
13. Ibid.
14. Ibid., p.135.
15. Suid-Afrika (Republiek), Staatskoerant, 13 September 1963, p.5.
16. Van Rensburg, op.cit.
17. Die verhaal van Ons Hoogland Nasionale Park, in Custos, April 1972, p.5.
18. Van der Walt, P.T. en Van Zyl, L.J., Bestuursplan vir die Golden Gate Hoogland Nasionale Park, p.6.

19. Spies, J.J., Die Geologiese en Geomorfologiese Geskiedenis van die Golden Gate Hoogland Nasionale Park, in Koedoe, nr. 12, 1969, p.184.
20. Ibid., p.186.
21. Spies, op.cit., p.187
22. Ibid., p.188.
23. Ibid.
24. Ibid., p.190.
25. Ibid., p.192.
26. Ibid., p.195.
27. Le Roux, J.S., Geologiese Interessante van die Golden Gate Hoogland Nasionale Park (inligtingstuk), p.3.
28. Ibid., p.2.
29. Roberts, B.R., The Vegetation of the Golden Gate Highlands National Park, in Koedoe nr. 12, 1969, p.15.
30. Potgieter, J.W., Plantgemeenskappe van Golden Gate, p.1.
31. Van der Walt en Van Zyl, op.cit., p.10.
32. Roberts, op.cit., p.16.
33. Van der Walt en Van Zyl, op.cit., p.24.
34. Roberts, op.cit., p.18.
35. Ibid., p.19.
36. Ibid.
37. Ibid., p.22.

38. Ibid., p.26.
39. Rowe-Rowe, D., Dierespektrum, Die Golden Gate Dinkskrum Insake Hoëlandse Suurgrasveld, Golden Gate, 11 - 12 Augustus 1981, Verslag van Verrigtinge, p.4.
40. Liebenberg, L.C.C., Die Grotere Soogdiere wat Vroeër Dae Voorgekom het in die Omgewing van die Golden Gate Hoogland Nasionale Park, in Koedoe, nr. 7, 1964, p.99.
41. Van der Walt en Van Zyl, op.cit., p.11.
42. Rautenbach, I.L., Mammals of the Golden Gate Highlands National Park, in Koedoe, nr. 19, 1976, p.52.
43. Golden Gate Hoogland Nasionale Park, Reptiele (inligtingstuk).
44. Golden Gate Hoogland Nasionale Park, Voëllys (inligtingstuk).
45. Siegfried, W.R., et.al., South African Red Data Book, - Aves, 1976.
46. Van Zinderen-Bakker jnr., E.M., Ekologiese Onderzoek oor Kloofwoude in die Oos-O.V.S., p.2.
47. Van Zyl, L.J., Onderhoud Insake die Bestuur van die Golden Gate Hoogland Nasionale Park, Golden Gate, 4 Mei 1983.
48. Ibid.
49. Van der Walt en Van Zyl, op.cit., p.29.
50. Van Zinderen-Bakker, op.cit., p.98.
51. Van Rensburg, op.cit., p.85.
52. Visser, D.J.L. en Van Riet Lowe, C., Die Geologie en Argeologie van die Klein-Caledonrivier, p.11.
53. Van der Walt en Van Zyl, op.cit., p.12.

54. Visser en Van Riet Lowe, op.cit., p.36.
55. Van Rensburg, op.cit., p.87.
56. Ibid.
57. Le Roux, J.S., Klimaat, Die Golden Gate Dinkskrum Insake Hoëlandse Suurgrasveld, Golden Gate, 11 - 12 Augustus 1981, Verslag van verrigtinge, p.3.
58. Golden Gate Hoogland Nasionale Park, Jaarverslag, 1983/84, p.4.
59. Le Roux, Klimaat ....., op.cit.
60. Van der Walt en Van Zyl, op.cit., p.9.
61. Le Roux, Klimaat ....., op.cit., p.4.

*****

H O O F S T U K 5

5. INFRASTRUKTUUR EN ENKELE BESTUURSASPEKTE VAN DIE GOLDEN GATE HOUGLAND NASIONALE PARK

5.1 INLEIDING

In geheel is die Golden Gate Hoogland Nasionale Park een van die mees ontwikkelde nasionale parke in Suid-Afrika.¹ Die Park beskik nie alleen oor 'n verskeidenheid akkommodasiefasiliteite van hoogstaande gehalte nie, maar is ook bekend vir sy goeie dienste en ander fasiliteite. "In geen ander nasionale park in die Republiek van Suid-Afrika is so gou en soveel fondse bestee aan toeristefasiliteite na die totstandkoming daarvan as in hierdie Park nie."²

Kenmerkend van die ontwikkeling in die Park is die gedentraliseerde voorkoms daarvan langs 'n sentrale as (die motorpad) wat van wes na oos deur die Park strek. Twee hoofontwikkelingsareas word onderskei, naamlik die Gladstone-Wilgenhofgebied in die westelike deel van die Park en die Glen Reenen-Brandwaggebied in die sentrale deel van die Park (raadpleeg fig. 5.1).

Vervolgens word die Park se infrastruktuur asook enkele bestuursaspekte bespreek.

5.2 FISIESE TOEGANKLIKHEID

Die hoofpad, wat van wes na oos deur die Park strek, het 'n lengte van ongeveer 10 kilometer en bestaan uit die volgende twee openbare paaie: die P 31/2-pad vanaf Clarens wat ongeveer sewe kilometer ooswaarts die Park in strek en vir die volle afstand geteer is; en die S 22-pad, 'n verlenging van bogenoemde pad. Dit beslaan die orige drie kilometer deur die oostelike deel van die Park en loop dan verder in 'n noord-oostelike rigting tot by Kestell. Hierdie pad is ongeteer, maar is wel oor die steilste gedeeltes daarvan binne die Park, sowel as enkele gedeeltes buite die Park, met 'n dun teerlaag bedek. Die algemene toestand van hierdie pad is redelik.

Verder is daar ongeveer 11 kilometer van wildbesigtigingspaaie in die oostelike deel van die Park, bestaande uit twee sirkelroetes vanuit die hoofpad (raadpleeg fig. 5.2). Die roete ten suide van

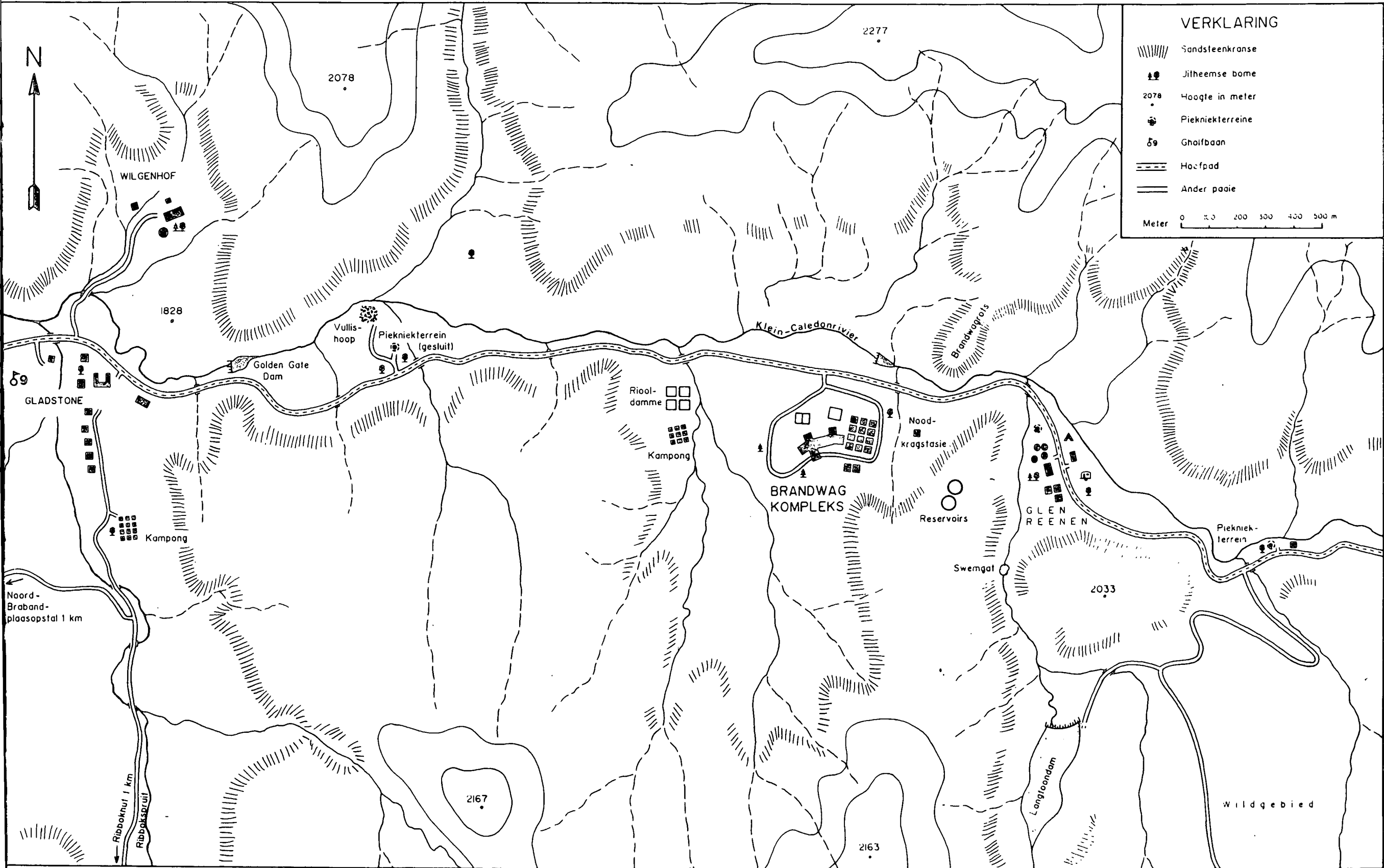

FIG. 5.1 BELANGRIKSTE INFRASTRUKTUURONTWIKKELING IN DIE GOLDEN GATE HOOGLAND NASIONALE PARK

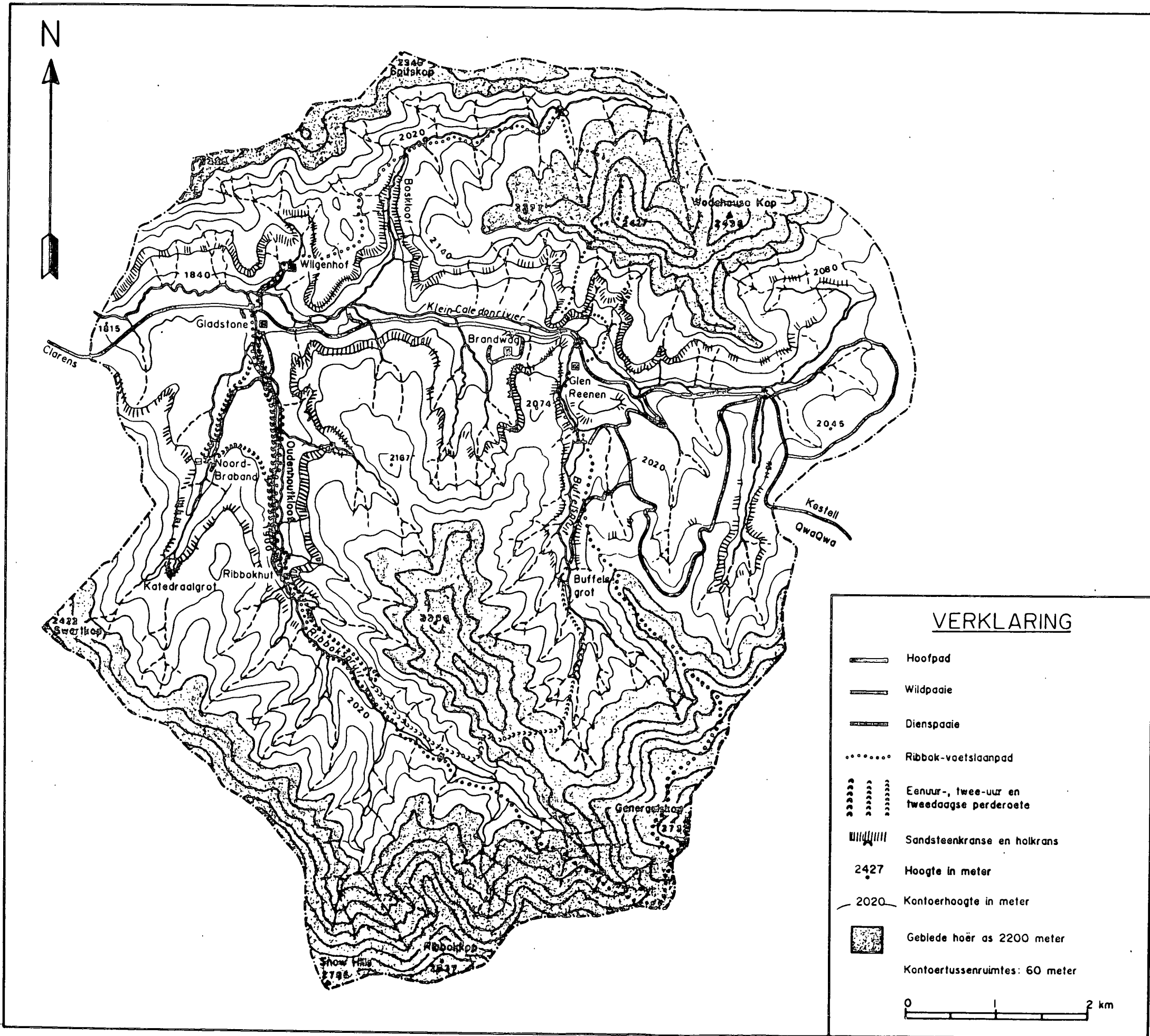

FIG. 5.2 DIE RIBBOK-VOETSLAANPAD, PERDRYROETES EN MOTORPAAIE IN DIE GOLDEN GATE HOOGLAND NASIONALE PARK

die hoofpad is ongeveer sewe kilometer lank, terwyl die roete ten noorde van die hoofpad ongeveer vier kilometer lank is. Die toestand van hierdie paaie is oor die algemeen redelik. Enkele van die steiler gedeeltes van die paaie is egter by tye in 'n swak toestand.

Daar is ook sowat nege kilometer van bestaande dienspaaie in die Park, wat die paaie na die Brandwagkompleks, die Wilgenhof-jeugherberg en die Ribbokhut insluit (raadpleeg fig. 5.2). Die pad na die Ribbokhut is vir uitsluitlike gebruik van die parkpersoneel. Oor die algemeen is die toestand van hierdie dienspaaie redelik goed.

Met twee toegangsroetes uit teenoorgestelde rigtings, is die Park dus redelik toeganklik vir die toeris. Die interne toeganklikheid van die Park word egter in 'n groot mate deur die bergagtige topografie beperk en 'n relatief klein gedeelte van die Park is deur middel van motorpaaie bereikbaar.

5.3 AKKOMMODASIEFASILITEITE

Akkommodasiefasiliteite in die Park is hoofsaaklik beperk tot drie sentrums, naamlik Glen Reenen, Brandwag en Wilgenhof. Vervolgens word die akkommodasiefasiliteite by hierdie drie sentrums afsonderlik bespreek.

5.3.1 Glen Reenen

Die Glen Reenen-ruskamp is geleë langs die bloop van die Klein-Caledonrivier, ongeveer 1 940 meter bo seespieël. Die ruskamp is die mees oostelike ontwikkelingspool van die Park en voorsien hoofsaaklik minder luukse akkommodasiefasiliteite. Die teerpad strek min of meer van noord na suid deur die ruskamp (raadpleeg fig. 5.1).

Aan die oostelike kant van die teerpad is 'n kampeerterrein en daar is 45 gemerkte woonwastaanplekke, waarvan 18 met sementblaaie bedek is. Daar is twee ablusieblokke en twee kombuise/opwaskamers. Wasgoedlyne is beskikbaar, maar geen kragpunte word in die kampeerterrein voorsien nie. Verder is daar ook vier groot betonbraaiplekke, 24 klein staanbraairoosters van metaal en 32 vullisdromme. Veral wilgerbome bied heelwat skaduwee in die somer. In die suid-oostelike gedeelte van die kampeerterrein is die aangeplante boompies egter nog klein. Die tarief is R5,00 per staanplek per dag met een

motor en 'n maksimum van ses persone. R1,00 addisioneel per persoon per dag word gehef.*

Ten weste van die teerpad is 13 rondawels. Sewe van die rondawels het elk drie beddens, 'n toilet, stortbad, wasbak, yskas, kook- en eetgerei. Die tarief is R18,50 per dag vir die eerste twee persone, R5,00 addisioneel vir persone bo 16 jaar en R2,00 vir persone onder 16 jaar. Vyf van die rondawels het elk drie beddens, 'n wasbak, yskas en kook- en eetgerei. Een rondawel het vier beddens, 'n wasbak, yskas en kook- en eetgerei. Die tarief vir hierdie rondawels is almal R16,00 per dag vir die eerste twee persone en daarna addisioneel soos vir die ander rondawels. Beddegoed word in al die rondawels voorsien. Vir elke rondawel is een vullisdrom en een staanbraaier voorsien. Een ablusieblok is reg langs die rondawels en 'n kombuis/opwaskamer asook wasgoedlyne is beskikbaar.

5.3.2 Die Brandwagkompleks

Die Brandwagkompleks is geleë slegs sowat een kilometer wes van Glen Reenen, ten suide van die teerpad en die bekende Brandwagrots. Die kompleks is sowat 1 890 meter bo seespieël en maak voorsiening vir luukser akkommodasie.

Eerstens is daar 34 gesinshutte ("chalets") wat elk twee dubbelbeddens, twee enkelbeddens, 'n bad, yskas, tweeklaarstografie en eet- en kookgerei vir ses persone bevat. Verder het elke gesinshut 'n radio, telefoon, televisiestel asook 'n motorafdak. Inwoners van die gesinshutte kan dus hulle eie etes voorberei, alhoewel hulle ook etes in die eetsaal van die Brandwaghoofgebou kan nuttig.

Die Brandwaghoofgebou funksioneer op dieselfde basis as 'n hotel, alhoewel dit nie hotelstatus het nie en dit kan dus eerder beskryf word as 'n motel of herberg. Hierdie gebou met sy warm atmosfeer het 39 kamers wat die volgende geriewe bevat: Vyf kamers het elk een dubbelbed en 'n stortbad, nege kamers het elk twee enkelbeddens en 'n bad, en 25 kamers het elk twee dubbelbeddens en 'n bad. Elke kamer is toegerus met 'n radio, telefoon en televisiestel, terwyl onderdakparkering vir 12 motors beskikbaar is naby die ingang tot die hoofgebou.

---

* Alle tariewe en fooie in hierdie hoofstuk gemeld, was van krag soos op 31 Julie 1984.

Tariewe vir die gesinshutte is R35,00 per dag vir die eerste twee persone en R5,00 addisioneel per volwassene en R2,00 per kind. Tariewe per dag vir die Brandwagkamers is R23,00 vir een persoon, R30,00 vir twee persone wat 'n kamer deel en vir bykomstige persone per kamer is dit R5,00 per volwassene en R2,00 per kind. Geen etes is by hierdie tariewe ingesluit nie.

5.3.3 Wilgenhof

Die Wilgenhof-jeugherberg is in die westelike deel van die Park geleë, ten noorde van die teerpad en op 'n hoogte van sowat 1 860 meter bo seespieël. Die jeugherberg bestaan uit 'n groot saal met huisvesting vir 60 persone in twee afsonderlike slaaplokale. Twee aangrensende kamers kan 'n verdere vier persone huisves. Beddegoed word voorsien en daar is ook 'n kombuis, eetsaal en badkamergeriewe in die saal.*

5.3.4 Die Ribbokhut en Noord-Braband-plaashuis

Sowat drie kilometer direk suid van Gladstone, in die Oudenhoutkloof, is die oornaghut van die Ribbok-voetslaanpad. Die hut is op 'n hoogte van ongeveer 1 900 meter bo seespieël en op die oostelike oewer van die Ribbokspruit geleë (raadpleeg fig. 5.2).

Die oornaghut bevat drie slaapkamers met ses beddens elk (drie stapelbeddens) en 'n kombuis met twee tafels, twee bankies, 'n tweeklaasgasstofie, kookgerei, twee waskomme en twee lanterns. Buite die hut is 'n watertenk, 'n boorgat met 'n handpomp, 'n veldtoilet en 'n "lapa"** met 'n vuurmaakplek. Die tarief om die Ribbok-voetslaanpad te stap en in die oornaghut oor te bly is R3,00 per persoon.

Die Noord-Braband-plaashuis is sowat twee kilometer suidwes van Gladstone geleë op 'n hoogte van sowat 1 880 meter bo seespieël. Sedert die plaas Noord-Braband in 1981 deel geword het van die Park, het die Parkeraad enkele opknappings aan die huis gedoen. Daar is tans ses beddens, 'n kombuiskas, 'n tafel, stoof, bad en toilet in die huis. Water is ook beskikbaar. Die plaashuis word soms gebruik deur groepe wat die Park vir buitelugekskursies besoek of wat nie by Wilgenhof geakkommodeer kan word nie. 'n Swart veldwagter woon in 'n rondawel langs die plaashuis.

---

* Infra, 5.5.2 vir besonderhede aangaande die funksie van die Wilgenhof-jeugherberg.

** 'n Lapa is 'n digte paal- of rietheining wat as beskutting rondom 'n vuurmaakarea dien; ook genoem 'n "boma".

5.3.5 Verwante dienste

Ten einde die besoeker aan die Park se verblyf gerieflik en aangenaam te maak, is die volgende dienste en geriewe beskikbaar:

5.3.5.1 Voedsel- en verversingsdienste

In die Brandwaghoofgebou is 'n eetsaal waar ontbyt en aandete aan besoekers bedien word, asook middagete op Sondag. Aangrensend tot die eetsaal is die gebou se kombuis. Hierdie kombuis voorsien ook die inwoners van die Wilgenhof-jeugherberg van drie etes per dag. In die gebou is verder 'n koffiekroeg waar ligte verversings genuttig kan word vanaf 08h30 tot 16h30 gedurende weekdae, asook middagetes vanaf 12h00 tot 14h00. Op Sondag is die koffiekroeg oop vanaf 08h30 tot 12h00 en weer vanaf 14h30 tot 16h30. Daar is ook 'n dameskroeg in die gebou wat van Maandag tot Saterdag vanaf 11h00 tot 14h00 en weer vanaf 17h00 tot 22h00 oop is, asook op Sondag vanaf 12h00 tot 14h00 en weer vanaf 18h00 tot 20h00.

By Glen Reenen is 'n winkel waar kruideniersware, melk, brood, botter, bevrore vleis, koeldranke, lekkergoed, en so meer, asook enkele tydskrifte en nuusblaai te koop is. Besigheidsure is op weekdae en Saterdag vanaf 07h30 tot 12h30 en vanaf 14h00 tot 17h15, en op Sondag vanaf 09h00 tot 11h00 en 15h00 tot 16h00.

Die winkel het ook 'n buiteverbruikafdeling waar wyn, mout en spirtualieë gedurende normale drankverkoopsure gekoop kan word.

5.3.5.2 Diverse dienste en geriewe

By Glen Reenen is 'n vulstasie wat petrol, diesel en olie gedurende normale brandstofverkoopsure verkoop. Die winkel by Glen Reenen besit ook 'n posagentskap, terwyl daar 'n openbare telefoon by die Brandwagkompleks asook by Glen Reenen is.

In die Brandwaghoofgebou is 'n aandenkingswinkel ("curio shop") wat 'n wye verskeidenheid aandenkings en geskenke verkoop. Hierdie winkel is gedurende weekdae en Saterdag vanaf 08h00 tot 13h00 en weer vanaf 14h00 tot 17h30 oop, asook op Sondag vanaf 09h00 tot 12h00. Die winkel by Glen Reenen verkoop óók 'n verskeidenheid aandenkings.

By die Brandwagkompleks is 'n wassery vir die akkommodasiesentrums

se wasgoed. Dit is ook beskikbaar vir besoekers se persoonlike wasgoed. In die Brandwaghoofgebou is 'n saal wat vir onder andere privaat funksies en konferensies gehuur kan word.

Daar is twee inligtingsentrums in die Park: een by Gladstone en een in die Brandwaghoofgebou. Alhoewel hierdie sentrums ook as 'n diens beskou kan word, is die doel daarvan inderwaarheid opvoedkundig van aard. Derhalwe word die inligtingsentrums volledig onder "opvoedkundige dienste" bespreek.*

5.4 REKREASIEFASILITEITE EN -PROGRAMME

Die Golden Gate Hoogland Nasionale Park, met sy uitstaande natuurlike rekreasiehulpbronne, leen hom uitstekend tot die beoefening van buiteligrekreasie. In geheel het die Park 'n baie hoë rekreasiepotensiaal. Behalwe die besigtiging van hoofsaaklik rotsformasies en landvorme leen die omgewing hom ook tot aktiwiteite soos kampering, staptogte, besigtiging van diere en natuurstudie. As deel van die Park se infrastruktuur is fasiliteite ontwikkel wat voorsiening maak vir die beoefening van buiteligrekreasie. Enkele sportfasiliteite is ook opgerig, binnenshuis sowel as in die buitelig, terwyl georganiseerde rekreasieprogramme ook gedurende spitsvakansietye aangebied word.

5.4.1 Rekreasiefasiliteite

Vervolgens word aandag gegee aan die rekreasiefasiliteite wat in die Park aangetref word. Hieronder is ingesluit natuurgeoriënteerde sowel as sportfasiliteite.

5.4.1.1 Kampeer- en piekniekfasiliteite

Die kampeerterrein by Glen Reenen is reeds onder akkommodasiefasiliteite bespreek.** Hierdie is die enigste terrein in die Park wat voorsiening maak vir kampering en geen kampering word in ander dele van die Park toegelaat nie. Daar bestaan ook 'n piekniekterrein by Glen Reenen waar dagbesoekers kan uitspan tydens hulle besoek aan die Park. Hierdie terrein is ten weste van die teerpad, langs die rondawels. Daar is heelwat groot bome op die terrein en die volgende geriewe is voorsien: een groot betonbraaiplek, sewe permanen-

---

* Infra, 5.5.1

** Supra, 5.3.1

te metaalbraairoosters, vier vullisdromme en een opwasgebou/kombuis. Addisionele staanbraairoosters word voorsien indien besoekersgetalle dit regverdig.

Sowat 'n kilometer oos van Glen Reenen, reg langs die hoofpad deur die Park, is 'n piekniekterrein vir anderkleuriges. Daar is 'n veldwagtershut op die terrein. Die enigste geriewe wat voorsien is, is lopende water en toilette. Braairoosters kan ook op aanvraag by die winkel op Glen Reenen verkry word.

5.4.1.2 Wandelpaadjies

Wandelpaadjies is hoofsaaklik beperk tot die Glen Reenen-Brandwagomgewing, waar van die interessantste holkranses en rotsformasies voorkom. Daar is sowat 10 kilometer gemerkte wandelpaadjies in die Park (uitgesonderd die Ribbok-voetslaanpad). Die volgende wandelroetes, met beraamde heen-en-terugstaptyd tussen hakies, bestaan in die Park (raadpleeg fig. 5.3 vir die ligging van die roetes):

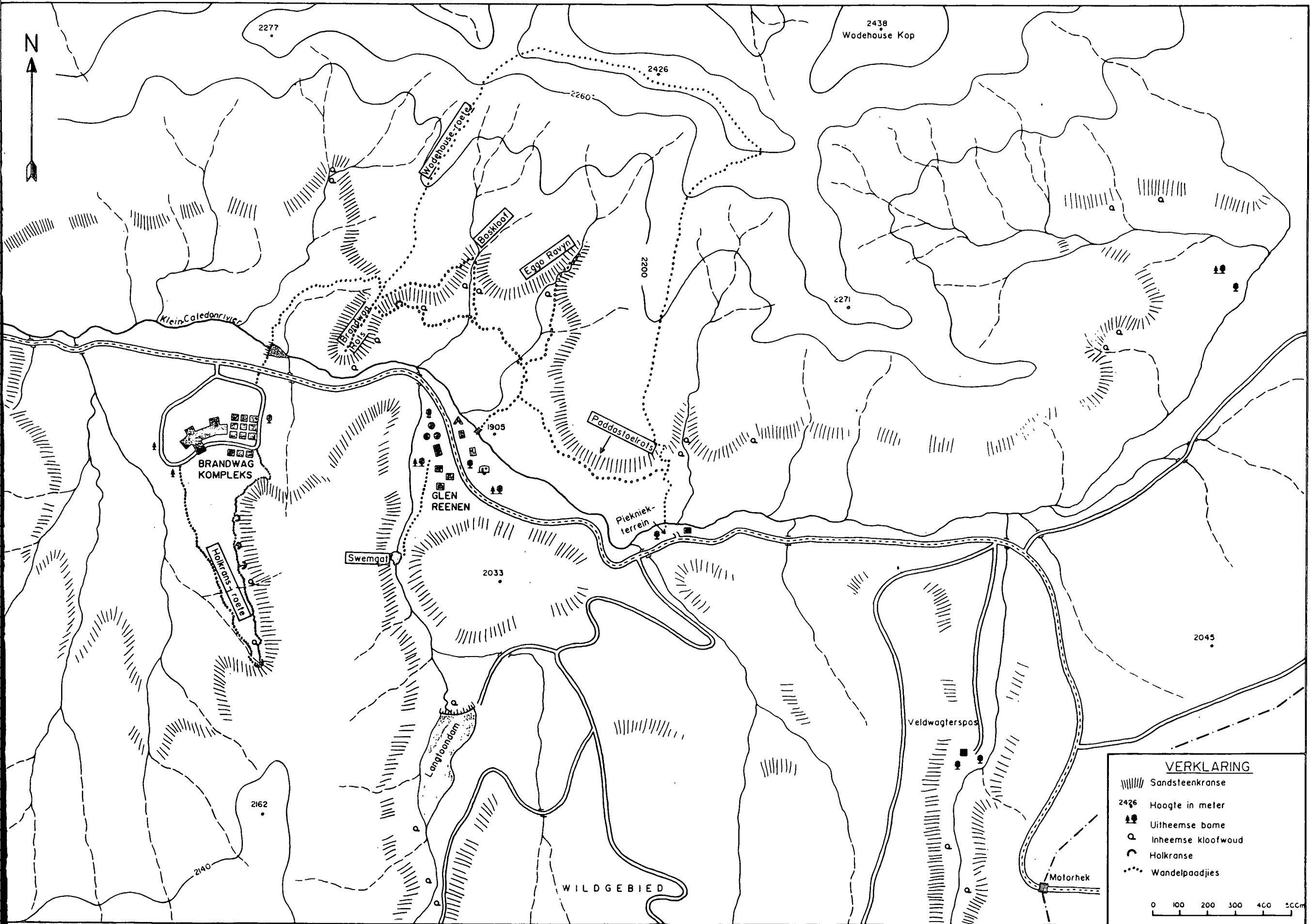
- Paddastoelrots (45 minute)
- Eggoravyn (45 minute)
- Boskloof (1 uur)
- Brandwagrots (1 uur)
- Wodehousekop (4 ure)
- Holkrans (1 uur)

Die eerste vyf roetes begin almal in die kampeerterrrein by Glen Reenen en eindig ook daar, alhoewel 'n ongemerkte paadjie ook vanaf die Brandwagkompleks tot bo-op die Brandwagrots loop. Die Holkransroete begin agter die Brandwagkompleks. Die vier kort roetes vanaf Glen Reenen is duidelik met aanwysingsbordjies gemerk en die paadjies self kan maklik gevolg word. Die Holkransroete is slegs by die beginpunt met 'n bordjie gemerk, maar kan deurgaans redelik maklik gevolg word. Die Wodehouseroute is slegs vir die eerste gedeelte gemerk en die paadjie is nie baie duidelik volgbaar bo-op Wodehousekop nie. Die paadjie vanaf Glen Reenen tot bo-op die Brandwagrots is vir feitlik die hele lengte daarvan met 'n sementblad wat ongeveer 0,5 meter breed is, bedek.*

Benewens die amptelike wandelpaadjies wat genoem is, bestaan daar ook

---

* Infra, 5.8.2.2.3 vir verdere besonderhede in hierdie verband.

VERKLARING

- Sandsteenkrans
- 2426 Hoogte in meter
- Uitheemse bome
- Inheemse kloofwoud
- Holkrans
- Wandelpaadjies

0 100 200 300 400 500m

FIG. 5.3 WANDELPAADJIES IN DIE GOLDEN GATE HOOGLAND NASIONALE PARK

plek-plek ander voetpaadjies in die omgewing van Glen Reenen en Brandwag wat soms deur besoekers gevolg word. Hierdie paadjies is in die meeste gevalle nie baie duidelik nie en van minder belang. 'n Verdere wandelpaadje wat egter melding regverdig, is die paadje vanaf die Noord-Braband-plaasopstal al met die kloof op tot by die Katedraalgrot. Hierdie wandelpaadje is egter nie vir die algemene publiek se gebruik nie, en groepe besoekers kan die Katedraalgrot slegs besoek indien hulle deur parkpersoneel begelei word.

5.4.1.3 Die Ribbok-voetslaanpad

Die Ribbok-voetslaanpad is 'n staproete van twee dae waarvan die afstand ongeveer 28 kilometer is. Die begin- en eindpunt is by die Glen Reenen-kampeerterrein. Die roete volg aanvanklik die wandelpaadje wat tot bo-op die Brandwagrots lei en daarvandaan styg dit noordwaarts tot bo-op Wodehousekop (raadpleeg fig. 5.2). Hiervandaan daal die paadje weer in 'n noordwestelike rigting tot in 'n kloof. Later styg dit weer uit die kloof, oor 'n nek en dan af verby die Wilgenhof-jeugherberg tot oor die teerpad, net wes van Gladstone. Hiervandaan volg die paadje die Ribbokspruit en Oudenhoutkloof tot by die oornaghut. Die fasiliteite van die oornaghut is reeds vroeër bespreek.* Die eerste dag se roete is ongeveer 13 kilometer.

Vanaf die oornaghut volg die tweede dag se roete die Ribbokspruit suidooswaarts en styg tot bo-op Generaalskop. Hiervandaan daal dit weer in 'n noordelike rigting langs 'n rug af en dan lei dit verder verby die Langtoondam tot terug by Glen Reenen. Die tweede dag se roete is ongeveer 15 kilometer. Die roete word plek-plek met aanwysingsbordjies aangedui en wit voetspore is ook op klippe geverf waar die roete oor klipperige of deur bebosde dele loop. Die paadje is egter nie oral baie duidelik volgbaar nie en op sommige plekke het mettertyd alternatiewe paadjies ontstaan wat van die oorspronklike roete afwyk. Dit kom veral voor op die hoogliggende gedeeltes van die roete waar die plantegroei yl is.

Die feit dat die voetslaanpad slegs twee dae duur, maak dit by uitstek geskik vir naweekstaptoere. Die rede waarom die roete slegs vir twee dae se stap voorsiening maak is vanweë die beperkte opper-

---

* Supra, 5.3.4

vlakke van die Park en die moeilikheidsgraad van die roete.³ Indien in ag geneem word dat die eerste dag se roete ongeveer 600 meter styg en weer ongeveer 600 meter daal en die tweede dag se roete ongeveer 900 meter styg en weer ongeveer 900 meter daal, kan verwag word dat die gemiddelde stapper die roete as redelik moeilik sal beskou.

'n Roetekaart en inligtingstuk oor die Ribbok-voetslaanpad is beskikbaar vir die stapper. Besprekings vir die Ribbok-voetslaanpad word by die Nasionale Parkeraad se hoofkantoor in Pretoria gedoen. Indien 'n bespreking minder as drie dae voor 'n staptoer gedoen word, kan dit ook by Glen Reenen geskied.

5.4.1.4 Perde en ponies

Daar is 39 perde en nege ponies in die Park, waarvan sowat 25 voortdurend vir rydoeleindes beskikbaar is. Die res bestaan uit jong perde en teelmerries. Die perde en ponies word in goed ingerigde stalle by Gladstone gehuisves. Perderitte kan vanaf hierdie stalle onderneem word op twee vasgestelde roetes wat onderskeidelik een en twee uur duur. Eenuurritte word elke oggend om 09h00, 10h00 en 11h00 onderneem. Die roete volg die Ribbokspruit in 'n suidelike rigting deur die Oudenhoutkloof tot naby die Ribbokhut en weer terug (raadpleeg fig. 5.2). Die roete is ongeveer ses kilometer lank. Die koste van hierdie rit is R3,00 per persoon. Die twee-uurrit word elke middag om 14h00 onderneem. Die roete volg 'n suidwestelike rigting tot by die Noord-Braband-plaashuis, waarvandaan dit ooswaarts loop, dan deur die Oudenhoutkloof tot verby die Ribbokhut en weer terug na die stalle. Die roete is ongeveer 12 kilometer in lengte. Die koste van hierdie rit is R6,00 per persoon. 'n Nie-blanke ruiter vergesel elke groep ruiters. Ponieritte vir kinders word ook by die stalle aangebied vanaf 09h00 tot 12h00 en van 14h00 tot 16h00. Hierdie ritte duur slegs 10 minute. Gedurende spitsvakansietye word van die ponies na Glen Reenen vervoer, waar ritte dan ook aangebied word. Die koste van 'n ponierit is 50c.

Sedert Januarie 1984 word daar ook voorsiening gemaak vir 'n tweedaagse perdrytog deur die Park. Daar word van 'n vasgestelde roete gebruik gemaak. Die roete begin by die perdestalle op Gladstone waar dit suidwaarts loop, deur die Oudenhoutkloof en dan ooswaarts oor die bergrug tot by die Buffelsgrot, wat as oornagpunt gebruik

word (raadpleeg fig. 5.2). Die tweede dag se roete loop dan ooswaarts en deur die gebied waar die wildpaaie is. Die lengte van die tweede dag se roete word egter gevarieer afhangende van die groep se beskikbare tyd. Vanaf die oostelike deel van die Park volg die roete dan die hoofpad deur die Park in 'n westelike rigting terug tot by Gladstone.

'n Maksimum van 12 persone kan die tog onderneem. Hulle word vergesel deur 'n Swart veldwagter wat as gids optree, asook 'n perdehantender. Die organisering van hierdie togte word nie deur die Parkeraad gehanteer nie en voornemende deelnemers is self verantwoordelik vir die reëlings, hetsy op eie houtjie of deur middel van instansies wat hierdie tipe buitelugetskursies organiseer en aanbied (byvoorbeeld "Trailblazers"). Die Park stel wel sy perde beskikbaar vir hierdie togte en deelnemers betaal R30,00 elk om 'n perd vir die twee dae te gebruik. Die Park is ook behulpsaam met die vervoer van die deelnemers se uitrusting en rantsoene. Laasgenoemde word per vierwiel-aangedrewe voertuig na die oornagpunt vervoer en weer by die eindpunt terugbesorg. Die koste hieraan verbonde is 24c per kilometer vir die vervoer van die hele groep se voorrade.

5.4.1.5 Sportfasiliteite

Vervolgens 'n bespreking van die sportfasiliteite wat in die Park aangetref word; eerstens ten opsigte van buitelugetfasiliteite en tweedens ten opsigte van binnenshuise fasiliteite.

5.4.1.5.1 Buitelugetfasiliteite

By die Brandwagkompleks bestaan twee weervaste tennisbane en 'n rolbalbaan. Die tennisbane kan benut word teen R2,00 per uur en die rolbalbaan teen R1,70 per spel. Balle en matjies vir rolbal word ook te huur aangebied teen R2,00 per spel. Geen tennisrakette of -balle word egter verhuur nie.

Ten weste van Gladstone is 'n negeputjie-gholfbaan. 'n Klein klubhuisie is ook opgerig by die ingang tot die gholfbaan. Die gholfbaanfooie is R2,00 vir nege putjies. Geen gholfstokke of joggies is beskikbaar nie en die spelers is verantwoordelik vir hul eie apparaat en die dra daarvan.

5.4.1.5.2 Binnenshuis fasiliteite

Die volgende fasiliteite vir binnenshuise sport word in die Brandwag=hoofgebou voorsien:

- 'n Snoekerkamer met twee snoekertafels en alle toebehore. Deur middel van die gebruiklike ligskakelaar kos dit 40c per uur om snoeker te kan speel.
- 'n Lokaal met twee veerpylborde en een tafeltennisblad. Spane vir tafeltennis is te huur teen 50c per uur en balletjies is te koop by die curiowinkel. Geen veerpyle is egter te huur nie.

5.4.1.6 Diverse rekreasiefasiliteite

In die boonste sit-sonkamer van die Brandwaghoofgebou is 'n televisie=stel, hoofsaaklik vir die gebruik van besoekers wat nie in die Brandwagkompleks tuis is nie. Daar is ook 'n leeskamer (biblioteek) in die Brandwaghoofgebou met 'n klein versameling boeke wat deur besoekers geleen kan word. Daar is sowat 150 boeke, waarvan die meeste romans is.

Buite die Brandwagkompleks is 'n speelparkie vir kinders waar een glyplank, twee swaaie en een roteerswaai opgerig is. In die kampeer=terrein by Glen Reenen is ook een glyplank, ses swaaie en een roteer=platvorm vir kinders opgerig. Geen fooi word vir die benutting van genoemde speelapparaat gehef nie.

Sowat 200 meter suid van Glen Reenen is 'n swemgat in die rotse wat deur middel van 'n betonwal dieper gemaak is. Hierdie is die enigste swemgeriewe in die Park.

5.4.2 Rekreasieprogramme

Gedurende spitsbesoektye word rekreasieprogramme vir besoekers aangebied. Dit behels uitstappies na minder bekende besienswaardighe=de in die Park soos holkranse, watervalle en Boesmantekeninge; nag=ritte op die wildpaaie waartydens wild met behulp van kolligte besig=tig word; praatjies en skyfievertonings oor 'n spesifieke onderwerp rakende die natuur, asook film- en videovertonings. Laasgenoemde is meestal dokumentêre films oor die natuur, alhoewel gewilde rol=prente of videofilms ook soms vertoon word.

Die rekreasieprogramme word deur die inligtingsbeamptes van die Park aangebied. 'n Tipiese voorbeeld van 'n dag se program is as volg:

Vrydag 30 Desember 1983

09h00: Uitstappie na Katedraalgrot.

14h30: Skyfieprogram - "S.A. Wildlife".

20h00: Natuurbewaringsvideo.

Gedurende georganiseerde uitstappies word die besoeker se aandag van tyd tot tyd gevestig op plant- en dierelewe, asook op ander interessante verskynsels wat teëgekome word.

Die doel van die rekreasieprogramme is nie alleen om besoekers meer van die Park te wys en om hulle rekreatief besig te hou nie, maar ook om hulle meer te leer van die fauna, flora, geologie, fossiele en dies meer in die Park in die besonder, en Suid-Afrika in die algemeen. Die rekreasieprogramme kan derhalwe ook as opvoedkundig beskou word. Om hierby aan te sluit word die spesifieke opvoedkundige dienste wat die Park bied, vervolgens bespreek.

5.5 OPVOEDKUNDIGE DIENSTE

Soos enige ander nasionale park, het Golden Gate 'n belangrike rol te vervul ten opsigte van omgewingsopvoeding. Die Park se natuurlike hulpbronne is ook baie geskik vir hierdie doel. Die twee middele waardeur omgewingsopvoeding in die Park geskied, word vervolgens afsonderlik bespreek.

5.5.1 Inligtingsentrums

Die doel van die inligtingsentrums is tweeledig van aard. Eerstens het dit ten doel om die besoeker van algemene inligting oor die Park te voorsien en tweedens word gepoog om die besoeker se kennis van die natuur te verbreed ten einde hom 'n beter begrip en waardering vir sy natuurlike omgewing te gee. Laasgenoemde doelstelling sluit aan by vroeëre besprekings,* waar die feit uitgelig is dat die gesindheid van die buitlugrekreasiëbeoefenaar teenoor die natuur van groot belang is waar die skending en vernietiging van natuurverskynsels ter sprake is.

---

* Supra, 2.3.1.4.4

Daar is twee inligtingsentrums in die Park, naamlik een in die Brandwaghoofgebou en een in die natuurbewaringsgebou by Gladstone. Die Brandwag-inligtingsentrum bestaan uit 'n enkele lokaal met ingange van binne die Brandwaggebou sowel as van buite. Die lokaal word baie selde beman.* Die volgende word in die inligtingsentrum aangetref:

- 'n Verskeidenheid fotos teen die mure van tonele en besondere natuurverskynsels in die Park.
- Illustrasies in die vorm van sketse met 'n kort beskrywing van voëls wat algemeen in die Park voorkom en van enkele boomsoorte wat algemeen in die Park aangetref word.
- Inligting oor die Nasionale Parkeraad se beleid ten opsigte van die hervestiging van diere in die Park.
- Inligting oor slange wat in die Park voorkom. 'n Versameling slange is in flesse gepreserveer vir identifisering.
- Die geskiedenis van die Boesmans wat vroeër dae in die Park en omgewing gewoon het word deur middel van 'n plakkaatsis-teem uitgebeeld.
- 'n Kort beskrywing van die geologie van die Park, die holkranssandsteen-, moddersteen- en basaltformasies.
- 'n Kort beskrywing van die Park se klimaat.

Brosjures en inligtingstukke oor die volgende onderwerpe is normaalweg beskikbaar:

Die Ribbok-voetslaanpad.

Die wandelpaadjies in die Park.

Algemene inligting oor die Park.

'n Gids van dienste wat gelewer word.

Sport- en rekreasiefasiliteite in die Park.

Ander nasionale parke van Suid-Afrika.

'n Lys van voëls wat in die Park voorkom.

Die inligtingsentrum by Gladstone beeld veral die natuurbewaringsas-

---

* Infra, 5.8.1.1

pek van die Park uit. Hier is inligting oor die ekologie, fauna en flora van die Park en energiekringlope in die natuur. Verskeie argeologiese voorwerpe soos klipwerktuie en Boesmanpyle word ook tentoongestel. Daar is verskeie opgestopte voëls, kleiner diere en reptiele in die sentrum. As deel van die inligtingsentrum is daar ook 'n lesinglokaal met fasiliteite vir onder andere rolprent- en skyfievertonings. Hierdie lokaal word hoofsaaklik tydens die aanbieding van omgewingsopvoedkundige kursusse gebruik. Inligtingstukke en brosjures wat betrekking het op die natuur is ook beskikbaar. Die sentrum word slegs by tye beman, naamlik wanneer van die inligtingsbeamptes beskikbaar is.

5.5.2 Kursusse

As deel van die Park se opvoedkundige program word omgewingsopvoedkundige kursusse vir georganiseerde groepe ook aangebied. Hoofsaaklik skoliere word by hierdie kursusse betrek, alhoewel groepe volwassenes ook soms kursusse deurloop. Die primêre doel van hierdie kursusse is om veral die jeug se kennis aangaande hul natuurlike omgewing te verbreed, hulle meer bewaringsbewus te maak en om hulle die geleentheid te bied om hulself beter te leer ken.⁴

Die Wilgenhof-jeugherberg dien as basis vir hierdie kursusse. Buiten akkommodasiefasiliteite* is daar ook 'n lapa met 'n afdak op die terrein. Hierdie lapa word hoofsaaklik vir kampvuurbedrywighede en lesings aangewend.

Kursusse word regdeur die jaar, met uitsondering van Desembervakansies, aangebied en die duur van 'n kursus is normaalweg ongeveer vier dae. Kort kursusse oor naweke word ook aangebied. Die kursusaktiwiteite word in oorleg met die betrokke skool of ander instansie beplan na gelang van die groep se belangstellingsveld, ouderdom en beskikbare tyd.⁵ Die kursusse dien veral as 'n praktiese verlenging van skoolvakke soos Biologie, Geografie en Geskiedenis. Die kursusinhoud is reeds deur die Natalse, Transvaalse en Kaaplandse onderwysdepartemente goedgekeur.⁶ Benewens die akademiese en algemene natuurkennis wat aan kursusgangers oorgedra word, word verskeie buitелugrekreasie-aktiwiteite ook tydens die kursusse aangebied. Staptogte, "abseiling", kanovaart en perdry maak alles deel van so

---

* Supra, 5.3.3 vir besonderhede.

'n kursus uit.* Hierdie kursusse is dus nie slegs opvoedkundig van aard nie, maar ook rekreatief.

Die inligtingsbeamptes van die Park is verantwoordelik vir die aanbieding van die kursusse. Van die natuurbewaringspersoneel is ook soms by die aanbieding van die kursusse betrokke. Meer besonderhede aangaande die Park se personeel en hul pligte word later verskaf.**

Die koste verbonde aan die kursusse beloop R15,00 per dag vir hoërskoolleerlinge en volwassenes, en R13,00 per dag vir laerskoolleerlinge. Die tarief sluit alle etes, beddegoed en toerusting wat gebruik word in.

5.6 ADMINISTRATIEWE EN PERSONEELKWARTIERE

In die vorige hoofstuk is reeds melding gemaak van die uitbreidings ten opsigte van administratiewe en personeelkwartiere wat plaasgevind het sedert die ontstaan van die Park.*** Vervolgens word besonderhede verskaf van die huidige administratiewe en personeelkwartiere wat by die onderskeie ontwikkelingspunte in die Park aangetref word.

5.6.1 Glen Reenen

In die winkel by Glen Reenen is slegs een kantoor, vanwaar die administrasie van die Glen Reenen-ruskamp behartig word. Die winkel self dien as administratiewe kwartier ten opsigte van die akkommodasiefasiliteite te Glen Reenen, die Ribbok-voetslaanpad en vir die uitreiking van dagpermitte.

Die suidelike gedeelte van Glen Reenen bestaan uit personeelkwartiere. Daar is vier huise en een woonstel wat deur personeel van die Park bewoon word.

5.6.2 Die Brandwagkompleks

Benewens die ontvangslokaal is daar verskeie kantore in die Brand-

---

* Raadpleeg bylae D vir 'n voorbeeld van die inhoud van 'n omgewingsopvoedkundige kursus.

** Infra, 5.8.1

*** Supra, 4.1.7

waghoofgebou wat die administratiewe kwartiere van die hele Brandwagkompleks uitmaak. Hierdie kantore dien ook as administratiewe kwartiere vir alle toeristaangeleenthede van die Park.

Vier van die Brandwaggesinshutte en vyf enkelkamers in die Brandwaghoofgebou word vir die huisvesting van sommige van die Brandwagpersoneel gebruik. Ongeveer 500 meter ten weste van die Brandwagkompleks is die woonkwartiere van die Swart personeel wat by Brandwag en Glen Reenen werksaam is.

5.6.3 Gladstone en Wilgenhof

Die hoofkwartiere van die Park se natuurbewaringspersoneel is by Gladstone geleë en bestaan uit 'n grasdakgebou wat benewens verskeie kantore ook 'n inligtingsentrum en lesinglokaal huisves. By die perdestalle is 'n klein kantoortjie waar kaartjies vir perde- en ponierritte verkoop word.

Die meeste van die parkpersoneel word by Gladstone gehuisves. Die parkhoof bewoon die oorspronklike plaashuis en verder is daar agt personeelhuse. Ten suide van Gladstone is verdere woonkwartiere vir die Swart personeel en werkers van die Park (raadpleeg fig. 5.1).

'n Gedeelte van die Wilgenhof-jeugherberg is as 'n woonstel ingerig waar die tydelike inligtingsbeamptes van die Park gehuisves word.

5.7 DIVERSE INFRASTRUKTUURONTWIKKELING

Benewens die infrastruktuur wat reeds bespreek is, bestaan daar enkele ander ontwikkelings wat vervolgens gemeld word.

5.7.1 Tegniese kwartiere

Die tegniese kwartiere van die Park is by Gladstone. Daar is twee store vir die berging van gereedskap, toebehore, werktuie en sommige van die Park se voertuie.

5.7.2 Waterreservoirs

Op 'n heuwel tussen die Brandwagkompleks en die Glen Reenen-ruskamp is twee waterreservoirs wat die Brandwag- en Glen Reenen-komplekse van water voorsien. Hierdie water word vanaf die Langtoondam ver-

kry (raadpleeg fig.5.1).

5.7.3 Kragvoorsiening

Die Park verkry sy elektrisiteit vanaf E.V.K.O.M.-kraglyne vanuit 'n westelike rigting. 'n Noodkragstasie bestaan vir die Brandwag- en Glen Reenen-komplekse en is geleë ten ooste van die Brandwagkompleks.

5.7.4 Rioolwaterdamme

Ten weste van Brandwag, naby die Swart woonkwartiere, is vier rioolwaterdamme waar van gebruikte water ontslae geraak word deur middel van die dreineringsmetode (raadpleeg fig. 5.1).

5.7.5 Vullisverwydering

Vaste afval en rommel word gereeld by die onderskeie ontwikkeling-sentra gekollekteer en na die Park se vullishoop naby die gewese Golden Gate-opstal vervoer. Meer aandag word later aan hierdie aspek gewy.*

5.7.6 Meteorologiese stasie

Op Gladstone is 'n meteorologiese stasie waar gegewens aangaande die klimaat en weer van die Park ingesamel word. Die hoofveldwagter is verantwoordelik vir hierdie taak.

5.8 PERSONEEL EN BESTUUR

5.8.1 Personeelopset en die betrokkenheid by buitelugrekreasie

Die personeel van die Park kan basies in vyf kategorieë ingedeel word, naamlik personeel verantwoordelik vir inligting en navorsing, natuurbewaring, handel en toerisme, administrasie, en tegniese dienste. In fig. 5.4 word 'n skematiese voorstelling van die onderskeie personeelafdelings van die Park gegee.⁷

Die onderskeie afdelings funksioneer in noue kontak met mekaar en vul mekaar ook aan. Vanweë hierdie feit is dit moeilik om elke afdeling se funksies skerp af te baken, soos duidelik geblyk het na aanleiding van 'n onderhoud met die parkhoof.⁸ Werksoorvleueling is dikwels aan die orde van die dag en sommige personeellede vervul ook

* Infra, 5.8.2.4.7

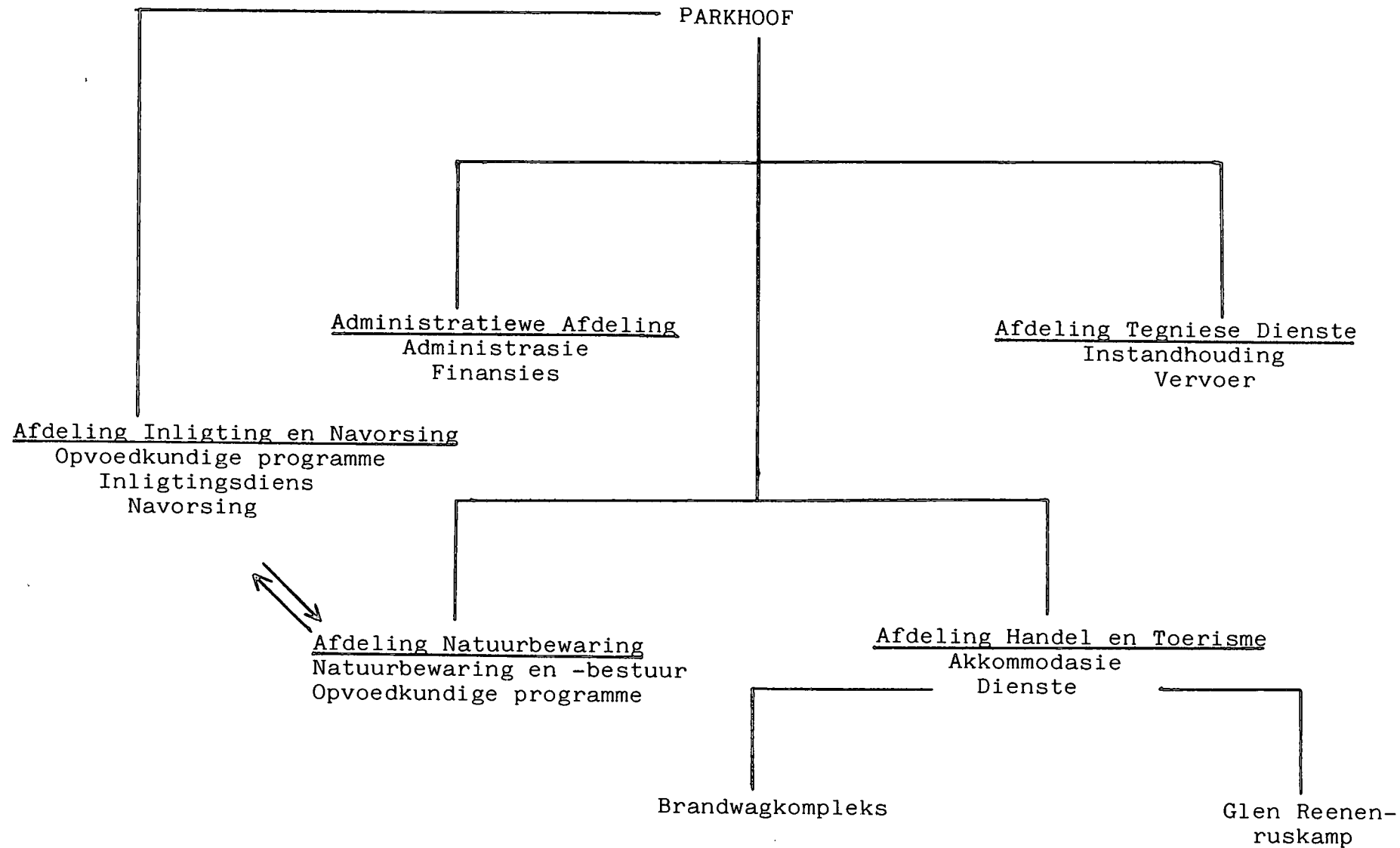

Fig. 5.4 Skematiese voorstelling van die personeelafdelings van die Golden Gate Hoogland Nasionale Park.

funksies in meer as een afdeling. Hierdie toedrag van sake kan in 'n groot mate toegeskryf word aan die park se relatief min personeel. Die Afdeling Natuurbewaring en die Afdeling Inligting en Navorsing funksioneer feitlik as 'n eenheid, terwyl die Afdeling Handel en Toerisme en die Administratiewe Afdeling weer nou saamwerk. Die hoof van die Afdeling Natuurbewaring is ook die parkhoof. Hy is verantwoordelik vir die oorhoofse beheer en bestuur van die hele Park. Hierbenewens koördineer hy ook alle aspekte rondom natuurbewaring en inligting. Vervolgens word die onderskeie afdelings van nader beskou, met spesiale verwysing na betrokkenheid van elke afdeling se personeel by buiteligrekreasie.

5.8.1.1 Afdeling Inligting en Navorsing

Hierdie afdeling ressorteer direk onder die parkhoof en het dus geen afdelingshoof nie. Die personeel van hierdie afdeling is verantwoordelik vir die aanbieding van die omgewingsopvoedkundige kursusse en programme, die bemanning van die inligtingsentrums en navorsing aangaande die natuur. Eerstens is daar twee tydelike inligtingsbeamptes in hierdie afdeling. Hulle is studente wat vir 'n volle jaar in die Park diens doen as deel van hul opleiding as natuurbewaarders. Elke jaar word hierdie twee inligtingsbeamptes dus deur nuwes vervang. Die aanbieding van omgewingsopvoedkundige kursusse is hulle primêre verantwoordelikheid. Hulle is ook verantwoordelik vir die aanbieding van die rekreasieprogramme tydens spitsbesoekte.* Verder beman hulle die inligtingsentrums wanneer hulle nie betrokke is by die aanbieding van opvoedkundige of rekreasie-aktiwiteite nie.

Daar is ook twee voltydse inligtingsbeamptes in hierdie afdeling. Hulle is verantwoordelik vir die oorhoofse beplanning en beheer van alle inligtingsprogramme in die Park en bied self ook heelwat van die inligtingsaktiwiteite aan. Verder staan hulle ook die tydelike inligtingsbeamptes in al hulle pligte by. Daar is ook een hulp-inligtingsbeampte wat hoofsaaklik verantwoordelik is vir die hantering van alle logistiese aspekte met betrekking tot die omgewingsopvoedkundige kursusse.

Wat navorsing betref, bestaan daar ook 'n tydelike pos vir 'n voltydse navorser wat een of ander natuurverwante aspek in die Park wil navors. Hierdie pos word gereserveer vir beurshouers van die Nasio-

---

* Supra, 5.4.2.

nale Parkeraad en word op 'n tweejaarbasis toegeken. Die inligtingsbeampes is op hulle beurt verantwoordelik vir die versameling van natuurverwante inligting oor die Park.

5.8.1.2 Afdeling Natuurbewaring

Die parkhoof tree as hoof van hierdie afdeling op. Saam met die hoofveldwagter is hy gemoeid met alle aspekte rondom die bewaring en bestuur van die Park se natuurlike hulpbronne. Hierdie afdeling is ook soms betrokke by die aanbieding van opvoedkundige en rekreatiewe aktiwiteite, byvoorbeeld lesings of praatjies oor die natuur, en natuuruitstappies. Hierbenewens hanteer die afdeling ook die beplanning en onderhoud van die wandel- en voetslaanpaadjies in die Park en sien toe dat toeristeaktiwiteite binne die reëls en regulasies van die Park plaasvind.

Die personeel van die Afdeling Natuurbewaring dra sorg dat die bewaring van die natuurlike omgewing die hoogste prioriteit geniet en buiteligrekreasie is dus ondergeskik hieraan. Die bestuur van die Park binne sy rekreatiewe dra vermoë is ook die verantwoordelikheid van hierdie afdeling.

5.8.1.3 Afdeling Handel en Toerisme

Aan die hoof van hierdie afdeling staan 'n bestuurder wat verantwoordelik is vir alle aspekte rondom handel en toerisme in die Park. Die personeel van hierdie afdeling is werksaam by Brandwag én Glen Reenen en bestaan uit administratiewe personeel, winkelassistente, ontvangsdames, kelners, en so meer.

Wat rekreasie betref, hanteer hierdie afdeling slegs die administrasie van die rekreasiefasiliteite. Dit behels onder andere besprekings, uitreiking van permitte, finansiële aangeleenthede rondom rekreasie en die byhou van verslae.

5.8.1.4 Administratiewe afdeling

Hierdie afdeling hanteer die administratiewe aangeleenthede van al die onderskeie afdelings en staan onder beheer van 'n administratiewe beampte. Van die personeel by Brandwag én die natuurbewaringsgebou by Gladstone ressorteer onder hierdie afdeling. Die betrokke personeel het, wat rekreasie betref, slegs te doen met die oorkoepelende administratiewe kontrole en byhou van statistieke.

5.8.1.5 Afdeling Tegniese Dienste

Hierdie afdeling is verantwoordelik vir die onderhoud en instandhouding van alle geboue, fasiliteite, strukture en voertuie in die Park. Die personeel van hierdie afdeling is ook verantwoordelik vir die instandhouding van die Park se sport- en rekreasiefasiliteite.

5.8.2 Bestuursopset ten opsigte van natuurbewaring en rekreasie

Aangesien die Golden Gate Hoogland Nasionale Park primêr 'n bewaringsgebied is, word dit as sodanig bestuur en geniet bewaring deurgaans hoë prioriteit. Die bewaringsmaatreëls is egter nie slegs daarop gemik om die natuur vir die huidige te bewaar nie, maar ook vir die toekoms, sodat die mens die natuur ook dán kan geniet. Heelwat van die Park se bestuursdoelwitte is dus langtermyngeoriënteerd ten opsigte van buitelogrekreasie.

Benewens bewaringsdoelwitte word die Park ook as 'n ekonomiese eenheid bestuur ten einde finansieël selfonderhoudend te kan wees deur middel van inkomste uit toerisme.

Wat die hantering van die vernaamste bestuursvertakkinge betref, is dit egter noodsaaklik dat die parkowerheid 'n duidelike beleid sal formuleer en toepas. Vir die doel van buitelogrekreasie is die beleid ten opsigte van natuurbestuur veral van belang. Vervolgens word hieraan aandag gewy.

5.8.2.1 Beleidstandpunte

Die volgende beleidstandpunte is deur die Parkowerhede ingeneem, soos neergelê in die Park se bestuursplan.⁹

5.8.2.1.1 Parksonering

'n Sonering wat sinvol is met betrekking tot beide natuurbewaringsbestuur en rekreasiebenutting word nagestreef. Breedweg word die Park in drie sones verdeel, naamlik die weigebied, ontwikkelingsgebied en botaniese voorkeurgebiede (raadpleeg fig. 5.5).

Die weigebied beslaan ongeveer 90 % van die totale parkoppervlakte en bied vrye beweging aan die diere in die Park. "Aangesien hierdie deel tans die meeste bydra tot die ongeskonde karakter van die

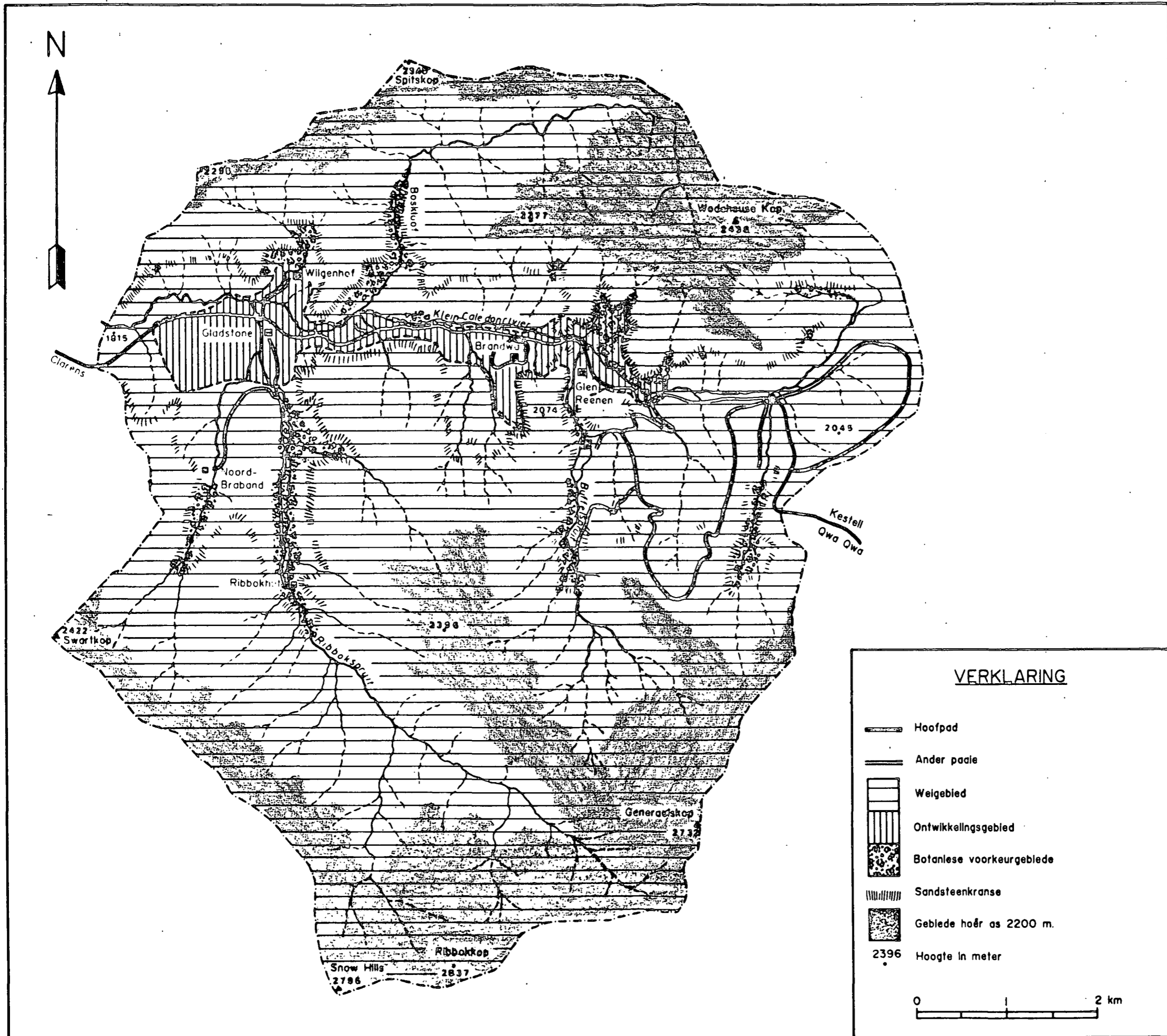

Fig. 5.5 SONERING VAN DIE GOLDEN GATE HOOGLAND NASIONALE PARK

Park asook tot die wilderniservaring van 'n besoeker, sal enige fisiese ontwikkeling tot die minimum beperk word en ook sover moontlik saamsmelt met die omgewing. Oorbenutting van natuurlike bates deur mens en dier sal vermy word en bestaande gevolge daarvan aktief bestry word."¹⁰

Die ontwikkelingsgebied is geleë in die Klein-Caledonriviervallei en sluit die grootste gedeelte van die hoëdigtheidrekreasiegebied in. Die belangrikste rotsformasies wat bewaar moet word asook die kwesbaarste gronde word hier aangetref te midde van hoë rekreatiewe benutting. Dit noodsaak dus voortdurende beheer oor fisiese ontwikkeling en menslike aktiwiteite.

Die botaniese voorkeurgebiede bestaan uit gedeeltes van die Klein-Caledonriviervallei en sluit ook alle klowe met inheemse bome en struik in. Hierdie gebiede word binne beide die weigebied en die ontwikkelingsgebied aangetref en is nie werklik afgesonderde gebiede nie.

5.8.2.1.2 Geomorfologiese, paleontologiese, argeologiese en historiese bates

Aangesien die primêre rede vir die totstandkoming van die Park geomorfologies georiënteerd was en die geologie van die gebied ook van 'n besondere wetenskaplike belang is deurdat van die jongste gesteentes hier aangetref word, sal die behoud van die karakter van die gebied voorkeur geniet. Paleontologiese, argeologiese en historiese bates sal ook die hoogste beskerming geniet.

5.8.2.1.3 Water en erosie

Die Park beslaan die totale primêre wateropvanggebied van die Klein-Caledonrivier en as sulks sal maatreëls wat 'n rol by waterbewaring speel, soos onder andere erosiebestryding, waterbronbeskerming en bevordering van optimale plantbedekking, voorkeur geniet. Damkonstruksie sal tot die minimum beperk word.

5.8.2.1.4 Flora

Elke sinvolle ekologiese eenheid van redelike omvang in die Park sal so bestuur word dat die plantsamestelling daarvan ooreenstem met die oogmerke van die gebruiksonering vir die Park. Optimale plantproduksie sal te alle tye nagestreef word deur onder andere 'n konser-

watiewe drakragisyfer te handhaaf en ander bestuurspraktyke toe te pas. 'n Program om die uitheemse bome en struike te vervang met soorte wat eie aan die omgewing is, moet ook toegepas word.

5.8.2.1.5 Fauna

Daar word gestreef om die grootste moontlike dierespektrum in die Park te vestig. Voorkeur sal verleen word aan die soorte wat voor die Park se proklamering reeds teenwoordig was. "Aangesien die Park egter 'n klein gedeelte van die wildsoorte se vroeëre totale weigebied beslaan (somerweigebied vir die meeste soorte), en die Park op sigself geografies klein is, sal slegs 'n deursnit van die vroeëre wildspektrum hier 'n bestaan kan maak. Periodieke wildverminderingsoperasies sal uitgevoer word ten einde die noodsaaklike balans tussen plant en dier steeds op 'n voorgeskrewe basis te hou."¹¹ Verder sal so min as moontlik kunsmatige maatreëls op die diere toegepas word en sal hulle, sover moontlik, aan hulle eie lot oorgelaat word.

5.8.2.1.6 Navorsing

Die Afdeling Navorsing en Inligting sal in samewerking met bestuurspersoneel knelpunte waarvan die oplossing nie voor die hand liggend is nie, met behulp van beskikbare tegnieke ontleed en probeer oplos. In hierdie verband kan die hulp van wetenskaplikes van buite ook aangevra word. Verder word pogings aangewend om 'n volledige databank van alle toepaslike fasette van die Park wat uit 'n wetenskaplike en bestuursoogpunt van belang is, op te bou.

5.8.2.1.7 Bestuur

Kundige bestuurspersoneel (soos neergelê vir elke pos) sal waak oor die Park se sensitiewe natuurlike sisteem wat onderworpe is aan 'n hoë benuttingsfrekwensie.

5.8.2.1.8 Paaiesisteem

"Siende dat die huidige padsisteem in die Park reeds voldoende bewys gelewer het dat dit in die aanvraag voorsien, sal geen verdere pad meer gemaak word nie."¹² 'n Verdere motivering vir hierdie standpunt is die sensitiewe gesigslyne in die Park en die hoë onderhoudskoste van paaie. Bestaande roetes sal in stand gehou word en ongebruikte paaie sal tot die natuurlike staat herwin word.

5.8.2.1.9 Besoedeling

Alle tekens van vorige boerderybedrywighele moet deur die natuur oorskadu word. Aanwending van gifstowwe sal slegs in uitsonderlike gevalle toegelaat word. Rommelstrooiing en ander vorme van besoe- deling sal deurentyd bekamp word.

5.8.2.1.10 Ontwikkeling van toerisme en personeelbehuising

So min moontlik afsonderlike konsentrasiepunte ten opsigte van toe- risme en personeelbehuising sal as ideaal nagestreef word, asook die minimum invloed van die mens op die omgewing. 'n Beperking op be- soekersgetalle moet vir spitstye bepaal word.

Uit bogenoemde beleidstandpunte is dit dus duidelik dat die bewaring van die natuurlike omgewing deurgaans hoë prioriteit sal geniet en dat buitelugrekreasie en fisiese ontwikkeling in die Park binne die rekreatiewe dra vermoë van die Park sal geskied ten einde 'n natuur- like balans in die ekosisteem te handhaaf.

5.8.2.2 Bestuursmaatreëls

"Foute met die ontplooiing en karakter van die ontwikkelingsentra is tot so 'n mate gemaak dat 'n bestuursplan, waarvolgens elke moontlike ekologiese eenheid in die Park in eie reg beskerm, ontwikkel en be- nut moet word, in sommige gevalle nie meer moontlik is nie."¹³ Die vernaamste oorsaak hiervan is die gedentraliseerde ontwikkeling wat met verloop van tyd langs die Klein-Caledonrivier plaasgevind het. 'n Nadeel hiervan is dat die uitstaande rotsformasies waarvoor die Park veral bekend is, naby hierdie ontwikkelingsentra voorkom. Dit skep 'n gevaar van oorbenuiting en skending van hierdie natuurbates.

Ten spyte van die bestaande ongewenste strukture in die Park en die ligging van die ontwikkelingsentra, is 'n realistiese bestuursplan nog moontlik wat voorsiening kan maak vir beide natuurbewaring en toerisme.¹⁴

Vervolgens word aandag gegee aan bestuursmaatreëls wat toegepas word in die Park, met spesiale verwysing na dié aspekte wat op buitelug- rekreasie van toepassing is, hetsy direk of indirek.

5.8.2.2.1 Veldbestuur

Die verskillende sones waarin die Park breedweg verdeel is, is reeds bespreek.* Veldbestuursmaatreëls van toepassing op die onderskeie sones word vervolgens kortliks bespreek (raadpleeg fig. 5.5).

Die weigebied word bestuur met die oog op optimum plantbedekking vir die diere in die Park. Die weigebied, soos dit tans daar uitsien, was nie vroeër vir al die diere in die Park toeganklik nie. Tot 1977 was slegs 'n beperkte oppervlakte van die Park vir die hervestigde diere beskikbaar. Dit was bekend as die Wildkamp en het die oostelike gedeelte van die Park, waar die huidige wildbesigtigingspaaie aangetref word, beslaan. Hierdie maatreël het egter probleme meegebring, aangesien oorbeweiding aan die orde van die dag was en die veld merkbare agteruitgang begin toon het. Die hele Park is dus oopgestel vir die wild. Oneweredige weidingsbenutting het egter steeds voorgekom. Ten einde 'n meer homogene benutting van beskikbare weiding te verkry, ou opgehoopte plantmateriaal te verwyder en 'n groter teenwig teen ongeluksbrande te kry, is 'n brandprogram vir groot dele van die Park in 1978 in werking gestel. Vir hierdie doel is die Park in vier bestuurseenhede verdeel waarvan elk met 'n herkenbare obstruksie soos 'n bergrif of grensdraad omlyn is en waarvan die plante-groei relatief homogeen is. Die brandprogram word steeds toegepas, met skynbaar goeie gevolge.

Erosie in die weigebied word voortdurend dopgehou en teengewerk. Drakragbepalings ten opsigte van diere in die weigebied word elke vier jaar gedoen ten einde 'n ewerediger benuttingspatroon en gewenste plantontwikkelingstendense te verseker.

Die ontwikkelingsgebied beslaan ongeveer 10 % van die totale parkoppervlakte. Inheemse natuurlike tendense word hier sover moontlik aangehelp en onbelemmerd toegelaat om voort te gaan. Sowat 40 % van die ontwikkelingsgebied word in beslag geneem deur die wandelpadstelsel en gebouekomplekse rondom die Brandwag- en Glen Reenen-toeristesentra, terwyl die orige 60 % bestaan uit die Gladstone-personeelkwartiere, administratiewe kwartiere, Wilgenhof-jeugherberg, die golfbaan en weiveld vir die perde en ponies. Ten spyte van die gedentraliseerde ontwikkeling in die Park en die sentrale ligging

---

* Supra, 5.8.2.1.1

van die Brandwag- en Glen Reenen-komplekse word die meeste buitelugrekreasië-aktiwiteite deur die relatief steil hange van die Klein-Caledonriviervallei omsluit en is dus in 'n groot mate tot die ontwikkelingsgebied beperk. Hierdie toedrag van sake vergemaklik die bestuur van die onderskeie sones aansienlik.

Uitbreidings aan die bestaande wandelpadstelsel en perdryroetes sal met omsigtigheid gehanteer word ten einde te voorkom dat hierdie aktiwiteite te veel gedentraliseer raak. Om die verspreide rekreasiefasiliteite in 'n mate te sentraliseer, is die piekniekterrein by die gewese Golden Gate-plaasopstal vir besoekers gesluit. Daar word ook voortdurend gewaak teen plantbeskadiging en erosie as gevolg van rekreasie-aktiwiteite.

Die botaniese voorkeurgebiede beslaan ook ongeveer 10 % van die totale parkoppervlakte en is in der waarheid verspreide gebiede hoofsaaklik binne die weigebiedsone. Die ideale kwaliteit vir hierdie tipe gebiede is dat omgewingstoestande nie die ontwikkeling van 'n tipiese plantegroei stand moet verhinder nie. Gebiede in die Park wat voorkeur geniet is noordelike (warm) en suidelike (koue) berghange op gronde geassosieer met basalt en moddersteen, valleibos (kloofwoude) in die Clarenssandsteengordel en die grasvleie in die laerliggende dele van die Park. Oorbenutting van hierdie gebiede deur beide mens en dier word vermy en veral die diep valleie met inheemse bosse word teen veldbrande beskerm.

5.8.2.2 Toegangsperritte en regulasies

Alle dagbesoekers aan die Park is veronderstel om 'n toegangsperrit uit te neem alvorens enige aktiwiteit beoefen kan word. Hierdie maatreël is nodig ten einde beheer uit te oefen oor dagbesoekers aan die Park. Aangesien daar geen toegangshekke tot die Park is waar die dagperritte uitgereik kan word nie, is die besoekers nie almal bewus van die perritte wat uitgeneem moet word nie. Heelwat dagbesoekers neem dus nie perritte uit nie.*

Toegangsperritte word by die winkel op Glen Reenen uitgereik teen R2,00 per motor met 'n maksimum van vyf insittendes. Addisionele per-

---

* Infra, 5.8.2.4.4 vir knelpunte in hierdie verband.

sone moet 50c elk betaal. Busgroepe word teen 50c per persoon aangelaan. Gedurende spitstye word die dagbesoekers versoek om slegs in die piekniekterrein te parkeer en nie in die kampeerterrein nie. Andersins mag dagbesoekers wel ook in die kampeerterrein parkeer. Ongelukkig is die regulasies soos van toepassing op besoekers aan 'n nasionale park nie op die dagpermitte aangebring nie. Die regulasies word wel onder die kampeerdere en rondawelbewoners se aandag gebring. Hierdie regulasies is op die agterkant van die betrokke verbyfpermitte gedruk en lees as volg:

"Die Wet op Nasionale Parke Nr. 57 van 1976, soos gewysig, en die Regulasies ingevolge hierdie wet afgekondig bepaal o.a. dat dit 'n OOR-TREDING is om:-

1. op enige ander plek as in 'n ruskamp of by 'n piekniekplek of 'n ander gemagtigde plek uit 'n motorvoertuig te klim (al is u net gedeeltelik uit u motor);
2. op enige plek buite die gemagtigde pad te ry;
3. vinniger te ry as die aangegewe snelheidsbeperkings;
4. enige wildsoort te beseer, te voer of te steur;
5. 'n plant uit te haal, te pluk, af te sny of te beskadig of in besit te wees van enige deel van 'n plant wat in die park voorkom;
6. 'n naam, letter, syfer, simbool, merk of tekening op enige voorwerp aan te bring;
7. 'n brandende voorwerp weg te gooi op 'n plek waar dit brand kan veroorsaak;
8. in besit te wees van enige springstof of, van 'n onverseelde of gelaaide vuurwapen;
9. in die park, enige troeteldier, hetsy 'n huisdier of andersins te bring;
10. vullis weg te gooi behalwe in 'n vergaarbak of op 'n plek wat daarvoor bestem is;
11. in die park te ry of te parkeer op 'n manier wat 'n oorlas of steurnis of 'n ongerief vir 'n ander is;

12. na 21h30 of voor 06h00 'n geraas te maak wat moontlik 'n ander kan steur;
13. enige goedere te verkoop of te adverteer;
14. geld van die publiek in te samel of openbare vermaaklikheid teen vergoeding te verskaf;
15. sonder die medewete van die Opsigter in enige ruskamp te oornag;
16. om op ander tye te reis as wat deur die Regulasie bepaal word;
17. in 'n park op 'n ander plek as in 'n ruskamp of op 'n ander plek as wat die Raad mag aanwys, te oornag;
18. in 'n park 'n voertuig sonder 'n geldige Bestuurderslisensie te bestuur."¹⁵

Die betrokke regulasies word ook nie onder die aandag van die besoekers aan die Brandwagkompleks gebring nie. Daar word wel sekere regulasies en versoeke op 'n inligtingstuk oor die Park onder besoekers se aandag gebring. Hierdie inligtingstuk word by die Brandwagkompleks se inligtingsentrum versprei. Die betrokke regulasies en versoeke lui as volg:

- "1. Rommelstrooiery is 'n ernstige oortreding. Gebruik asseblief die vullisdromme wat by die ruskampe beskikbaar gestel is.
2. Moet asseblief nie rotse, bome of grotmure ontsier nie.
3. Loop slegs op die aangeduide roetes. Volg die wit voetspore en moenie van die wandelpaaie afdwaal nie. Die erosiebeheermetodes wat tans aangewend word, is as gevolg van mense wat hierdie reëling ignoreer.
4. Die versameling van vuurmaakhout in die Park is verbode. Hout is te koop by die winkel op Glen Reenen.
5. Geniet en waardeer die natuur maar moenie ons Fauna en Flora beskadig of enigiets verwyder nie.

6. Paaie wat oopgestel is vir die gebruik deur toeristevoertuie mag ook deur u gebruik word om op te stap. Paaie wat gesluit is mag onder geen omstandighede betree word nie.
7. Vakansie- en naweekprogramme behels uitstappies na gedeeltes van die Park wat nie gewoonlik toeganklik is vir die toeris nie. Gebruik asseblief hierdie geleentheid om ons Park beter te leer ken."¹⁶

Aangesien slegs 'n klein persentasie van die totale getal besoekers aan die Park die regulasies onder oë kry, kan verwag word dat daar 'n groot mate van onkunde onder besoekers bestaan in hierdie verband.

5.8.2.2.3 Motor- en wandelpaaie

Die bergagtigheid van die Park bemoeilik padkonstruksie aansienlik. Aangesien padkonstruksie ook gepaard gaan met omgewingskending, word geen verdere motorpaaie beoog nie. Hierbenewens blyk dit dat die huidige padstelsel voldoende is vir bestuurs- én toeriste-aktiwiteite.¹⁷ Aangesien die toestand van die wildpad deur die ou wildkamp by tye swak is en die pad ook erosie veroorsaak, word beplan om die betrokke pad van 'n permanente oppervlakte te voorsien. Die paaie deur die Park veroorsaak op sommige plekke erosie as gevolg van afloopwater. Periodieke pogings word aangewend om hierdie erosie teen te werk.

Wat wandel- en voetslaanpaaie betref, word voortdurend gepoog om hierdie paadjies teen erosiewerking te stabiliseer. Soos reeds vroeër gemeld, is die paadjie vanaf Glen Reenen na die Brandwagrots met 'n sementblad bedek.* Alhoewel dit afbreuk doen aan die natuurlike omgewing, kan dit wel geregverdig word in die lig van die erosiegevaar. In die verlede het dit gebeur dat kortpaadjies met die loop van tyd ontstaan het in die betrokke omgewing (soms teen 'n steil helling uit), wat dan merkbare erosie veroorsaak het. Die sementblad is dus daarop gemik om die voetgangerverkeer op 'n enkele voetpaadjie met 'n permanente oppervlakte te kanaliseer en sodoende erosie te verhoed.

5.8.2.2.4 Bestryding van probleemplante

As gevolg van verkeerde bestuursmaatreëls en benuttingspraktyke van

---

* Supra, 5.4.1.2

die verlede, onder andere oorbeweiding, vind daar op sommige plekke in die Park ongewensde plantontwikkeling plaas. Hierdie plantontwikkelingstendense versteur die balans van die natuurlike plantgemeenskappe. Die voorkoms en dinamika van veral twee inheemse plantspesies word tans ondersoek, naamlik die Ouhoutboom en die Bergdraaibos. Maatreëls om die verspreiding van hierdie plantspesies te beheer sal moontlik ingestel word.

Daar is ook heelwat uitheemse bome in die Park, hoofsaaklik langs die Klein-Caledonrivier en waar vroeër plaasopstalle was. Die voorkoms van hierdie bome is in 'n groot mate onversoenbaar met 'n nasionale park. Die volgende uitheemse boomsoorte kom in die Park voor, met die geskatte aantal tussen hakies: populiere (3 100), bloekom-bome (1 700), dennebome (370) en akkerbome (200).¹⁸ Wilgerbome kom in groot getalle langs die waterstrome voor. Soos reeds vroeër genoem, word laasgenoemde ook as 'n uitheemse boom beskou. Die wilger se skaduwee-effek op die lewe in die waterstrome asook die groot hoeveelhede blare wat in die water te lande kom gedurende die herfs, is ekologies nadelig vir die lewe in die waterstrome.¹⁹

Die parkowerheid is egter besig met 'n doelgerigte aksie om die uitheemse bome uit die Park te verwyder. Die bome sal in die volgende prioriteitsvolgorde verwyder word: populier, den, bloekom, akker en wilger. Die uitheemse bome in die karavaanpark en ruskamptuine sal stelselmatig uitgehaal word namate die aangeplante inheemse bome groot word.

5.8.2.3 Beplanning en evaluasie

Uit die voorafgaande bespreking van die bestuursmaatreëls kom sekere beplanningsdoelwitte ook duidelik na vore. Die tipe beplanning wat veral in 'n natuurbewaringsopset toegepas word, is staande of strategiese beplanning* aangesien natuurbestuur 'n aaneenlopende proses oor 'n lang termyn is. Oor die kort termyn word daar hoofsaaklik van enkelgebruikplanne gebruik gemaak om 'n bepaalde probleem op te los of 'n ongewensde situasie te verbeter. Heelwat van die beplanning met betrekking tot natuurbestuur, ongeag die tipe beplanning, word oor 'n medium termyn toegepas. Dit is veral nodig vanweë die dinamiese aard van die natuur. Periodieke aanpassings in planne is no-

---

* Supra, 2.4.1.1 vir omskrywing.

dig om tred te hou met veranderde natuurlike omstandighede.

Wat opmerklik is in die bestuursplan van die Park is die konserwative benadering tot buitelogrekreasië. Daar is gedurende die afgelope aantal jare baie min beplanning in hierdie opsig gedoen. Die feit dat daar, met uitsondering van die Ribbok-voetslaanpad, gedurende die afgelope tien jaar feitlik geen addisionele fasiliteite vir buitelogrekreasië geskep is nie, getuig hiervan. Hierdie toedrag van sake is wel besig om te verander.*

Verskeie aspekte van bestuur word ongeveer twee maal per jaar deur die parkpersoneel geëvalueer om knelpunte en probleme te ondersoek en oplossings te probeer vind. Fondse is blykbaar in baie gevalle nie voldoende om geïdentifiseerde probleme op te los nie. Behoeftebepalings ten opsigte van akkommodasiefasiliteite en dienste word van tyd tot tyd onder die toeriste gedoen (deur middel van kort vraelyste), alhoewel nie op 'n gereelde basis nie. Geen spesifieke behoeftebepalings ten opsigte van buitelogrekreasië is egter nog onderneem nie.

Daar bestaan dus ook tekortkominge in die huidige bestuursopset en vervolgens word sekere knelpunte en probleme ten opsigte van bestuur in die Park toegelig.

5.8.2.4 Knelpunte en probleme

Na aanleiding van literatuurstudies, onderhoude met parkpersoneel, bestudering van die Park se bestuursplan asook persoonlike waarneming, kan 'n aantal knelpunte en probleme wat in die Park bestaan, vervolgens uitgelig word.

5.8.2.4.1 Parkoppervlakte

'n Beperkende faktor in die bestuur van die Golden Gate Hoogland Nasionale Park is die grootte daarvan. Die Park is inderdaad klein indien dit verglyk word met sommige ander nasionale parke. Die Park het 'n oppervlakte van 6 229 hektaar, teenoor die 1 948 528 hektaar van die Nasionale Krugerwildtuin, die 959 103 hektaar van die Kalahari-Gemsbok Nasionale Park en die 27 011 hektaar van die Karoo Nasionale Park.²⁰ Die grootte van enkele ander nasionale parke in

---

* Infra, 5.9.3 en 5.9.4

die buiteland is byvoorbeeld Yellowstone Nasionale Park (V.S.A.): 888 708 hektaar; Grand Canyon Nasionale Park (V.S.A.): 269 430 hektaar; Rocky Mountain Nasionale Park (V.S.A.): 104 930 hektaar; Lake District Nasionale Park (Verenigde Koninkryk): 224 164 hektaar; Peak District Nasionale Park (Verenigde Koninkryk): 140 375 hektaar; Akon Nasionale Park (Japan): 87 498 hektaar; en Fuji-Hakone-Izu Nasionale Park (Japan): 122 309 hektaar.²¹ Die gemiddelde deursnee van die Golden Gate Hoogland Nasionale Park is maar sowat nege kilometer, wat 'n verdere aanduiding van die Park se grootte gee.

Die beperkte oppervlakte van die Park bring eerstens mee dat daar nie 'n werklike wildernisgebied in die Park is nie, aangesien die beskawing soos verteenwoordig in die ontwikkelingsentra, nooit baie ver verwyder is nie. Groot dele van die Park is ook maklik bereikbaar per motor, wat verder afbreuk doen aan die wildernisgehalte.

Tweedens plaas die parkoppervlakte ook 'n beperking op die beweging van wild. Diere is van nature geneig om saam met die seisoene rond te trek na die geskikste habitat. Met die beperkte beweging wat die diere in die Park het, is daar nie werklik sprake van migrasie nie. Sommige van die diere kry dan ook swaar gedurende die strawwe winters in die Park aangesien hulle nie na warmer, laerliggende gebiede kan trek nie.

Laastens beperk die parkoppervlakte ook in 'n mate die omvang van buiteligrekeasiefasiliteite. Weens die klein oppervlakte van die Park is 'n relatief groot deel van die Park (sowat 12 %) onderhewig aan intensiewe rekeasiegebruik, wat die uitbreiding van rekeasiefasiliteite vir intensiewe gebruik in 'n mate beperk. Die grootte van die Park plaas ook 'n beperking op fasiliteite vir ekstensiewe rekeasiegebruik. Die feit dat die Ribbok-voetslaanpad slegs 'n tweedaagse staproete is, is 'n bewys hiervan.

Nuwe verwickelinge ten opsigte van uitbreiding van die Park se grense sal genoemde knelpunte egter in 'n groot mate verlig.*

---

* Infra, 5.9.5

5.8.2.4.2 Die pad deur die Park

Die feit dat daar 'n pad regdeur die Park strek, beïnvloed die bestuur van die Park ook nadelig. Hierdie pad was grootliks verantwoordelik vir die gedesentraliseerde ontwikkeling in die Park, wat nie 'n ideale toedrag van sake vir 'n nasionale park is nie.*

Soos reeds gemeld, veroorsaak die pad ook dat groot dele van die Park maklik bereikbaar is per motor. Verder dien die pad, met sy gepaardgaande motorverkeer, ook as 'n afskrikmiddel vir die wild en sny dit hulle trekroetes van noord na suid deur die Park af.²²

5.8.2.4.3 Parksonering

Indien die huidige parksonering (raadpleeg fig. 5.5) vergelyk word met die ideale sonering vir 'n nasionale park,** blyk dit duidelik dat die Golden Gate Hoogland Nasionale Park in hierdie opsig ver van ideaal is. Een van die grootste redes hiervoor is die klein oppervlakte van die Park, soos reeds bespreek. Daar kan verwag word dat 'n nasionele park met so 'n klein oppervlakte soos die Golden Gate Hoogland Nasionale Park moeilik die ideale sonering sal kan toepas, veral wanneer faktore soos topografie en vroeëre ontwikkelingspunte in ag geneem word.

Die grootste hindernis vir beter sonering van die Park is waarskynlik die pad wat deur die Park strek, met die gepaardgaande gedesentraliseerde ontwikkeling langs 'n sentrale as. Die feitlik sentrale ligging van die akkommodasiefasiliteite in die Park en die intensiewe gebruik van hierdie sone vir rekreasie is geensins ideaal nie. 'n Meer geskikte ontwikkelingsone sou byvoorbeeld die Gladstone-omgewing in die westelike deel van die Park gewees het.

Wat streng natuurreservate betref, bestaan daar ook geen sodanig gereserveerde gebied in die Park wat vir die algemene publiek gesluit is nie. Die botaniese voorkeurgebiede in die Park kan moontlik as natuurreservate beskou word, alhoewel geen beperking op toegang tot hierdie gebiede geplaas word nie. Die enigste gebied in die Park waar toegang wel in 'n mate beperk word, is die Katedraalgrot.***

---

* Infra, 5.8.2.4.3

** Supra, 2.4.2.3.4 en fig. 2.4.

*** Supra, 5.4.1.2

'n Aansienlike gedeelte van die Park kan wel slegs deur middel van primitiewe vervoer (stap, perdry) bereik word en voldoen in hierdie opsig aan die vereistes vir 'n wildernisgebied. Soos egter reeds aangetoon, is die omvang van hierdie wildernisgebied nie baie groot nie.

'n Verdere soneringsvereiste vir 'n nasionale park is 'n buffersone van ekstensiewe benutting rondom die park. In hierdie opsig voldoen die Golden Gate Hoogland Nasionale Park aan die vereistes, aangesien ekstensiewe boerderybedrywighede die hele Park omring.

5.8.2.4.4 Toegangshekke

Die feit dat daar geen toegangshekke tot die Park is nie, bemoeilik die bestuur daarvan in verskeie opsigte. Enige persoon het deur die loop van die dag én nag vrye toegang tot die Park, wat die volgende meebring:

- Toegangsperritte word nie aan alle persone wat die Park besoek uitgereik nie en sodoende kan die regulasies van die Park nie onder die aandag van alle besoekers gebring word nie.
- Geen effektiewe beheer kan oor besoekers uitgeoefen word nie en besoekersgetalle kan dus nie beperk word indien nodig nie.
- Geen akkurate statistieke aangaande dagbesoekers of toevallige besoekers kan gehou word nie.
- Die feit dat alle besoekers nie van perritte voorsien word nie, beteken 'n verlies aan inkomste vir die Park.
- 'n Onnodige brandgevaar word geskep deurdat besoekers soms op stilhouplekke langs die hoofpad vuurmaak.
- Sporadiese gevalle van wilddiefstal kom voor.

Bogenoemde toedrag van sake was ook deels daarvoor verantwoordelik dat die piekniekterrein by die gewese Golden Gate-plaasopstal gesluit moes word.

Die rede waarom daar geen toegangshekke tot die Park is nie, kan as volg uiteengesit word: Die pad wat van wes na oos deur die Park

strek en die enigste twee toegangspunte vorm, het reeds voor die totstandkoming van die Park bestaan. Dit vorm die hoofverbindingsweg tussen Clarens en Fouriesburg ten weste van die Park, en Qwaqwa, Kestell en Harrismith ten ooste van die Park. Tydens die totstandkoming van die Park is die betrokke deurpad as sulks behou en is dit daarna steeds deur die O.V.S. Provinsiale Administrasie beheer en in stand gehou. As verbindingsweg tussen genoemde dorpe moes padgebruikers steeds vrye gebruik van die pad kon geniet. Namate die Park ontwikkel het, het die parkowerhede die nodigheid begin insien om beheer toe te pas oor toegang tot die Park. Pogings is aangewend om volle beheer oor die pad tussen die twee toegangspunte te verkry.²³ Die O.V.S. Provinsiale Administrasie was egter nie hiervoor te vinde nie, aangesien die betrokke gedeelte van die pad dan in privaatbesit sou wees en dit vrye deurgang vir padgebruikers (toeriste uitgesluit) sou belemmer.²⁴ Ingevolge Artikel 10 van die O.V.S. Ordonnansie op Paaie van 1968 sou so 'n stap beteken dat die Nasionale Parkeraad op eie koste 'n geskikte alternatiewe verbindingsweg sou moes daarstel.²⁵ Weens die hoë koste verbonde aan padkonstruksie, veral in die bergagtige omgewing van die Park, het die Parkeraad die aangeleentheid daargelaat.

Ingevolge Artikel 21 van bogenoemde ordonnansie mag niemand enige versperring of bouwerk op 'n openbare pad oprig sonder die toestemming van die Direkteur van Paaie nie. Artikel 22 van dieselfde ordonnansie bepaal egter dat die eienaar van grond waaroor 'n openbare pad loop wel 'n hek oor die pad mag aanbring, mits die hek 'n stewige konstruksie het en daar geskikte stilhouplek vir verkeer is. Volgens die huidige Direkteur van Paaie in die O.V.S., is dit wel moontlik dat die Parkeraad beheer kan verkry oor die toegangspunte tot die Park en ook hulle regulasies op persone binne die Park kan afdwing, mits vrye deurgang vir deurverkeer gedurende die dag én nag gewaarborg kan word.²⁶

Die knelpunte wat teweeggebring word weens die afwesigheid van toegangshekke tot die Park kán dus opgelos word.*

5.8.2.4.5 Tydlike personeel en inligtingsentrums

Soos vroeër gemeld is, is daar twee tydelike inligtingsbeampies wat

---

* Infra, 7.4.2. vir aanbevelings in dié verband.

op 'n jaarbasis in die Park diens doen.* Hierdie bestel het egter sekere tekortkominge. Deurdadig daar elke jaar twee nuwe inligtingsbeampes aangestel word, word min kontinuïteit gehandhaaf, en neem dit elke jaar heelwat tyd in beslag om die nuwe beampes op hoogte te bring van alle fasette van die Park. Om die benaming Inligtingsbeampes waardig te wees, moet hierdie persone wel deeglik op hoogte wees van alles wat in die Park voorkom en plaasvind. Hierbenewens is die inligtingsbeampes nie opgelei vir die aanbieding van buitelugrekreasie nie.²⁷ In hierdie opsig word hulle slegs touwys gemaak deur die voltydse inligtingsbeampes wat self ook geen spesifieke opleiding in buitelugrekreasie het nie.

Die inligtingsbeampes is ook verantwoordelik vir die bemanning van die inligtingsentrums. Wanneer hierdie beampes egter betrokke is by die aanbieding van 'n omgewingsopvoedkundige kursus, is minstens een van die twee inligtingsentrums onbeman. Hierdie toedrag van sake is nie wenslik nie, veral gedurende spitsbesoektye. Verder het die inligtingsentrum in die Brandwaghoofgebou duidelike agteruitgang getoon gedurende die tydperk Januarie 1983 tot Julie 1984, veral ten opsigte van beskikbare inligtingsbrosjures en ander inligtingstukke. Teen laasgenoemde datum was daar feitlik geen van die brosjures en inligtingstukke soos vroeër gemeld,** in die sentrum beskikbaar nie.

5.8.2.4.6 Gebrek aan navorsing

Die feit dat daar min of geen navorsingsliteratuur beskikbaar is oor verkeie fasette van die Park nie, kortwiek doeltreffende beplanning en bestuur aansienlik. Aspekte waarvoor byvoorbeeld 'n baie beperkte hoeveelheid navorsingsliteratuur bestaan, is die ekologie van die Park, plantegroeidinamika, argeologiese verskynsels en tot en met die voltooiing van hierdie ondersoek, ook aanvraagpatrone na buitelugrekreasie.

5.8.2.4.7 Omgewingsbesoedeling

Alhoewel 'n aansienlike hoeveelheid vullisdrome in die kampeer- en piekniekterrein by Glen Reenen voorsien word, kom rommelstrooiing wel nog in die betrokke omgewing voor. Tekens hiervan is veral te bespeur in die loop van die Klein-Caledonrivier langs die kampeerter-

---

* Supra, 5.8.1.1

** Supra, 5.5.1

rein en langs die wandelpaadjies in dieselfde omgewing. Tans is dit nie 'n ernstige probleem nie, maar dit kan moontlik in die toekoms ernstige afmetings aanneem namate besoekersgetalle eskaleer.

Die Park se vullishoop by die gewese Golden Gate-plaasopstal (raadpleeg fig. 5.1) ontsier egter die omgewing. Alhoewel die vullishoop grootliks deur bome verberg word, is die onmiddellike omgewing met rommel besaai. Die uitgrawing waarin die vullis gestort word is nie baie diep nie en derhalwe word veral papiere en plastieksakke deur die wind versprei. Hierdie toedrag van sake kan kwalik vereenselwig word met 'n nasionale park. Die feit bly egter dat daar wel op een of ander wyse van die Park se vullis ontslae geraak moet word. Die vullishoop is egter op een van die mooiste lokaliteite in die Park geleë en is baie naby die beroemde "Goue Poort". 'n Alternatiewe stortingsterrein of alternatiewe metode van vullisverwydering sal dus wenslik wees.

5.8.2.4.8 Erosie

Erosie weens die teenwoordigheid van motor- en wandelpaaie is reeds vroeër bespreek.* Benewens die verskeie lokaliteite waar erosie langs of in motor- en wandelpaaie voorkom, word erosieprobleme ook op 'n aantal ander lokaliteite in die Park ondervind. In die weigebiede veroorsaak oneweredige weidingsbenuttingspatrone dat die grond en selfs kaal rots op plekke heeltemal ontbloot word.²⁸ Dit kom veral voor teen noordelike hellings en word vererger deur droogtetoe-stande soos die onlangse droogte van 1982 en 1983.

Erosieslote en -kolle is nie slegs onooglik nie, maar waardevolle bo-grond gaan ook so verlore. Derhalwe is erosie 'n knelpunt wat voortdurend aandag vereis.

5.9 TOEKOMSTIGE ONTWIKKELING EN UITBREIDING

Sekere ontwikkelings ten opsigte van die infrastruktuur van die Park word vir die toekoms in die vooruitsig gestel en die grense van die Park gaan ook uitgebrei word. Vervolgens 'n bespreking in hierdie verband.

---

* Supra, 5.8.2.2.3

5.9.1 Akkommodasiefasiliteite

Indien die aanvraag dit in die toekoms sou regverdig, sal 'n aantal addisionele gesinshutte moontlik ten weste van die Brandwaghoofgebou opgerig word.²⁹

5.9.2 Personeelkwartiere

Personeelkwartiere vir die Brandwagpersoneel wat tans van die gesinshutte en enkelkamers in die Brandwaghoofgebou bewoon, word ten ooste van die Brandwagkompleks beplan.³⁰ Dit is egter nie duidelik wanneer 'n aanvang gemaak sal word met die oprigting van hierdie woonkwartiere nie.

5.9.3 Rekreasiefasiliteite

Eerstens word beplan om 'n vlugbalbaan by Glen Reenen én by die Brandwagkompleks te voorsien. Daar word ook beoog om die bestaande swemgat naby Glen Reenen te vergroot asook om verklee- en toiletgeriewe vir besoekers daar op te rig.³¹

Verder word beoog om die roete van die Ribbok-voetslaanpad te wysig en ook te verleng na 'n driedagroete. Die bestaande oornaghut van die voetslaanpad sal moontlik verskuif word en die roete só gewysig word dat die ontwikkelingspunte langs die roete (Wilgenhof en Gladstone) vermy word. Die roete sal ook deur die gebied loop wat by die Park gevoeg gaan word en derhalwe sal dit nog 'n paar jaar duur voordat die nuwe roete 'n werklikheid is.*

5.9.4 Opvoedkundige fasiliteite

Verder word beplan om die opvoedkundige fasiliteite in die Park uit te brei om addisioneel tot die bestaande inligtingsdiens ook 'n meer praktiese opvoedkundige diens aan die algemene besoeker te bied. Eerstens word beplan om 'n interpretiewe stelsel** by sommige van die bestaande wandelpaadjies in te voer.³² Tweedens word 'n interpre-

---

* Infra 5.9.5

** 'n Interpretiewe stelsel bestaan uit 'n roete met verskeie genommende verwysingspunte of "stasies" waar 'n persoon deur middel van 'n inligtingstuk wat saamedra word, sy kennis en insig aangaande seker natuurverskynsels in die betrokke omgewing kan verbreed. In Engels word dit soms 'n "nature trail" genoem.

tiewe stelsel ook vir die suidelike wildpad beplan. Hier sal ook die motoris dan die geleentheid kry om op 'n meer praktiese wyse van die natuurlike omgewing te leer. 'n Aantal stilhouplekke langs die betrokke pad sal dien as die "stasies" van die interpretiewe roete.

5.9.5 Parkuitbreiding

Aangesien dit ook die parkowerheid se beleid is om addisionele grondgebied vir die Park te bekom, is daar reeds vir 'n geruime tyd pogings aangewend om 'n stuk grond ten ooste van die Park tot die huidige parkgebied te voeg. Die betrokke grondgebied is reeds gedurende die vorige parkhoof, mnr L.J. van Zyl, se termyn geïdentifiseer as 'n gebied wat goed by die Park se bestaande veldbestuursopset sal inpas.³³ Die rede waarom die parkowerheid veral begerig was om die grondgebied te bekom, is vanweë die besondere natuurskoon en onge-reptheid van sekere dele daarin, asook die feit dat daar 'n kolonie van die bedreigde krans-aasvoël in die gebied broei.

Gedurende 1983 was die toevoeging van die verlangde grondgebied eg-ter in die weegskaal aangesien daar sprake was dat die gebied inge-sluit sou word by die addisionele grondgebied wat aan Qwaqwa toege-sê sou word volgens die sentrale regering se konsolidasieplan. Op 16 Mei 1984 is daar egter uitsluitel gegee oor die konsolidasie van Qwaqwa en is ook bekend gemaak dat die verlangde grond ten ooste van die Park wel by die Park gevoeg gaan word.³⁴ Die nuwe toevoeging sluit nie net 'n gebied van ongeveer 3 500 hektaar ten ooste van die Park in nie, maar ook 'n gebied van ongeveer 2 000 hektaar ten suide van die Park (raadpleeg fig. 5.6). In totaal gaan 'n gebied van on-geveer 5 500 hektaar dus by die bestaande grondgebied van die Park gevoeg word. Die onteiening van die grond sal waarskynlik teen Maart 1987 afgehandel wees, waarna die grond aan die Parkeraad oor-handig sal word.³⁵

Die nuwe gebied sal 'n groot bate vir die Park wees. Eerstens ver-groot dit die Park se oppervlakte aansienlik en sal die veldbestuur en sonering van die Park meer sinvol kan wees.* Dit sal veral vir die groter soogdiere meer vryheid van beweging verseker. Tweedens is daar heelwat meer gelyk oppervlaktes in die nuwe deel as wat tans binne die parkgrense is. Hierdie areas sal veral waardevol wees as

---

* Supra, 5.8.2.4.1

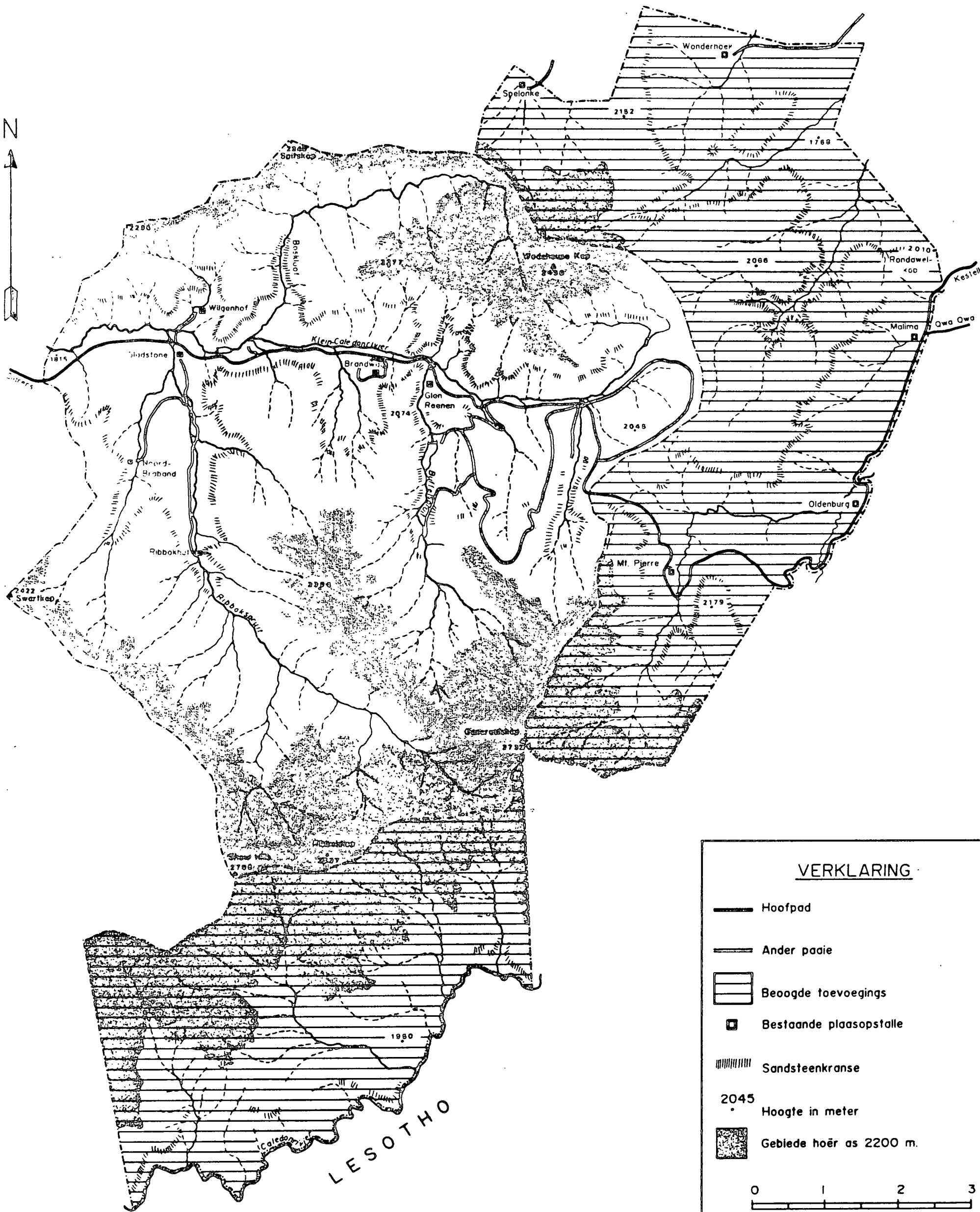

FIG. 5.6 BEOOGDE TOEVOEGINGS TOT DIE GOLDEN GATE HOOGLAND NASIONALE PARK

weigebiede vir die groter soogdiere. Verder sluit die gebied ook uitstaande botaniese verskynsels in. In die gebied ten ooste van die Park is 'n diep, beskutte kloof met 'n besondere stand van inheemse bome en bosse. Hierdie ongeskonde kloof, met 'n lengte van ongeveer twee kilometer, verdien spesiale vermelding. Te midde van die digte kloofwoud is opregte geelhoutbome en kershoutbome veral prominent. Sommige van genoemde bome is tot 20 meter hoog. Die bewaring van die plantegroei in hierdie kloof is dus veral van groot belang.

Die nuwe toevoegings tot die Park sal ook addisionele moontlikhede vir buiteligrekreasie skep, veral ten opsigte van voetslaan. Die parkowerheid is reeds besig om in hierdie rigting te beplan. Beide die nuwe gebiede ten ooste en ten suide van die Park sal moontlik ingesluit word in 'n verlenging en wysiging van die Ribbok-voetslaanpad.³⁶ Die gebied ten suide van die Park sal as 'n wildernisarea bestuur word, veral vanweë die feit dat hierdie gebied nie per voertuig bereikbaar sal wees nie. Die vier plaasopstalle wat met die nuwe toevoeging binne die parkgrense sal val, sal behou word en die moontlikheid sal ondersoek word om van hierdie plaasopstalle te omskep tot basisse vir omgewingsopvoedkundige kursusse vir Swartmense.³⁷

5.10 GEVOLGTREKKING

Die gevolgtrekking kan gemaak word dat die Golden Gate Hoogland Nasionale Park oor die algemeen oor 'n goedontwikkelde infrastruktuur beskik. Die Park se akkommodasiefasiliteite is van 'n goeie standaard en bied aan die besoeker die geleentheid tot 'n aangename verblyf in die Park.

Alhoewel daar sekere tekortkominge en knelpunte in die Park se infrastruktuur bestaan, belemmer dit nie die bestuur en funksionering van die Park in so 'n mate dat die Park nie in sy bewarings- of rekreatiewe oogmerke slaag nie. Met die loop van tyd kan heelwat van die knelpunte egter uit die weg geruim word en die Park se infrastruktuur sodoende verbeter word. Wat die voorsiening van rekreasiefasiliteite betref, wil dit voorkom of daar in die toekoms meer aandag hieraan geskenk sal word. Die huidige parkhoof het in hierdie verband reeds heelwat inisiatief aan die dag gelê sedert hy in Oktober 1983

diens aanvaar het in die Park. Dit blyk duidelik dat hy nie 'n konserwatiewe benadering tot buiteligrekreasie huldig nie.

Die beskikbaarheid van fondse is 'n faktor wat die toekomstige infrastruktuurontwikkeling van die Park in byna elke faset sal raak. 'n Verdere faktor wat toekomstige infrastruktuurontwikkeling grootliks kan beïnvloed, is 'n toename of verandering in die aanvraag na die Park en sy fasiliteite. Hierdie aspek sal veral deeglik gemoniteer moet word sodat die infrastruktuurontwikkeling kan tred hou met veranderende aanvraagpatrone. Vir hierdie doel is relevante inligting aangaande benuttingsfrekwensies, aanvraagpatrone, voorkeure en afkeure van besoekers, ensovoorts noodsaaklik. Die volgende hoofstuk word dan gewy aan die huidige stand van genoemde aspekte in die Park ten einde relevante inligting te bekom wat kan dien as riglyne vir toekomstige infrastruktuurontwikkeling asook vir die verbetering van die rekreasiefasiliteite in die Park.

5.11 VERWYSINGS

1. Van der Walt, P.T. en Van Zyl, L.J., Bestuursplan vir die Golden Gate Hoogland Nasionale Park, p.13.
2. Ibid.
3. Van Zyl, L.J., Onderhoud Insake die Bestuur van die Golden Gate Hoogland Nasionale Park, Golden Gate, 4 Mei 1983.
4. Golden Gate Hoogland Nasionale Park, Omgewingsopvoedkundige Kursusse (inligtingstuk).
5. Ibid.
6. Ibid.
7. Golden Gate Hoogland Nasionale Park, Inligtingstuk vir Personeel, p.1.
8. Van Zyl, Op.cit.
9. Van der Walt en Van Zyl, Op.cit., pp. 2 - 5.
10. Ibid., p.3.
11. Ibid., p.4.
12. Ibid., p.5.
13. Ibid., p.13.
14. Ibid., p.14.
15. Raad van Kuratore vir Nasionale Parke, Verblyfpermit - Golden Gate Hoogland Nasionale Park.
16. Golden Gate Hoogland Nasionale Park, Regulasies met Betrekking tot Besoekers (inligtingstuk).

17. Van der Walt en Van Zyl, op.cit., p.23.
18. Ibid.
19. Ibid., p.24.
20. Nasionale Toeristeburo, Ons Natuurwêreld: Suid-Afrika se Nasionale Parke, pp.4, 17 en 19.
21. United Nations, List of National Parks and Equivalent Reserves, pp. 305, 548 en 557.
22. Van Zyl, op.cit.
23. Ibid.
24. Lombaard, P.J., Onderhoud Insake die Openbare Pad deur die Golden Gate Hoogland Nasionale Park, Bloemfontein, 28 Julie 1983.
25. Oranje-Vrystaat Provinsiale Administrasie, Ordonnansie Op Paaie, 1968, p.5.
26. Lombaard, op.cit.
27. Opperman, W., Onderhoud Insake die Werkzaamhede van die Inligtingspersoneel van die Golden Gate Hoogland Nasionale Park, Golden Gate, 3 Mei 1983.
28. Van der Walt en Van Zyl, op.cit., p.21.
29. Van Zyl, op.cit.
30. Ibid.
31. Garstang, R., Onderhoud Insake Beplande Fasiliteite vir die Golden Gate Hoogland Nasionale Park, Golden Gate, 21 Mei 1984.
32. Ibid.
33. Van Zyl, op.cit.

34. Die Volksblad, 17-05-1984, "Qwaqwa Kry Grond in '87".
35. Ibid.
36. Garstang, op.cit.
37. Ibid.

*****

H O O F S T U K 6

6. DIE BENUTTING VAN DIE GOLDEN GATE HOOGLAND NASIONALE PARK

6.1 INSAMELING VAN DATA

'n Aansienlike hoeveelheid data is ingewin ten einde 'n deeglike evaluasie van die Golden Gate Hoogland Nasionale Park as buiteligrekreasie-oord te maak. Die verlangde data is op drie wyses bekom, naamlik deur die insameling van statistiese gegewens wat deur die Park se personeel bygehou word, die verspreiding van vraelyste onder die besoekers en deur persoonlike waarnemings.

6.1.1 Statistiese gegewens (Parkrekords)

Deur gebruik te maak van die Park se registers, opsommingsboeke, maandelikse en jaarlikse verslae asook ander amptelike stukke, is heelwat statistiese data ingewin. In sommige gevalle het die data nie slegs die studietydperk gedek nie, maar is data uit die voorafgaande jare ook in berekening gebring om sodoende sekere benuttingstendense te bepaal.

6.1.2 Vraelyste

Twee afsonderlike vraelyste is vir 'n tydperk van 12 maande (Julie 1983 tot Junie 1984) in die Park versprei. Die een vraelys is onder die algemene besoekers versprei, terwyl die tweede vraelys slegs onder die stappers van die Ribbok-voetslaanpad versprei is.* Voorlopige vraelyste is eers opgestel, waarna dit aan die kritiese beskouing van 'n kundige onderwerp is. Daarna is 'n voorlopige steekproef in die studiegebied onderneem. Nadat enkele onduidelikhede en misinterpretasies aan die lig gekom het, is die vraelyste finaal opgestel en kon met die verspreiding daarvan begin word. 'n Engelse én Afrikaanse weergawe van beide vraelyste is vir verspreiding gebruik.

Van die "Vraelys Insake Buiteligontspanning in die Golden Gate Hoogland Nasionale Park" (hierna die "algemene vraelys" genoem) is 'n totaal van 854 voltooides ingewin. Die meeste van hierdie vraelyste, naamlik 720, is versprei by wyse van persoonlike aflewering. Die

---

* Raadpleeg bylae B vir vraelyste.

vraelyste is sover moontlik op die dag voor die respondente se vertrek aan hulle oorhandig. Hierdie prosedure is gevolg om die geligheid en betroubaarheid van die resultate te verbeter - 'n besoeker behoort uiteraard 'n vollediger beeld van die Park en sy fasiliteite te hê teen die einde van sy verblyf as met die aanvang daarvan. Tydens die aflewering van die vraelyste is daar met elke respondent of groep respondente ooreengekom op 'n tyd wanneer die vraelys of vraelyste weer ingevorder sou word. Hierdie persoonlike invordering het 'n baie hoë responspersentasie verseker. Verder dien dit gemeld te word dat vraelyste slegs aan persone van 13 jaar en ouer uitgedeel is met die oog op die verkryging van meer betroubare data.

Benewens bogenoemde metode van verspreiding, is ook van die algemene vraelyste by die twee ontvangspunte in die Park (Brandwag en Glen Reenen) gelaat vir vrywillige voltooiing deur besoekers gedurende die tydperke wanneer daar nie van die eersgenoemde metode gebruik gemaak is nie. Op hierdie wyse is 134 voltooide vraelyste ingewin. Die totale aantal algemene vraelyste wat ingewin is, verteenwoordig 'n steekproef van ongeveer 3,2 %. Hierdie syfer is slegs 'n beraming, aangesien 'n syfer van die werklike getal besoekers aan die Park gedurende die verspreidingstydperk nie beskikbaar was nie.* Daar is 496 Afrikaanse en 358 Engelse vraelyste ingewin. Die vraelyste is oor al die seisoene versprei en 103 vraelyste is gedurende die lente (September tot November) ingewin, 273 gedurende die somer (Desember tot Februarie), 245 gedurende die herfs (Maart tot Mei) en 233 gedurende die winter (Junie tot Augustus). Van al die voltooide vraelyste was 79 (9,3 %) onbruikbaar, en die data van 775 vraelyste is dus verwerk.

Data ten opsigte van die respondente se verspreiding volgens tipe akkommodasie, asook die hoeveelheid beskikbare akkommodasie-eenhede (byvoorbeeld hutte, woonwastaanplekke) in die Park, word in tab. 6.1 weergegee.

Uit die tabel kan afgelei word in watter verhouding die respondente van elke akkommodasietipe in die steekproef verteenwoordig was. Dit blyk dat respondente van die kampeerterrein en die Brandwagkamers onderverteenvoerdig was, terwyl respondente van die gesinshutte en die rondawels oorverteenvoerdig was. Die rede vir hierdie toedrag van

---

* Gedurende die 1983/84-boekjaar het ongeveer 27 000 mense die Park besoek en die beraamde steekproefgrootte is hierop gebaseer.

sake is dat persone in die gesinshutte en rondawels meer dikwels tuis gevind is tydens die verspreiding van die vraelyste, terwyl die teenoorgestelde gegeld het ten opsigte van die kampeerdere en die inwoners van die Brandwagkamers. Aangesien dagbesoekers nie veronderstel was om die betrokke vraag te beantwoord nie, verteenwoordig die 2,7 % onvoltooide gevalle die dagbesoekers. Dit is egter duidelik dat sommige dagbesoekers wel die vraag beantwoord het (teenoor "kampeerterrein"), aangesien die persentasie dagbesoekers hoër as 2,7 % was (raadpleeg tab. 6.11).

TABEL 6.1   VERSPREIDING VAN RESPONDENTE VOLGENS TIPE AKKOMMODASIE EN BESKIKBARE AKKOMMODASIE-EENHEDE

Tipe Akkommodasie	Respondente		Beskikbare eenhede	
	Aantal	%	Aantal	%
Woonwa/kampeerterrein	241	31,1	45	34,0
Rondawels	117	15,1	13	10,0
Gesinshutte	276	35,6	34	26,0
Brandwagkamers	120	15,5	39	30,0
Onvoltooid	21	2,7	-	-
TOTAAL	775	100,0	131	100,0

Van die "Ribbok-voetslaanpad vraelys" (hierna die "Ribbokvraelys" genoem) is 'n totaal van 357 voltooide ingewin. Hierdie vraelyste is in die kombuis van die oornag hut gelaat met 'n versoek aan die stapers om dit te voltooi. Na voltooiing moes die vraelyste in 'n kassie "gepos" word. Die totale aantal Ribbokvraelyste wat ingewin is, verteenwoordig 'n steekproef van 18,5 %. Gedurende die verspreidings tydperk het 'n totaal van 1 930 persone die Ribbok-voetslaanpad gestap. Daar is 203 Afrikaanse en 154 Engelse vraelyste ingewin. Gedurende die lente is 111 vraelyste ingewin, gedurende die somer 93, gedurende die herfs 109 en gedurende die winter 44. Van al die voltooide vraelyste was 41 (11,5 %) onbruikbaar, en die data van 316 vraelyste is dus verwerk.

Dit kan aanvaar word dat sekere faktore die betroubaarheid van die data, soos verkry uit die vraelyste, negatief sou beïnvloed. Veral twee faktore kan in hierdie verband genoem word. Eerstens beskou mense dit as moeite om 'n vraelys te voltooi, veral diegene wat 'n plek juis besoek om te ontspan en weg te kom van enigiets wat met werk ge-

assosieer word. Dit kon daartoe gelei het dat slegs die nodigste vrae voltooi is en dié vrae wat 'n mate van dinkwerk en skryfwerk vereis, onbeantwoord gelaat is. Tweedens kon die duur van besoek ook die betroubaarheid beïnvloed het. 'n Persoon wat byvoorbeeld slegs twee dae in die Park vertoef het, sou nog nie 'n volledige beeld van die Park en al die fasiliteite gevorm het nie. Die Ribbokvraelys het in hierdie verband dié tekortkoming gehad dat dit in werklikheid slegs die eerste dag se roete geëvalueer het en die stapper ook gedwing het om sekere oordele te fel voordat die hele roete gestap is. Hierdie feit is egter in ag geneem tydens die konstruksie van die Ribbokvraelys en die vrae is sover moontlik dienooreenkomstig aangepas.

6.1.3 Persoonlike waarnemings

Tydens verskeie besoeke aan die Park gedurende die studietydperk is al die fasiliteite persoonlik deur die skrywer besoek en die meeste daarvan self benut, al die wandelpaadjies asook die Ribbokvoetslaanpad is gestap, die bewegings en optrede van besoekers is waargeneem en verskeie verkenningsstogte deur die Park is onderneem. Sodoende is 'n deeglike beeld gevorm van alle moontlike tekortkominge, knelpunte én potensialiteite ten opsigte van buitelugrekreasië en alles wat daarmee verband hou in die Park.

Vervolgens word al die ingesamelde data weergegee ten einde sekere benuttingspatrone, -tendense, -voorkeure, asook behoeftes en tekortkominge uit te lig. Sekere gevolgtrekkings word ook gemaak. Alle aanbevelings na aanleiding van bogenoemde word egter in hoofstuk 7 weergegee. Die data ten opsigte van die algemene benutting van die Park word vervolgens eerstens behandel en daarna die data ten opsigte van die benutting van die Ribbok-voetslaanpad.*

6.2 DEMOGRAFIESE GEGEWENS VAN RESPONDENTE

6.2.1 Taalvoorkeur, geslag en huwelikstatus

Geen spesifieke vraag is gestel om die respondente se huistaal te bepaal nie. Die taalvoorkeur van 'n respondent blyk egter uit die taal waarin die vraelys voltooi is, naamlik 452 (58,3 %) Afrikaanse vraelyste en 323 (41,7 %) Engelse vraelyste.

---

* Infra, 6.8.

Vierhonderd-en-agtien (53,9 %) van die respondente was manlik, terwyl 357 (46,1 %) van die respondente vroulik was.

Vyfhonderd vier-en-dertig (68,9 %) van die respondente het aangedui dat hulle getroud is, 237 (30,6 %) dat hulle ongetroud is, terwyl vier respondente (0,5 %) nie hulle huwelikstatus aangedui het nie.

6.2.2 Ouderdom

Die ouderdomme van die respondente was redelik goed verspreid, met die meeste respondente in die ouderdomsgroep 21 tot 25 jaar.

TABEL 6.2 OUDERDOMSVERSPREIDING VAN RESPONDENTE

OUDERDOMSGROEP	AANTAL	%
11 - 15	41	5,3
16 - 20	64	8,3
21 - 25	124	16,0
26 - 30	85	10,9
31 - 35	114	14,7
36 - 40	92	11,9
41 - 45	82	10,6
46 - 50	63	8,1
51 - 55	40	5,2
56 - 60	27	3,5
61 - 65	24	3,1
66 +	19	2,5
TOTAAL	775	100,0

Aangesien geen persone onder die ouderdom van 11 jaar vraelyste voltooi het nie, is die ouderdomsverspreiding dus nie verteenwoordigend van alle besoekers aan die Park nie. Daar kan aanvaar word dat 'n redelike persentasie van die besoekers wel onder die ouderdom van 11 jaar was, veral as daarop gelet word dat persone tussen die ouderdom van 25 en 36 (wanneer kinders onder 11 jaar normaalweg deel van 'n gesin uitmaak) 'n redelik hoë persentasie van die besoekers verteenwoordig het.

6.2.3 Omgewing woonagtig

Soos blyk uit tab. 6.3 was die oorgrote meerderheid van die respondente in stede woonagtig. Dit dui daarop dat die tipe buiteligre-

kreasie wat die Park bied in 'n groot mate by stedelinge in aanvraag is.

TABEL 6.3 OMGEWING WAARIN RESPONDENTE WOONAGTIG WAS

Omgewing	Aantal	%
Stad	491	63,4
Dorp	231	29,8
Plaas	33	4,2
Buiteland*	20	2,6
TOTAAL	775	100,0

Stedelinge verteenwoordig wel 'n baie hoë persentasie van Suid-Afrika se bevolking, maar die feit dat geen werklike stede binne 'n radius van bykans 300 kilometer van die Park geleë is nie, dui daarop dat die gevolgtrekking wel betroubaar is. Afgesien van werklike stedelinge was daar ook nog heelwat persone wat wel aangedui het dat hulle in 'n dorp woonagtig was, maar dié was groot dorpe met 'n stedelike karakter (byvoorbeeld Vereeniging of Vanderbijlpark). Indien sodanige respondente ook as stedelinge geklassifiseer sou word, sou dit die persentasie stedelinge nog verder verhoog.

6.2.4 Provinsie of land van herkoms

Om 'n vollediger beeld van die besoekers se herkoms te verkry, is benevens die vraelysdata ook van parkrekords gebruik gemaak.¹ Hierdie gegewens dek die tydperk van 1 April 1983 tot 31 Maart 1984 en is slegs ten opsigte van besoekers aan die Brandwagkompleks.

TABEL 6.4 PROVINSIE OF ANDER LAND WAAR RESPONDENTE WOONAGTIG WAS

Gebied	Vraelysdata		Parkrekords (Brandwag)	
	Aantal	%	Aantal	%
O.V.S.	217	28,0	5 020	28,0
Transvaal	438	56,5	7 610	42,4
Natal	51	6,6	1 726	9,6
Kaap en S.W.A.	48	6,2	2 568	14,3
Buurstate	1	0,1	] 999	5,7
Oorsee	20	2,6		
TOTAAL	775	100,0	17 923	100,0

* Buitelanders het nie die geleentheid gehad om aan te toon in watter tipe omgewing hulle woonagtig was nie.

Die oorgrote meerderheid besoekers was afkomstig uit die Transvaal. Die rede vir hierdie tendens is waarskynlik die digte bevolkingskonsentrasie in die Pretoria-Witwatersrand-Vereeniging-gebied, en die feit dat die Park binne die bereik van naweekbesoekers uit hierdie gebied geleë is. Heelwat besoekers was ook uit die Vrystaat afkomstig, wat toe te skryf is aan die Park se ligging, asook die gebrek aan soortgelyke rekreasie-oorde in dié provinsie. Die feit dat 'n relatief klein persentasie van die besoekers uit Natal afkomstig was, moet toegeskryf word aan die teenwoordigheid van verskeie soortgelyke oorde in die Drakensberge van Natal. Die klein persentasie besoekers uit die Kaapprovinsie en S.W.A./Namibië moet hoofsaaklik toegeskryf word aan die groot reisafstande betrokke.

Die maandelikse verspreiding van besoekers uit die verskillende provinsies, soos verkry uit die parkrekords, bring interessante tendense na vore. Die getal besoekers uit die O.V.S. was die hoogste gedurende Februarie en Maart, uit die Transvaal die hoogste gedurende April en Oktober, uit Natal die hoogste gedurende Januarie en Maart, uit die Kaapprovinsie en S.W.A./Namibië die hoogste gedurende Julie, terwyl die getal buitelandse besoekers die hoogste was gedurende Februarie. Aangesien hierdie verspreiding slegs vir 'n tydperk van een jaar was, kon dié tendense egter nie as basis vir sinvolle gevolgtrekkings aangewend word nie.

6.3 BUITELUGREKREASIEPATRONE VAN DIE RESPONDENTE

Vervolgens word die data weergegee wat verband hou met die algemene buitelogrekreasiëpatrone van besoekers aan die Park. Hierdie data spruit voort uit die vraelyste.

6.3.1 Frekwensie van deelname aan natuurgeoriënteerde rekreasie

Dit is aanvaar dat die meeste besoekers die Park besoek vir die beoefening van natuurgeoriënteerde rekreasie en daar is gepoog om vas te stel hoe gereeld die respondente aan hierdie tipe rekreasie deelneem.

Die oorgrote meerderheid (53,9 %) van die respondente het aangetoon dat hulle een, twee of drie keer per jaar natuurgeoriënteerde rekreasie beoefen. Dit is opmerklik dat 'n redelike persentasie (18,3 %)

minder as een keer per jaar hierdie tipe rekreasie beoefen. Oor die algemeen gesien, beoefen die respondente nie baie gereeld natuurgeoriënteerde rekreasie nie, aangesien 72,2 % aangedui het dat hulle minder as vier keer per jaar aan hierdie tipe rekreasie deelneem.

TABEL 6.5   RESPONDENTE SE DEELNAMEFREKWENSIE AAN NATUURGEORIËNTEERDE REKREASIE

Frekwensie (per jaar)	Aantal	%
1	142	18,3
1 - 3	418	53,9
4 - 8	135	17,4
9 - 12	33	4,3
> 12	47	6,1
TOTAAL	775	100,0

6.3.2   Duur van natuurgeoriënteerde rekreasie-ekskursies

In tab. 6.6 word die duur van die respondente se natuurgeoriënteerde rekreasie-ekskursies aangetoon.

TABEL 6.6   DUUR VAN RESPONDENTE SE NATUURGEORIËNTEERDE REKREASIE-EKSKURSIES

Duur	Aantal	%
Halfdag	70	9,0
Een dag	91	11,7
Naweek	420	54,2
Tot 2 weke	169	21,8
Langer as 2 weke	25	3,2
TOTAAL	775	100,0

Dit blyk duidelik dat die meeste van die respondente (54,2 %) van naweke (ook langnaweke) gebruik maak om natuurgeoriënteerde rekreasie te beoefen. 'n Redelike persentasie van die respondente (21,8 %) het aangedui dat hulle hierdie tipe rekreasie gewoonlik vir 'n tydperk van tot twee weke beoefen, terwyl 20,7 % van die respondente

normaalweg natuurgeoriënteerde rekreasie vir slegs 'n dag of 'n half-dag beoefen. Hierdie tendens hang uiteraard nou saam met die beskikbaarheid van rekreasiehulpbronne binne 'n dagreis van die respondente se woonplek, asook die kwaliteit van die hulpbronne, indien beskikbaar.

Indien die vorige twee stelle data saam in oënskou geneem word, kan die gevolgtrekking gemaak word dat die oorgrote meerderheid van die besoekers natuurgeoriënteerde rekreasie een, twee of drie keer per jaar beoefen, en dan wel oor naweke.

6.3.3 Afstand vanaf woonplek na Golden Gate

'n Duidelike tendens kom uit tab. 6.7 na vore. Verreweg die meeste respondente (48,1 %) woon tussen 301 en 400 kilometer vanaf die Park. Groot sentra wat tussen hierdie afstande van die Park geleë is, is onder andere Bloemfontein, Johannesburg en omliggende sentra, Pretoria, asook Pietermaritzburg en Durban.

TABEL 6.7 AFSTANDE VANAF RESPONDENTE SE WOONPLEK NA GOLDEN GATE

Afstand (km)	Aantal	%
0 - 100	37	4,8
101 - 200	13	1,7
201 - 300	111	14,3
301 - 400	373	48,1
401 - 500	140	18,1
501 - 600	18	2,3
601 - 700	9	1,2
701 - 800	10	1,3
801 - 900	2	0,3
901 - 1 000	13	1,7
1 001 - 2 000	26	3,4
> 2 000	23	3,0
TOTAAL	775	100,0

Die hoë persentasie gevalle binne die afstandklas 301 tot 400 kilometer dui duidelik op naweekbesoekers, alhoewel daar ook vakansiebesoekers binne hierdie klas behoort te wees.* Die persentasie ge-

* Infra, 6.3.4 vir verdere tendense in dié verband.

valle (18,1 %) binne die afstandklas 401 tot 500 kilometer behoort hoofsaaklik vakansiebesoekers te verteenwoordig, alhoewel daar ook naweekbesoekers in dié klas kan wees. Binne die afstandklas 201 tot 300 kilometer (14,3 %) sal ook hoofsaaklik naweekbesoekers val. Die 4,8 % gevalle in die afstandklas nul tot 100 kilometer dui hoofsaaklik op dag- en halfdagbesoekers.

6.3.4 Afstande bereid om te reis vir rekreasiebeoefening

Indien die gemiddelde afstande wat die respondente bereid was om te reis bestudeer word, blyk dit dat die toename in afstand teenoor die toename in die duur van 'n ekskursie 'n redelik egalige tendens toon.

TABEL 6.8 AFSTANDE WAT RESPONDENTE BEREID WAS OM TE REIS VIR REKREASIEBEOEFENING

Duur van ekskursie of vakansie	Gemiddelde afstand (eenrigting) in km
Halfdag	47,8
Een dag	106,2
Naweek	304,1
tot 2 weke	1 060,4
> 2 weke	1 728,8

'n Beraamde skaal (reisafstand teenoor duur van ekskursie) kan in dié verband neergelê word, naamlik dat die gemiddelde persoon bereid is om ongeveer 100 kilometer (eenrigting) vir die beoefening van buitelandse lugrekreasie te reis vir elke dag of gedeelte van 'n dag wat hy van sy tuiste weg is. Dit is opmerklik dat daar 'n redelik groot verskil tussen die reisafstand vir 'n vakansie van minder as twee weke en 'n vakansie van langer as twee weke is. Dit dui ook daarop dat die afstand wat 'n persoon bereid is om te reis vir 'n ekskursie of vakansie positief korreleer met die tydsduur van die ekskursie of vakansie.

Indien die gegewens van tab. 6.8 vergelyk word met soortgelyke data wat Bloemhoff in 1977 ingesamel het, blyk dit duidelik dat die rekreasiebeoefenaar tans bereid is om heelwat verder te reis.² Bloemhoff het bevind dat besoekers aan die Maselspoort vakansie-oord naby Bloemfontein bereid was om onderskeidelik 26, 56, 140 en 1 319 kilometer te reis vir 'n oggend- of middaguitstappie, 'n daguitstappie, 'n naweek, en 'n vakansie. Benewens die afstand ten opsigte van 'n va-

kansie, is die ander drie afstande in elke geval bykans die helfte minder as wat in hierdie ondersoek bevind is. Dit dui dus daarop dat rekreasiebeoefenaars bereid is om ál verder te reis ten einde buiteligrekreasie te beoefen. Die rede hiervoor moet veral toegeskryf word aan verhoogde inkomste, meer beskikbare tyd en groter mobiliteit (die T.I.M.-faktor).

6.3.5 Redes vir 'n besoek aan die Park

Twee afsonderlike vrae is aan die respondente gestel om te bepaal wat die belangrikste redes vir hul besoek aan die Park was. Daar is veral gepoog om die psigologiese en/of fisieke motiverings vir 'n besoek te bepaal na aanleiding van besprekings in hoofstuk 2.*

Soos blyk uit tab. 6.9 is die drie belangrikste redes (uit die spesifiek gekose redes) vir 'n besoek aan die Park die behoefte om naby die natuur te wees, die behoefte om te rus, en om buiteligaktiwiteite te beoefen.

TABEL 6.9 BELANGRIKSTE REDES VIR 'N BESOEK AAN DIE PARK**

Rede	Aantal	%	%
		Relatiewe frekwensie	Aangepaste frekwensie
Afgesonderdheid	272	35,1	11,7
Rus	526	67,9	22,6
Naby natuur	680	87,7	29,3
Buite-aktiwiteite	466	60,1	20,0
Wild	214	27,6	9,2
Akkommodasie	146	18,8	6,3
Onvoltooid	21	2,7	0,9
TOTAAL	-	-	100,0

Die feit dat die rede "om naby aan die natuur te wees" die grootste respons ontlok het, dui op 'n psigologiese behoefte by die respondente om in die natuur te verkeer, weg van die alledaagse gejaag en kunsmatige leefwyse. Die hoë respons by die rede "om te rus" dui

* Supra, 2.3.2.1 tot 2.3.2.3

** Vraag 17 van die algemene vraelys - raadpleeg bylae B.

primêr op 'n psigologiese behoefte (geestelike rus), alhoewel 'n fisiese behoefte (liggaamlike rus) ook 'n faktor kon wees. Die hoë respons by die rede "om buiteligaktiwiteite te beoefen" dui weer op 'n fisiese behoefte, naamlik om fisies aktief te wees, alhoewel dit ook op 'n psigologiese behoefte kan dui, naamlik dat die respondente die buiteligaktiwiteite beoefen om in die natuur te verkeer en om oop ruimte te ervaar. Die rede "die oord se afgesonderdheid" het 'n redelik hoë respons ontlok en dui ook op 'n psigologiese behoefte, naamlik om verwyder te wees van oorbevolkte woonplekke en daaglikse steurnisse. Die redes "om wild te besigtig" en "die akkommodasie en diens" is op versoek van die parkpersoneel ingevoeg om 'n aanduiding te kry van hoe belangrik genoemde oorwegings is. Die redelik lae respons by laasgenoemde twee redes dui daarop dat dit nie baie belangrike oorwegings was nie.

Uit tab. 6.10 kom dit duidelik na vore dat faktore verwant aan die rekreasie-area (die Park) asook psigologiese behoeftes vir 'n groot persentasie van die respondente as motivering gedien het om die Park te besoek.

TABEL 6.10 HOOFREDE VIR 'N BESOEK AAN DIE PARK*

Rede	Aantal	%
Natuurskoon en berge	170	21,9
Rus en ontspanning	115	14,8
Naby die natuur	98	12,6
Rustige atmosfeer	69	8,9
Wegkom van omgewing	67	8,6
Wou graag die Park sien	53	6,8
Buiteligaktiwiteite	46	5,9
Stap en bergklim	37	4,8
Afgesonderdheid	31	4,0
Naby tuiste geleë	19	2,5
Akkommodasiefasiliteite	17	2,2
Wild en dierelwe	14	1,8
Vars en skoon lug	12	1,5
Sentraal geleë	8	1,0
Ander redes	19	2,5
TOTAAL	775	100,0

* Vraag 12 van die algemene vraelys - raadpleeg bylae B.

Faktore verwant aan die Park self is byvoorbeeld die natuurskoon en berge, die rustige atmosfeer, die geleentheid om in die natuur te wees en die begeerte om die Park te sien. In sommige van laasgenoemde redes sal wel ook elemente van psigologiese behoeftes verskuil wees. Die tipiese psigologiese motiverings stem in 'n groot mate ooreen met dié wat reeds bespreek is na aanleiding van tab. 6.9.

Indien die redes in tab. 6.10 vergelyk word met dié in tab. 2.1 (redes waarom mense die Natalse Drakensberge besoek), kan 'n groot mate van ooreenstemming gevind word tussen die belangrikste redes in beide bogenoemde tabelle. Hierdie ooreenkoms kan toegeskryf word aan die feit dat die twee onderskeie areas 'n eenderssoortige tipe buitelingervaring aan besoekers bied.

6.3.6 Duur van verblyf in die Park

Tabel 6.11 toon duidelik dat die oorgrote meerderheid respondente (54,6 %) vir 'n tydperk van twee tot drie dae in die Park vertoef het. Dit dui duidelik op naweekbesoekers.

TABEL 6.11 DUUR VAN RESPONDENTE SE VERBLYF IN DIE PARK

Duur	Aantal	%
Oggend of middag	12	1,5
Een dag	87	11,2
2 tot 3 dae	423	54,6
4 tot 7 dae	210	27,2
> 7 dae	43	5,5
TOTAAL	775	100,0

Verder het 'n redelik groot persentasie respondente (27,2 %) vir 'n tydperk van vier tot sewe dae vertoef. Dit dui op vakansiebesoekers asook op besoekers oor sommige langnaweke. Daar was 'n klein persentasie (5,5 %) respondente wat vir langer as sewe dae vertoef het. Die baie klein persentasie oggend- of middagbesoekers (1,5 %) kan toegeskryf word aan die lae bevolkingsdigtheid binne die halfdagbesoeksone (gemiddeld 47,8 km van die Park). Dagbesoekers het 11,2% van die respondente verteenwoordig. Onder laasgenoemde het nie slegs werklike dagbesoekers ressorteer nie, maar ook persone wat, veral gedurende skoolvakansies, vir slegs 'n nag en gedeelte van 'n dag

in die Park vertoef het. Hierdie tipe besoeker gebruik die Park slegs as 'n oornagplek en route. Laasgenoemde inligting is gegrond op persoonlike waarneming deur skrywer.

Bogenoemde benuttingspatroon sal altyd in berekening gebring moet word tydens die ontwikkeling van die Park se infrastruktuur.

6.3.7 Vorige besoeke aan die Park

Alhoewel die gegewens in tab. 6.12 daarop dui dat dit vir bykans die helfte van die respondente (46,2 %) hul eerste besoek aan die Park was, is dit meer betekenisvol dat méér as die helfte van die respondente (53,8 %) die Park reeds voorheen besoek het, naamlik 24,4 % een of twee keer, 16,1 % drie tot vyf keer en 13,3 % reeds meer as vyf keer. Hieruit kan afgelei word dat mense wat die Park besoek hoë waarde en genot uit die Park put - in so 'n mate dat hulle herhaaldelik terugkeer vir 'n besoek.

TABEL 6.12 AANTAL VORIGE BESOEKE VAN RESPONDENTE AAN DIE PARK

Vorige besoeke	Aantal	%
Eerste besoek	358	46,2
Een of twee	189	24,4
Drie tot vyf	125	16,1
Meer as vyf	103	13,3
TOTAAL	775	100,0

6.3.8 Samestelling van besoekersgeselskappe

TABEL 6.13 SAMESTELLING VAN DIE RESPONDENTGESELSKAPPE

Samestelling	Aantal	%
Alleen	4	0,5
Een metgesel	144	18,6
Gesin	332	42,8
Vriende of familie	240	31,0
Georganiseerde groep	55	7,1
TOTAAL	775	100,0

Die gegewens in tab. 6.13 toon dat die meeste besoekersgeselskappe, naamlik 42,8 %, uit gesinne bestaan het. Hierbenewens was daar ook 'n redelik groot persentasie (31 %) wat die Park in die geselskap van vriende of familie besoek het. Uiteraard sou daar heelwat besoekers wees wat die Park saam met hulle gesin én vriende of familie besoek het. 'n Redelike persentasie van die besoekers (18,6 %) het slegs een metgesel gehad, terwyl 'n klein persentasie (0,5 % en 7,1 % onderskeidelik) alleen of saam met 'n georganiseerde groep was. Aangesien meer as een lid van 'n spesifieke geselskap 'n vraelys kon voltooi, is bogenoemde syfers moontlik nie 'n getroue weergawe van die werklike groepsamestelling nie - tog behoort dit 'n goeie aanduiding te gee.

Bogenoemde patroon impliseer dat die Park se infrastruktuur ook só ontwikkel moet word dat voldoende fasiliteite en dienste vir gesinne beskikbaar is.

Heelwat inligting aangaande die tipe besoekers aan die Park en sekerre patrone in hul buiteligrekreasiebeoefening is nou reeds uit die voorafgaande besprekings bekend. Vervolgens word aandag gegee aan die benuttingspatrone en -frekwensies ten opsigte van die Park as rekreasie-oord.

6.4 BENUTTINGSFREKWENSIES EN -PATRONE TEN OPSIGTE VAN DIE PARK

Die gegewens wat vervolgens weergegee word, is daarop gemik om 'n oorsig te gee van die werklike benutting van die Park, asook om enkele tendense in dié verband te bepaal. Deurdat benuttingspatrone van die hede en die verlede in oënskou geneem word, kan tendense bepaal word wat 'n aanduiding sal gee van moontlike toekomstige benuttingspatrone. Die besetting van die onderskeie akkommodasietipes asook dagbesoeke word vervolgens bespreek.

6.4.1 Akkommodasiebesetting

Geen statistiek ten opsigte van die werklike getal mense wat jaarliks van die Park se akkommodasiefasiliteite gebruik maak was beskikbaar nie. Syfers ten opsigte van die besetting van die akkommodasietipes word wel deur die Park se personeel op rekord gehou. Die syfers wat vervolgens weergegee word, toon die gemiddelde besetting ten opsigte van die onderskeie akkommodasietipes vir 'n aantal spesifieke jare

aan. Alle besettingsyfers (uitgesonderd dié ten opsigte van die kampeerterrein) is gegrond op bedbesetting en word uitgedruk as persentasie van die totale aantal beskikbare bednagte* vir een jaar.³ Die besettingsyfers ten opsigte van die kampeerterrein word uitgedruk as persentasie van die totale aantal beskikbare staanplekke vir een jaar. Die Park se boekjaar strek vanaf 1 April tot 31 Maart en alle syfers dek hierdie tydperk.

Tabel 6.14 toon in hoe 'n mate die gemiddelde besetting van al die onderskeie akkommodasietipes gefluktueer het en ook 'n gemiddelde styging getoon het oor die afgelope aantal jare.

TABEL 6.14 BESETTINGSYFERS VAN DIE ONDERSKEIE AKKOMMODASIE TIPES IN DIE GOLDEN GATE HOOGLAND NASIONALE PARK (1970/71 EN 1977/78 TOT 1983/84.

Akkommodasie= tipe	Persentasie besetting volgens boekjaar							
	1970/71	1977/78	1978/79	1979/80	1980/81	1981/82	1982/83	1983/84
Brandwag**	28,9	58,1	57,1	55,4	60,4	63,5	62,0	66,5
Rondawels	30,9	29,7	37,1	39,0	40,0	45,0	42,0	44,7
Kampeerterrein	8,0	19,1	13,0	29,0	31,0	25,0	26,0	28,5
Wilgenhof	16,4	21,0	19,5	20,7	32,2	53,0	52,0	61,0
Gemiddeld	21,1	32,0	31,7	36,0	40,9	46,6	45,5	50,2

Aangesien daar 'n direkte verband tussen die besettingsyfers en die werklike getal besoekers aan die Park bestaan, gee die besettingsyfers 'n redelik getroue aanduiding van hoe die getal besoekers jaarliks gewissel en ook toegeneem het. Ten einde die fluktuering van die besettingsyfers duidelik aan te toon, word dit in fig. 6.1 grafies voorgestel.

Wat die tydperk vanaf 1970/71 tot 1977/78 betref, het slegs die Brandwagkompleks 'n noemenswaardige styging in besetting getoon. Dit dui daarop dat die vraag na die meer luukse-akkommodasie gedurende hierdie tydperk aansienlik toegeneem het. Die tydperk 1977/78

* Die totale aantal bednagte word bereken deur die getal beskikbare beddens met die aantal dae in die betrokke jaar te vermenigvuldig.

** Gesinshutte en kamers gesamentlik.

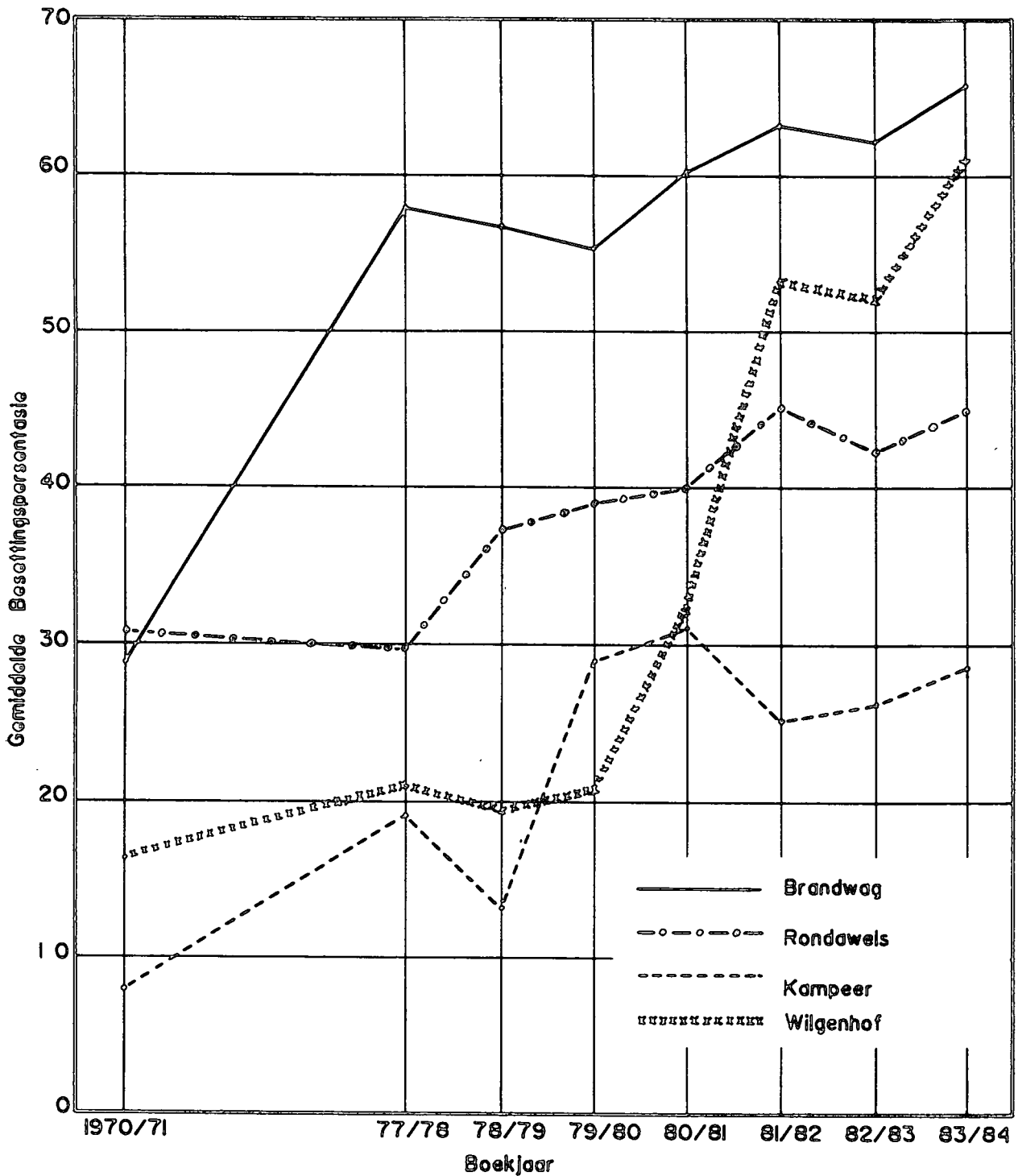

FIG. 6.I FLUKTUERING VAN BESETTINGSYFERS VIR DIE ONDERSKEIE AKKOMMODASJETIPES IN DIE GOLDEN GATE HOOGLAND NASIONALE PARK (1970/71 en 1977/78 tot 1983/84)

tot 1983/84 is gekenmerk deur aansienlike wisselings in besettingsyfers. Die besetting van veral die kampeerterrein het redelik gewissel, alhoewel daar tog 'n gemiddelde styging te bespeur is. Die besetting van die Brandwagkompleks en die Glen Reenen-rondawels het minder opvallende fluktuasies getoon en 'n gemiddelde styging is ook hier waar te neem. Die toename in die besetting van die Wilgenhof-jeugherberg gedurende die betrokke tydperk is opvallend. Hierdie tendens is 'n duidelike bewys van 'n toenemende vraag na omgewingsonderrig, veral onder skole.

In die geheel is dit opmerklik dat sekere jare gekenmerk is deur bykans 'n algehele styging óf daling in besettingsyfers teenoor die voorgaande jaar. Dit is duidelik toe te skryf aan die ekonomiese klimaat in die Republiek gedurende die spesifieke jare. Die 1980/81-tydperk is byvoorbeeld gekenmerk deur 'n algehele styging in besettingsyfers. Gedurende hierdie tydperk het Suid-Afrika 'n ekonomiese oplewing ondervind. Die 1982/83-tydperk is weer gekenmerk deur 'n feitlik algehele daling in besettingsyfers. Gedurende hierdie tydperk het Suid-Afrika 'n ekonomiese insinking beleef.

Die gevolgtrekking kan gemaak word dat die Park se akkommodasiefasiliteite gedurende die afgelope aantal jare toenemend benut is en in die toekoms steeds aan toenemende benutting onderhewig sal wees. Ten einde moontlike toekomstige benutting te voorspel, is dit nodig om projeksies ten opsigte van die benutting van die akkommodasiefasiliteite te maak. Vervolgens word aandag hieraan gewy.

6.4.2 Toekomsprojeksies ten opsigte van die benutting van die akkommodasiefasiliteite

In fig. 6.2 word die besettingsyfers volgens die gemiddelde tendense oor die afgelope 14 jaar geprojekteer ten einde moontlike besettingsyfers vir die toekoms te bepaal.* Uiteraard is dit moeilik om akkurate projeksies van dié aard te maak, aangesien heelwat faktore die benutting kan beïnvloed - veral oor die korter termyn - byvoorbeeld ekonomiese klimaat, brandstofpryse en die toestand van toevoeroetes. Die algemene tendens dui egter op 'n toename in benutting ten opsigte van al die akkommodasietipes, en dus ook van die Park in die algemeen. Vir die drie akkommodasietipes wat hoofsaaklik met buitелugrekreasie of toerisme verband hou, naamlik die Brandwagkom-

---

* Projeksies is volgens die paraboliese kurwe-metode gedoen.

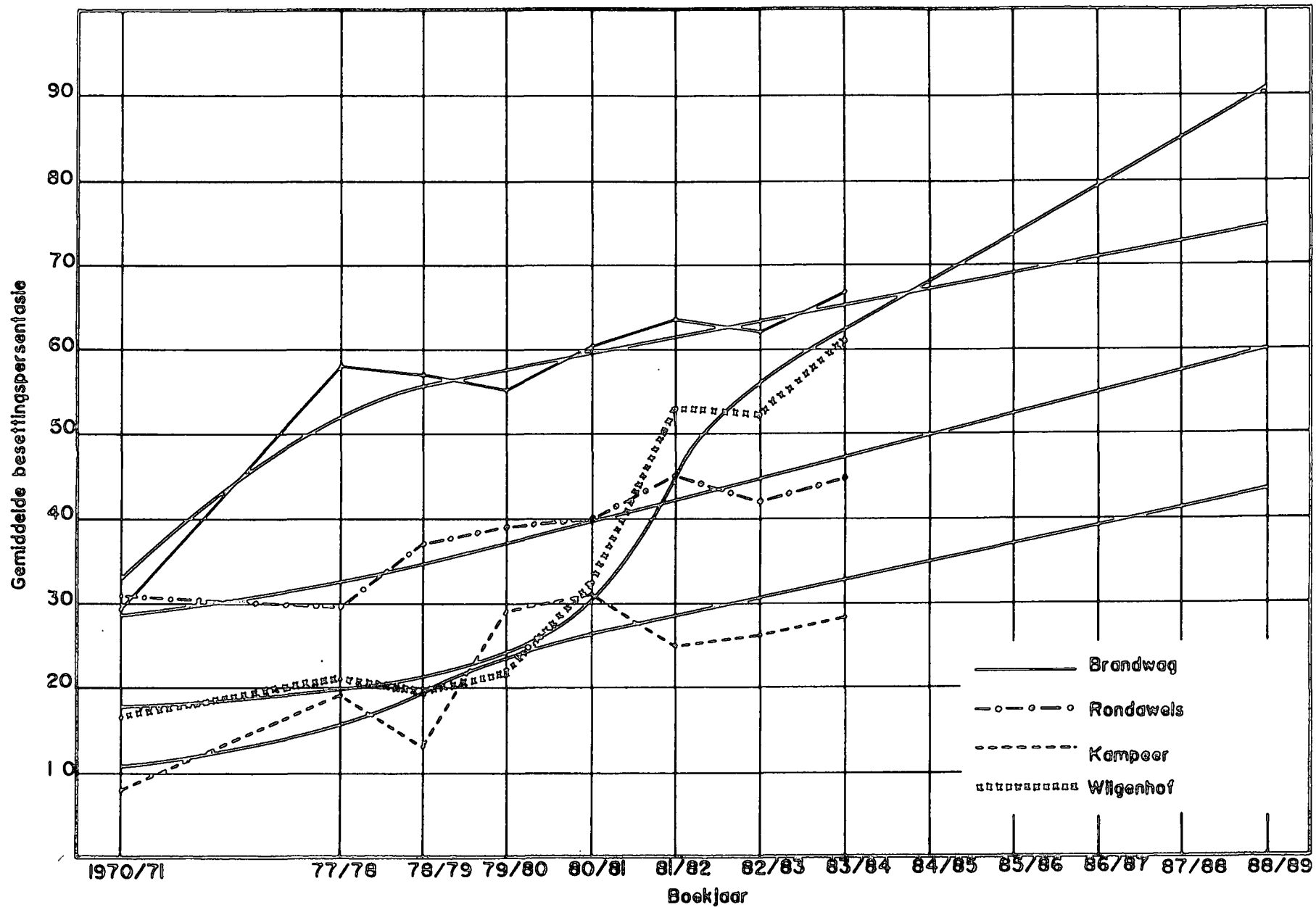

FIG. 6.2 TOEKOMSPROJEKSIES VAN BESETTINGSYFERS VIR DIE VERSKILLENDE AKKOMMODASJETIPES IN DIE GOLDEN GATE HOGLAND NASIONALE PARK

pleks, die Glen Reenen-rondawels en die kampeerterrein, blyk dit of daar 'n gemiddelde benuttingstoename van ongeveer 2,5 % per jaar sal wees. Hierdie drie akkommodasietipes toon 'n opmerklik parallelle toename in benutting.

Die Wilgenhof-jeugherberg toon 'n groter toename in benutting vir die toekoms as die ander akkommodasietipes, naamlik ongeveer 6 % per jaar. 'n Effense afplatting in benutting is te bespeur ná die geweldige styging in die tydperk 1980/81 tot 1981/82. Dit is dus moeilik om 'n gemiddelde projeksie te maak. Alhoewel die Wilgenhof-jeugherberg hoofsaaklik 'n andersoortige benutting as die ander akkommodasietipes verteenwoordig (opvoedkundig), kan die toenemende vraag daarna tog 'n invloed op die toekomstige rekreatiewe benutting van die Park uitoefen. Die omgewingsopvoedkundige kursusse dien in die eerste plek as 'n bekendstelling van die Park aan 'n toenemende getal mense. In die tweede plek dui die toenemende benutting op 'n groter bewuswording van die natuurlike omgewing en 'n gevolglike groter aanvraag na natuurlike rekreasiehulpbronne.

Die algemene tendens blyk te wees dat die Golden Gate Hoogland Nasionale Park in die toekoms aan toenemende benutting onderhewig sal wees. Daar sal dus vroegtydig aandag gegee moet word aan die nodige beplanning en bestuursmaatreëls om hierdie toenemende aanvraag op die beste wyse te kan hanteer.

6.4.3 Dagbesoeke

Benewens besoekers wat van die akkommodasiefasiliteite gebruik maak, ontvang die Park ook 'n aansienlike getal oggend-, middag- en dagbesoekers (hierná genoem dagbesoekers). Werklike syfers van dagbesoekers is ook nie beskikbaar nie, aangesien daar nie toegangshekke tot die Park is waar kontrole gehou kan word nie. Die aantal dagbesoekers word wel deur die parkpersoneel beraam op grond van die aantal dagpermitte wat by Glen Reenen uitgereik word.⁴ Hierdie gegewens ten opsigte van die tydperk 1977/78 tot 1983/84 is vervat in tab. 6.15. Soos reeds vroeër gemeld,^{*} bekom alle dagbesoekers egter nie die nodige permit nie en hierdie syfers is dus nie 'n baie getroue weergawe van die werklike getal dagbesoekers nie. Deur middel van die vraelys is gepoog om vas te stel watter persentasie van die dag-

---

* Supra, 5.8.2.4.4

besoekers nie die nodige permit uitneem nie (vraag 15). Slegs dagbesoekers moes die betrokke vraag beantwoord. Een-en-veertig persent van die dagbesoekers (39 gevalle uit 'n totaal van 93) het aangetoon dat hulle nie 'n dagpermit uitgeneem het nie, wat 'n baie hoë persentasie is. In hoofstuk 7 word spesifieke aanbevelings in hierdie verband gedoen.*

TABEL 6.15 DAGBESOEKERS AAN DIE GOLDEN GATE HOOGLAND NASIONALE PARK (1977/78 TOT 1983/84)

Beskrywing	Aantal volgens boekjaar						
	1977/78	1978/79	1979/80	1980/81	1981/82	1982/83	1983/84
Dagpermitte	1 224	1 474	1 934	1 919	2 073	2 250	2 528
Beraamde getal dagbesoekers**	4 284	5 159	6 769	6 716	7 255	7 875	8 848

'n Aansienlike toename in die jaarlikse getal dagbesoekers vanaf 1977/78 tot 1983/84 kan bespeur word, wat daarop dui dat hierdie vorm van benutting van die Park ook toeneem. Vervolgens word 'n toekomsprojeksie ook in hierdie verband gemaak.

6.4.4 Toekomsprojeksie ten opsigte van jaarlikse getal dagbesoekers

In fig. 6.3 kan die jaarlikse fluktuering asook die algemene toename in die getal dagbesoekers waargeneem word. Volgens die toenemende tendens dui die toekomsprojeksie daarop dat 'n gemiddelde toename van ongeveer 8 % per jaar in die getal dagbesoekers verwag kan word. In terme van werklike getalle bied fig. 6.3 egter nie 'n getroue weergawe nie, aangesien slegs die dagbesoekers wat permitte uitgeneem het in berekening gebring kon word. In werklikheid sal die getal dagbesoekers heelwat meer wees as die syfers wat aangedui word.*** Slegs indien daar toegangshekke tot die Park is, sal die werklike getal dagbesoekers bepaal kan word. Dit geld uiteraard ook vir getalle ten opsigte van alle ander besoekers aan die Park.

* Infra, 7.4.2

** Volgens parkpersoneel is die gemiddelde aantal persone per permit ongeveer 3,5.

*** Supra, 6.4.3

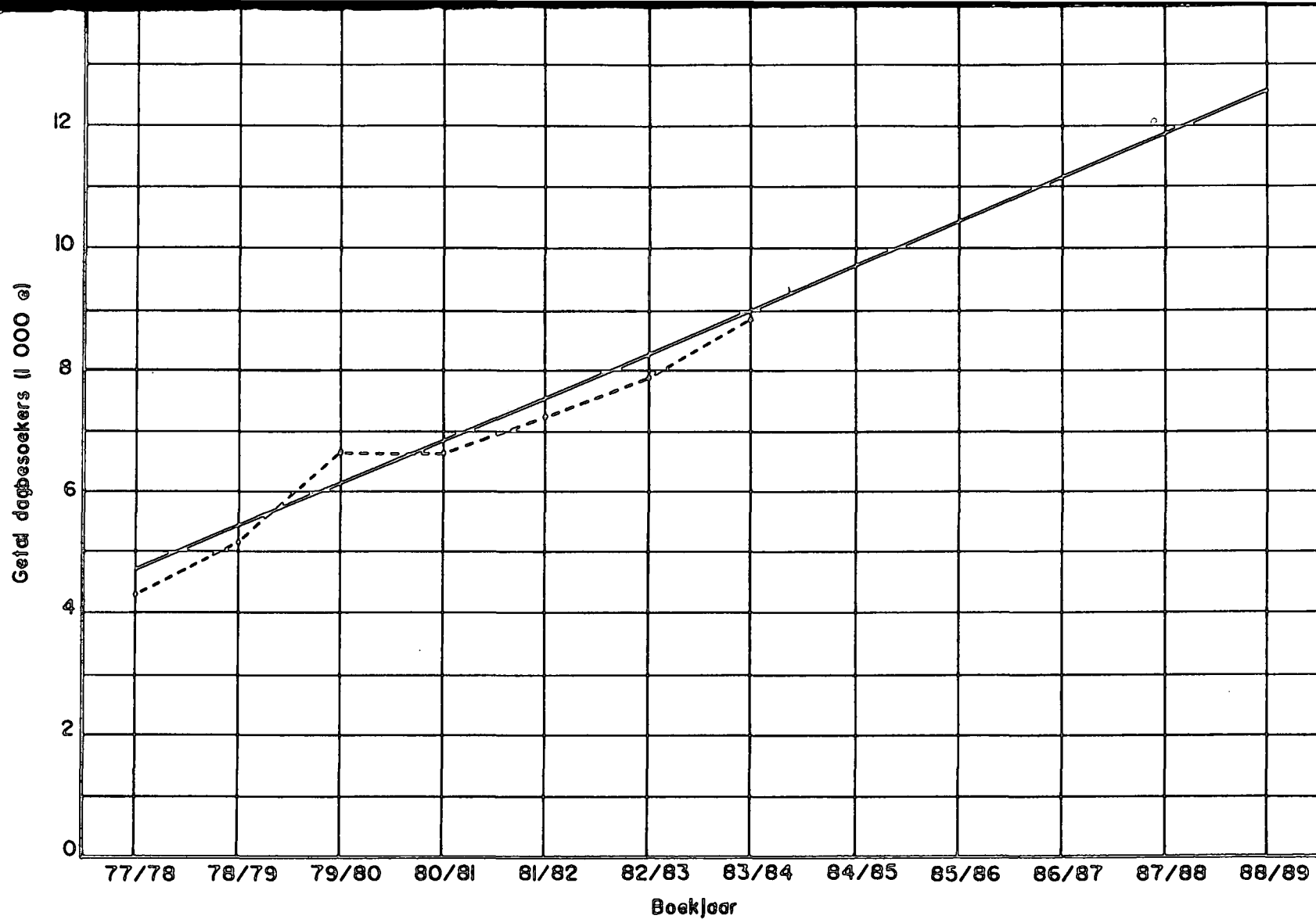

FIG. 6.3 TOEKOMSPROJEKSIE VAN MOONTLIKE JAARLIJKE GETAL DAGBE -
SOEKERS AAN DIE GOLDEN GATE HOOGLAND NASIONALE PARK

Wat dagbesoekers betref, sal daar dus ook vroegtydig aandag gegee moet word aan beplanning en bestuursmaatreëls ten einde die toenemende getalle in die toekoms te kan akkommodeer.

6.4.5 Verspreiding van besoekintensiteit

Vervolgens word aandag gegee aan die verspreiding van besoeke deur die jaar om sodoende die tendens vir elke akkommodasietipe of tipe besoeker te bepaal. Die besettingsyfers van die verskillende akkommodasietipes word gebruik.⁵ Die maandelikse besettingsyfers van die afgelope vyf jaar (1979/80 tot 1983/84-boekjaar) is in berekening gebring ten einde 'n gemiddelde maandelikse besettingsyfer vir elke akkommodasietipe te bepaal. Om die verspreiding van dagbesoekers te bepaal, is die aantal permitte wat maandeliks uitgereik is as basis vir gemiddeldes gebruik.

In fig. 6.4 word die maandelikse verspreiding ten opsigte van die benutting van die Brandwagkompleks en die Glen Reenen-rondawels aangetoon. Die spitsbesoektye kan duidelik waargeneem word op grond van die persentasie bedbesetting. Die Brandwagkompleks se spitsbesoektye is Desember-Januarie (81,5 % en 80,8 % onderskeidelik), April (83,7 %), Julie (78,8 %) en Oktober (68,9 %). Ander maande met 'n redelik hoë besettingsyfer is Februarie (53,8 %), Maart (59,5 %), Mei (55,2 %) en November (58,5 %). Die maande met die laagste besettingsyfers is Junie (39,8 %), Augustus (38,4 %) en September (44,1 %). Dit is interessant dat die besettingsyfer vir Julie so hoog is, ten spyte van die Park se koue winterklimaat. Dit dui waarskynlik op die gerieflike akkommodasie wat die Brandwagkompleks bied. Daar is 'n redelike groot verskil (ongeveer 40 %) tussen die besettingsyfers van die binneseisoentydperke en die buiteseisoentydperke, wat 'n onegale benuttingspatroon tot gevolg het.

Die besettingsverspreiding van die Glen Reenen-rondawels toon tot 'n groot mate dieselfde tendense as dié van die Brandwagkompleks, alhoewel al die syfers gemiddeld 15 tot 20 % laer is. Spitsbesoektye is Desember-Januarie (70 % en 58 % onderskeidelik) en April (66,4 %). Ander maande met 'n relatief hoë besettingsyfer is Maart (47,1 %), Julie (42 %) en Oktober (48,7 %). Die maande met 'n middelmatige besettingsyfer is Februarie (35,5 %), Mei (34,1 %), September (29,1 %) en November (35,9 %), terwyl Junie (20,8 %) en Augustus (20,8 %) die laagste besettingsyfers het. Daar is ook 'n verskil van sowat 40 %

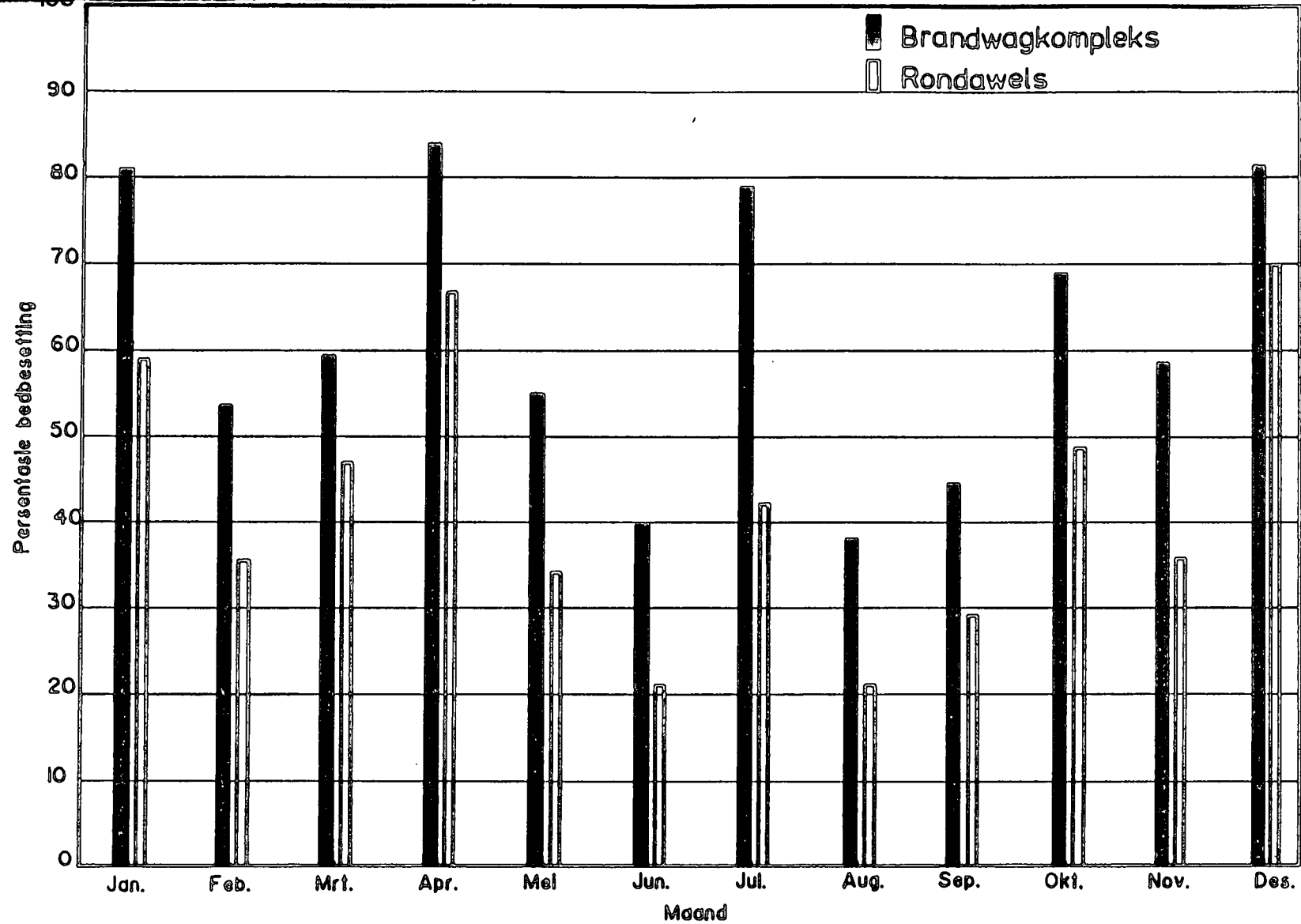

FIG. 6.4 GEMIDDELDE MAANDELIKSE BESETTING VAN DIE BRANDWAGKOMPLEKS EN DIE GLEN REENEN-RONDAWELS

tussen die besettingsyfers van die binneseisoentydperke en dié van die buiteseisoentydperke.

Figuur 6.5 gee 'n voorstelling van die besettingsverspreiding van die karavaanpark/kampeerterrein. Die maandelikse gemiddeldes is gegrond op die persentasie staanplekbesetting gedurende die tydperk 1979/80 tot 1983/84. Die spitsbesoektye is baie prominent, naamlik Desember-Januarie (69,5 % en 53,3 % onderskeidelik), April (50,5 %) en tot 'n mindere mate Oktober (27,4 %). Die maande met middelmatige besettingsyfers is Februarie (16,6 %) en Maart (19,3 %), terwyl die orige maande 'n redelik lae besetting toon, naamlik 11,9 % gedurende Mei, 7,9 % gedurende Junie, 8,3 % gedurende Julie, 4,7 % gedurende Augustus, 10,4 % gedurende September en 12,3 % gedurende November. Daar is dus 'n baie groot verskil (tot 60 %) tussen die besettingsyfers van die binneseisoentydperke en dié van die buiteseisoentydperke. Laasgenoemde kan nie alleen aan die invloed van skoolvakansies toegeskryf word nie, maar ook aan die wisselende klimaatstoestande in die Park.* Die relatief lae gemiddelde jaarlikse besetting van die kampeerterrein (27,9 %) kan waarskynlik toegeskryf word aan die feit dat die Park nie 'n wateroppervlakte het wat 'n groter verskeidenheid buitelogaktiwiteite aan kampeerders bied nie, asook aan die wisselende klimaat.

In fig. 6.6 word die gemiddelde maandelikse verspreiding van dagbesoekers aan die Park weergegee. Die maandelikse getal dagbesoekers (gegrond op die aantal dagpermitte wat uitgereik is en bereken volgens 'n gemiddeld van 3,5 persone per permit) van die afgelope vyf jaar (1979/80 tot 1983/84-boekjaar) is in berekening gebring om gemiddelde syfers te verkry. Dit blyk duidelik dat Desember-Januarie (1 186 en 1 039 onderskeidelik), April (1 009), en Oktober (965) die spitsbesoektye is. November (791) toon ook 'n redelik hoë besoeksyfer, terwyl Februarie (535), Maart (572) en September (484) middelmatige syfers toon. Gedurende Mei (311), Junie (248), Julie (364) en Augustus (269) ontvang die Park die minste dagbesoekers. 'n Redelik groot wisseling in maandelikse besoekersgetalle (tot ongeveer 900) is dus ook te bespeur ten opsigte van dagbesoekers. Hierdie verskille kan toegeskryf word aan die invloed van skoolvakansies asook aan die wisselende klimaat.

---

* Supra, 4.3

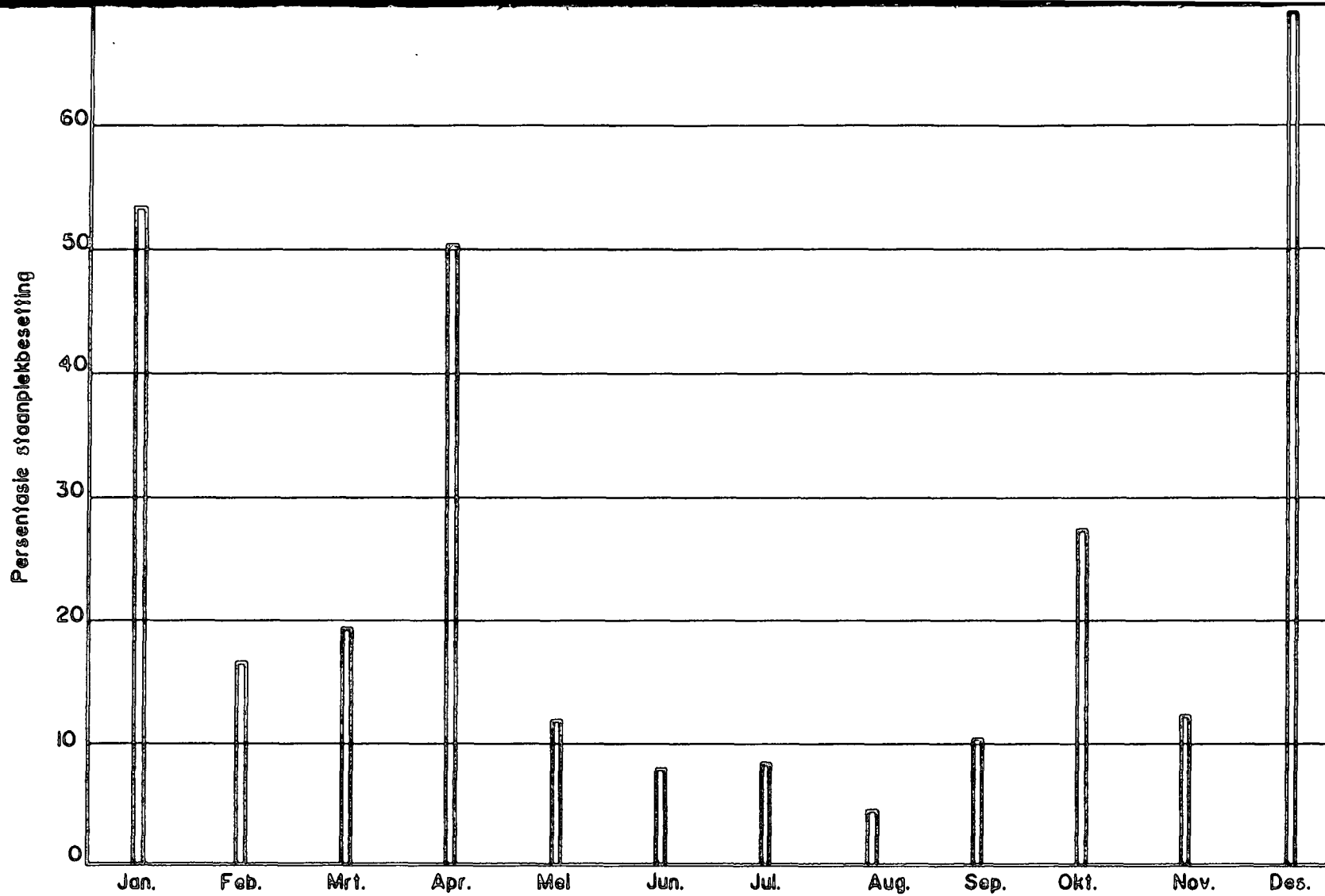

FIG. 6.5 GEMIDDELDE MAANDELIKSE BESETTING VAN DIE GLEN REENEN KARAVANPARK/KAMPEERTERREIN

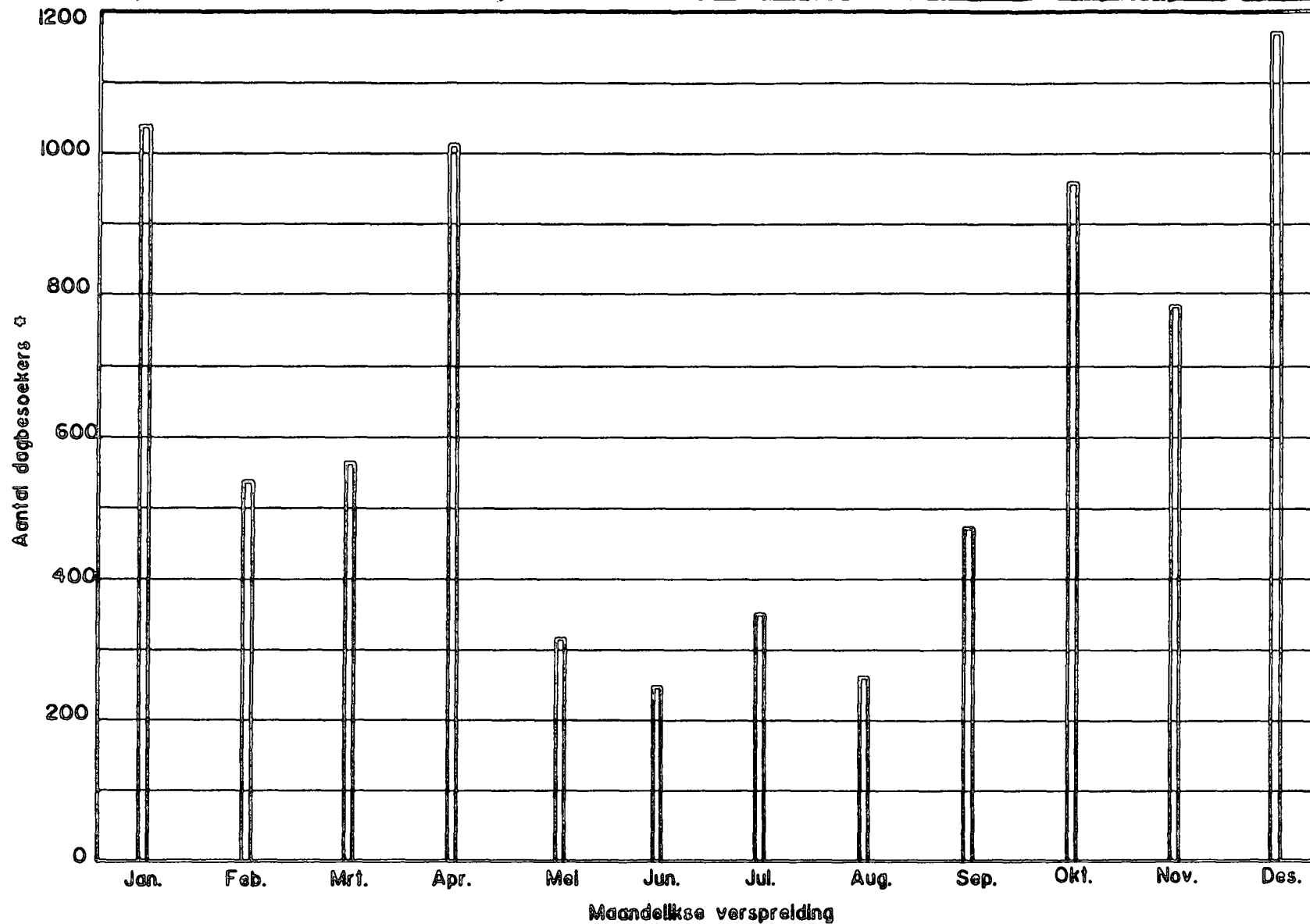

FIG. 6.6 GEMIDDELDE AANTAL DAGBESOEKERS PER MAAND AAN DIE GOLDEN GATE HOOGLAND NASIONALE PARK

* Bereken volgens die aantal dae per maande wat uitgereken is.

Uit die voorafgaande besprekings kan 'n duidelike beeld gevorm word van die benuttingspatrone en -frekwensies van die Park. In die geheel gesien is die benuttingsintensiteit van die Park redelik hoog, is daar 'n besliste toename in benutting en het die Park duidelike spitsbesoektye. Die gevolgtrekking kan gemaak word dat die beplanning en bestuur van die Golden Gate Hoogland Nasionale Park in die toekoms voortdurende aandag sal moet geniet indien daar in die rekreatiewe, opvoedkundige én bewaringsdoelwitte geslaag wil word.

Die voorafgaande besprekings het slegs gehandel oor die tyd-ruimtelike benutting van die Park ten opsigte van akkommodasiefasiliteite en dagbesoekers. Vervolgens word die rekreasie-aktiwiteite wat deur die besoekers beoefen word, ook in oënskou geneem.

6.5 DEELNAME AAN REKREASIE

Deur middel van die vraelysdata, asook enkele parkrekords, kon 'n beeld gevorm word van die deelname aan rekreasie in die Park. Vervolgens word die deelname aan al die verskillende rekreasie-aktiwiteite bespreek.

6.5.1 Sportdeelname

Die sportfasiliteite in die Park maak dit vir die besoeker moontlik om enkele sportsoorte as rekreasie-aktiwiteit te beoefen. Die deelnamepatrone ten opsigte van buitelusport en binnenshuise sport word vervolgens afsonderlik behandel.

6.5.1.1 Buitelusport

In tab. 6.16 kan waargeneem word hoeveel respondente die onderskeie buitelusportfasiliteite benut het.

TABEL 6.16 DEELNAME AAN BUITELUGSPORT IN DIE GOLDEN GATE HOOGLAND NASIONALE PARK

Sportsoort	Aantal	%	Aangepaste %
Gholf	48	6,2	20,4
Tennis	140	18,1	59,6
Rolbal	47	6,1	20,0
TOTAAL	-	-	100,0

Tennis toon die hoogste deelnamepersentasie, naamlik 18,1 %, terwyl 6,2 % van die respondente gholf gespeel het en 6,1 % rolbal. Tennis blyk dus die gewildste buiteluigsportaktiwiteit te wees, terwyl gholf en rolbal nie baie aftrek kry nie.

6.5.1.2 Binnenshuise sport

Tabel 6.17 toon aan hoeveel van die respondente die beskikbare binnenshuise sportfasiliteite benut het.

TABEL 6.17 DEELNAME AAN BINNENSHUISE SPORT IN DIE GOLDEN GATE HOOG-
LAND NASIONALE PARK

Sportsoort	Aantal	%	Aangepaste %
Tafeltennis	156	20,1	43,4
Snoeker	145	18,7	40,4
Veerpyle	58	7,5	16,2
TOTAAL	-	-	100,0

Tafeltennis (20,1 %) en snoeker (18,7 %) toon die hoogste deelnamepersentasie, terwyl veerpyle (7,5 %) 'n redelik lae benutting toon. Dit is opvallend dat die benutting van die binnenshuise sportfasiliteite hoër was as die benutting van die buiteluigsportfasiliteite. Die rede hiervoor is waarskynlik dat die besoekers hulle gedurende die dag eerder tot natuurgeoriënteerde rekreasie wend as tot sportdeelname en dan in die aande die binnenshuise fasiliteite benut. Die laer benutting van die buiteluigsportfasiliteite kan egter ook toegeskryf word aan die gebrek aan apparaat. Geen tennisrakette of gholfstokke kan byvoorbeeld in die Park bekom word nie.

Dit is opmerklik dat 'n groot persentasie van die respondente (53,7 %) geen van die beskikbare binnenshuise sportfasiliteite benut het nie. Dit dui daarop dat baie besoekers verkies om eerder aan meer passiewe vorme van binnenshuise rekreasie deel te neem.

6.5.2 Stap of wandel

'n Totaal van 94,5 % van die respondente het aangetoon dat hulle wel gestap of berg geklim* het, terwyl 81 % van die respondente die wan-

* Met "bergklim" word bedoel om teen 'n berg uit te stap of te klouter, en dit moet nie met rotsklim verwar word nie.

delpaadjies benut het. Die verskil tussen hierdie twee syfers dui daarop dat 13,5 % van die respondente wel stap as rekreasie-aktiwiteit beoefen het, maar nie die beskikbare wandelpaadjies benut het nie. Hierdie verskynsel is ook deur skrywer waargeneem. Veral die teerpad tussen Glen Reenen en die Brandwagkompleks word vir wandelinge gebruik. Dit was opmerklik dat heelwat ouer persone op hierdie stuk pad teëgekom is. Dit mag dus wees dat sommige besoekers die wandelpaadjies as bo hulle vermoë beskou en eerder makliker wandelinge onderneem, soos onder andere tussen Glen Reenen en die Brandwagkompleks.

Indien die deelnamepersentasie van stap of wandel met dié van die ander aktiwiteite vergelyk word, is dit duidelik dat hierdie vorm van buiteligrekreasie by verre die gewildste in die Park is.

In tab. 6.18 kan duidelik waargeneem word watter van die wandelroetes die meeste benut word.* Die roete tot bo-op die Brandwagrots is die gewildste (22 % van totale benutting), gevolg deur die Eggoravynroete (18,4 %), die Holkransroete (17 %) en die Paddastoelrotsroete (15,5 %). Die Boskloofroete toon die laagste benutting van die korter roetes (11 %), terwyl die Wodehouseroute ook 'n redelik lae benutting (8,9 %) toon, waarskynlik vanweë laasgenoemde se lengte en hoë moeilikheidsgraad.

TABEL 6.18   BENUTTING VAN DIE ONDERSKEIE WANDELROETES IN DIE GOLDEN GATE HOOGLAND NASIONALE PARK

Wandelroete	Aantal	%**	Aangepaste %
Paddastoelrots	341	44,0	15,5
Eggoravyn	405	52,3	18,4
Boskloof	241	31,1	11,0
Brandwagrots	483	62,3	22,0
Holkrans	372	48,0	17,0
Wodehouse (halfpad)	158	20,4	7,2
Wodehouse	197	25,4	8,9
TOTAAL	-	-	100,0

* Supra, 5.4.1.2 vir duur van wandelpaadjies.

** Persentasie van totale aantal respondente wat roete gestap het.

Waarneming het aan die lig gebring dat heelwat mense die Wodehouse-roete aandurf, maar dan ongeveer halfpad omdraai, waarskynlik as gevolg van die strawwe klim. Derhalwe is daar deur 'n vraag probeer vasstel hoeveel mense slegs halfpad teen Wodehousekop uitgeklim het. Uit die gegewens blyk dit dat 20,4 % van al die respondente hierdie halwe roete gestap het. Dié verskynsel is nie slegs 'n weerspieëling van die moeilikheidsgraad en steil gradiënt van die Wodehouseroute nie, maar dui moontlik ook op 'n behoefte aan langer roetes as die bestaande aantal kort roetes, maar wat nie so veeleisend soos die Wodehouseroute is nie.

6.5.3 Perde- en ponieritte

Uit die vraelysdata blyk dit dat 25,5 % van die respondente deelgeneem het aan perde- of ponieritte. Hierdie persentasie sal hoofsaaklik perderitte verteenwoordig, aangesien die ponieritte slegs vir kinders tot die ouderdom van ongeveer 13 jaar aangebied word en vraelys te hoofsaaklik deur persone van 13 jaar en ouer voltooi is. Die werklike getalle besoekers wat gedurende die afgelope aantal jare perde- of ponieritte onderneem het, kon wel ook uit parkrekords verkry word.⁶ Dit is opvallend dat die aantal perderitte wat jaarliks onderneem is sedert die 1977/78-boekjaar tot die 1983/84-boekjaar elke jaar 'n afname getoon het. Gedurende 1977/78 is daar byvoorbeeld 4 612 perderitte onderneem, teenoor 2 726 ritte gedurende 1983/84. Hierdie deurlopende afname moet toegeskryf word aan die feit dat ál minder mense hedendaags kán perdry, hoofsaaklik as gevolg van 'n afnemende verbintenis met die platteland, waar hierdie tipe ondervinding opgedoen kan word.

Geen ryvaardigheid word vir die ponieritte benodig nie aangesien perdehanteerders die ponies vir die volle duur van 'n rit lei. Die aantal ponieritte per jaar het redelik gefluktueer gedurende die tydperk 1977/78 tot 1983/84 en geen algemene tendens is te bespeur nie. Gedurende die 1977/78-boekjaar is byvoorbeeld 2 475 ponieritte onderneem, teenoor 2 627 ritte gedurende 1983/84.

6.5.4 Swem

Agt-en-twintig persent van die respondente het aangetoon dat hulle wel geswem het. 'n Verdere ontleding volgens die verskillende seisoene toon dat 52,1 % van alle swemaktiwiteite gedurende die somermaande plaasgevind het, 27,6 % gedurende die herfsmaande, 12 % gedurende

die lente en 8,3 % gedurende die winter. Swem as aktiwiteit is dus hoofsaaklik tot die somer- en herfsmaande beperk.

Verder het dit geblyk dat min inwoners van die Brandwagkompleks geswem het, terwyl die besoekers wat by Glen Reenen tuis was, heelwat meer geswem het. 'n Ontleding toon dat 42 % van al die kampeerders wel geswem het, 36 % van die rondawelinwoners, 16,6 % van die Brandwaggessinshutte se inwoners en 16,6 % van die Brandwaghoofgebou se inwoners. Dit blyk dat die swemgat se ligging (naby Glen Reenen) verantwoordelik is vir hierdie tendens.

6.5.5 Ritte op die wildbesigtigingspaaie

Volgens die vraelysdata blyk dit dat 50,5 % van die respondente ritte op die wildbesigtigingspaaie onderneem het. Hierdie ritte is dus die tweede gewildste buitelogaktiwiteit in die Park. Indien die ritte met die verskillende seisoene van die jaar in verband gebring word, blyk dit dat 'n groter persentasie van die winter- en lentebesoekers ritte op die wildbesigtigingspaaie onderneem het as die somer- en herfsbesoekers. Van al die winter- en lentebesoekers het 56 % en 60 % onderskeidelik ritte onderneem, terwyl van al die somer- en herfsbesoekers 46 % en 44 % onderskeidelik ritte onderneem het. Hierdie verskynsel kan moontlik toegeskryf word aan weerstoestande. Gedurende die somer en herfs reën dit die meeste en gevolglik is die wildpaaie dan by tye onbegaanbaar of in 'n baie swak toestand. Dit sal noodwendig lei tot 'n laer benutting. Verder veroorsaak die koue weer in die winter en vroeë lente moontlik ook dat besoekers die Park eerder per motor verken.

6.5.6 Piekniek

Dit blyk dat 22,8 % van die respondente piekniek gehou het. Alhoewel dit hoofsaaklik dagbesoekers sal insluit, blyk dit dat van die ander besoekers ook piekniek gehou het. Laasgenoemde afleiding word gemaak op grond van die feit dat slegs 12,7 % van die respondente dagbesoekers was.

6.5.7 Natuurstudie

Volgens die respons het 21,7 % van die respondente aan een of ander vorm van natuurstudie deelgeneem. Die begrip "natuurstudie" is egter wyd en kan enigiets van wildbesigtiging tot 'n intensiewe studie van byvoorbeeld insekte insluit. Nietemin blyk dit dat 'n noemens-

waardige persentasie van die besoekers wel gepoog het om meer kennis oor die een of ander aspek van die natuur in te win.

6.5.8 Aktiwiteite aangebied deur die inligtingsdiens

Die aktiwiteite wat vervolgens bespreek word, staan almal in verband met die inligtingsdiens wat in die Park aangebied word en sluit georganiseerde aktiwiteite wat ook as rekreasie beskou kan word in.

Volgens die vraelysdata blyk dit dat 59,7 % van die respondente die inligtingsentrums in die Park besoek het. Geen statistiek oor die werklike getal mense wat die inligtingsentrums besoek is egter beskikbaar nie. Vervolgens word die deelname aan georganiseerde aktiwiteite, aangebied deur die inligtingsdiens, in oënskou geneem.

6.5.8.1 Georganiseerde staptogte

Volgens statistiek wat deur die Park se personeel bygehou word, is 94 georganiseerde staptogte, waarby 1 554 mense betrek is, gedurende die 1983/84-boekjaar deur die inligtingspersoneel van die Park aangebied.⁷ Genoemde uitstappies het heelwat toegeneem die afgelope aantal jare, só ook die hoeveelheid mense wat daaraan deelgeneem het. In die 1980/81-boekjaar is byvoorbeeld 23 soortgelyke uitstappies onderneem waarby 144 mense betrek is. Dit blyk dus dat ál meer van hierdie uitstappies gereël word om in die toenemende vraag te voorsien. Aangesien die uitstappies slegs gedurende spitsbesoektye aangebied word, het al die besoekers egter nie die geleentheid om daaraan deel te neem nie.

6.5.8.2 Ander georganiseerde aktiwiteite

Filmvertonings, skyfievertonings en praatjies oor die natuur is van die ander georganiseerde inligtingsaktiwiteite wat deur die inligtingspersoneel aangebied word. Gedurende die 1983/84-boekjaar is 64 filmvertonings aangebied, waarby ongeveer 800 besoekers betrek is, terwyl 31 praatjies en skyfievertonings gelewer is aan ongeveer 350 persone.⁸ Laasgenoemde is nie slegs vir die algemene besoekers aangebied nie, maar ook by spesiale geleenthede aan besoekende groepe.

6.5.9 Ander aktiwiteite

Vervolgens word aandag gegee aan die aktiwiteite waarvoor daar in die meeste gevalle geen fasiliteite in die Park is nie, maar wat deur die

respondente hoofsaaklik onder "ander aktiwiteite beoefen" in die vraelys aangedui is.

Slegs 4,1 % van die respondente het aangedui dat hulle "ander" buitelugaktiwiteite beoefen het. Die meeste hiervan het fotografie beoefen (1,8 %), gevolg deur voëlbesigtiging (1 %), skilder (0,6 %), draf (0,4 %) en rotsklim (0,3 %).

Wat binnenshuise aktiwiteite betref, moet eerstens melding gemaak word van twee aktiwiteite wat nie vroeër onder sportaktiwiteite gemeld kon word nie, naamlik televisiekyk en lees. Volgens die respons het 51,6 % van die respondente televisie gekyk, terwyl 57,7 % gelees het. Genoemde twee aktiwiteite blyk dus gewilde vorme van binnenshuise rekreasie te wees.

Verder het 8,6 % van die respondente aangetoon dat hulle "ander" binnenshuise aktiwiteite beoefen het. Die meeste hiervan was bordspelletjies soos byvoorbeeld skaak, "Monopoly" en "Lego" (2,4 %) en kaartspel (1,9 %).

6.5.10 Samevatting ten opsigte van rekreasiedeelname

Uit die voorafgaande bevindinge en besprekinge kom die patrone van deelname aan rekreasie duidelik na vore. Om die gewildheid van die onderskeie aktiwiteite met mekaar in verband te bring, word die buitelugrekreasie-aktiwiteite eerstens in volgorde van gewildheid in tab. 6.19 aangetoon.

TABEL 6.19 DEELNAME AAN ALLE BUITELUGREKREASIE-AKTIWITEITE IN DIE GOLDEN GATE HOOGLAND NASIONALE PARK

Aktiwiteit	Aantal	%	Aangepaste %
Stap/wandel	737	94,5	34,0
Wildpadritte	391	50,5	18,2
Swem	217	28,8	10,1
Perdry	198	25,5	9,2
Piekniek	177	22,8	8,2
Natuurstudie	168	21,7	7,9
Tennis	140	18,1	6,5
Golf	48	6,2	2,2
Rolbal	47	6,1	2,2
Ander	33	4,3	1,5
TOTAAL	-	-	100,0

Dit is opmerklik dat al die natuurgeoriënteerde rekreasie-aktiwiteite bo-aan die gewildheidslys is, terwyl die sportaktiwiteite die onderste plekke in die lys inneem. Dit bewys dat mense die Park primêr vir natuurgeoriënteerde rekreasie besoek en dat die sportaktiwiteite slegs vir afwisseling beoefen word.

In tab. 6.20 word die deelname aan binnenshuise rekreasie-aktiwiteite in volgorde van gewildheid weergegee.

TABEL 6.20 DEELNAME AAN ALLE BINNENSHUISE REKREASIE-AKTIWITEITE IN DIE GOLDEN GATE HOOGLAND NASIONALE PARK

Aktiwiteit	Aantal	%	Aangepaste %
Lees	447	57,7	32,3
TV-kyk	400	51,6	28,9
Tafeltennis	156	20,1	11,3
Snoeker	145	18,7	10,5
Veerpyle	58	7,5	4,2
Ander	67	8,6	4,8
Geen	112	14,5	8,0
TOTAAL	-	-	100,0

Dit is duidelik dat lees en televisiekyk verreweg die gewildste binnenshuise aktiwiteite is. Beide is passief van aard en dui daarop dat die besoekers verkies om gedurende die aande of sommige tye van die dag passiewe binnenshuise rekreasie te beoefen. Dit is ook opmerklik dat 'n beduidende persentasie van die respondente (14,5 %) geen van die binnenshuise rekreasie-aktiwiteite beoefen het nie. Waarmee hierdie besoekers hulleself egter in die aande besighou, is nie duidelik nie.

6.6 BEHOEFTES, TEKORTKOMINGE EN KOMMENTAAR VAN RESPONDENTE

Vervolgens word aandag gegee aan die behoeftes van die besoekers en tekortkominge in die Park ten opsigte van rekreasie- en ander verwante fasiliteite, soos blyk uit die vraelyste. Algemene kommentaar en aanbevelings deur respondente word ook ontleed.

6.6.1 Buite-urekreasiefasiliteite

Vervolgens word eerstens aandag geskenk aan die tekortkominge en be-

hoeftes wat na vore gekom het ten opsigte van die buitелugrekreasiel-fasiliteite in die Park.

6.6.1.1 Tekortkominge van bestaande fasiliteite

Wat bestaande buitелugfasiliteite betref, het 31,5 % van die respondente aangetoon at daar wel tekortkominge was, terwyl 19,5 % onseker was en 46,7 % aangetoon het dat daar geen tekortkominge was nie. Min van die respondente het egter toepaslike tekortkominge gemeld. In tab. 6.21 word dié inligting weergegee.

TABEL 6.21 TEKORTKOMINGE VAN BESTAANDE FASILITEITE VIR BUITELUGREKREASIE

Tekortkoming	Aantal	%	Aangepaste %
Swemgat nie na wense	26	3,5	48,1
Wil nie betaal vir sportfasiliteite	8	1,0	14,8
Tennisbane in swak toestand	6	0,8	11,1
Gholfbaan in swak toestand	5	0,6	9,3
Wildpad in swak toestand	5	0,6	9,3
Geen gholfstokke te huur	4	0,5	7,4
TOTAAL	-	-	100,0

Uit die tabel blyk dit dat die meeste klagtes oor die toestand van die swemgat gehandel het (3,5 % van die respondente). Die respondente het hoofsaaklik gekla dat die swemgat onhigiënies, onveilig vir kinders, of te vlak was. Verder was van die respondente (1 %) ook ontevrede oor die fooie wat betaal moes word vir die benutting van die sportfasiliteite. Alhoewel hierdie fooie nie hoog is nie,* was die respondente van mening dat die fasiliteite gratis beskikbaar moes wees. Ander klagtes het gehandel oor die toestand van die tennisbane (0,8 %), die gholfbaan (0,6 %) en die wildbesigtigingspaaie (0,6 %), asook oor die feit dat geen gholfstokke verhuur word nie (0,5 %). Oor die geheel gesien, blyk dit dus dat daar geen groot ontevredeheid ten opsigte van bogenoemde buitелugfasiliteite was nie.

* Supra, 5.4.1.5.1 en 5.4.1.5.2 vir die betrokke bedrae.

6.6.1.2 Addisionele fasiliteite verlang

Soos blyk uit tab. 6.22, was die grootste behoefte dié aan 'n swembad, aangesien 72,6 % van die respondente een verlang het, en dit 33,8 % van die totale behoefte uitgemaak het.

TABEL 6.22 ADDISIONELE BUITELUGREKREASIEFASILITEITE VERLANG

Fasiliteit	Aantal	%	Aangepaste %
Swembad	563	72,6	33,8
Set-setbaan	329	42,5	19,7
Trapfietse	253	32,6	15,2
Hengelgeriewe	176	22,7	10,6
Trampoliens	169	21,8	10,1
Ringtennisbaan	86	11,1	5,2
Ander	23	3,0	1,4
Geen	66	8,5	4,0
TOTAAL	-	-	100,0

Naas 'n swembad, blyk dit dat 42,5 % van die respondente ook 'n set-setbaan verlang het, en 32,6 % trapfietse om te huur. Verder het 22,7 % van die respondente aangedui dat hulle hengelgeriewe verlang het, 21,8 % trampoliens en 11,1 % 'n ringtennisbaan. Slegs 3 % van die respondente het "ander" fasiliteite gemeld, waarvan vlugbal die meeste voorgekom het, terwyl 8,5 % van die respondente geen addisionele fasiliteite verlang het nie. Oor die geheel gesien, blyk dit dus of daar 'n redelike aanvraag na meer buitелugrekreasiеfasiliteite bestaan.

6.6.2 Binnenshuise rekreasiefasiliteite

Vervolgens word aandag geskenk aan behoeftes en tekortkominge ten opsigte van die binnenshuise rekreasiefasiliteite van die Park.

6.6.2.1 Tekortkominge van bestaande fasiliteite

Wat binnenshuise rekreasiefasiliteite betref, het slegs 11,7 % van die respondente aangedui dat die bestaande fasiliteite wel tekortkominge gehad het, terwyl 26,2 % onseker was en 55,6 % van geen tekortkominge bewus was nie. Slegs enkele van die respondente het toepaslike tekortkominge gemeld. In tab. 6.23 word hierdie gegewens weergegee.

TABEL 6.23 TEKORTKOMINGE VAN BESTAANDE BINNENSHUISE REKREASIEFASILITEITE

Tekortkoming	Aantal	%	Aangepaste %
Tafeltennisblad nie beskikbaar	10	1,3	31,3
Geen veerpylborde	9	1,2	28,1
Geen of swak T V -ontvangs	7	0,9	21,9
Biblioteekboekverskeidenheid te klein	6	0,7	18,7
TOTAAL	-	-	100,0

Die klagte dat die tafeltennisblad nie beskikbaar was nie (1,3 %) spruit voort uit die feit dat die betrokke blad, wat normaalweg in die onderste sonkamer van die Brandwaghoofgebou staan, elders gestoor word wanneer die lokaal vir ander doeleindes aangewend word. Die klagte oor die veerpylborde (1,2 %) het ontstaan weens die feit dat die betrokke borde reeds vir 'n geruime tyd nie meer beskikbaar was nie. Die borde is blykbaar verwyder as gevolg van hulle swak toestand. Verdere klagtes het gehandel oor die swak televisie-ontvangs by tye (0,9 %) en die klein verskeidenheid boeke in die biblioteek by Brandwag (0,7 %).

6.6.2.2 Addisionele fasiliteite verlang

Soos blyk uit tab. 6.24, het die meeste respondente 'n sauna en 'n muurbalbaan verlang. Nie een van die voorgestelde fasiliteite het egter 'n oorweldigende respons ontlok nie.

TABEL 6.24 ADDISIONELE BINNENSHUISE REKREASIEFASILITEITE VERLANG

Fasiliteit	Aantal	%	Aangepaste %
Sauna	307	39,6	26,5
Muurbalbaan	288	37,2	24,9
Pluimbalbaan	176	22,7	15,2
T V -speletjies	145	18,7	12,5
Ander	42	5,4	3,6
Geen	199	25,7	17,3
TOTAAL	-	-	100,0

Dit is opmerklik dat 'n beduidende persentasie van die respondente

(25,7 %) geen addisionele binnenshuise fasiliteite verlang het nie. Die "ander" fasiliteite wat in aanvraag was (5,4 %), was hoofsaaklik georganiseerde aktiwiteite soos filmvertonings en praatjies oor die natuur, asook sosiale aktiwiteite soos dans.

6.6.3 Kampeer- en piekniekfasiliteite

Vervolgens 'n bespreking ten opsigte van die tekortkominge en behoeftes met betrekking tot die kampeer- en piekniekfasiliteite. Eerstens word aandag gegee aan ondervoorsiene fasiliteite, en tweedens aan spesifieke tekortkominge van die fasiliteite.

6.6.3.1 Ondervoorsiene fasiliteite

Ten einde 'n betroubare aanduiding van die tekort aan sekere kampeer- en piekniekfasiliteite te verkry, is die respons by hierdie vraag in verband gebring met die tipe akkommodasie wat die respondente gebruik het. Slegs respondente wat aangedui het dat hulle in die kampeerterrein tuis was (dagbesoekers ingesluit) se respons is gebruik in tab. 6.25.

TABEL 6.25 ONDERVOORSIENE KAMPEER- EN PIEKNIKFASILITEITE VOLGENS KAMPEERDERS EN DAGBESOEKERS

Fasiliteit	Aantal	%	Aangepaste %
Permanente braaiplekke	74	9,5	19,5
Staanroosters	44	5,7	11,8
Vullisdromme	26	3,4	7,0
Ablusiegeriewe	113	14,6	30,4
Opwasgeriewe	31	4,0	8,3
Sementblaaie	26	3,4	7,0
Piekniekterreine	9	1,1	2,4
Ander	49	6,3	13,2
TOTAAL	-	-	100,0

Dit blyk dat die vraag na meer ablusiegeriewe die grootste was (30,4 %), terwyl daar ook 'n redelike vraag na meer permanentgeboude braaiplekke was (19,5 %). Wat die ander geriewe betref, wil dit voorkom of daar geen werklike tekort bestaan nie. 'n Verdere 13,2 % van die klagtes het oor "ander" geriewe gehandel, waarvan die meeste oor die min baddens in die ablusieblokke was. Indien in ag ge-

neem word dat die hele kampeerterrein slegs twee baddens en drie storte vir dames bied en een bad en vier storte vir mans, blyk dit dat hierdie klagte wel grondig is.

6.6.3.2 Spesifieke tekortkominge van fasiliteite

In totaal het 14,5 % van die respondente aangedui dat daar wel spesifieke tekortkominge ten opsigte van die kampeer- of piekniekfasiliteite was, terwyl 32,1 % onseker was en 41,2 % geen tekortkominge er-vaar het nie. Daar was ook 12,3 % van die respondente wat nie die vraag beantwoord het nie. Die tekortkominge wat gemeld is word in tab. 6.26 weergegee. Volgens hierdie tabel blyk dit dat daar ook klagtes oor spesifieke tekortkominge ten opsigte van die ablusiegeriewe was (48,9 % van die klagtes). Klagtes het veral gehandel oor die vuil toestand van die ablusieblokke, die warm water wat soms op-raak, en die algemene lae standaard van die ablusiegeriewe. 'n Ander noemenswaardige tekortkoming was 'n gebrek aan kragpunte in die kara-vaanpark (22,7 % van die klagtes).

TABEL 6.26   TEKORTKOMINGE VAN DIE KAMPEER- EN PIEKNIKFASILITEITE
TE GLEN REENEN

Tekortkoming	Aantal	%	Aangepaste %
Geen kragpunte voorsien	20	2,6	22,7
Ablusieblokke nie skoon	17	2,2	19,3
Warm water raak opgebruik	16	2,1	18,2
Ablusiegeriewe onvoldoende	10	1,3	11,4
Geen onderdakskuiling in reënweer	7	0,9	7,9
Ander	18	2,3	20,5
TOTAAL	-	-	100,0

In die geheel gesien, wil dit voorkom of daar nie baie tekortkominge ten opsigte van die kampeer- of piekniekfasiliteite bestaan nie. Dit blyk egter dat die ablusiegeriewe nie na wense is nie.

6.6.4 Georganiseerde aktiwiteite

Daar bestaan skynbaar 'n behoefte aan meer georganiseerde aktiwiteite as dié wat reeds deur die inligtingspersoneel aangebied word. Uit tab. 6.27 blyk dit dat daar veral 'n vraag na twee tipes georganiseerde aktiwiteite is, naamlik uitstappies om die natuurlewe te bestu-

deer, en vertonings van gewilde rolprente.

TABEL 6.27 BEHOEFTE AAN ENKELE GEORGANISEERDE AKTIWITEITE

Aktiwiteit	Aantal	%	Aangepaste %
Natuuruitstappies	473	61,0	43,6
Georganiseerde sport	138	17,8	12,7
Rolprentvertonings	336	43,4	31,0
Ander	34	4,4	3,2
Geen verlang	103	13,3	9,5
TOTAAL	-	-	100,0

Die feit dat 61 % van die respondente deur middel van georganiseerde uitstappies meer van die natuur te wete wou kom, dui op 'n behoefte by besoekers om op 'n meer praktiese en tasbare wyse hul kennis oor die natuur te verbreed. Die feit dat 'n groot persentasie van die respondente (43,4 %) gewilde rolprentvertonings verlang het, dui daarop dat besoekers 'n wyer verskeidenheid aandaktiwiteite verlang, en nie slegs natuurgeoriënteerde filmvertonings nie.

Die persentasie respondente wat georganiseerde sport verlang het, (17,8 %) was nie baie groot nie, wat ooreenstem met die vroeëre bevinding dat sportaktiwiteite van sekondêre belang is vir die besoe-
ker.* Verder het 13,3 % van die respondente geen georganiseerde ak-
tiwiteite verlang nie.

6.6.5 Inligtingsfasiliteite

Uit die vraelysdata blyk dit dat die respondente oor die algemeen re-
delik tevrede was met die inligting wat by die inligtingsentrums
voorsien word. Slegs 17,5 % van die respondente was van mening dat
daar nie genoegsame inligting voorsien word nie. In tab. 6.28 word
aangedui oor watter onderwerpe die respondente meer inligting ver-
lang het. Die grootste vraag was na inligting oor die geomorfologie
van die Park (16,5 %), paleontologie en argeologie (15,4 %) en die
fauna (15,3 %), gevolg deur die geskiedenis van die Park (12,8 %),
die flora (12,7 %) en die wandelpaadjes (12,3 %). Inligting oor
natuurbewaring in die Park (8,3 %) en rekreasieoontlikhede (5,6 %) was
ietwat minder in aanvraag.

* Supra, 6.5.10.

TABEL 6.28 BEHOEFTE AAN MEER INLIGTING BY INLIGTINGSENTRUMS

Onderwerp	Aantal	%	Aangepaste %
Geskiedenis	94	12,1	12,8
Geomorfologie	121	15,6	16,5
Fauna	112	14,5	15,3
Flora	93	12,0	12,7
Paleontologie en argeologie	113	14,6	15,4
Natuurbewaring	61	7,9	8,3
Rekreasiemoontlikhede	41	5,3	5,6
Wandelpaadjies	90	11,6	12,3
Ander	7	0,9	1,1
TOTAAL	-	-	100,0

Aangesien die vraag na addisionele inligting oor enige van genoemde onderwerpe nie groot is nie, blyk dit onnodig om op die huidige stadium addisionele inligting hieroor te voorsien.

6.6.6 Wandelpaadjies

Aangesien die wandelpaadjies so 'n belangrike deel van die rekreasiemogelikhede van die Park uitmaak, is gepoog om alle moontlike behoeftes en tekortkominge ten opsigte van die wandelpaadjies bloot te lê. Vervolgens word dié aspek bespreek.

6.6.6.1 Gehalte van beskikbare kaarte

Soos blyk uit tab. 6.29 was die respondente oor die algemeen redelik tevrede met die gehalte van die beskikbare kaarte van die wandelpaadjies.

TABEL 6.29 GEHALTE VAN KAARTE VAN DIE WANDELPAADJIES

Gehalte	Aantal	%	Aangepaste %
Goed	262	33,8	41,7
Redelik	169	21,8	26,9
Swak	91	11,8	14,5
Nie gesien	107	13,8	17,0
Nie beantwoord	146	18,8	-
TOTAAL	775	100,0	100,0

Die feit dat 14,5 % van die stappers* van mening was dat die kaarte swak is, dui wel daarop dat die kaarte leemtes het. Skrywer het ook gevind dat die kaarte die wandelroetes nie baie akkuraat aandui nie, wat tot verwarring kan lei. Dit blyk dus dat daar wel ruimte vir verbetering is.

6.6.6.2 Duidelikheid van roeteaanwysers

Soos blyk uit tab. 6.30 was die respondente oor die algemeen redelik tevrede met die roeteaanwysers. Die feit dat 18,8 % van die stappers aangedui het dat die roeteaanwysers soms verwarrend is, dui wel op 'n tekortkoming. Indien die roetes duidelik aangedui was, sou daar geen verwarring gewees het nie.

TABEL 6.30 DUIDELIKHEID VAN ROETEAANWYSERS OP DIE WANDELPAADJIES

Maatstaf	Aantal	%	Aangepaste %
Duidelik	279	36,0	44,9
Redelik	226	29,2	36,3
Verwarrend	117	15,1	18,8
Nie beantwoord	153	19,7	-
TOTAAL	775	100,0	100,0

Twee roetes wat veral probleme vir die stapper kan meebring, is die Wodehouseroute en die Holkransroute. Volgens skrywer se waarneming is hierdie twee roetes beslis nie duidelik gemerk nie en kan dit lei tot heelwat verwarring.

6.6.6.3 Duidelikheid van die wandelpaadjies

Soos blyk uit tab. 6.31 was die meeste stappers (67,3 %) van mening dat die paadjies self duidelik is om te volg, terwyl slegs 3 % die paadjies as onduidelik beskou het. Daar was egter 29,6 % van die stappers wat van mening was dat die paadjies plek-plek onduidelik is. Hierdie toedrag van sake is nie wenslik nie, aangesien dit daartoe kan lei dat stappers van die roetes afdwaal en selfs kan verdwaal (veral in die geval van die Wodehouseroute). Verder kan dit ook daartoe lei dat ongewenste alternatiewe paadjies ontstaan, wat weer gronderosie in die hand kan werk. Volgens skrywer se waarneming is

---

* Respondente wat wel die wandelpaadjies benut het.

die paadjies van die Wodehouse-, Holkrans- en Paddastoelrotsroetes nie orals duidelik volgbaar nie. Dit is veral toe te skryf aan die feit dat die betrokke paadjies nooit goed uitgelê is nie en ook nie gemerk is oor die gedeeltes waar die paadjies self onduidelik is nie. Spesifieke aanbevelings in hierdie verband word later gedoen.*

TABEL 6.31 DUIDELIKHEID VAN DIE PAADJIES

Maatstaf	Aantal	%	Aangepaste %
Duidelik	420	54,2	67,3
Soms onduidelik	185	23,9	29,6
Onduidelik	19	2,4	3,0
Nie beantwoord	151	19,5	-
TOTAAL	775	100,0	100,0

6.6.6.4 Behoefte aan addisionele en/of langer wandelroetes

Dit het geblyk dat 53,4 % van die stappers addisionele wandelroetes verlang het. Verder het 32,6 % van die stappers spesifiek langer roetes verlang. Dit blyk dus dat daar wel 'n vraag is na addisionele en/of langer wandelroetes in die Park.

In tab. 6.32 word die gegewens ten opsigte van die verlangde duur van addisionele wandelroetes aangedui.** Die respondente moes slegs een alternatief kies.

TABEL 6.32 VERLANGDE DUUR VAN ADDISIONELE WANDELROETES

Duur (heen en terug)	Aantal	%	Aangepaste %
Minder as een uur	18	2,3	4,7
1 - 2 uur	86	11,1	22,5
2 - 3 uur	87	11,2	22,8
Halfdag	108	14,0	28,3
Voldag	83	10,7	21,7
Nie beantwoord	393	50,7	-
TOTAAL	775	100,0	100,0

* Infra, 7.5.2.2 en 7.5.2.3.

** Supra, 5.4.1.2 vir duur van huidige wandelroetes.

Dit blyk dat die grootste behoefte dié aan halfdagroetes is (28,3 % van die totale behoefte). Hierbenewens is daar ook 'n redelik groot behoefte aan roetes wat twee tot drie ure duur om te voltooi (22,8 %), asook roetes wat een tot twee ure duur (22,5 %).

Dit is insiggewend dat daar ook 'n redelike vraag na 'n voldagroete is (21,7 %), aangesien geen sodanige roete in die Park bestaan nie. Die feit dat die grootste vraag dié na halfdagroetes is, terwyl daar wel so 'n roete in die Park is (die Wodehouseroute, wat baie veeleisend is) dui moontlik daarop dat 'n behoefte aan 'n makliker halfdagroete bestaan en dat die stappers ook 'n groter variasie ten opsigte van langer roetes verlang.

6.6.6.5 Respondente se opmerkings of voorstelle oor die wandelroetes

Die kommentaar gelewer deur die respondente ten opsigte van die wandelpaadjies in die algemeen word in tab. 6.33 ontleed.

TABEL 6.33 KOMMENTAAR EN AANBEVELINGS OOR WANDELROETES

Kommentaar/Aanbevelings	Aantal	%	Aangepaste %
Roeteaanwysers nie duidelik	41	5,3	26,1
Verlang interpretiewe stelsel	24	3,1	15,3
Makliker roetes vir ou mense en kleuters	16	2,1	10,2
Vollediger kaart van wandelroetes	14	1,8	8,9
Sementpaadjie onooglik	11	1,4	7,0
Dui moeilikheidsgraad van roetes aan	10	1,3	6,4
Sitplekke langs paadjies aanbring	8	1,0	5,1
Bekamp rommelstrooiery	7	0,9	4,5
Bekamp gronderosie	6	0,8	3,8
Paadjies meer versprei oor Park	6	0,8	3,8
Ander	14	1,8	8,9
TOTAAL	-	-	100,0

Dit blyk dat heelwat stappers ontevrede was met die roeteaanwysers langs die wandelpaadjies, aangesien 26,1 % van die opmerkings hieroor gehandel het. Twee roetes waaroor daar veral heelwat klagtes was, is die Holkransroete en die Wodehouseroute. Verder het die stappers veral gekla oor die aanwysingsbordjies wat afgebreek word.

'n Verdere 15,3 % van die opmerkings het een of ander vorm van interpretiewe stelsel vir die wandelpaadjies geïmpliseer - heelwat stapers het voorgestel dat die bome en struik langs die roetes genommer moet word vir identifikasiedoeleindes, terwyl ander 'n interpreterende brosjure wat op die wandeling saamgeneem kan word, voorgestel het.

Daar is ook skynbaar 'n behoefte (10,2 %) aan makliker staproetes vir bejaarde mense en kleuters, aangesien die bestaande roetes te veel-eisend is vir diesulkes.

Verder is 'n vollediger kaart van die wandelpaadjies, wat byvoorbeeld waterpunte en baie steil gedeeltes aandui, voorgestel (8,9 %); daar is gekla oor die sementpaadjie wat afbreuk doen aan die natuurlike omgewing (7 %); daar is aanbeveel dat elke roete se moeilikheidsgraad op een of ander wyse aangedui moet word (6,4 %); dat sitplekke waar mense kan rus langs die paadjies aangebring moet word (5,1 %); dat die parkowerhede meer pogings moet aanwend om rommelstrooiery en gronderosie te bekamp (4,5 % en 3,8 % onderskeidelik), en dat die wandelpaadjies meer versprei moet word oor die Park (3,8 %).

6.6.7 Algemene kommentaar en aanbevelings deur respondente

In totaal het 31 % van die respondente een of ander vorm van kommentaar oor die fasiliteite, dienste en reëlins van die Park gelewer. Hiervan was 43,3 % hoofsaaklik positiewe kommentaar oor byvoorbeeld die gerieflike akkommodasie, goeie fasiliteite, goeie kos by Brandwag en die natuurskoon, terwyl 15,8 % van die kommentaar hoofsaaklik negatief was (byvoorbeeld klagtes oor diens, geraas, of die fasiliteite van die kampeerterrein): 'n Verdere 40,9 % van die kommentaar was in die vorm van nuttige wenke, aanbevelings of oplossings vir sekere knelpunte. In tab. 6.34 word 'n ontleding gedoen van dié kommentaar wat sinvol was.

Die grootste algemene tekortkoming was blykbaar onvoldoende inligtingvoorsiening aan besoekers (21,3 % van die kommentaar). Respondente het nie alleen gekla dat hulle voor hul besoek aan die Park nie oor genoegsame inligting beskik het nie (byvoorbeeld eie voorsiening van sommige sportapparaat), maar ook veral oor die voorsiening van inligting oor die Park se fasiliteite tydens hul verblyf in die Park.

Heelparty respondente het laat blyk dat hulle (selfs aan die einde van hul verblyf) nie bewus was van die inligtingsentrums in die Park nie! Dit blyk dus dat daar 'n besliste tekortkoming in hierdie verband bestaan.

TABEL 6.34   ALGEMENE KOMMENTAAR DEUR RESPONDENTE

Kommentaar	Aantal	%	Aangepaste %
Onvoldoende inligting oor fasiliteite	36	4,6	21,3
Meer geriewe in rondawels	21	2,7	12,4
Meer vermaak vir kleuters	18	2,3	10,7
Gesinshutte se kombuise onvoldoende	15	1,9	8,9
Inligtingsentrums gesluit of onbeman	14	1,8	8,3
Optrede nodig teen lawaaimakers	12	1,6	7,1
Geen verdere ontwikkeling in Park	12	1,6	7,1
Ander	41	5,3	24,2
TOTAAL	-	-	100,0

'n Verdere 12,4 % van die kommentaar het gehandel oor die gebrekkige fasiliteite in die rondawels, onder andere kookgeriewe en eetgerei. Hierdie tekortkoming is reeds uit die weg geruim ten tye van die verspreiding van die vraelyste en die rondawels is tans met heelwat meer geriewe toegerus.

Heelwat kommentaar (10,7 %) is ook gelewer oor die feit dat daar min geleentheid vir kleuters is om konstruktief besig te bly. Veral die moeders van kleuters het daarop gewys dat hulle gebind word deur hul kleuters aangesien laasgenoemde nog nie oor die vermoëns beskik om byvoorbeeld saam met die ander gesinslede te gaan stap of perdry nie.

Klagtes is ook gelug oor die Brandwag-gesinshutte se "kombuise" (8,9 %). Daar is veral gekla oor die beknopte en onpraktiese opset van die kombuishoekie, asook oor die plaatstofies wat te stadig verhit en slegs oor twee plate beskik.

'n Verdere 8,3 % van die kommentaar het gehandel oor die inligtingsentrums. Daar is gekla dat die inligtingsentrums onbeman was en oor naweke (veral Sondae) dikwels gesluit was.

Lawaaimakers in die omgewing van die kampeerterrein en rondawels was vir 'n verdere 7,1 % van die kommentaar verantwoordelik. Die respondente het veral gekla oor jong mense wat laat in die aand luide musiek gespeel het en self luidrugtig was. Optrede teen hierdie lawaaimakers is gevra.

Die laaste noemenswaardige onderwerp van kommentaar was oor verdere ontwikkeling in die Park (7,1 %). Die betrokke respondente het versoek dat die Park moet bly soos dit tans is en dat geen verdere ontwikkeling moet geskied nie.

6.7 REKREATIEWE DRAVERMOË

Vervolgens word aandag gegee aan die menings van die respondente ten opsigte van enkele aangeleenthede wat met die rekreatiewe dravermoë van die Park in verband gebring kan word.

6.7.1 Beperking van besoekersgetalle

Die meerderheid van die respondente (56 %) was ten gunste daarvan dat besoekers aan die Park gedurende spitsbesoektye beperk moet word, 29,4 % was daarteen gekant, terwyl 14,6 % onseker was.

Om te bepaal of die inwoners van 'n spesifieke akkommodasietipe in die Park sterker oor die beperking van besoekers gevoel het as dié in ander akkommodasietipes, is die respondente se verspreiding ten opsigte van tipe akkommodasie met hul menings oor die beperking van besoekers in verband gebring. Soos blyk uit tab. 6.35 is die persentasie kampeerdere wat van mening was dat besoekersgetalle beperk moet word ietwat hoër as wat die geval was met die inwoners van die rondawels en die gesinshutte, terwyl die persentasie vir die Brandwagkamers weer ietwat laer was. Hierdie tendens word toegeskryf aan die feit dat onderlinge kontak tussen kampeerdere die hoogste is, dié tussen inwoners van die rondawels asook die gesinshutte ietwat minder, terwyl onderlinge kontak tussen die inwoners van die Brandwagkamers die minste is. Kampeerdere sal met ander woorde die druk as gevolg van hoër besoekersgetalle meer voel as byvoorbeeld die inwoners van die Brandwagkamers. Verder kon die ongerief wat kampeer-

ders erbaar as gevolg van die oorbenutting van die ablusiegeriewe, ook hul menings beïnvloed het.

TABEL 6.35   RESPONDENTE VAN DIE ONDERSKEIE AKKOMMODASIE TIPES SE MENINGS OOR DIE BEPERKING VAN BESOEKERSGETALLE

Akkommodasietipe	Beperking van besoekers (%)			
	Ja	Onseker	Nee	Totaal
Kampeerterein	58,5	15,4	26,1	100,0
Rondawels	56,4	12,8	30,8	100,0
Gesinshutte	56,0	14,6	29,1	100,0
Brandwagkamers	53,8	15,1	31,1	100,0
Gemiddeld	56,0	14,6	29,4	100,0

Verder is die verband tussen die besoekers se duur van verblyf en hul menings oor die beperking van besoekersgetalle ook ondersoek. Soos blyk uit tab. 6.36 is daar 'n duidelike korrelasie tussen die duur van verblyf en die gevoel dat besoekersgetalle beperk moet word.

TABEL 6.36   VERBAND TUSSEN DUUR VAN VERBLYF EN MENINGS OOR DIE BEPERKING VAN BESOEKERSGETALLE

Duur van verblyf	Beperking van besoekers (%)			
	Ja	Onseker	Nee	Totaal
Dag of halfdag	45,1	11,6	43,2	100,0
2 tot 3 dae	56,5	17,8	25,7	100,0
4 tot 7 dae	60,0	8,1	31,9	100,0
> 7 dae	62,8	16,3	20,9	100,0
Gemiddeld	56,0	14,6	29,4	100,0

Die tendens is dus dat persone wat langer in die Park vertoef, sterker voel oor die beperking van besoekers. 'n Moontlike rede vir hierdie respons is dat die besoeker wat langer in die Park vertoef het 'n beter geheelbeeld van omstandighede in die Park kon vorm en gevolglik

beter daartoe in staat was om die nodigheid van sodanige beperking in te sien. Die feit dat dagbesoekers die minste ten gunste van 'n beperking was, dui moontlik daarop dat die dagbesoekers beseft dat hulle getalle waarskynlik beperk sal word indien sodanige maatreël ingestel word en het derhalwe gevoel dat dit tot hulle nadeel sal strek.

Verder is ook gepoog om die respondente se psigologiese, ekologiese of ander motiewe vir hul besluit oor die beperking van besoekersgetalle te bepaal. Soos blyk uit tab. 6.37, is die belangrikste motiverings psigologies van aard. Die versteuring van die natuurlike of rustige atmosfeer van die Park as gevolg van te veel mense het die grootste respons ontlok (23,9 %), terwyl samedromming (te veel mense in 'n beperkte ruimte) ook 'n hoë respons (23,1 %) ontlok het. Te veel geraas (19,3 %) was die derde belangrikste rede. Benewens psigologiese redes, het ekologiese oorwegings wel ook 'n redelik hoë respons ontlok. Die besoedeling en beskadiging van die natuurlike omgewing (17 %) was die belangrikste ekologiese oorweging, terwyl die versteuring van die natuurlewe 'n respons van 15,8 % ontlok het. Ander redes wat aangevoer is, hou hoofsaaklik verband met die fisiese dra vermoë van die Park, byvoorbeeld dat die fasiliteite oorlaai sal word indien daar te veel mense is.

TABEL 6.37 REDES WAAROM BESOEKERS AAN DIE PARK BEPERK MOET WORD

Rede	Aantal	%	Aangepaste %
Versteur "atmosfeer"	350	45,2	23,9
Samedromming	338	43,6	23,1
Geraas	282	36,4	19,3
Beskadig omgewing	249	32,1	17,0
Versteur natuurlewe	231	29,8	15,8
Ander	14	1,8	0,9
TOTAAL	-	-	100,0

Die gevolgtrekking kan dus gemaak word dat die psigologiese én ekologiese dra vermoë van die Park gedurende spitsbesoektye oorskry sal word indien besoekers die Park onbeheerd kan binnestroom.

6.7.2 Verdere ontwikkeling in die Park

Deur die respondente se menings aangaande verdere ontwikkeling in die

Park te toets, is óók gepoog om vas te stel of die rekreatiewe dra-
vermoë van die Park reeds oorskry word, aldan nie. Verdere ontwik-
keling in die Park (akkommodasie- en ander fasiliteite, paaie, of
ander fisiese ontwikkeling) kan heel waarskynlik beteken dat meer
mense die Park besoek, dat die natuurlike "karakter" van die Park
verlore gaan en dat die natuurlike omgewing daaronder ly. Onoor-
deelkundige ontwikkeling kan dus daartoe lei dat die rekreatiewe dra-
vermoë van die Park oorskry word.

TABEL 6.38   RESPONDENTE SE MENINGS OOR VERDERE ONTWIKKELING IN DIE
PARK

Mening	Aantal	%
Geen ontwikkeling	96	12,4
Oordeelkundige ontwikkeling	399	51,5
Parkeraad se keuse	212	27,3
Meer ontwikkeling	51	6,6
Baie meer ontwikkeling	13	1,7
Nie beantwoord	4	0,5
TOTAAL	775	100,0

Soos blyk uit tab. 6.38 was die oorgrote meerderheid van die respon-
dente (51,5 %) van mening dat verdere ontwikkeling uiters oordeelkun-
dig moet geskied. Dit kan geïnterpreteer word as 'n waarskuwing dat
verdere ontwikkeling kan meebring dat die rekreatiewe dra-vermoë van
die Park oorskry word. 'n Redelik groot persentasie van die respon-
dente (27,3 %) was van mening dat die Nasionale Parkeraad self moet
besluit oor verdere ontwikkeling. Dit kan beskou word as 'n weer-
spieëling van die besoekers se vertroue in die Nasionale Parkeraad
(of dan die parkowerheid) om verdere ontwikkeling op verantwoordeli-
ke wyse te kan hanteer. 'n Verdere 12,4 % van die respondente was
gekant teen enige verdere ontwikkeling in die Park. Hierdie perso-
ne glo waarskynlik dat die Park reeds genoegsaam ontwikkel is of
reeds oorontwikkel is. Hierdie respons dui op 'n oorskryding van die
Park se rekreatiewe dra-vermoë. Indien in ag geneem word dat slegs
6,6 % van die respondente van mening was dat die Park verder ontwik-
kel moet word vir die gerief van die besoeker, en slegs 1,7 % geglo
het dat die Park baie meer ontwikkel moet word, kan die gevolgtrek-
king gemaak word dat die oorgrote meerderheid van die besoekers nie
veel meer ontwikkeling in die Park wil sien as wat huidiglik daar aan-

getref word nie. Onoordeelkundige ontwikkeling in die Park kan dus die gehalte van die rekreasie-ervaring verlaag en veroorsaak dat die gewildheid van die Park as rekreasie-oord afneem.

Vervolgens word die benutting van die Ribbok-voetslaanpad onder bespreking gebring ten einde die spesifieke patrone, tendense en behoeftes ten opsigte van hierdie rekreasiefasiliteit uit te lig.

6.8 DIE RIBBOK-VOETSLAANPAD

Die meeste van die data wat vervolgens weergegee word, is verkry uit die vraelyste wat deur stappers op die Ribbok-voetslaanpad voltooi is. Besonderhede in verband met die verspreiding van hierdie vraelyste is reeds verskaf.*

6.8.1 Demografiese gegewens van die stapper-respondente

6.8.1.1 Taalvoorkeur, geslag en huwelikstatus

'n Spesifieke vraag om die respondente se huistaal te bepaal is nie gestel nie, maar die taalvoorkeur van die respondente het wel geblyk uit die taal waarin 'n vraelys voltooi is. Uit die totaal van 316 vraelyste is 181 (57,3 %) in Afrikaans en 135 (42,7 %) in Engels voltooi.

Tweehonderd-en-sewe (65,5 %) van die respondente was manlik, terwyl 109 (34,5 %) vroulik was.

Die meeste van die respondente (61,3 %) het aangetoon dat hulle ongetroud is, terwyl 38,7 % aangetoon het dat hulle getroud is.

6.8.1.2 Ouderdom

Soos blyk uit tab. 6.39 was die respondente redelik goed volgens ouderdom versprei, met die meeste respondente in die ouderdomsgroep 21 tot 25 jaar.

Slegs 5,6 % van die respondente was ouer as 45, terwyl 51,9 % van die respondente tussen die ouderdomme 15 en 30 was. Hierdie verspreiding van ouderdom is toe te skryf aan die feit dat daar 'n afna-

---

* Supra, 6.1.2.

me in die vraag na fisies-inspannende aktiwiteite is namate ouderdom toeneem.

TABEL 6.39 OUDERDOMSVERSPREIDING VAN STAPPER-RESPONDENTE

Ouderdomsgroep	Aantal	%
11 - 15	35	11,1
16 - 20	45	14,2
21 - 25	76	24,1
26 - 30	43	13,6
31 - 35	38	12,0
36 - 40	38	12,0
41 - 45	23	7,3
46 - 50	9	2,8
51 - 55	7	2,2
56 - 60	2	0,6
61 - 65	0	0,0
66 +	0	0,0
TOTAAL	316	100,0

6.8.1.3 Omgewing woonagtig

Soos in tab. 6.40 aangetoon word, was die oorgrote meerderheid van die respondente (58,9 %) in stede woonagtig.

TABEL 6.40 OMGEWING WAARIN STAPPER-RESPONDENTE WOONAGTIG WAS

Omgewing	Aantal	%
Stad	186	58,9
Dorp	92	29,1
Plaas	21	6,6
Buiteland	17	5,4
TOTAAL	316	100,0

Dit blyk dus dat voetslaanroetes soos die Ribbok-voetslaanpad gewilder is onder stedelinge as nie-stedelinge, veral as in ag geneem word dat daar geen werklike stede binne 'n radius van ongeveer 300 kilometer vanaf Golden Gate geleë is nie.

6.8.1.4 Provinsie of land van herkoms

Dit is opvallend dat feitlik twee-derdes (67,4 %) van die respondente in die Transvaal woonagtig was.

TABEL 6.41 PROVINSIE OF ANDER LAND WAAR STAPPER-RESPONDENTE WOONAGTIG WAS

Gebied	Aantal	%
O.V.S.	57	18,0
Transvaal	213	67,4
Natal	12	3,8
Kaap en S.W.A.	17	5,4
Buurstate	0	0,0
Oorsee	17	5,4
TOTAAL	316	100,0

Hierdie tendens is waarskynlik toe te skryf aan die digte bevolkingskonsentrasie van die Pretoria-Witwatersrand-Vereeniging-gebied wat binne die bereik van naweekbesoekers geleë is. Alhoewel die tendens in 'n groot mate ooreenstem met dié van die algemene besoekers aan die Park,* was die persentasie stappers uit die Transvaal selfs hoër as dié van die algemene besoekers uit hierdie provinsie. Die feit dat slegs 18 % van die stappers uit die O.V.S. afkomstig was, gesien in die lig daarvan dat die Ribbok-voetslaanpad tydens die verspreiding van die vraelyste nog die enigste voetslaanpad in die O.V.S. was, moet toegeskryf word aan die oorwegend plattelandse karakter van die provinsie (soos in tab. 6.40 aangetoon is, was die meeste stappers uit stedelike gebiede afkomstig). Verder is dit opmerklik dat 'n hele aantal buitelanders (5,4 %) die Ribbok-voetslaanpad in die betrokke tydperk gestap het.

6.8.2 Voetslaanpatrone van die respondente

Vorvolgens word die data (soos verkry uit die vraelyste) wat verband hou met die voetslaanpatrone of -gewoontes van persone wat die Ribbok-voetslaanpad stap, weergegee.

6.8.2.1 Afstand woonagtig vanaf Golden Gate

Dit blyk uit tab. 6.42 dat verreweg die meeste respondente (47,7 %)

---

* Supra, 6.2.4.

tussen 301 en 400 kilometer vanaf die Park gewoon het, terwyl 19 % tussen 201 en 300 kilometer en 17,4 % tussen 401 en 500 kilometer vanaf die Park gewoon het.

TABEL 6.42 AFSTAND VANAF STAPPER-RESPONDENTE SE WOONPLEK NA GOLDEN GATE

Afstand (km)	Aantal	%
0 - 100	9	2,8
101 - 200	7	2,3
201 - 300	60	19,0
301 - 400	151	47,7
401 - 500	45	17,4
501 - 600	3	1,0
601 - 700	0	0,0
701 - 800	2	0,6
801 - 900	1	0,3
901 - 1 000	1	0,3
1 001 - 2 000	10	3,2
meer as 2 000	17	5,4
TOTAAL	316	100,0

Die verspreiding van die stapper-respondente volgens afstande stem in 'n groot mate ooreen met die ooreenstemmende verspreiding van die "algemene" respondente en dieselfde tendense is waarneembaar.*

6.8.2.2 Afstande bereid om te reis vir 'n staptoer

In tab. 6.43 kan die gemiddelde afstande wat die stapper-respondente bereid was om te reis vir staptoere van verskillende duurtes waargeneem word.

TABEL 6.43 AFSTANDE WAT STAPPER-RESPONDENTE BEREID WAS OM TE REIS VIR 'N STAPTOER

Duur van staptoer	Gemiddelde afstand (eenrigting) in km
2 dae	355,0
3 dae	455,9
4 dae of langer	788,8

* Supra, 6.3.3

Indien die gemiddelde afstand wat vir 'n staptoer van twee dae gereis sal word vergelyk word met die gemiddelde afstand wat die algemene besoeker aan die Park bereid was om vir 'n naweekuitstappie te reis, * blyk dit dat die stappers bereid was om verder te reis. Die rede hiervoor kan óf wees dat die stapper bereid is om ietwat hoër reiskostes aan te gaan aangesien die staptoer self redelik goedkoop is, óf dat die stapper die gehalte van sy rekreasie-ervaring tydens 'n staptoer so hoog ag dat hy bereid is om verder te reis hiervoor.

6.8.2.3 Ervarenheid van stappers

Om vas te stel hoe ervare die respondente op die gebied van voetslaan was, is eerstens bepaal hoeveel voetslaanpaaie die respondente reeds gestap het, en tweedens hoeveel ander staptoere (nie op voetslaanpaaie nie) reeds onderneem is. 'n Skeiding tussen voetslaanpaaie en ander staptoere was nodig vir vergelyking met ander data later in die bespreking.

TABEL 6.44 AANTAL VOETSLAANPAAIE REEDS DEUR RESPONDENTE GESTAP

Voetslaanpaaie	Aantal	%
Geen	61	19,3
1 - 5	184	58,2
6 - 10	47	14,9
Meer as 10	24	7,6
TOTAAL	316	100,0

Uit tab. 6.44 blyk dit dat die meeste respondente reeds voorheen minstens een voetslaanpad gestap het. Die grootste persentasie (58,2%) het slegs een tot vyf voetslaanpaaie gestap, terwyl 14,9 % ses tot 10 gestap het en 7,6 % meer as 10. 'n Redelike persentasie (19,3 %) het geen vorige voetslaanpadondervinding gehad nie.

Volgens tab. 6.45 het die oorgrote meerderheid van die respondente (60,4 %) reeds vanaf een tot 10 vorige staptoere onderneem (ander as op voetslaanpaaie). 'n Verdere 16,8 % het 'n redelike mate van ander stap-ervaring gehad (vanaf 11 tot 20 staptoere), terwyl 13 % as ervare beskou kan word (meer as 20 ander staptoere) en 9,8 % as heeltemal onervare ten opsigte van ander staptoere.

* Supra, 6.3.4

TABEL 6.45 AANTAL ANDER STAPTOERE REEDS DEUR RESPONDENTE ONDERNEEM (VOETSLAANPAAIE UITGESLUIT)

Ander Staptoere	Aantal	%
Geen	31	9,8
1 - 10	191	60,4
11 - 20	53	16,8
21 - 30	16	5,1
31 - 40	11	3,5
Meer as 40	14	4,4
TOTAAL	316	100,0

In die geheel blyk dit dus dat die oorgrote meerderheid van die respondente redelik onervare stappers was.

6.8.2.4 Redes vir besoek aan die Ribbok-voetslaanpad

Uit tab. 6.46 blyk dit dat die grootste oorweging vir 'n staptoer op die Ribbok-voetslaanpad die feit was dat dit oor 'n gewone naweek voltooi kan word (51,3 % van die respondente).

TABEL 6.46 REDES WAAROM RESPONDENTE SPESIFIEK DIE RIBBOK-VOETSLAANPAD GESTAP HET

Rede	Aantal	%	Aangepaste %
Naaste aan woonplek	52	16,5	11,3
Oor naweek kan stap	162	51,3	35,2
Natuurskoon	96	30,4	20,8
Vriende het aanbeveel	61	19,3	13,3
<u>Ander</u>			
Wou dit graag stap	27	8,5	5,8
Georganiseer deur klub	19	6,0	4,1
Toevallig besluit	13	4,1	2,8
Res	30	9,5	6,5
TOTAAL	-	-	100,0

Uiteraard was die natuurskoon ook 'n belangrike oorweging (30,4 %), terwyl 19,3 % aangedui het dat vriende dit aanbeveel het, en 16,5 % dat die voetslaanpad die naaste aan hul woonplek was. Verder het 28,2 % van die respondente ook ander redes aangevoer. Die belangrikste hiervan was die begeerte om die voetslaanpad te stap en die omgewing te sien (8,5 %), die feit dat die staptoer deur 'n klub of

vereniging gereël is (6 %) en dat die stapper toevallig besluit het om die voetslaanpad te stap nadat hy of sy reeds in die Park was (4,1 %).

6.8.2.5 Duur van stappers se besoek aan die Park

In antwoord op die betrokke vraag het 68 % van die respondente aangedui dat hulle die Park besoek het met die uitsluitlike doel om die Ribbok-voetslaanpad te stap, terwyl 32 % aangedui het dat hulle bo en behalwe die twee dae wat dit duur om die Ribbok-voetslaanpad te stap, ook minstens een addisionele dag in die Park vertoef het. 'n Redelik groot persentasie van die stappers het dus die geleentheid gebruik om ook meer van die Park as geheel te sien en te ervaar toe hulle die Ribbok-voetslaanpad gaan stap het.

6.8.2.6 Samestelling en grootte van stapgroepe

Die vraag om die samestelling en grootte van die stapgroepe te bepaal, moes slegs deur die leier van elke stapgroep voltooi word. Na aanleiding van die hoë respons (59,8 %) by die betrokke vraag, is dit egter duidelik dat nie slegs die leiers die vraag voltooi het nie. Die data voortspruitend uit die betrokke vraag kan dus nie as betroubaar beskou word nie. Die aanduiding is egter dat die meeste stappers saam met vriende of familie die staptoer onderneem het en dat die meeste stapgroepe relatief klein was (tussen twee en agt stappers).

6.8.3 Benutting van die Ribbok-voetslaanpad

Vervolgens word aandag gegee aan die benuttingsyfers en -frekwensies waaraan die Ribbok-voetslaanpad, as buitelugrecreasiefasiliteit binne die Golden Gate Hoogland Nasionale Park, onderhewig is.

6.8.3.1 Benuttingsyfers en toekomsprojeksie

Uit statistiek wat in die Park bygehou word is die syfers ten opsigte van die benutting van die Ribbok-voetslaanpad sedert die oopstelling daarvan verkry.⁹ Soos blyk uit tab. 6.47 het die getal stappers op die Ribbok-voetslaanpad 'n toename oor die afgelope aantal jare getoon, alhoewel die syfers gekenmerk word deur 'n redelike fluktuering. In fig. 6.7 word die benutting grafies voorgestel en 'n toekomsprojeksie gemaak. Volgens die gemiddelde stygende benuttingstendens wil dit voorkom of 'n gemiddelde jaarlikse styging van ongeveer 3 % verwag kan word. Dit sal beteken dat die besettingspersentasie teen 1988 ongeveer 50 % kan wees, wat 'n totale aantal stappers van ongeveer 3 300 sal verteenwoordig. Dit moet egter in gedagte gehou word dat die Ribbok-voetslaanpad hoofsaaklik gedurende naweke en vakansies benut

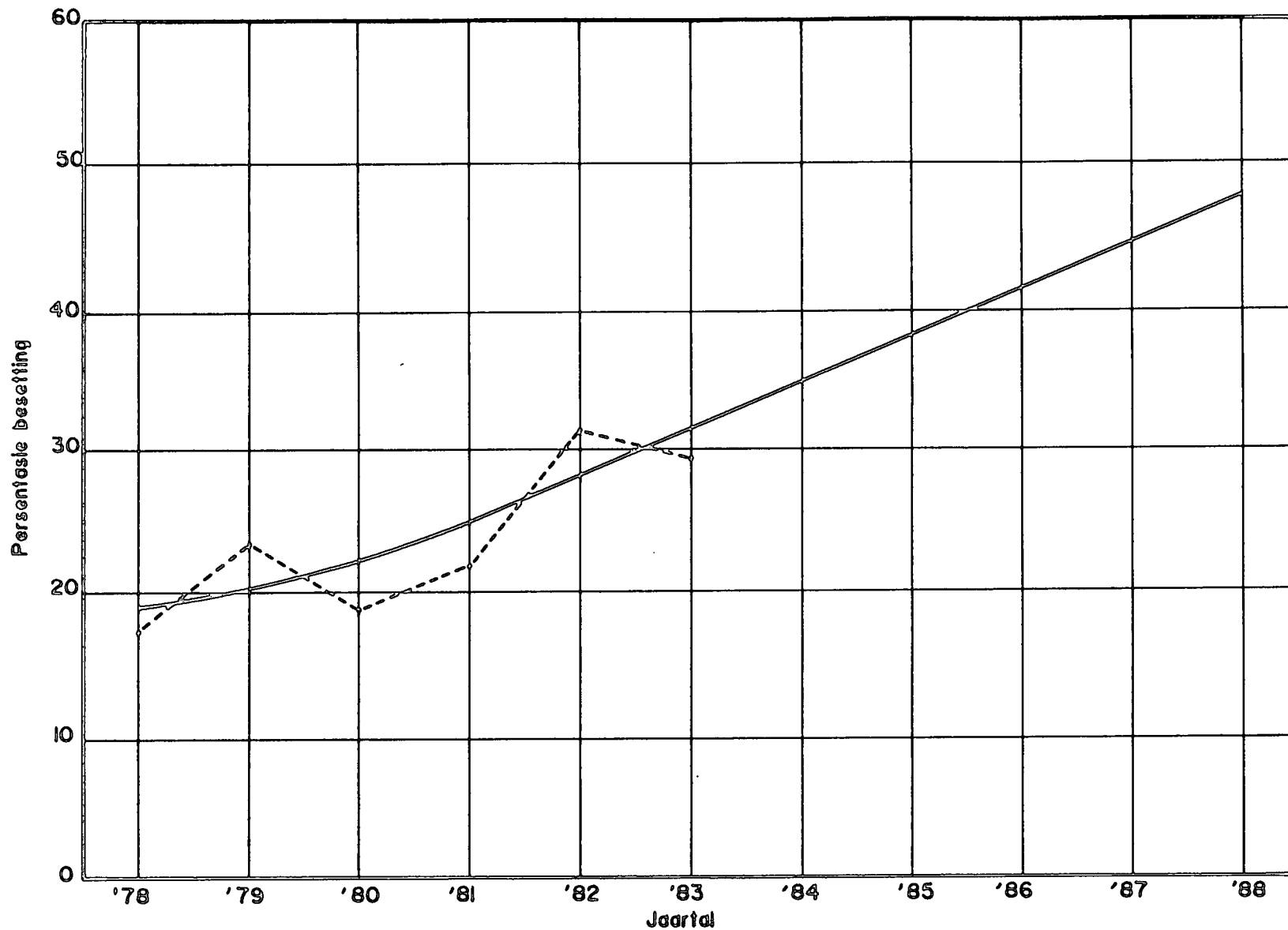

FIG. 6.7 BESETTING VAN DIE RIBBOK-VOETSLAANPAD (1978/79-1983/84) EN TOEKOMSPROJEKSIE

word en dat 'n versadigingspunt ten opsigte van benutting iewers in die toekoms bereik kan word indien dieselfde hoeveelheid stappers per dag steeds op die roete toegelaat word. Om in die gevolglike latente aanvraagte kan voorsien, sal óf meer stappers per dag op die roete toegelaat moet word, óf 'n verlengde roete met 'n aantal korter variasies sal daargestel moet word.*

TABEL 6.47 BENUTTING VAN DIE RIBBOK-VOETSLAANPAD (1978/79 TOT 1983/84)

Boekjaar	Aantal stappers	% besetting
1978/79**	660	17,4
1979/80	1 516	23,1
1980/81	1 249	18,9
1981/82	1 411	21,5
1982/83	2 062	31,4
1983/84	1 930	29,4
GEMIDDELD	1 526	23,6

6.8.3.2 Verspreiding van benuttingsintensiteit

Vervolgens word aandag gegee aan die jaarlikse verspreiding van benutting ten einde spitsbesoektye te bepaal. Die getal stappers wat die Ribbok-voetslaanpad die afgelope vyf jaar (1979/80 tot 1983/84) benut het, is in berekening gebring ten einde gemiddelde maandelikse syfers te verkry.¹⁰

In fig. 6.8 kan die benuttingstendense ten opsigte van die Ribbok-voetslaanpad duidelik waargeneem word. Die spitsbesoektye is April (gemiddeld 253 stappers) en Oktober (217 stappers), terwyl Desember (179), September (150) en Maart (148) ook gewilde stapmaande is. Januarie (112), Mei (131) en November (120) toon middelmatige benutting, terwyl die benutting die laagste is gedurende Februarie (96), Junie (88), Julie (67) en Augustus (75).

Die gewildste staptye vir die Ribbok-voetslaanpad is dus die oorgangseisoene (herfs en lente) wanneer die weerstoestande normaalweg die gunstigste is vir staptoere. Die somermaande toon ook 'n hoë benutting, alhoewel laer as dié in die herfs en lente. Die laer benutting is waarskynlik toe te skryf aan die hoë dagtemperatuur gedurende die somermaande asook aan die algemene neiging onder mense om eerder die see te besoek gedurende die Desember-skoolvakansie. Die strawwe winters in die Park is duidelik verantwoordelik vir die lae

* Infra, 7.6.1 en 7.6.6 vir aanbevelings in dié verband.

**Die voetslaanpad is eers in September 1978 oopgestel.

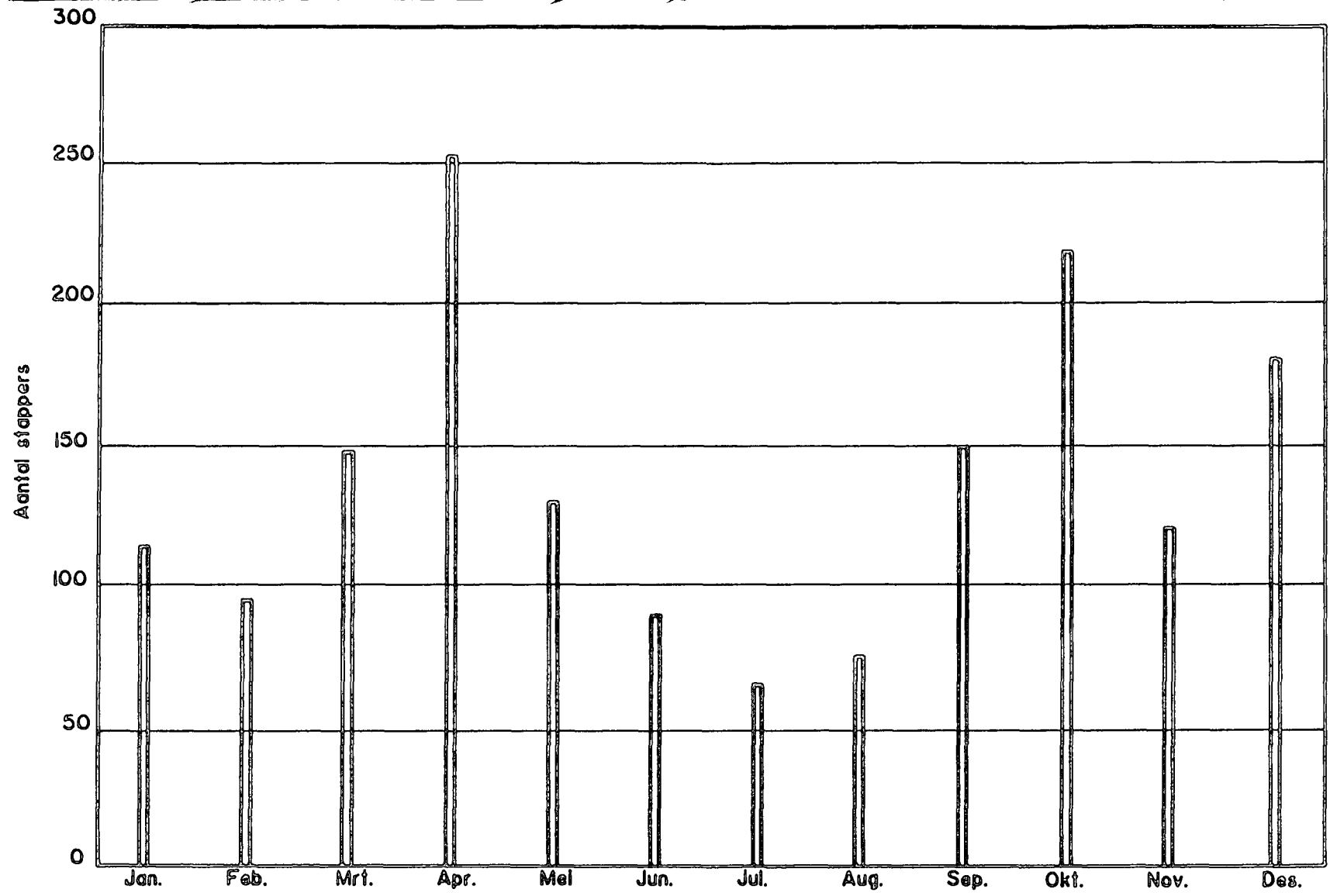

FIG. 6.8 GEMIDDELTE MAANDELIJKE BENUTTING VAN DIE RIBBOK-VOETSLAAN-PAD

benutting gedurende die wintermaande.

6.8.3.3 Benutting van die Glen Reenen-kampeerterrein deur stappers

Dit is gebruiklik vir stappers om die nag voor hulle 'n voetslaanpad aandurf, so naby as moontlik aan die beginpunt van die voetslaanroete te oornag. Volgens die vraelysdata is dan ook bevind dat 58,2 % van die respondente in die Glen Reenen-kampeerterrein oornag het voordat hulle die Ribbok-voetslaanpad begin stap het. Skrywer het verder waargeneem dat heelwat stappers ook in die Rondawels by Glen Reenen oornag het voordat die voetslaanpad aangepak is. Stappers maak dus 'n beduidende deel uit van die akkommodasiebesetting te Glen Reenen. Spesifieke behoeftes en implikasies in hierdie verband word later bespreek.*

6.8.4 Behoeftes en tekortkominge met betrekking tot die Ribbok-voetslaanpad

Na aanleiding van data verkry uit die vraelyste, word vervolgens 'n evaluering van die Ribbok-voetslaanpad as geheel gemaak ten einde sekere tekortkominge en probleme uit te wys en addisionele behoeftes van die stappers te bepaal.

6.8.4.1 Moeilikhedsgraad van die roete

Volgens tab. 6.48 blyk dit duidelik dat die oorgrote meerderheid stappers die Ribbok-voetslaanpad as bo-gemiddeld moeilik beskou.

TABEL 6.48 MOEILIKHEIDSGRAAD VAN DIE RIBBOK-VOETSLAANPAD

Moeilikhedsgraad	Aantal	%
Baie moeilik	46	14,6
Redelik moeilik	179	56,7
Gemiddeld	81	25,6
Redelik maklik	8	2,5
Maklik	2	0,6
TOTAAL	316	100,0

Meer as die helfte van die respondente (56,7 %) het die roete as redelik moeilik beskou en 14,6 % as baie moeilik, terwyl 25,6 % dit as gemiddeld beskou het. Slegs 2,5 % van die respondente het die roete as redelik maklik, en 0,6 % as maklik beskou.

Slegs die moeilikhedsgraad van die eerste dag se roete word in werklikheid geëvalueer, maar aangesien die tweede dag se roete selfs meer styg en daal (alhoewel die gradiënt nie so steil soos die eerste dag se roete is nie), kan verwag word dat die stappers min of meer

* Infra, 6.8.4.5 en 7.4.7.3.

dieselfde mening na die tweede dag se stap sou huldig.

Aangesien die meeste van die respondente onervare stappers was en dit moontlik hul oordeel oor die moeilikheidsgraad van die roete kon beïnvloed, is die meer ervare stappers (persone wat reeds meer as tien staptoere - hetsy op voetslaanpaaie of ander uitstappies - onderneem het) se menings afsonderlik in oënskou geneem. Soos blyk uit tab. 6.49, beskou die ervare stappers, wat 29,7 % van die respondente verteenwoordig, die moeilikheidsgraad van die roete oor die algemeen ook as bo-gemiddeld: Gemiddeld 4,3 % van hierdie stappers het die roete as baie moeilik beskou, 52,1 % as redelik moeilik, 36,1 % as gemiddeld, terwyl die res (6,8 %) die roete as maklik of redelik maklik beskou het.

TABEL 6.49 MEER ERVARE STAPPERS SE MENINGS OOR DIE MOEILIKHEIDSGRAAD VAN DIE RIBBOK-VOETSLAANPAD

Ervarenheid (Aantal stap- toere)	MOEILIKHEIDSGRAAD											
	Baie moeilik		Redelik moeilik		Gemid- deld		Redelik maklik		Maklik		TOTAAL	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
11 - 20	4	4,3	29	30,8	17	18,1	3	3,2	0	0,0	53	56,4
21 - 30	0	0,0	10	10,6	5	5,3	1	1,1	0	0,0	16	17,0
31 - 40	0	0,0	4	4,3	5	5,3	1	1,1	1	0,3	11	11,0
> - 40	0	0,0	6	6,4	7	7,4	1	1,1	0	0,0	14	14,9
TOTAAL	4	4,3	49	52,1	34	36,1	6	6,5	1	0,3	94	100,0

Die gevolgtrekking kan dus gemaak word dat die Ribbok-voetslaanpad redelik moeilik is. Dit moet veral toegeskryf word aan die roete se aansienlike styging en daling asook aan die steil gradiënt oor veral die eerste dag se gedeelte.*

6.8.4.2 Volgbaarheid van die roete

Drie spesifieke vrae is aan die respondente gestel om tekortkominge ten opsigte van die volgbaarheid van die roete of "navigasie" op die roete te bepaal, naamlik oor die gehalte van die kaart, die roeteaanwysers en die paadjie self.

* Infra, 6.8.4.3 in hierdie verband.

6.8.4.2.1 Gehalte van die kaart

Uit tab. 6.50 blyk dit dat die toestand van die kaart as onbevredigend beskou kan word aangesien 30 % van die respondente die kaart as swak beskou het teenoor slegs 17,4 % wat die kaart as goed beskou het. 'n Verdere 45,6 % het die kaart as redelik beskou.

TABEL 6.50 DUIDELIKHEID EN ROETEGETROUHEID VAN DIE RIBBOK-VOETSLAANPADKAART

Gehalte	Aantal	%
Nie gesien	22	7,0
Goed	55	17,4
Redelik	144	45,6
Swak	95	30,0
TOTAAL	316	100,0

Indien die beskikbare kaart van die roete met dié van ander voetslaanpaaie vergelyk word, is dit duidelik van minderwaardige gehalte. Die kaart is in werklikheid slegs 'n fotokopie van 'n 1 : 50 000 topografiese kaart van die area en benewens die onduidelikheid van die kaart, het skrywer in die praktyk ook gevind dat die roete nie baie akkuraat op die kaart aangedui word nie. Die beskikbare kaart van die roete word dus as onvoldoende beskou en doen in werklikheid afbreuk aan die voetslaanpad.

6.8.4.2.2 Duidelikheid van die roeteaanwysers

Soos blyk uit tab. 6.51 was die menings van die respondente met betrekking tot die duidelikheid van die roeteaanwysers redelik uiteenlopend.

TABEL 6.51 DUIDELIKHEID VAN ROETEAANWYSERS OP DIE RIBBOK-VOETSLAANPAD

Gehalte	Aantal	%
Baie duidelik	42	13,3
Duidelik genoeg	84	26,5
Redelik	60	19,0
Soms onduidelik	113	35,8
Verwarrend	17	5,4
TOTAAL	316	100,0

Waar 19 % van die respondente die aanwysers as redelik beskou het, was 39,8 % van die respons bo die gemiddelde en 41,2 % onder die gemiddelde. Die feit dat die hoogste respons (35,8 %) by die beskrywing "soms onduidelik" verkry is, dui egter op onvoldoende roeteaanwysers. Daar behoort in werklikheid geen onduidelikheid oor die roeteaanwysers op 'n voetslaanpad te wees nie en die gevolgtrekking kan gemaak word dat die roeteaanwysers nie heeltemal aan hul doel beantwoord nie.

6.8.4.2.3 Duidelikheid van die paadjie

'n Redelik hoë persentasie van die respondente (44,3 %) het skynbaar nie probleme ondervind om die paadjie te volg nie. 'n Groter persentasie (55,7 %) het egter wel plek-plek probleme ondervind om die paadjie te volg. Dit blyk dus dat die paadjie nie oral duidelik volgbaar is nie. Hierdie toedrag van sake is veral toe te skryf aan die swak uitleg en konstruksie van die paadjie. Dit is verder ook 'n verwysing na die onvoldoende roeteaanwysers op of langs die paadjie, aangesien roeteaanwysings aanvullend moet wees waar die paadjie self nie duidelik volgbaar is nie (byvoorbeeld oor rotsagtige gedeeltes waar die plantbedekking yl is). Die feit dat die paadjie nie oral duidelik volgbaar is nie, is 'n groot tekortkoming. Eerstens skep dit 'n gevaar dat stappers kan verdwaal, veral in ongunstige weerstoestande. Tweedens veroorsaak dit dat alternatiewe paadjies uitgetrap word, soms oor sensitiewe areas, wat gronderosie in die hand kan werk. Spesifieke aanbevelings in hierdie verband word later gedoen.*

6.8.4.3 Algemene kommentaar oor eerste dag se roete

Soos blyk uit tab. 6.52 het die meeste kommentaar gehandel oor die moeilikheidsgraad van die roete (40,7 % in totaal), naamlik dat die roete te ver of moeilik is (16,8 %), dat die gradiënt op plekke te steil is (14,1 %) en dat spesifiek die eerste gedeelte te moeilik is (9,8 %).

Ander kommentaar het gehandel oor die onveiligheid van die kettingrelings naby Wilgenhof (13 %), lof oor die roete (12 %), die kilometerafstand wat langs die roete aangedui moet word (8,2 %) en die beraamde staptyd, soos aangedui in die inligtingstuk, wat foutief is

---

* Infra, 7.6.3 en 7.6.4

(7,1 %). Daar was dus heelwat klagtes oor die eerste dag se roete, wat daarop wys dat die aanvanklike beplanning en uitleg van die roete nie baie effektief was nie.

TABEL 6.52   ALGEMENE KOMMENTAAR OOR DIE EERSTE DAG SE ROETE VAN DIE RIBBOK-VOETSLAANPAD

Kommentaar	Aantal	%	Aangepaste %
Roete te ver of moeilik	31	9,8	16,8
Gradiënt te styl	26	8,2	14,1
Kettingrelings onveilig	24	7,6	13,0
Slegs lof oor roete	22	7,0	12,0
Eerste gedeelte te moeilik	18	5,7	9,8
Moet kilometerafstand aandui	15	4,7	8,2
Beraamde staptyd foutief	13	4,1	7,1
Ander	35	11,1	19,0
TOTAAL	-	-	100,0

6.8.4.4   Geriewe by die oornaght

Uit tab. 6.53 blyk dit dat die meerderheid van die respondente tevrede was met die algemene standaard van die oornaght se geriewe.

TABEL 6.53   ALGEMENE GEVOEL OOR DIE OORNAGHT EN SY GERIEWE

Gehalte van geriewe	Aantal	%
Heeltemal voldoende	90	28,5
Voldoende	101	32,0
Gemiddeld	89	28,1
Onvoldoende	28	8,9
Heeltemal onvoldoende	8	2,5
TOTAAL	316	100,0

Altesaam 60,5 % van die respondente was van mening dat die geriewe voldoende of heeltemal voldoende was, 28,1 % dat dit gemiddeld was en 11,4 % dat dit onvoldoende of heeltemal onvoldoende was.

6.8.4.4.1   Spesifieke tekortkominge van bestaande geriewe

Dit blyk dat die bestaande geriewe by die oornaght wel 'n aantal spesifieke tekortkominge het, soos waar te neem in tab. 6.54. Verreweg

die meeste klagtes (37,8 %) het gehandel oor die swak toilet. Die respondente het veral gekla oor die onhygiëniese toestand van die toilet (veral aangesien dit reg langs die lapa (vuurmaakarea) geleë is) en het ook aanbeveel dat twee afsonderlike toilette vir mans en dames voorsien moet word. 'n Verdere 23 % van die klagtes het betrekking gehad op die onvoldoende watervoorraad by tye. Veral gedurende die tydperk van droogte in 1983 was die watertenk langs die hut klaarblyklik vir 'n tyd lank heeltemal leeg. Die groot probleem met die water was blykbaar dat baie van die stappers nie bewus was van die handpomp op 'n boorgat sowat 50 meter suid van die hut nie.

TABEL 6.54 SPESIFIEKE TEKORTKOMINGE VAN DIE BESTAANDE GERIEWE BY DIE OORNAGHUT

Tekortkoming	Aantal	%	Aangepaste %
Swak toiletgeriewe	74	23,4	37,8
Watervoorraad onvoldoende	45	14,2	23,0
Vertrekke te klein	21	6,6	10,7
Te min kastrolle en panne	15	4,7	7,6
Gaslampe buite werking	8	2,5	4,1
Geen hout	8	2,5	4,1
Ander	25	7,9	12,7
TOTAAL	-	-	100,0

Verder het 10,7 % van die klagtes gehandel oor die vertrekke van die oornaghut wat te klein is (veral die slaapvertrekke), 7,6 % oor die feit dat daar te min kastrolle, potte en panne is, 4,1 % oor die gaslampe wat buite werking was en 4,1 % oor die feit dat geen vuurmaakhout beskikbaar was nie.

6.8.4.4.2 Addisionele geriewe verlang

Dit blyk dat daar ook 'n behoefte aan enkele addisionele geriewe by die oornaghut bestaan. Volgens tab. 6.55 het 27,8 % van die respondente 'n stortbad verlang, 9,5 % 'n braairooster by die vuurmaakplek, 4,4 % warmwatergeriewe en 4,4 % lopende water in die hut. Benewens 'n stortbad, blyk dit dus dat daar nie werklik 'n groot behoefte aan addisionele geriewe by die oornaghut is nie.

TABEL 6.55 ADDISIONELE GERIEWE BY DIE OORNAGHUT VERLANG

Geriewe verlang	Aantal	%	Aangepaste %
Stortbad	88	27,8	54,0
Braairooster	30	9,5	18,4
Warm water	14	4,4	8,6
Lopende water in hut	14	4,4	8,6
Ander	17	5,4	10,4
TOTAAL	-	-	100,0

6.8.4.5 Tekortkominge by Glen Reenen

Soos reeds vroeër gemeld, het meer as die helfte van die respondente aangedui dat hulle in die Glen Reenen-kampeerterrein oornag het voordat hulle die Ribbok-voetslaanpad begin stap het.* Dit blyk dat 13,6 % van die stappers van mening was dat daar wel tekortkominge by die kampeerterrein was, 54,4 % het geen tekortkominge waargeneem nie, terwyl 32 % van die stappers nie die betrokke vraag beantwoord het nie. Soos blyk uit tab. 6.56 was daar na die mening van die stappers geen ernstige tekortkominge by die kampeerterrein nie.

TABEL 6.56 TEKORTKOMINGE BY GLEN REENEN-KAMPEERTERREIN VOLGENS STAPPER-RESPONDENTE

Tekortkoming	Aantal	%	Aangepaste %
Oornaghut vir stapgroepe	11	3,5	26,8
Ablusiegeriewe onvoldoende	8	2,5	19,5
Geen warm water	7	2,2	17,1
Stowe nie warm	6	1,9	14,6
Ander	9	2,9	22,0
TOTAAL	-	-	100,0

Eerstens was 3,5 % van die respondente van mening dat 'n oornaghut, spesifiek vir stapgroepe, by Glen Reenen opgerig moet word. Verder het 2,5 % van die respondente gekla oor die onvoldoende ablusiegeriewe in die kampeerterrein, 2,2 % oor die tekort aan warm water in die badkamers, terwyl 1,9 % van die respondente gekla het oor die stowe in die opwaskombuise wat nie warm was nie. Die stapper-respondente het dus min of meer dieselfde klagtes as die ander kampeerders

* Supra, 6.8.3.3.

gehad.*

6.8.4.6 Verlenging van die Ribbok-voetslaanpad

In antwoord op die vraag of die Ribbok-voetslaanpad verleng en 'n addisionele hut opgerig moet word sodat 'n driedaagse roete ook gestap kan word, was 59,2 % van die respondente ten gunste daarvan, 21,2 % daarteen, terwyl 19,6 % onseker was.

As motivering vir hulle antwoorde het die respondente verskeie redes aangevoer. Die motiverings van die respondente wat "Ja" of "Nee" geantwoord het, word in tab. 6.57 weergegee.

TABEL 6.57 RESPONDENTE SE REDES WAAROM DIE RIBBOK-VOETSLAANPAD VERLENG MOET WORD, ALDAN NIE

Rede (wel verleng)	Aantal	%
Meer tyd om natuur te geniet	67	21,2
Sal variasie bied	27	8,5
Dieselfde afstand oor drie dae	21	6,6
Sal meer die moeite werd wees	15	4,5
Twee dae is te kort	13	4,1
Ander	16	5,1
<u>Rede (nie verleng)</u>		
Roete is reeds te moeilik	18	5,7
Twee dae is voldoende	16	5,1
Sal naweekgebruik verhoed	9	2,8
Ander	7	2,2
Geen rede	107	33,9
TOTAAL	316	100,0

Van die respondente wat van mening was dat die voetslaanpad wel verleng moet word, het die meeste (21,2 %) aangevoer dat 'n driedaagse roete die stapper die geleentheid sal bied om meer van die natuur te sien en die natuur meer te geniet. Verder het 8,5 % van die respondente aangevoer dat dit die stapper variasie sal bied indien 'n driedaagse roete ook gestap kan word, 6,6 % dat daar wel 'n addisionele hut opgerig moet word, maar dat die lengte van die voetslaanpad dieselfde moet bly, 4,5 % dat 'n driedaagse roete meer die moeite werd

* Supra, 6.6.3

sal wees in terme van reisafstand en die reëlings wat 'n staptoer vereis, en 4,1 % dat twee dae in werklikheid te kort is vir 'n staptoer.

Van die respondente wat teen die verlenging van die voetslaanpad gekant was, het 5,7 % aangevoer dat die roete reeds te moeilik is en 'n verlenging die roete nog moeiliker sal maak, 5,1 % dat twee dae voldoende of net reg is vir 'n staptoer, en 2,8 % dat 'n driedaagse roete naweekgebruik sal verhoed. Dit is egter duidelik dat die respondente wat laasgenoemde rede aangevoer het, die vraag verkeerd verstaan het en onder die indruk was dat slegs 'n driedaagse roete gestap sal kan word ná verlenging. Oor die algemeen het die respondente sinvolle motiverings verskaf en bied dit ook insig in die stappers se voorkeure ten opsigte van 'n voetslaanpad.

6.8.5 Rekreatiewe dra vermoë

Soos die geval was met die algemene vraelys, is ook deur middel van die Ribbokvraelys gepoog om vas te stel wat die stappers se gevoel oor die rekreatiewe dra vermoë van die Ribbok-voetslaanpad was en hoe 'n oorskryding van die dra vermoë hul rekreasie-ervaring sou beïnvloed. Eerstens is aan die respondente gevra of hulle dink dit 'n goeie reëling is dat stappers op die Ribbok-voetslaanpad tot 18 per dag beperk word. Die oorgrote meerderheid van die respondente (87,3 %) was van mening dat dit wel 'n goeie reëling is, 7,9 % was onseker, terwyl slegs 4,8 % nie met die reëling genoeg geneem het nie. Met die daaropvolgende vraag is egter gepoog om vas te stel waarom die respondente van mening was dat die getal stappers wel beperk moet word en hoe belangrik psigologiese en/of ekologiese motiverings in hierdie verband was.

TABEL 6.58 REDES WAAROM DIE GETAL STAPPERS OP DIE RIBBOK-VOETSLAANPAD BEPERK MOET WORD

Rede	Aantal	%	Aangepaste %
Meer mense, minder genotvol	179	56,6	39,6
Omgewing besoedel en beskadig	131	41,5	29,0
Natuurlewe versteur	116	36,7	25,7
Ander	26	8,2	5,7
TOTAAL	-	-	100,0

Soos blyk uit tab. 6.58, was 56,6 % van die respondente (39,6 % van

die totale respons) van mening dat stappers op die Ribbok-voetslaanpad wel beperk moet word omdat die staptoer minder genotvol sal wees indien te veel mense teëgekomp word. Hierdie respons dui daarop dat die psigologiese dravermoë oorskry sal word indien meer stappers per dag toegelaat word om die Ribbok-voetslaanpad te stap. Verder was 41,5 % van die respondente (25,7 % van die totale respons) ook van mening dat 'n groter getal stappers sal meebring dat die omgewing besoedel en beskadig word. Alhoewel hierdie respons hoofsaaklik op die respondente se ekologiese besorgdheid dui, kan dit wel ook as 'n psigologiese motivering geïnterpreteer word aangesien besoedeling en beskadiging van die omgewing esteties onaanvaarbaar sal wees en 'n afname in die gehalte van die rekreasie-ervaring tot gevolg kan hê. Voorts was 36,7 % van die respondente (25,7 % van die totale respons) van mening dat 'n groter getal stappers die natuurlewe sal versteur. Laasgenoemde dui op die ekologiese besorgdheid van die respondente en dui op 'n gevolglike oorskryding van die ekologiese dravermoë. Ander redes wat deur die respondente aangevoer is (5,7 %), het hoofsaaklik gehandel oor die fisiese dravermoë van die voetslaanpad (byvoorbeeld dat die oornaghuut nie meer as 18 persone kan akkommodeer nie), asook oor die moeiliker beheer en stadiger vordering wat met 'n groter groep geassosieer word.

Benewens bogenoemde verspreiding van die respons was dit ook insiggewend dat 21,2 % van die respondente ál drie die redes gemerk het. Dit kan aanvaar word dat hierdie respondente baie sterk gevoel het oor die beperking van stappers op die voetslaanpad.

In die geheel blyk dit dat 'n hoëgehalte rekreasie-ervaring sowel as 'n hoë gehalte in die natuurlike omgewing belangrik is vir stappers en dat hierdie gehalte gewaarborg kan word deur 'n beperking van die getal stappers wat die Ribbok-voetslaanpad benut. Dit wil voorkom of die huidige maksimum van 18 persone aanvaarbaar is vir die stappers. Indien die getal stappers per dag ietwat verhoog sou word (byvoorbeeld na 20 of 22) behoort dit steeds aanvaarbaar te wees vir die stappers, alhoewel dit gepaard kan gaan met 'n geringe afname in die gehalte van die rekreasie-ervaring. Wat die grens van aanvaarbaarheid in terme van getalle sal wees, is egter 'n ope vraag. Dit kan wel aanvaar word dat 'n drastiese verhoging in die getal stappers (byvoorbeeld na 30) die grense van aanvaarbaarheid sal oorskry en dit gepaard sal gaan met 'n skerp daling in die gehalte van die rekreasie-ervaring.

6.9 SAMEVATTING VAN BEVINDINGE

Ter opsomming word die belangrikste bevindinge ten opsigte van die benutting van die Park vervolgens kortliks genoem. Die bevindinge ten opsigte van die algemene benutting van die Park word eerstens gemeld, en daarna die bevindinge met betrekking tot die benutting van die Ribbok-voetslaanpad.

6.9.1 Bevindinge ten opsigte van die algemene benutting van die Park

Die meeste besoekers aan die Park is stedelinge afkomstig uit die Transvaal en hulle besoek die Park veral oor naweke. Die meeste besoekers woon tussen 300 en 400 kilometer vanaf die Park.

Die belangrikste redes vir 'n besoek aan die Park is die natuurskoon van die omgewing, 'n behoefte om ná aan die natuur te wees, om te rus of te ontspan, en ter wille van die buitelugaktiwiteite wat die Park bied. 'n Hoë persentasie van die besoekers het die Park reeds voorheen besoek en dit blyk dat mense graag by herhaling terugkeer vir 'n besoek aan die Park.

Die aantal jaarlikse besoekers aan die Park neem feitlik konstant toe en projeksies dui daarop dat hierdie tendens ook in die toekoms sal voortduur.

Die gewildste buitelugaktiwiteite in die Park is stap of wandel, ritte op die wildpaaie, swem, perdry en piekniek. Die gewildste binnenshuise aktiwiteite neig om meer passief van aard te wees, naamlik lees en televisiekyk.

Die belangrikste tekortkominge van die bestaande rekreasie- en verwante fasiliteit is die toestand van die swemgat, tafeltennisblaaie wat nie altyd beskikbaar is nie, onvoldoende ablusiegeriewe in die kampeerterrein en 'n gebrek aan inligting oor die Park se fasiliteite. Addisionele fasiliteite waarvoor daar 'n skynbare aanvraag is, is 'n swembad, 'n sauna, 'n muurbalbaan, kragpunte in die kampeerterrein, natuurstudie-uitstappies en vertonings van gewilde rolprente. Oor die algemeen was daar egter relatief min ontevredenheid oor die rekreasiefasiliteite in die Park.

Wat die wandelpaadjies betref, is daar 'n behoefte aan beter roeteaan-

wysers, langer wandelroetes, maklike, kort roetes vir bejaardes en kleuters, asook 'n interpretiewe stelsel.

Laastens blyk dit dat die meerderheid besoekers ten gunste daarvan is dat die getal besoekers aan die Park gedurende spitstye beperk word en dat enige verdere ontwikkeling uiters oordeelkundig moet geskied sodat die Park se rekreatiewe dravermoë nie oorskry word nie.

6.9.2 Bevindinge ten opsigte van die Ribbok-voetslaanpad

Die meeste van die stappers wat die Ribbok-voetslaanpad benut, is stedelinge afkomstig uit die Transvaal en woon tussen 300 en 400 kilometer vanaf die Park.

Die belangrikste redes waarom mense spesifiek die Ribbok-voetslaanpad stap is die feit dat die staptoer oor 'n gewone naweek voltooi kan word, asook vanweë die besondere natuurskoon van die area.

Die benutting van die Ribbok-voetslaanpad toon oor die algemeen 'n stygende tendens en daar kan verwag word dat die benutting steeds sal toeneem in die toekoms.

Oor die algemeen word die voetslaanpad se roete as redelik moeilik beskou en gedeeltes van die eerste dag se roete is te steil. Die paadjie is nie oral duidelik volgbaar nie en die roete is ook nie oral duidelik genoeg gemerk nie. Die beskikbare kaart van die staproete is ook van swak gehalte.

Die meeste van die stappers beskou die oornaghut en sy geriewe in die algemeen as voldoende, alhoewel daar 'n paar spesifieke tekortkominge bestaan. Onvoldoende watervoorsiening en onbevredigende toiletgeriewe blyk die grootste knelpunte te wees.

Die gedagte om die Ribbok-voetslaanpad te verleng sodat 'n roete van drie dae ook gestap kan word, vind byval by die meeste van die stappers. Die oorgrote meerderheid van die stappers is ook van mening dat dit 'n goeie reëling is dat die getal stappers wat die voetslaanpad kan benut, beperk word tot 18 per dag. Dit blyk dat die rekreatiewe dravermoë van die voetslaanpad oorskry sal word indien meer stappers toegelaat word om die roete te stap.

6.10 VERWYSINGS

1. Golden Gate Hoogland Nasionale Park, Maandelikse Opsommings van besettingsyfers, 1971/72 tot 1983/84.
2. Bloemhoff, H.J., Enkele Aspekte van Opelugrekreasie met Spe= siale Verwysing na Maselspoort, p.112.
3. Golden Gate Hoogland Nasionale Park, op.cit.
4. Golden Gate Hoogland Nasionale Park, Registers van Dagpermitte, 1977/78 tot 1983/84.
5. Golden Gate, Maandelikse Opsommings van Besettingsyfers, op.cit.
6. Golden Gate Hoogland Nasionale Park, Registers: Ontspanningsfa= siliteite, 1977/78 tot 1983/84.
7. Golden Gate Hoogland Nasionale Park, Jaarverslag: 1983/84, p.10.
8. Ibid.
9. Golden Gate Hoogland Nasionale Park, Registers: Ribbok-voet= slaanpad, 1978/79 tot 1983/84.
10. Golden Gate, Maandelikse Opsommings van Besettingsyfers, op.cit.

*****

H O O F S T U K 7

7. AANBEVELINGS

7.1 Inleiding

Op grond van die bevindinge soos weergegee in die voorafgaande hoofstuk, kan sekere aanbevelings vervolgens aan die hand gedoen word. Die aanbevelings word egter nie beperk tot die Golden Gate Hoogland Nasionale Park nie, maar omsluit ook die beplanning en bestuur van buitелugrekreasie in nasionale parke in die algemeen en die Nasionale Parkeraad se rol in die voorsiening van buitелugrekreasie in Suid-Afrika.

7.2 AANBEVELINGS TEN OPSIGTE VAN DIE BEPLANNING EN BESTUUR VAN BUITELUGREKREASIE IN NASIONALE PARKE IN DIE ALGEMEEN

In hoofstuk 2 is heelwat aandag geskenk aan beplannings- en bestuursriglyne ten opsigte van buitелugrekreasie in nasionale parke of ander natuurbewaringsgebiede, met die klem op rekreatiewe dravermoë as faktor in genoemde prosesse.* As sulks behoort die neergelegde beginsels, riglyne en maatreëls van waarde te wees vir beplanners en bestuurders wat verantwoordelik is vir die voorsiening van buitелugrekreasie in 'n nasionale park (of ander natuurbewaringsgebiede). Enkele aanbevelings kan wel in hierdie verband gedoen word.

7.2.1 Multidissiplinêre benadering

Na aanleiding van vroeëre besprekings in hierdie verband,** word aanbeveel dat deskundiges uit al die genoemde vakdissiplines betrek word by die beplanning van 'n nasionale park. Dit geld ook vir herbeplanning en beplanning met die oog op verdere ontwikkeling of uitbreiding van 'n park. Dit blyk dat veral deskundiges uit die menslike hulpbronsektor (sosioloë, psigoloë, rekreasiekundiges en opvoedkundiges) baie selde in Suid-Afrika by hierdie beplanningsproses betrek word. Hierdie deskundiges se bydraes is noodsaaklik indien daar werklik geslaag wil word in die rekreatiewe oogmerke van 'n nasionale park.

---

* Supra, 2.4.2.

** Supra, 2.4.2.1.

7.2.2 Gekoördineerde en sistematiese benadering

Na aanleiding van besprekings in hoofstuk 2* word aanbeveel dat die parkbeplanningsproses in al die betrokke fases gekoördineerd moet verloop. 'n Sistematiese opeenvolging van die verskillende fases word sterk aanbeveel. In aansluiting by die betrokke besprekings in hoofstuk 2, word 'n kontrolelyst vir parkbeplanning, soos vervat in bylae C, aanbeveel.¹ Hierdie kontrolelyst gee 'n duidelike beeld van die omvangrykheid van die parkbeplanningsproses en kan van groot waarde wees vir die beplanner.

7.2.3 Sonering van nasionale parke

Vroeër in hierdie studie is die sonering van 'n nasionale park ten opsigte van rekreasiegebruik uiteengesit en is die belangrikheid van 'n soneringsplan beklemtoon.** Daar word aanbeveel dat 'n duidelike soneringsplan ten opsigte van rekreasiegebruik vir elke nasionale park in Suid-Afrika daargestel word. Die sonering soos voorgestel deur Dasman² en bespreek in hoofstuk 2, is egter nie volledig genoeg ten opsigte van rekreasiegebruik van verskillende intensiteit nie en die volgende sonering vir buiteligreksie in 'n nasionale park word dus voorgestel:

- i. Ontwikkelingsone. Die meeste van die fisiese ontwikkeling in 'n park sal binne hierdie sone aangetref word en die sone sal gekenmerk word deur intensiewe benutting deur besoekers en parkpersoneel. Binne hierdie sone sal alle akkommodasiefasiliteite, diensfasiliteite, administratiewe kwartiere, hoofpaaie, parkeerareas, kampeerterreine, mensgemaakte rekreasiefasiliteite soos sportfasiliteite, asook diverse fisiese ontwikkeling geleë wees. Die benuttingsintensiteit van hierdie sone sal grootliks bepaal word deur die fisiese dra vermoë van die betrokke fasiliteite en dienste. Die ontwikkelingsone moet so ná as moontlik aan die grens van 'n park geleë wees, verwyder van ekologies-sensitiewe areas, en indien moontlik buite die grense van die park self. Laasgenoemde opset sal oormatige versteuring van die natuurverskynsels binne 'n park in 'n groot mate verhoed. Dit dien ook gemeld te word dat indien die ontwikkelingsone buite die grense van 'n park geleë is, privaatinisiatief ook aangewend

---

* Supra, 2.4.2.2.

** Supra, 2.4.2.3.4.

kan word vir die voorsiening van akkommodasie- en verwante fasiliteite.

Indien die ontwikkelingsone wel binne die grense van 'n park geleë is, moet dit slegs 'n klein gedeelte van die totale parkoppervlakte beslaan - nie meer as ongeveer 2 % nie.*

- ii. Hoëdigtheidrekreasiesone. Hierdie sone sal sover moontlik aan die ontwikkelingsone grens en die grootste persentasie van alle buitelugrekreasie-aktiwiteite in 'n nasionale park dra. Binne hierdie sone sal die benuttingsintensiteit en -frekwensie, in terme van getalle en aktiwiteite, relatief hoog wees in verhouding met die oppervlakte van die sone. Aktiwiteite binne hierdie sone sal meerendeels natuurgeo-riënteerd wees en slegs die nodigste fisiese ontwikkeling sal binne die sone geskied. Hierdie sone sal in 'n groot mate fisies toeganklik wees vir besoekers aan die park en sal onder andere piekniekterreine, uitkykpunte, plekke van besienswaardigheid, kort wandelpaadjies, hengelfasiliteite, perdryfasiliteite asook fasiliteite vir laedigheidsportbeoefening soos gholf en seilvaart insluit. Die benuttingsintensiteit van hierdie sone behoort bepaal te word deur die ekologiese dravermoë van die betrokke omgewing. Die sone behoort ook slegs 'n relatief klein gedeelte van 'n park se oppervlakte te beslaan - nie meer as ongeveer 5 % nie.
- iii. Laedigtheidrekreasiesone. Hierdie sone sal normaalweg aan die hoëdigtheidrekreasiesone grens en sal ook grootliks dien as buffersone tussen gebiede van intensiewe en ekstensiewe rekreasiegebruik. Binne hierdie sone sal die benuttingsintensiteit en -frekwensie, in terme van getalle en aktiwiteite, relatief laag wees in verhouding met die oppervlakte van die sone. Aktiwiteite binne hierdie sone sal uitsluit-

---

* Die voorgestelde persentasie van die totale parkoppervlakte wat deur elke sone opgeneem behoort te word, is van toepassing op 'n park met 'n relatief klein oppervlakte - min of meer die grootte van die Golden Gate Hoogland Nasionale Park: Hoe groter die oppervlakte van 'n park, hoe 'n kleiner persentasie van die totale parkoppervlakte behoort deur elke "gebruiksone" (wildernisgebied uitgesluit) opgeneem te word. Laasgenoemde is wenslik om die omvang van ekologiese versteurings binne hierdie sones te beperk.

lik natuurgeoriënteerd wees en feitlik geen fisiese ontwikkeling sal binne die sone geskied nie. Die sone sal in 'n mindere mate bereikbaar wees vir besoekers en toegang sal hoofsaaklik deur middel van primitiewe vervoer kan geskied (stap, perdry, kanovaart). Aktiwiteite binne hierdie sone sal onder andere langer wandeltogte, bergklim, beperkte wateraktiwiteite, perdry en natuurbesigtiging insluit. Alhoewel die benuttingsintensiteit van hierdie sone ook deur die ekologiese dra vermoë van die betrokke omgewing bepaal sal word, sal 'n hoë premie op psigologiese dra vermoë geplaas moet word. Laasgenoemde is nodig om 'n hoë gehalte rekreasie-ervaring vir die gebruikers van hierdie sone te verseker. Die grootte van hierdie sone sal wissel na gelang van die vorige twee sones se oppervlakte en ligging in die park, maar behoort nie 'n baie groot gedeelte van die park se totale oppervlakte te beslaan nie - 'n maksimum van ongeveer 10 %.

- iv. Ekstensiewe wildernisgebied. Hierdie gebied sal die grootste gedeelte van 'n park se oppervlakte beslaan en sal die meer afgeleë gedeeltes van 'n park insluit. Binne hierdie gebied moet die natuur so ver moontlik ongerep gehou word. Die benuttingsintensiteit en -frekwensie sal baie laag wees en toegang tot die gebied sal beperk wees tot primitiewe vervoer. Die enigste ontwikkeling in hierdie gebiede sal voetslaanroetes en die gepaardgaande oornagfasiliteite wees. Alhoewel die benuttingsintensiteit uiteraard ook deur die ekologiese dra vermoë van die omgewing bepaal sal word, behoort psigologiese dra vermoë 'n baie belangrike bepalende faktor in hierdie verband te wees.
- v. Streng natuurreservate. Enige nasionale park behoort minstens een streng natuurreservaat, waar geen inmenging met die natuurlike ekosisteem toegelaat word nie, binne sy grense te hê. Die ligging en grootte van sodanige reservate sal bepaal word deur die voorkoms en omvang van besondere natuurverskynsels binne die park wat streng bewaring noodsaak. Toegang tot hierdie reservate sal streng beperk word en slegs navorsers en klein groepe onder leiding van 'n parkpersoneellid sal die gebied mag betree.

Ekologiese dravermoë sal die bepalende faktor wees ten opsigte van rekreatiewe benutting van die gebied (indien rekreatiewe benutting wel toegelaat kan word).

- vi. Buffersone. Alhoewel hierdie sone nie deel van 'n park uitmaak nie, is dit tog belangrik dat die nodige aandag daaraan geskenk word. Die belangrikste van hierdie sone is dat dit gekenmerk moet word deur ekstensiewe benutting. Die regte tipe benutting as sulks is egter nie die enigste vereiste wat aan 'n buffersone gekoppel moet word nie. Dit is ook van uiterste belang dat die bewoners van die buffersone verantwoordelike mense moet wees met die regte gesindheid teenoor natuurbewaring. 'n Onderontwikkelde landelike bevolking binne die buffersone is byvoorbeeld uiters ongewens.

Waar Suid-Afrika se nasionale parke tot dusver "suiwer" gebiede was waar geen ekonomiese bedrywighede buiten toerisme toegelaat is nie, sal die sonering van sommige toekomstige parke aangepas moet word om ook voorsiening te maak vir ekonomiese ontginning binne die park. In die toekoms sal die meeste nuwe nasionale parke wat tot stand kom waarskynlik onder "skedule vyf" van die Wet op Nasionale Parke* geproklameer word, aangesien dit ál moeiliker gaan word (vanweë ekonomiese eise) om groot grondgebiede suiwer vir natuurbewaring te reserveer. Die Nasionale Meregebied is reeds 'n voorbeeld van 'n toekomstige park waar hierdie opset aangetref sal word. Die soneringsplan van so 'n park sal dus ook voorsiening moet maak vir dié gedeeltes binne die park wat nóg as bewaringsgebied, nóg as rekreasiegebied beskou kan word. Die betrokke gebiede kan byvoorbeeld as "ekstensiewe ontginningsgebiede" gesoneer word. 'n Baie duidelike soneringsplan sal uit die staanspoor noodsaaklik wees vir hierdie tipe nasionale parke, veral om botsings tussen gebruike te verhoed.

7.2.4 Bestuursmaatreëls teen oorbenutting

Om te verhoed dat die rekreatiewe dravermoë van 'n nasionale park oorskry word, word aanbeveel dat van die maatreëls soos beskryf in hoofstuk 2** deur die personeel van nasionale parke toegepas word. Al-

---

* Supra 3.1.3

** Supra 2.4.2.4.

hoewel hierdie maatreëls tans nog nie nodig is in die meeste van Suid-Afrika se nasionale parke nie, sal dit wel in die afsienbare toekoms nodig raak in sommige van die parke. Van die betrokke maatreëls wat moontlik die beste toegepas kan word, is beperking van benutting en vermindering van die benuttingsimpak.

7.2.5 Evaluasie van rekreasievoorsiening

Rekreasievoorsiening in 'n nasionale park behoort deurlopend geëvalueer te word. Sodanige evaluering is nodig om te bepaal of 'n nasionale park, met inagneming van bewaringsdoelwitte, steeds in sy rekreatiewe oogmerk slaag. 'n Belangrike aspek van so 'n evaluering sal wees om te bepaal of die park steeds binne sy rekreatiewe dravermoë bestuur word en of besoekers 'n hoëgehalte rekreasie-ervaring geniet. Daar word ook aanbeveel dat rekreasiekundiges by sodanige evaluerings betrek moet word.

7.3 AANBEVELINGS TEN OPSIGTE VAN DIE NASIONALE PARKERAAD AS VOORSIENER VAN BUITELUGREKREASIEGELEENTHEDE

Dit blyk uit die ondersoek dat daar nie voldoende klem gelê word op die beplanning en bestuur van buitelugrekreasie in die nasionale parke van Suid-Afrika nie. Hierdie toedrag van sake vereis aandag. Vervolgens word 'n aantal aanbevelings aan die hand gedoen na aanleiding van tekortkominge wat in hoofstuk 3 uitgelig is.

7.3.1 Beleid vir rekreasievoorsiening

Daar word aanbeveel dat die Nasionale Parkeraad 'n duidelike beleid ten opsigte van rekreasievoorsiening in die nasionale parke moet formuleer. So 'n beleid is nodig om te kan dien as riglyn vir parkpersoneel in die beplanning en bestuur van rekreasiefasiliteite en -dienste in die nasionale parke. In die toekoms sal parkowerhede in toenemende mate voor probleme ten opsigte van die rekreatiewe benutting van 'n nasionale park te staan kom, veral met betrekking tot die oorbenutting en wanbenutting van die natuurlike omgewing. Aangesien die Nasionale Parkeraad nie oor rekreasiekundiges binne eie geledere beskik nie, is duidelike riglyne onontbeerlik.

7.3.2 Personeel en infrastruktuur vir rekreasievoorsiening

Daar word aanbeveel dat 'n onderafdeling "Rekreasiebevordering" binne die Afdeling Handel en Toerisme van die Nasionale Parkeraad ingestel word. Hierdie onderafdeling moet verantwoordelik wees vir beplanning, navorsing, leiding, programmering en koördinering van rekreasie-aktiwiteite in die nasionale parke - en spesifiek ten opsigte van buitelugrekreasie. Alhoewel dit tans nie geregverdig sal wees om voltydse rekreasiekundiges in die meeste van die nasionale parke aan te stel nie, moet 'n begin gemaak word deur minstens een rekreasiekundige by die Parkeraad se hoofkantoor aan te stel. Later kan meer rekreasiekundiges in diens geneem word om byvoorbeeld in dié parke met die hoogste benuttingsfrekwensie diens te doen, of om verantwoordelikheid te aanvaar vir rekreasiebevordering in 'n aantal parke gesamentlik. Rekreasiekundiges wat in diens geneem word sal uiteraard ook 'n deeglike kennis van, en belangstelling in die natuur, ekologiese beginsels en bewaringspraktyke moet toon. Verder sal daar noue skakeling tussen die rekreasiekundiges en die inligtingspersoneel moet wees. Aanvanklik sal die rekreasiekundiges ook verantwoordelikheid moet aanvaar vir die opleiding van inligtingsbeamptes in die beginsels van rekreasie, programleiding, en so meer.

Alvorens 'n afdeling vir rekreasiebevordering binne die struktuur van die Nasionale Parkeraad tot stand gebring word, sal die Parkeraad nie daarop kan aanspraak maak dat dit 'n professionele rekreasiediens in belang van die mens én die natuur lewer nie.

7.3.3 Navorsing oor buitelugrekreasie

Daar word aanbeveel dat die Nasionale Parkeraad navorsing oor buitelugrekreasie in die nasionale parke as hoë prioriteit moet aanvaar. Soortgelyke studies soos hierdie oor die Golden Gate Hoogland Nasionale Park behoort in die ander nasionale parke onderneem te word ten einde tendense en voorkeure te bepaal en rigting te gee aan toekomstige rekreasievoorsiening. In hierdie verband word skakeling en koördinering met die Suid-Afrikaanse Vereniging vir Sportwetenskap, Liggaamlike Opvoedkunde en Rekreasiekunde (S.A.V.S.L.O.R.) voorgestel.

7.3.4 Prioriteite

Na aanleiding van die bekendmaking in Julie 1984 dat die Sederberg-wildernisgebied moontlik onder bestuur van die Nasionale Parkeraad geplaas gaan word, is sterk teenkanting uit heelwat oorde ondervind.

Aantuigings is gemaak dat so 'n stap 'n bedreiging vir die Sederberge sou inhou aangesien die Parkeraad die gebied se toerismepotensiaal sou wou ontgin en kommersialiseer.³ Hierdie aantuigings is moontlik ongeregverdig, maar kan tóg gesien word as 'n waarskuwing aan die Parkeraad dat daar iewers 'n misplaaste prioriteit mag wees.

Die Nasionale Parkeraad is en bly primêr 'n bewaringsinstansie en nie 'n (kommerciële) toerisme-instansie nie. Naas natuurbewaring, is die belangrikste taak van die Parkeraad om aan die inwoners van Suid-Afrika 'n hoëgehalte rekreasie-ervaring in die natuur te bied. In die konteks van 'n nasionale park beteken laasgenoemde nie kommersialisasie nie. Kommersialisering en oorontwikkeling van 'n nasionale park deur byvoorbeeld luukse-akkommodasie, maklike toevoerretes ensovoorts, lok in baie gevalle die tipe besoeker wat nie werklik hoë waardering en respek vir die natuur openbaar nie en in der waarheid nie in 'n nasionale park hoort nie. Aan die ander kant behoort die nasionale parke wel te dien as medium om by mense 'n hoër waardering en respek vir die natuur aan te kweek. Kommersialisering is egter nie die aangewese metode om laasgenoemde te bewerkstellig nie. Die Parkeraad sal daarteen moet waak dat dieselfde probleme nie oor 'n aantal jare in Suid-Afrika se nasionale parke ervaar word as wat tans in die V.S.A. se nasionale parke aan die orde van die dag is nie.*

Dit het moontlik tyd geword dat die Nasionale Parkeraad hand in eie boesem moet steek en homself die vraag afvra of kommersialisering en ontwikkeling oor die kort termyn steeds in belang van natuurbewaring en die voorsiening van 'n hoëgehalte rekreasie-ervaring oor die lang termyn is. 'n Eerlike antwoord op hierdie vraag behoort te lei tot die regte prioriteite.

7.4 AANBEVELINGS TEN OPSIGTE VAN DIE ALGEMENE INFRASTRUKTUUR VAN DIE GOLDEN GATE HOOGLAND NASIONALE PARK

Na aanleiding van sekere probleme en knelpunte wat in hoofstuk 5 uitgelig is, word 'n aantal aanbevelings ten opsigte van die algemene infrastruktuur van die Park vervolgens gemaak.

---

* Supra, 2.1.

7.4.1 Parkoppervlakte en -sonering

Die knelpunte met betrekking tot die klein oppervlakte van die Park^{*} sal in 'n groot mate verlig word wanneer die voorgestelde toevoegings tot die Park gemaak word. Aangesien die grootste gedeeltes van die nuwe toevoegings redelik afgeleë en ook in 'n groot mate ongerep is, word aanbeveel dat die grootste gedeelte daarvan as wildernisgebied gesoneer word. Sekere gedeeltes behoort ook as streng natuurreservate gereserveer te word.

Soos vroeër in die studie aangedui is,^{**} voldoen die Park nie in 'n groot mate aan die ideale soneringsvereistes wat vir 'n nasionale park gestel word nie. Die gedentraliseerde ontwikkeling langs 'n sentrale as in die Park veroorsaak dat sonering nooit werklik ná aan die ideaal sal kan kom nie. Die nuwe toevoegings sal egter die situasie in 'n mate verbeter.

In fig. 7.1 word 'n soneringsplan ten opsigte van rekreatiewe benutting vir die hele Golden Gate Hoogland Nasionale Park, soos dit daar sal uitsien ná die beoogde toevoegings, voorgestel. Hierdie is in werklikheid ook nie die ideale sonering nie, maar moes aangepas word by reeds bestaande ontwikkeling en benuttingspatrone. Die openbare pad wat die Park deurkruis, beperk gesentraliseerde ontwikkeling ook in 'n groot mate. Die onderskeie sones wat voorgestel word, is gebaseer op die voorgestelde benuttingsones vir 'n nasionale park.^{***}

Die voorgestelde ontwikkelingsone stem in 'n groot mate ooreen met die huidige ontwikkelingsgebiede van die Park. Wat die nuwe toevoegings betref, word slegs twee klein ontwikkelingsones voorgestel, beide aan die oostelike grens van die vergrote Park. Die ontwikkeling by Malima sal beperk wees tot personeelkwartiere vir die bemanning van die voorgestelde oostelike toegangshek.^{****} Die gebied rondom Oldenburg kan gereserveer word vir die ontwikkeling van rekreasiefasiliteite vir anderkleuriges, wanneer die behoefte dit regverdig. 'n Omgewingsopvoedkundige sentrum vir anderkleuriges, soos beplan deur die parkowerheid, kan ook by Oldenburg tot stand gebring word.

---

* Supra, 5.8.2.4.1

** Supra, 5,8,2,4,3

*** Supra, 7.2.3

**** Infra, 7.4.2

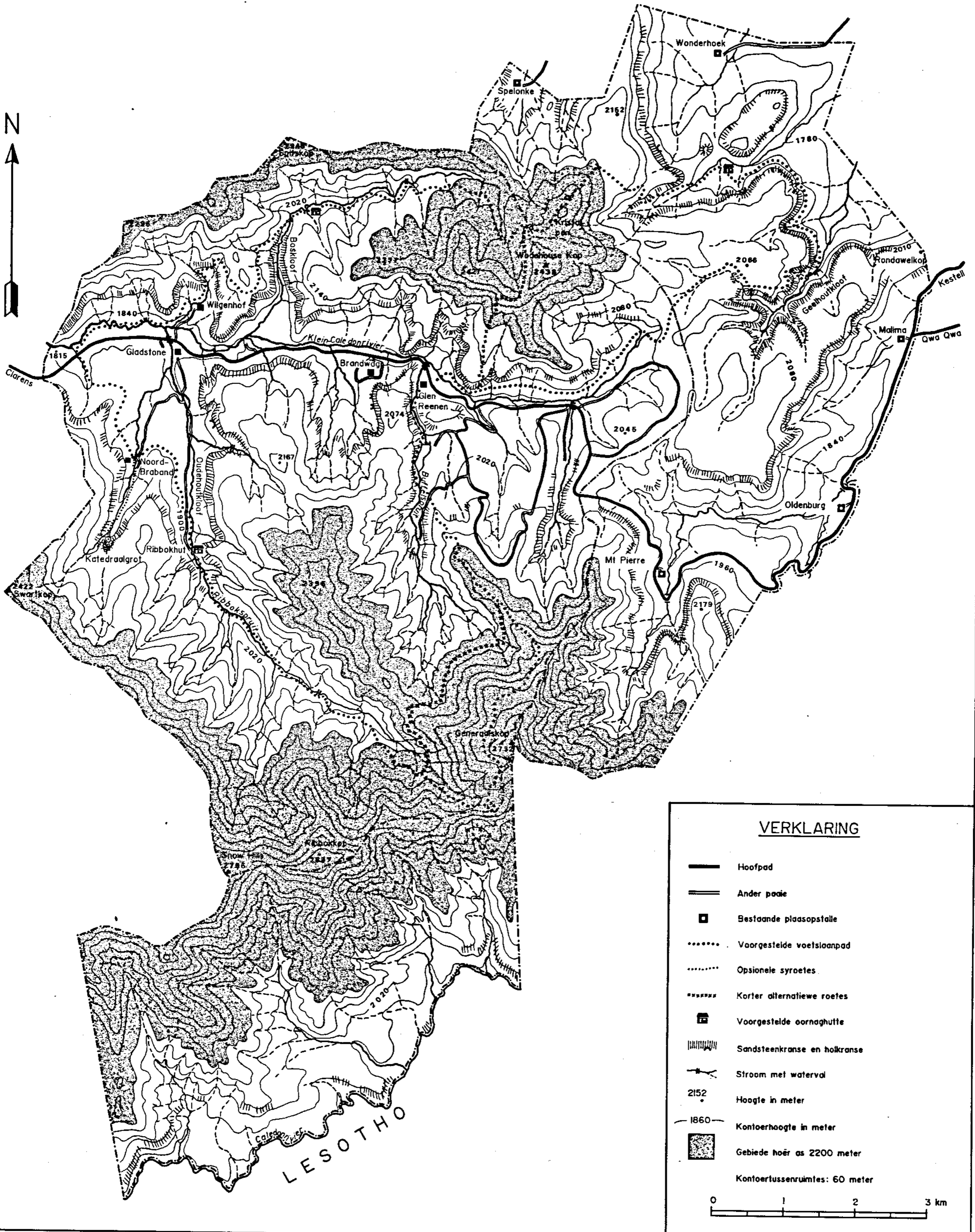

FIG. 7.6 VOORGESTELDE WYSIGING EN VERLENGING VAN DIE RIBBOK-VOETSLAANPAD

Die voorgestelde hoëdigtheidrekreasiesone stem ook in 'n groot mate ooreen met die huidige gebiede wat aan redelik intensiewe rekreasiegebruik onderhewig is en word op baie plekke deur natuurlike hindernisse (sandsteenkrans) begrens. Die gedeelte rondom die Brandwag en Glen Reenen-komplekse verteenwoordig hoofsaaklik die wandelpaadjies en onmiddellike omgewing. Die gedeelte direk wes van Gladstone beslaan die gholfbaan en maak verder voorsiening vir die perdryroetes en die aktiwiteite van die omgewingsopvoedkundige kursusse. Die voorgestelde sone as geheel bied meer as genoeg ruimte vir die intensiewer vorme van benutting en daar word aanbeveel dat meer ruimte (selfs in die toekoms) nie aan hierdie gebruiksone afgestaan moet word nie.

Die voorgestelde laedigtheidrekreasiesone moet hoofsaaklik dien as buffersone tussen die hoëdigheidsone en die wildernisgebiede. Ver al die noordelike gedeeltes van die sone word ook op baie plekke deur natuurlike hindernisse begrens. Die relatief groot gedeelte oos van Glen Reenen maak voorsiening vir langer wandelroetes en die motorritte op die wildpaaie. Die gedeelte suid van Noord-Brabant maak voorsiening vir beheerde uitstappies na die Katedraalgrot. Die gedeelte aangrensend tot Oldenburg, langs die oosgrens van die vergrote Park, maak voorsiening vir staproetes vir anderkleuriges (indien die betrokke area vir hulle ontwikkel word), asook vir omgewingsopvoedkundige aktiwiteite vir anderkleuriges. Rekreatiewe benutting van die Malima-omgewing langs die oostelike grens van die vergrote Park moet vermy word, aangesien 'n aantal van die bedreigde krans-aasvoëls in die omgewing broeiplekke het. Oor die algemeen moet gepoog word om die benuttingsintensiteit van die laedigtheidrekreasiesone voortdurend laag te hou.

Soos aangedui in fig. 7.1, moet die grootste gedeelte van die Park (en nuwe toevoegings) as wildernisgebied gesoneer word. Geen verdere ontwikkeling moet in hierdie sone plaasvind nie, behalwe die konstruksie van voetslaanpaaie en die gepaardgaande oornagfasiliteite. In die nuut toegevoegde gebiede moet gepoog word om die omgewing tot sy natuurlike staat te herstel.

Die gebiede wat as streng natuurreserve aangedui word, is geïdentifiseer as gebiede wat moontlik op grond van besondere plantegroei, uniekheid, ongereptheid en skaars of bedreigde voëlspesies wat daar

aangetref word, hoë bewaringstatus vereis. Die voorgestelde gebied sal eers verder ondersoek moet word alvorens definitiewe afbakening en sonering kan geskied. Een gebied wat egter sonder twyfel die hoogste bewaringstatus verdien, is die diep kloof ("Geelhoutkloof") net wes van Rondawelkop in die ooste van die vergrote Park.

7.4.2 Toegangshekke en die pad deur die Park

Soos reeds gemeld, is die openbare pad deur die Park om verskeie redes ongewens. Dit is onder andere 'n beperkende faktor ten opsigte van parksonering, beheer oor besoekers en die beweging van wild. Die feit dat die betrokke pad vrye deurgang aan deurverkeer moet kan bied, is ook daarvoor verantwoordelik dat geen toegangshekke tot die park bestaan nie. Die afwesigheid van toegangshekke bring weer verdere nadelige gevolge vir die Park mee.*

Daar word aanbeveel dat die parkowerheid onderhandelings met die O.V.S. Provinsiale Administrasie aanknoop ten einde beheer oor die toegangspunte tot die Park te verkry en toegangshekke te kan oprig. So 'n stap is wel moontlik, mits die parkowerheid vrye deurgang aan deurverkeer kan waarborg. Laasgenoemde sal wel beteken dat die toegangshekke ook regdeur die nag beman sal moet word, maar in die lig van die voordele wat beheer oor die toegangspunte sal meebring, is dit geregtig. Die hantering van deurverkeer mag wel praktiese probleme meebring. Daar word aanbeveel dat 'n stelsel ontwerp word wat 'n deurreisiger 'n vasgestelde tydsduur toelaat om tussen die twee toegangshekke te beweeg. Tyd sal ook toegelaat moet word vir aandoening by die vulstasie of winkel in die Park. Indien die deurreisiger nie binne die vasgestelde tydsduur die Park weer verlaat nie, kan 'n permitfooi gehef word. Gereelde deurreisigers kan van 'n ruitplakker voorsien word om toegang deur die hekke te bespoedig en te vergemaklik.

Verder word aanbeveel dat die oostelike toegangshek by die huidige Malima-plaasopstal geplaas word (sodra die nuwe grondgebied in ontvangs geneem is) sodat verkeer vanaf Qwaqwa én Kestell by een punt gehanteer kan word. Die Park se nuwe grenslyn sal dan vir die gedeelte langs die Kestell-pad, ten weste van dié pad vasgestel moet word.

---

* Supra, 5.8.2.4.4 en 6.4.3.

7.4.3 Vullisstorting

In hoofstuk 5 is daarop gewys dat die Park se vullisstortingsterrein die betrokke omgewing ontsier.* Dit word aanbeveel dat die parkowerheid aandag aan hierdie saak skenk. Indien 'n geskikte alternatiewe stortingsterrein nie gevind kan word nie, moet die bestaande terrein met hoë grondwalle omring word en ogiesdraadskerms gebruik word om te verhoed dat papiere en plastieksakke deur die wind versprei word. Die beste oplossing vir die probleem is moontlik om 'n alternatiewe metode te vind om van die Park se vullis ontslae te raak, byvoorbeeld deur middel van chemiese ontbinding. Daar word aanbeveel dat die parkowerheid ook hierdie moontlikheid ondersoek.

7.4.4 Inligtingsentrums en -personeel

Eerstens word aanbeveel dat die inligtingsentrum in die Brandwaghoofgebou verbeter word om te dien as die Park se hoofinligtingsentrum. Tweedens word aanbeveel dat aandag geskenk word aan die bemanning van die inligtingsentrums. Hierdie sentrums moet veral gedurende naweke en vakansietye permanent deur inligtingsbeamptes beman word. Hierdie beamptes kan om die beurt by die sentrums diens doen wanneer hulle nie by die omgewingsopvoedkundige kursusse betrokke is nie. Die inligtingsbeamptes het reeds 'n baie hoë werklading en dit sal wenslik wees dat 'n addisionele tydelike inligtingsbeampte jaarliks aangestel word. Op grond van aanbevelings later in hierdie hoofstuk,** moet die parkowerheid dit ook sterk oorweeg om studente gedurende skoolvakansies tydelik in diens te neem. Een rekreasiekundestudent en een natuurbeparingstudent behoort in diens geneem te word om die inligtingspersoneel te help met inligtings- en georganiseerde aktiwiteite gedurende spitsbesoektye. Verder word aanbeveel dat 'n volledige reeks inligtingsbrosjures, -biljette en ander inligtingstukke by beide inligtingsentrums beskikbaar gestel word. Na aanleiding van die bevinding dat besoekers aan die Park dikwels nie bewus was van alles wat die Park bied nie,** word ook aanbeveel dat 'n volledige inligtingstuk oor alle fasiliteite, dienste en geriewe in die Park saamgestel word vir verspreiding by die inligtingsentrums asook by die ontvangspunte in die Park.

---

* Supra, 5.8.2.4.7.

** Infra, 7.5.5.

*** Supra, 6.6.7.

7.4.5 Navorsing

Soos vroeër in die ondersoek bevind is,^{*} bestaan daar 'n gebrek aan navorsingsliteratuur oor verskeie onderwerpe of aspekte wat die Park raak. Die belangrikste onderwerp waaroor daar min navorsingsliteratuur bestaan, is die ekologie van die Park. Daar word aanbeveel dat navorsing oor verskeie aspekte van die hoëveldse suurgrasekosisteam, soos verteenwoordig in die Park, stelselmatig geloods word. Sodanige navorsing sal van groot waarde wees vir die bestuur van die Park.

Verder word aanbeveel dat evaluasie van die Park se rekreasiediens en -fasiliteite op 'n deurlopende basis gedoen word sodat die parkowerheid in voeling kan bly met benuttingspatrone en -tendense, asook met die behoeftes, voorkeure en afkeure van die besoekers.

7.4.6 Toekomstige ontwikkeling en uitbreidings

Namate die benuttingsintensiteit van die Park toeneem - soos wel verwag kan word na aanleiding van vroeëre bevindinge^{**} - sal sekere uitbreidings en verdere ontwikkeling van die Park se infrastruktuur noodwendig nodig raak. Die nuwe grondgebied wat tot die Park toegevoeg gaan word, vereis ook reeds oorweging ten opsigte van moontlike ontwikkeling aldaar. Dit is dus van kardinale belang dat die parkowerheid vroegtydig sal beplan vir moontlike toekomstige ontwikkeling en uitbreidings. Daar word aanbeveel dat die parkowerheid reeds 'n begin moet maak met die daarstelling van 'n meesterplan vir die vergrote Park ten einde prioriteite te bepaal ten opsigte van toekomstige fisiese ontwikkeling, rekreatiewe en opvoedkundige benutting, en uiteraard ook die bewaring van die natuurlike hulpbronne. Die voorgestelde soneringsplan vir die Park kan as riglyn dien in hierdie verband.^{***}

Die oorgrote meerderheid van die besoekers aan die Park is van mening dat verdere ontwikkeling in die Park uiters oordeelkundig moet geskied.^{****} Die strekking van hierdie studie is ook juis daarop gemik om die noodsaaklikheid van oordeelkundige en gebalanseerde ontwikkeling in 'n nasionale park aan te toon. Daar word dus aanbeveel dat alle betrokke faktore in ag geneem word tydens die beplanning van

---

* Supra, 5.8.2.4.6.

** Supra, 6.4.2 en 6.4.4.

*** Supra, 7.4.1.

**** Supra, 6.7.2.

verdere ontwikkeling en uitbreidings in die Park, en dat die klem nie net sal val op ekologiese oorwegings en die bevordering van toerisme nie, maar veral ook op die voorsiening van 'n hoëgehalte rekreasie-ervaring aan die besoeker. Die parkowerheid moet dus daarna streef om die verskillende fasette van die Park te harmonieer ten einde 'n optimum balans tussen ontwikkeling, natuurbewaring, toerisme, omgewingsopvoeding en rekreatiewe benutting te handhaaf.

7.4.7 Algemene maatreëls

Uit die ondersoek het dit geblyk dat sekere bestuursmaatreëls nodig is ten einde geïdentifiseerde knelpunte op te los. Vervolgens word aanbevelings in hierdie verband gedoen.

7.4.7.1 Beperking van besoekersgetalle

Na aanleiding van die bevinding dat die meeste besoekers aan die Park ten gunste daarvan is dat besoekersgetalle beperk moet word,^{*} asook vanweë die feit dat 'n onbeperkte getal besoekers daartoe sal lei dat die fisiese, ekologiese en psigologiese dravermoë van die Park oorskry word, word aanbeveel dat die getal besoekers gedurende spitsbesoektye beperk word tot die huidige fisiese dravermoë van die Park se fasiliteite. Dit sal beteken dat dié besoekers wat nie vooraf besprekings kan maak nie, beperk word. Dit dui dus hoofsaaklik op dagbesoekers, alhoewel kampeeders ook betrokke is. Laasgenoemde kan, en behoort wel vir spitsstye te bespreek. In die praktyk gebeur dit wel dat meer kampeeders as waarvoor daar fasiliteite bestaan, in die kampeerterrein toegelaat word. Daar word aanbeveel dat die kampeeders beperk word tot die hoeveelheid beskikbare staanplekke in die kampeerterrein. Dagbesoekers moet ook beperk word tot 'n getal wat bevredigend blyk te wees vir die beskikbare ruimte in die piekniekerrein en die dravermoë van die piekniekfasiliteite.^{**} Die beperking van besoekersgetalle sal egter eers werklik effektief toegepas kan word nadat toegangshekke tot die Park opgerig is.

7.4.7.2 Spoebeheer by Glen Reenen

Die feit dat die hoofpad by Glen Reenen tussen die kampeerterrein en die winkel deurloop, maak die betrokke area onveilig vir voetgangers en veral kinders. Dit is duidelik dat baie motoriste (veral deur-

---

* Supra, 6.7.1

** Infra, 7.5.1 vir verdere toeligting in dié verband.

verkeer) die spoedbeperking in die Park verontagsaam en soms teen hoë snelhede deur Glen Reenen beweeg. Enkele van die respondente het wel ook hul kommer uitgespreek oor hierdie toedrag van sake. Daar word aanbeveel dat 'n aantal spoedbeheerwalle op die betrokke stuk pad aangebring word. Die toestemming van die O.V.S. Provinsiale Administrasie sal hiervoor verkry moet word en daar word aanbeveel dat die parkowerheid die nodige onderhandelings aanknoop en nie sal wag tot 'n tragedie homself daar afspeel nie.

7.4.7.3 Rusverstoring

Ontevredenheid is uitgespreek oor nagtelike lawaaimakers in die omgewing van die kampeerterrein en rondawels. Skrywer het hierdie stoor-nis ook by verskeie geleenthede ervaar en het dit uiters hinderlik gevind te midde van die rustige bergatmosfeer. Die lawaai was gewoonlik afkomstig vanaf die tentkampeerders, waarvan die meeste studente en ander jongmense blyk te gewees het. In baie gevalle was die lawaaimakers voornemende stappers van die Ribbok-voetslaanpad. Daar word voorgestel dat daar deur middel van 'n fyn bewoorde kennis-gewing aan alle kampeerders en rondawelbewoners gepoog word om die besoeker se gesindheid positief te beïnvloed sodat hy ander besoekers sal konsidereer. Hierbenewens moet sterk oorweging geskenk word aan die verskuiwing van die tentkampeerterrein na 'n ander lokaliteit. Verdere aandag word vorentoe hieraan gewy.*

7.5 AANBEVELINGS TEN OPSIGTE VAN DIE REKREASIE-INFRASTRUKTUUR VAN DIE GOLDEN GATE HOOGLAND NASIONALE PARK

As algemene riglyn vir die voorsiening van rekreasiefasiliteite in die Park, word aanbeveel dat die parkowerheid kwaliteit bo kwantiteit sal stel en dat die natuurlike hulpbronne veral hiervoor aangewend word. 'n Verdere algemene riglyn is dat fasiliteite voorsiening moet maak vir deelname in gesinsverband. Laasgenoemde is aan te beveel op grond van die groot persentasie besoekers wat uit gesinne bestaan.** Vervolgens word aanbevelings gedoen ten opsigte van spesifieke behoeftes en tekortkominge in die Park se rekreasiefasiliteite.

---

* Infra, 7.5.1.

** Supra, 6.3.8

7.5.1 Kampeer- en piekniekfasiliteite

Soos blyk uit sekere bevindinge in hoofstuk 6,^{*} bestaan 'n aantal te-kortkominge ten opsigte van die fasiliteite in die kampeerterrrein. Vervolgens word aanbeveel dat:

- i. die ablusiegeriewe vermeerder en verbeter word. Gemeet aan die gemiddelde standaard van ablusiegeriewe in kampeerterrreine/woonwaparke, is die bestaande geriewe onvoldoende. Spesifieke aspekte wat aandag sal moet geniet, is die voorsiening van meer baddens en stortbaddens, asook die voorsiening van genoeg warm water tydens spitsbesoektye;
- ii. meer permanente braaiplekke (beton-en-klipkonstruksie) in die kampeerterrrein voorsien word. Die kampeerders is dikwels geneig om in groepe vleis te braai en verlang dan 'n redelik groot vuurmaakplek en braaioppervlakte. Die staanbraairoosters wat in die kampeerterrrein voorsien word, is te klein vir hierdie doel en die vier bestaande permanente betonbraaiplekke is te min gedurende vakansietye en sommige naweke;
- iii. kragpunte by 'n aantal woonwastaanplekke voorsien word. Diegene wat die gerief van elektrisiteit by hul staanplek verkies, sal wel bereid wees om ekstra daarvoor te betaal. Die hedendaagse kampeerder maak dikwels staat op elektriese apparaat tydens kampering. Die voorsiening van kragpunte kan beperk word tot 'n spesifieke area binne die kampeerterrrein en behoort geen nadelige gevolge vir ander kampeerders of die natuurlike omgewing in te hou nie.

Wat piekniekfasiliteite vir dagbesoekers betref, word eerstens aanbeveel dat beter fasiliteite voorsien word, naamlik piekniektafels en bankies (die betontipe) asook betonbraaiplekke ('n kleiner tipe as wat in die kampeerterrrein aangetref word). Soos vroeër gemeld, is daar baie min fasiliteite in die piekniekarea,^{**} wat meebring dat slegs 'n klein persentasie van die dagbesoekers gedurende spitsbesoektye fasiliteite tot hulle beskikking het. Meer fasiliteite is dus wenslik,

---

* Supra, 6.6.3.1 en 6.6.3.2.

** Supra, 5.4.1.1.

alhoewel dit beperk sal moet word ten einde te verhoed dat die re-
kreatiewe dravermoë van die Park gedurende spitstye oorskry word.
Tweedens word aanbeveel dat die piekniekarea vergroot word - nie om
noodwendig voorsiening te maak vir méér dagbesoekers nie, maar om
meer ruimte aan hierdie besoekers te voorsien sodat besoekersdruk
nie 'n negatiewe invloed op die kwaliteit van die rekreasie-ervaring
het nie.

Daar word ook aanbeveel dat die parkowerheid 'n heruitleg van die
tentkampeer-, woonwakampeer- en piekniekterrein by Glen Reenen sterk
moet oorweeg, en wel om die volgende redes:

- i. Die toenemende benutting van die betrokke fasiliteite, ver-
al ten opsigte van dagbesoekers, sal wel uitbreidings en
verbeterings in die afsienbare toekoms vereis.
- ii. Beter en meer ablusiefasiliteite vir die kampeeders sal
spoedig voorsien moet word.
- iii. Die tentkampeerarea behoort geskei te word van die woonwa-
kampeerarea.*
- iv. Volgens algemeen aanvaarde beginsels is dit wel wenslik om
die drie betrokke vorme van benutting van mekaar te skei.⁴
- v. Motorverkeer op die hoofpad wat reg langs die huidige kam-
peerterrein verbyloop, is hinderlik gedurende die nag.

Die volgende veranderings, soos aangedui in fig. 7.2, word voorgestel
as 'n moontlike heruitleg van die onderskeie areas, naamlik:

- i. dat die woonwaterrein na die westekant van die teerpad ver-
skuif word om die huidige piekniekterrein asook die area
tussen die piekniekterrein en die swemgat in te sluit. Nu-
we, verbeterde ablusiefasiliteite kan dan in hierdie area
opgerig word. Die grootste gedeelte van die terrein, naam-
lik dié tussen die huidige piekniekterrein en die swemgat,
sal ook verwyder wees van die hoofpad se geraas;

---

* Supra, 7.4.7.3.

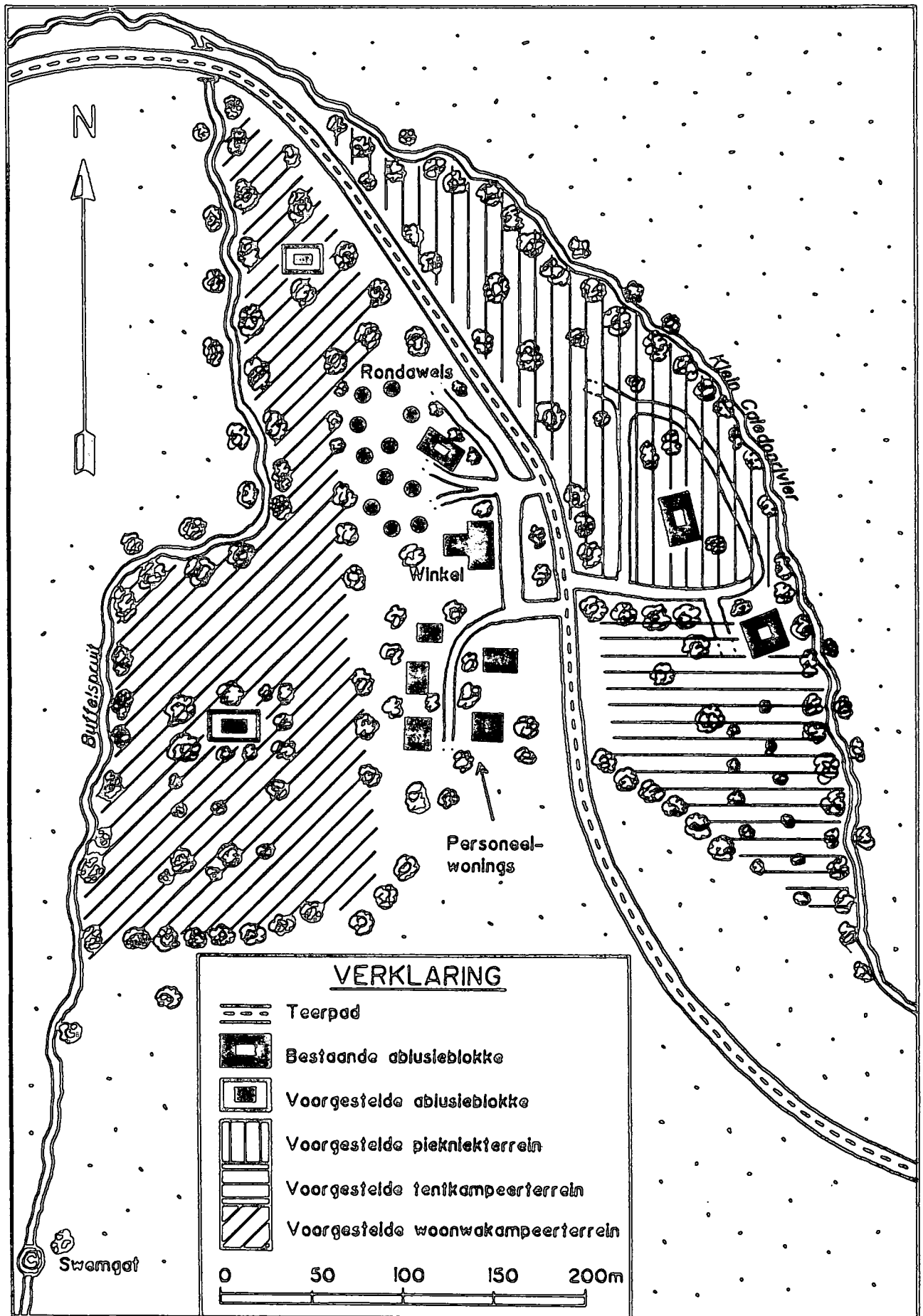

FIG. 7.2 VOORGESTELDE HERUITLEG VAN DIE PIEKNIK- EN KAMPEERTERREIN BY GLEN REENEN

- ii. dat die tentkampeerterrein die suidelike deel van die bestaande kampeerterrein sal beslaan, terwyl dagbesoekers die noordelike deel kan benut. Die bestaande ablusiefasiliteite behoort voldoende te wees vir die tentkampeerders en die dagbesoekers. Twee afsonderlike toegangspunte vanuit die hoofpad sal vir die twee terreine voorsien moet word om 'n groter mate van skeiding te bewerkstellig.

Die voorgestelde woonwakampeerterrein beslaan 'n oppervlakte van ongeveer 15 000 vierkante meter. Indien ongeveer een derde van hierdie oppervlakte deur paaie, ablusiefasiliteite en oop ruimtes opgeneem word, sal ongeveer 10 000 vierkante meter beskikbaar wees vir woonwastaanplekke. Indien elke staanplek 150 vierkante meter opneem, wat ietwat groter is as die bestaande staanplekke van ongeveer 120 vierkante meter, beteken dit dat ongeveer 66 staanplekke voorsien kan word. Vir die huidige is hierdie getal meer as genoeg. In die toekoms behoort ook nie meer staanplekke as dít voorsien te word nie aangesien dit kan meebring dat die rekreatiewe dra vermoë oorskry word.

Die voorgestelde tentkampeerterrein beslaan 'n oppervlakte van ongeveer 4 000 vierkante meter, waarvan ongeveer 1 000 vierkante meter tans deur paaie en ablusiefasiliteite opgeneem word. Indien elke tentstaanplek 120 vierkante meter beslaan, kan ongeveer 25 staanplekke dus voorsien word. Hierdie getal behoort ook in die afsienbare toekoms in die aanvraag te kan voorsien. Selfs al sou die aanvraag aansienlik toeneem, behoort nie meer staanplekke op die spesifieke lokaliteit voorsien te word nie.

Die voorgestelde piekniekterrein beslaan 'n oppervlakte van ongeveer 5 600 vierkante meter, waarvan sowat 1 600 vierkante meter tans deur paaie en ablusiefasiliteite opgeneem word. Indien elke piekniekplek 'n ruim 100 vierkante meter beslaan, kan sowat 40 voorsien word. Daar word egter aanbeveel dat die piekniekplekke beperk word tot 30. Dit sal verhoed dat dagbesoekers mekaar verdring en die rekreatiewe dra vermoë oorskry word.

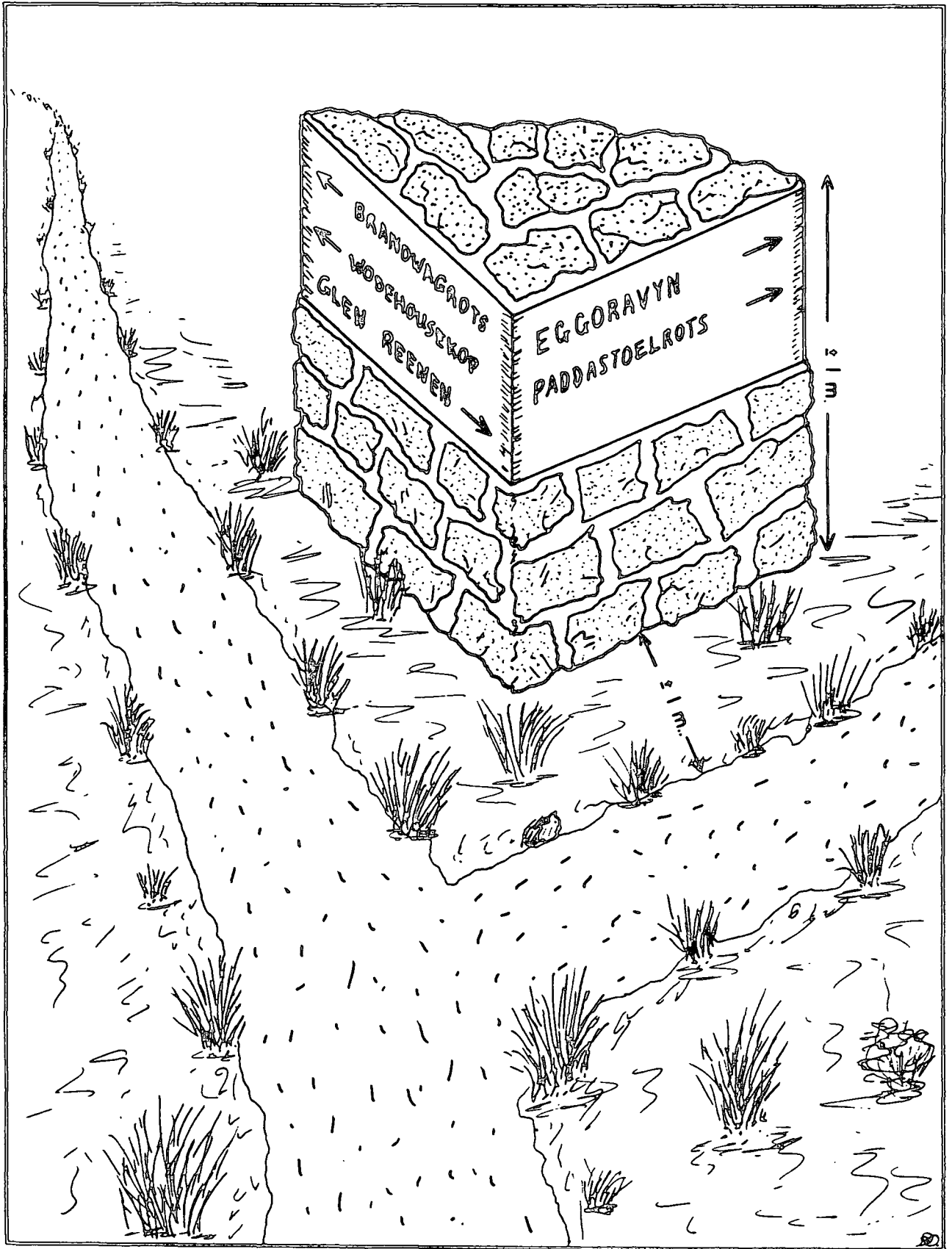

FIG. 7.3 VOORGESTELDE ROETEBAKENS VIR DIE WANDEL-PAADJIES

Verder word aanbeveel dat die Holkransroete se beginpunt duidelik aangetoon word. Die huidige aanwyser is verwarrend, met die gevolg dat 'n netwerk van paadjies reeds oor die eerste gedeelte van die roete gevorm het. Dit veroorsaak gronderosie in die omgewing.

7.5.2.3 Volgbaarheid van die paadjies

Soos vroeër bevind, vind 'n redelike persentasie van die stappers dit soms moeilik om die paadjies te volg aangesien laasgenoemde onduidelik is.* Daar word aanbeveel dat die wandelroetes met wit voetspore aangedui word waar die paadjies oor klipperige areas loop. Die roetes waarop sommige stappers blykbaar probleme ondervind om die paadjie te volg, is die Holkransroete, die Paddastoelrotsroete en die Wodehouseroute.

7.5.2.4 Addisionele wandelroetes

Soos blyk uit bevindinge in hoofstuk 6, bestaan daar wel 'n behoefte aan meer wandelroetes, spesifiek na makliker halfdagroetes.** Verder blyk dit uit die bevindinge dat daar ook 'n aanvraag is na makliker, korter wandelroetes.*** In fig. 7.4 word 'n aantal addisionele wandelroetes voorgestel wat saam met die huidige wandelpadstelsel 'n goeie verskeidenheid aan die besoeker sal bied.

Eerstens word aanbeveel dat 'n wandelpaadjie parallel met die teerpad tussen Glen Reenen en die Brandwagkompleks uitgelê word. Die paadjie kan sover moontlik langs die Klein-Caledonrivier loop en moet dien om die voetverkeer tussen die twee punte te dra. So 'n paadjie sal 'n meer natuurgeoriënteerde asook bevredigender wandeling aan die besoekers bied. Die paadjie sal so gekonstrueer moet word dat dit 'n maklike en veilige roete is - ook vir gebruik deur bejaarde mense en kleuters.

'n Tweede maklike wandelroete word aanbeveel, naamlik vanaf die kampeerterrein suidooswaarts al langs die Klein-Caledonrivier op, tot naby die Nie-Blanke piekniekterrein. Die roete se keerpunt kan by die "kliptafel" wees ('n groot rotsblok met 'n merkwaardige plat oppervlakte), en kan ook aansluit by die Paddastoelrotsroete om 'n sirkelroete te vorm.

---

* Supra, 6.6.6.3.

** Supra, 6.6.6.4.

*** Supra, 6.6.6.5 en 6.5.2

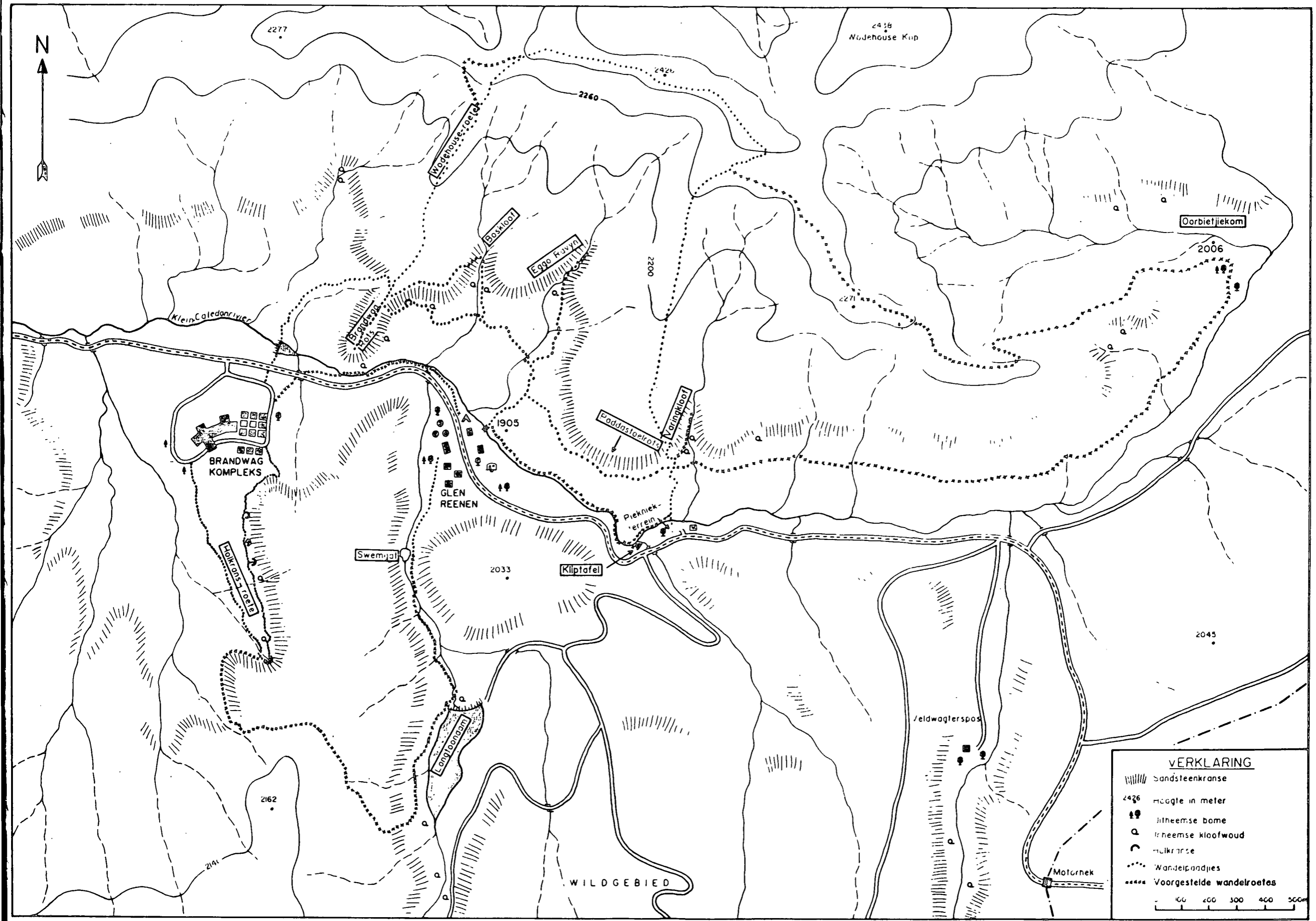

FIG. 7.4 VOORGESTELDE TOEVOEGINGS TOT DIE BESTAANDE WANDELPADSTELSEL IN DIE GOLDEN GATE HOOGLAND NASIONALE PARK

Derdens word 'n verlenging van die Paddastoelrotsroete tot in die "va-ringkloof" aanbeveel. Slegs 'n kort stuk voetpad is hiervoor nodig. Die betrokke klofie is dig bebos en varings kom veral volop voor. Dit sal beslis vir besoekers die moeite werd wees om hierdie besondere klofie te besoek.

Wat langer wandelroetes betref, word eerstens aanbeveel dat die bestaande Holkransroete verleng word in 'n suidelike rigting, oor die bergrug in 'n suidoostelike rigting en dan verby die Langtoondam in 'n noordelike rigting om by die wal van die Langtoondam by die Ribbokvoetslaanpad aan te sluit, vanwaar dit via die swemgat terug tot by Glen Reenen sal loop. Hierdie roete sal ongeveer twee ure duur om te voltooi en sal aan die besoeker veral mooi uitsigte vanaf die berg-rug bied en hom ook die geleentheid gee om die watervoëls wat gewoonlik by die Langtoondam aangetref word, te besigtig. Die roete moet ook vanaf Glen Reenen in die teenoorgestelde rigting gemerk word so dat die besoeker óf net tot by die Langtoondam kan stap, óf die hele roete tot by die Brandwagkompleks kan voltooi.

Verder word 'n halfdagroete na die Oorbietjiekom in die oostelike deel van die Park aanbeveel. Die roete begin ook by Glen Reenen en volg aanvanklik die Paddastoelrotsroete in 'n oostelike rigting. Die roete loop dan verder ooswaarts teen die suidelike hange van die berg en swenk later noordooswaarts tot by die gewese plaasopstal in die Oorbietjiekom. Hierdie punt dien dan as keerpunt vir 'n maklike halfdagroete wat die stapper weer met dieselfde paadjie terug tot by Glen Reenen lei. Die roete sal die besoeker die geleentheid bied om die oop ruimtes van die Park te ervaar asook om die wild wat gewoonlik in die oostelike deel van die Park aangetref word, te besigtig. Hierdie roete sal ongeveer drie ure duur om te voltooi.

Indien die stappers 'n moeiliker alternatief van die voorgestelde Oorbietjiekomroete sou verkies, kan die volgende voorgestelde hoë terugroete gevolg word: Hierdie roete styg vanaf die Oorbietjiekom geleidelik teen die berg uit in 'n westelike rigting tot op 'n rug en sluit by die Wodehouseroute aan, vanwaar dit berg-af loop tot by die Paddastoelrots en terug tot by Glen Reenen. Hierdie roete sal aan die stapper mooi uitsigte oor die suidelike en oostelike deel van die Park bied. In kombinasie met die res van die Wodehouseroute kan die stapper dan ook 'n voldagroete stap.

Verder word 'n verlegging oor 'n gedeelte van die huidige Wodehouseroute aanbeveel. Dit is naamlik hoog teen die hange van die berg, bo-
kant die Brandwagrots, waar die paadjie oor die laaste gedeelte noord-
ooswaarts teen die berg op loop voordat dit in 'n oostelike rigting
swenk. Hierdie gedeelte van die paadjie (wat ook deel van die Rib-
bok-voetslaanpad uitmaak) loop reg teen die helling uit en is beslis
te steil.* Die paadjie het reeds heelwat gronderosie veroorsaak.
Soos in fig. 7.4 aangedui, word aanbeveel dat die roete na links her-
lei word net voor die begin van die steil gedeelte. Die paadjie kan
dan geleidelik styg tot op die laagste deel van die bergrug en vandaar
al op die rug langs ooswaarts styg tot dit weer by die bestaande paad-
jie aansluit. Indien die paadjie só gewysig word sal dit minder ver-
moeiend vir die stapper wees en ook gronderosie uitskakel.

Laastens word aanbeveel dat die paadjie wat met verloop van tyd vanaf
die Brandwagkompleks tot bo-op die Brandwagrots uitgetrap is, ook ge-
merk word. Die betrokke paadjie, wat tot dusver nie op die kaarte
van die wandelpaadjes aangedui is nie, is vir die grootste gedeelte
daarvan duidelik volgbaar en slegs die boonste gedeelte, net voordat
dit by die Wodehouseroute aansluit, sal beter uitgelê moet word.

7.5.3 Ander buitelugfasiliteite

Vervolgens word enkele aanbevelings in verband met die ander natuur-
georiënteerde buitelugrekreasiefasiliteite, asook buitelugsportfasi-
liteite in die Park gedoen.

7.5.3.1 Perdry

Na aanleiding van die bevinding dat deelname aan perdry oor die afge-
lope aantal jare 'n konstante afname getoon het,** word aanbeveel dat
perdrylesse vir besoekers aangebied word. Sodanige lesse hoef nie
lank te duur of die tegnieke van perdry in detail te behandel nie.
Die doel daarvan sal hoofsaaklik wees om die besoeker vertrouwd te
maak met elementêre rytegniek en ook om die besoeker te laat besef
dat die mak perde geen gevaar vir selfs die leek inhou nie. Daar
word voorgestel dat sodanige lesse oor 'n proeftydperk aangebied word
ten einde die behoefte daarna te bepaal.

---

* Infra, 7.6.1 in verband met die maksimum gradiënt van 'n voetslaan-
pad.

** Supra, 6.5.3

7.5.3.2 Swemgat en swembad

Na aanleiding van die klagtes oor die swemgat by Glen Reenen,^{*} word aanbeveel dat die swemgat verbeter word om veiliger en meer higiënies te wees. Die parkowerheid beplan reeds in dié rigting.^{**} Verder word aanbeveel dat toilet- en verkleegeriewe by die swemgat opgerig word.

Na aanleiding van vroeëre bevindinge blyk dit dat daar wel 'n redelik groot behoefte aan 'n gefiltreerde swembad in die Park is.^{***} Dit blyk ook dat die geskikste ligging vir 'n swembad by die Brandwagkompleks sal wees. Daar word dus aanbeveel dat sodanige swembad by die Brandwagkompleks gebou word. Die area tussen die rolbalbaan en die tennisbane is baie gunstig geleë vir 'n swembad en genoegsame ruimte is ook beskikbaar. Benewens veiligheidsomheining sal die swembad=area ook met digte struik of 'n ander vorm van beskutting omring moet word om die wind in 'n mate te breek.

7.5.3.3 Sportfasiliteite

Op grond van die relatief lae benutting van die buiteluigsportfasiliteite in die Park in vergelyking met deelname aan natuurgeoriënteerde buiteluigsportfasiliteite,^{****} word geen addisionele buiteluigsportfasiliteite aanbeveel nie. Dit blyk egter dat daar enkele tekortkominge ten opsigte van die bestaande buiteluigsportfasiliteite is. In hierdie verband word aanbeveel dat die tennisbane se oppervlakte herstel word. Die parkowerheid is reeds bewus van hierdie tekortkoming en daar word beplan om die nodige herstelwerk te doen. Alhoewel klagtes oor die toestand van die gholfbaan gelug is, regverdig die lae benutting van hierdie fasiliteit nie werklik beter instandhouding nie. Die parkowerheid kan dit wel oorweeg om 'n paar gholfstelle vir verhuring beskikbaar te stel. Verder word aanbeveel dat 'n aantal tennisrakette vir verhuring beskikbaar gestel word en dat tennisballe by die aandenkingswinkel te koop aangebied word.

7.5.4 Binnenshuise fasiliteite

Alhoewel daar 'n skynbare behoefte aan addisionele binnenshuise rekrea=

---

* Supra, 6.6.1.1.

** Supra, 5.9.3.

*** Supra, 6.5.4 en 6.6.1.2.

**** Supra, 6.5.1.1 en 6.5.10.

siefasiliteite is,^{*} kan sodanige fasiliteite nie sonder meer aanbeveel word nie. Eerstens is die algemene tendens dat die bestaande binnenshuise sportfasiliteite nie baie goed benut word nie, en tweedens is die besoekers meer geneig om passiewe binnenshuise rekreasie te beoefen.^{**} Geen addisionele binnenshuise sportfasiliteite word dus aanbeveel nie. Die parkowerheid kan wel die moontlikheid oorweeg om 'n tweede televisiekanaal in te stel. Hierdie kanaal kan dan aangewend word om gedurende die aande gewilde videofilms asook omgewingsopvoedkundige films te vertoon.

Dit blyk verder dat daar enkele tekortkominge aan die bestaande binnenshuise rekreasiefasiliteite is.^{***} In hierdie verband word aanbeveel dat 'n permanente lokaal ingerig word vir tafeltennis en veerpyle. Die lokaal in die Brandwaghoofgebou onder die onthaalsaal is baie geskik hiervoor. Verder word aanbeveel dat heelwat meer boeke vir die biblioteek aangekoop moet word; veral boeke oor die natuur en buiteligaktiwiteite.

7.5.5. Georganiseerde aktiwiteite en opvoedkundige fasiliteite

Alhoewel die getal georganiseerde staptogte wat deur die inligtingspersoneel aangebied word die afgelope aantal jare heelwat toegeneem het, bestaan daar steeds 'n addisionele behoefte aan soortgelyke uitstappies; spesifiek uitstappies waartydens meer van die natuur geleer kan word.^{****} Daar word aanbeveel dat daar steeds soveel as moontlik van hierdie tipe uitstappies aangebied word en dat 'n spesifieke tema met betrekking tot die natuurlike omgewing ook aan elke uitstappie gekoppel word. Die inligtingsbeampte wat 'n uitstappie lei, sal dan spesifiek klem lê op 'n bepaalde tema, byvoorbeeld geologie, geomorfologie, bome en struik, insekte, fossiele, ensovoorts.

Om die besoeker verder die geleentheid te bied om op 'n praktiese wyse meer van die natuur te leer, word 'n interpretiewe wandelroete^{*****} aanbeveel waar die besoeker deur middel van 'n inligtingstuk spesifie-

---

* Supra, 6.6.2.2

** Supra, 6.5.1.2 en 6.5.10.

*** Supra, 6.6.2.1.

**** Supra, 6.6.4.

***** Supra, 5.9.4 vir omskrywing, en 6.6.6.5 vir behoefte in hierdie verband.

ke interessantheide en verskynsels langs die wandelroete kan waarneem en bestudeer. Die bestaande Holkransroete is baie geskik hiervoor, aangesien 'n groot verskeidenheid natuurverskynsels langs die roete aangetref word. Die voorgestelde verlenging van die Holkransroete* kan ook aangewend word vir 'n langer alternatief ten einde meer interessantheide in die roete in te sluit. Verder word aanbeveel dat bo= me en struik langs sommige van die ander wandelroetes vir identifi= kasiedoeleindes genommer word.

Soos vroeër gemeld, beplan die parkowerheid reeds om 'n interpretie= we stelsel vir die wandelpaadjies te ontwikkel.** Daar word aanbe= veel dat werke van Levy⁵ en Swan⁶ oor hierdie onderwerp geraadpleeg word vir idees en tegnieke. Indien die interpretiewe roete(s) sorg= vuldig beplan word, kan dit ook sinvol benut word tydens die aanbie= ding van omgewingsopvoedkundige kursusse.

Wat georganiseerde binnenshuise rekreasie betref, word aanbeveel dat meer gewilde rolprente gedurende spitsbesoektye aan besoekers vertoon word.*** Die mees praktiese wyse om laasgenoemde te vermag, sal deur middel van 'n tweede televisiekanaal wees, soos reeds gemeld.

Laastens word aanbeveel dat georganiseerde aktiwiteite gedurende spits= besoektye vir kleuters aangebied word.**** 'n Daaglikse program gedu= rende die oggende kan byvoorbeeld aangebied word waartydens die klem behoort te val op natuur- en bewaringsgeoriënteerde aktiwiteite. Die aanbieding van hierdie aktiwiteite kan ook deel uitmaak van die plig= te van die rekreasiekunde- en natuurbewaringstudente wat gedurende vakansietye in diens geneem moet word, soos vroeër aanbeveel.*****

7.6 AANBEVELINGS TEN OPSIGTE VAN DIE RIBBOK-VOETSLAANPAD

Vervolgens word aanbevelings ten opsigte van die Ribbok-voetslaanpad gedoen.

---

* Supra, 7.5.2.4.

** Supra, 5.9.4.

*** Supra, 6.6.4 vir behoefte in dié verband.

**** Supra, 6.6.7 vir behoefte in dié verband.

***** Supra, 7.4.4.

7.6.1 Gewysigde, verlengde roete

Alvorens enige spesifieke aanbeveling gedoen word, moet daarop gewys word dat die parkowerheid beplan om die bestaande Ribbok-voetslaanpad te wysig en ook te verleng, waarskynlik binne die volgende twee of drie jaar. Dit sal dus onvanpas wees om ingrypende verbeterings en wysigings ten opsigte van die bestaande roete aan te beveel, aangesien gedeeltes van die roete in onbruik sal raak. Skrywer beveel wel ook 'n gewysigde, verlengde roete aan op grond van sekere bevindinge en omstandighede. Slegs tussentydse maatreëls word dus ten opsigte van die bestaande roete aanbeveel.

'n Gewysigde en verlengde roete word aanbeveel op grond van die volgende:

- i. Die bestaande roete is te moeilik vir die gemiddelde stapper.* Hierdie toedrag van sake kan hoofsaaklik toegeskryf word aan die groot styging en daling van die roete oor beide dae. Veral die eerste dag van 'n voetslaanroete behoort nie baie moeilik te wees nie. Die nuwe roete sal dus minder veeleisend as die bestaande moet wees.
- ii. Die bestaande roete se gradiënt is oor sommige gedeeltes te steil.** Dit is veral waar van die eerste dag se roete. Oor sommige gedeeltes is die paadjie se gradiënt tot so steil as 1 : 3, terwyl die maksimum gradiënt van 'n voetslaanpad oor slegs 'n kort gedeelte daarvan 1 : 6 behoort te wees.⁷ Die steil gradiënt van die paadjie werk nie slegs gronderosie in die hand nie, maar vermoei ook die stappers onnodig en hou op sommige plekke 'n gevaar vir hulle in. Die nuwe roete sal dus ook so uitgelê moet word dat die gradiënt nie te steil is nie.
- iii. Die bestaande roete is swak beplan en die uitleg van die paadjie is nie bevredigend nie. Laasgenoemde blyk uit die vele klagtes wat deur die respondente gelug is aangaande die eerste dag se roete.*** Die feit dat die paadjie op

---

* Supra, 6.8.4.1 en 6.8.4.3.

** Supra, 6.8.4.3.

*** Supra, 6.8.4.3.

sommige plekke moeilik volgbaar is en alternatiewe paadjies met verloop van tyd ontstaan het, getuig in dié geval van die swak uitleg.* Deeglike aandag sal dus aan die konstruksie van die nuwe paadjie gegee moet word.

- iv. Daar bestaan 'n behoefte aan 'n langer voetslaanroete in die Park, en wel om verskeie redes.** Die bestaande tweedaagse roete is wel ideaal vir naweekgebruik en die verlengde voetslaanroete sal so beplan moet word dat 'n tweedaagse roete steeds gestap kan word.
- v. Nadat die beoogde toevoegings tot die Park se grondgebied gedoen is, sal daar voldoende ruimte wees vir 'n langer voetslaanroete. Die toegevoegde grondgebied sal dus ook benut moet word om die verlengde roete te akkommodeer.
- vi. Die toenemende benutting van die Ribbok-voetslaanpad oor die afgelope aantal jare regverdig ook 'n langer roete.*** 'n Langer roete met verskeie korter variasies sal veral in die toenemende vraag kan voorsien en ook meebring dat benutting meer verspreid oor die Park se oppervlakte sal wees.

Op grond van bogenoemde redes word 'n gewysigde, verlengde voetslaanpad vir die Park dan later in hierdie hoofstuk voorgestel en in detail bespreek.**** Vervolgens word eers aanbevelings gedoen oor spesifieke tekortkominge en knelpunte ten opsigte van die huidige Ribbok-voetslaanpad. Hierdie aanbevelings moet ook in ag geneem word tydens die beplanning en konstruksie van die nuwe Ribbok-voetslaanpad.

7.6.2 Kaart en inligtingstuk

Op grond van die bevinding dat die huidige kaart van die Ribbok-voetslaanpad nie op standaard is nie,***** word aanbeveel dat 'n beter kaart vir toekomstige gebruik saamgestel word. Hierdie kaart moet

---

* Supra, 6.8.4.2.3.

** Supra, 6.8.4.6.

*** Supra, 6.8.3.1.

**** Infra, 7.6.6.

***** Supra, 6.8.4.2.1.

dan, tesame met volledige inligting oor die voetslaanroete en inter= ressanthede in die omgewing, in 'n inligtingsbrosjyre vervat wees. So 'n brosjyre met kaart behoort die formaat aan te neem van die mees= te ander brosjyres oor nasionale voetslaanpaaie. Weens die verwag= te wysigings sal dit nie geregverdig wees om op die huidige tydstip 'n volledige brosjyre oor die bestaande Ribbok-voetslaanpad saam te stel nie. So 'n brosjyre sal ten opsigte van die nuwe voetslaanpad saamgestel moet word.

7.6.3 Roeteaanwysers

Op grond van die bevinding dat die roeteaanwysers op die roete nie orals duidelik genoeg is nie,^{*} word aanbeveel dat die voetslaanpad van duidelike roeteaanwysers voorsien word. Dit geld ook vir die huidige roete. Heelwat meer van die witgeverfde "voetspore" sal oor sekere gedeeltes van die roete aangebring moet word. Indien hier= die roeteaanwysings duidelik genoeg is, sal die geel bordjies wat tans op sommige plekke langs die roete aangebring is, onnodig wees. Hierdie bordjies is in alle gevalle nie duursaam nie en die meeste daarvan is reeds deur die stappers verwyder of beskadig. Verder word aanbeveel dat die kilometerafstande oral langs die roete aangedui word.

7.6.4 Konstruksie van die paadjie

Na aanleiding van die bevinding dat die paadjie nie oral duidelik volgbaar is nie,^{**} asook op grond van die fisiese voorkoms van die paadjie, word aanbeveel dat enige verbeterings of verleggings van die paadjie deur deeglike konstruksie gekenmerk sal word. 'n Paadjie wat bloot ontstaan het as gevolg van herhaaldelike vertrapping op 'n spe= sifieke lyn, is nie voldoende vir 'n voetslaanpad nie. Deeglike aan= dag moet byvoorbeeld aan 'n paadjie se dreinerings, wydte, gradiënt en onderhoud gegee word.⁸ Dit is duidelik dat geen van genoemde aspek= te aandag geniet het in die geval van die Ribbok-voetslaanpad nie. Vir solank as wat die bestaande roete in gebruik is, sal daar beslis aandag aan sommige van hierdie aspekte gegee moet word. Daar word spesifiek aanbeveel dat die steil gedeelte van die eerste dag se roe= te, hoog teen Wodehousekop, (ook deel van die Wodehousewandelroete), so spoedig moontlik verlê word, soos reeds vroeër voorgestel.^{***}

---

* Supra, 6.8.4.2.2.

** Supra, 6.8.4.2.3.

*** Supra, 7.5.2.4.

Die voorgestelde nuwe voetslaanroete sal vanuit die staanspoor deeglik gekonstrueer en behoorlik onderhou moet word. Vir riglyne in hierdie verband word werke van Levy⁹ en die Natalse Stads- en Streekbeplanningskommissie¹⁰ aanbeveel.

7.6.5 Oornaghut en -geriewe

Eerstens word aanbeveel dat die toilet na 'n lokaliteit verder weg van die leefarea geskuif word. Aangesien die huidige oopputtoilet heelwat klagtes ontlok het, word aanbeveel dat 'n chemiese toilet oorweeg moet word vir die nuwe lokaliteit. Tweedens word aanbeveel dat die teenwoordigheid en ligging van die boorgathandpomp baie duidelik onder die aandag van die stappers gebring moet word. Dit sal heelwat ongerief en selfs gevaar vir die stappers voorkom.

Wat betref addisionele geriewe by die oornaghut,* word aanbeveel dat 'n stortbad vir die stappers voorsien word. Laasgenoemde is veral wenslik vanweë die feit dat die stroompie wat verby die oornaghut vloei, dikwels opgedroog is. Aangesien 'n stortbad 'n verhoogde waterverbruik sal meebring, word aanbeveel dat 'n pypleiding vanaf die boorgathandpomp na die watertenk by die hut aangelê word. Sodoende kan die stappers dan self die watertenk se voorraad aanvul wanneer nodig. Verder word aanbeveel dat 'n braairooster by die vuurmaakplek voorsien word en dat daar voortdurend 'n genoegsame voorraad brandhout by die hut sal wees. Laasgenoemde sal voorkom dat die plantegroei in die omgewing van die hut beskadig word.

Geen verdere geriewe word aanbeveel vir die Ribbokhut of vir toekomstige oornaghutte wat in die Park opgerig word nie. Die slaapvertrekke van toekomstige oornaghutte sal egter groter moet wees as dié van die Ribbokhut en 'n sentrale onderdakarea behoort ook deel van 'n oornaghut uit te maak. In fig. 7.5 word 'n oornaghut voorgestel wat baie geskik behoort te wees vir toekomstige gebruik. Stortbaddens sal egter slegs voorsien kan word indien 'n genoegsame watervoorraad beskikbaar is.

---

* Supra, 6.8.4.4.2.

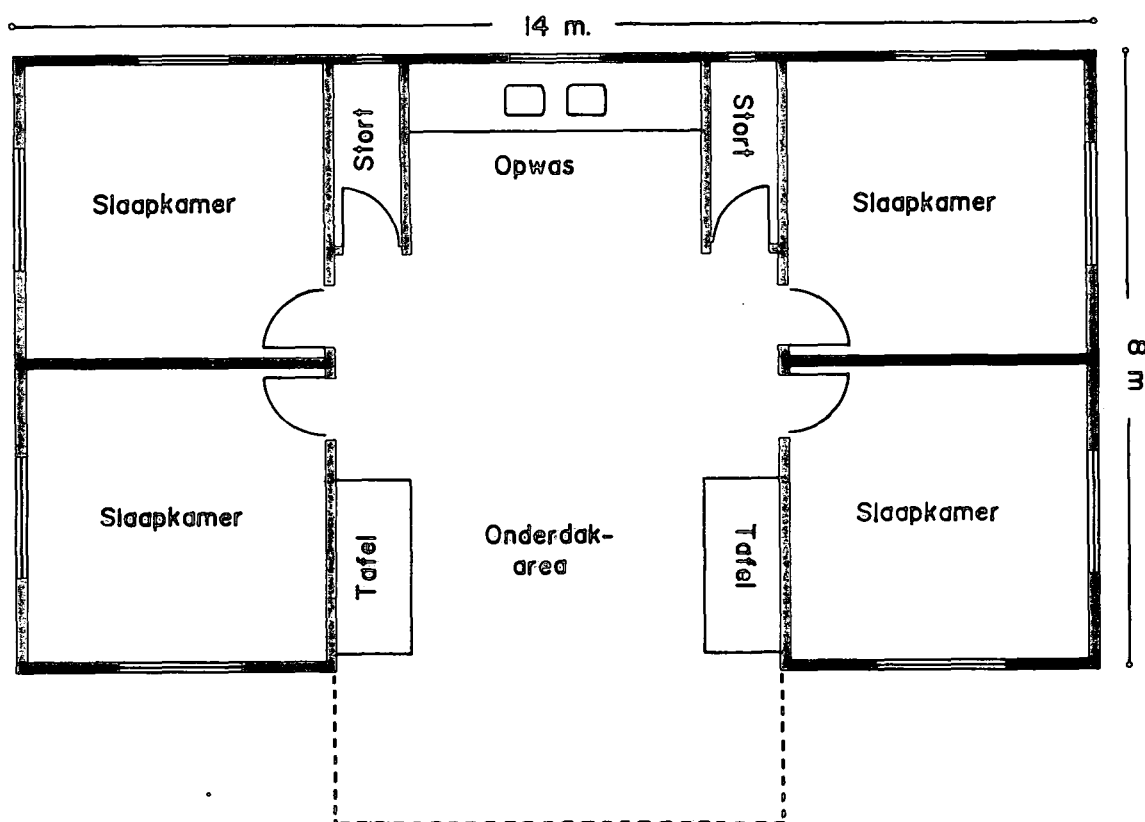

FIG. 7.5 VOORGESTELDE PLAN VIR TOEKOMSTIGE OORNAGHUTTE IN DIE GOLDEN GATE HOOGLAND NASIONALE PARK

7.6.6 Voorgestelde voetslaanroete

Na aanleiding van die bespreking vroeër in die hoofstuk aangaande die behoefte aan 'n gewysigde en verlengde voetslaanroete in die Park,* word 'n nuwe voetslaanroete van vier dae in fig. 7.6 voorgestel (raadpleeg fig. 5.2 vir 'n vergelyking tussen die voorgestelde en bestaande roete). Vanuit 'n stappersoogpunt sal die voorgestelde roete baie bevredigend wees en aan die behoeftes en verwagtinge van die meeste stappers voldoen. Die roete is so beplan dat dit heelwat variasie ten opsigte van terrein en natuurverskynsels bied, nie te veeleisend is nie, steil hellings vermy, genoeg waterpunte insluit, die meer intensiewe rekreasiegebruiksones in die Park vermy en ook die stapper korter roetevariasies van twee en drie dae bied. Die bykomende oornaghutte is ook só geplaas dat hulle ver van beskawingspunte en naby

* Supra, 7.6.1.

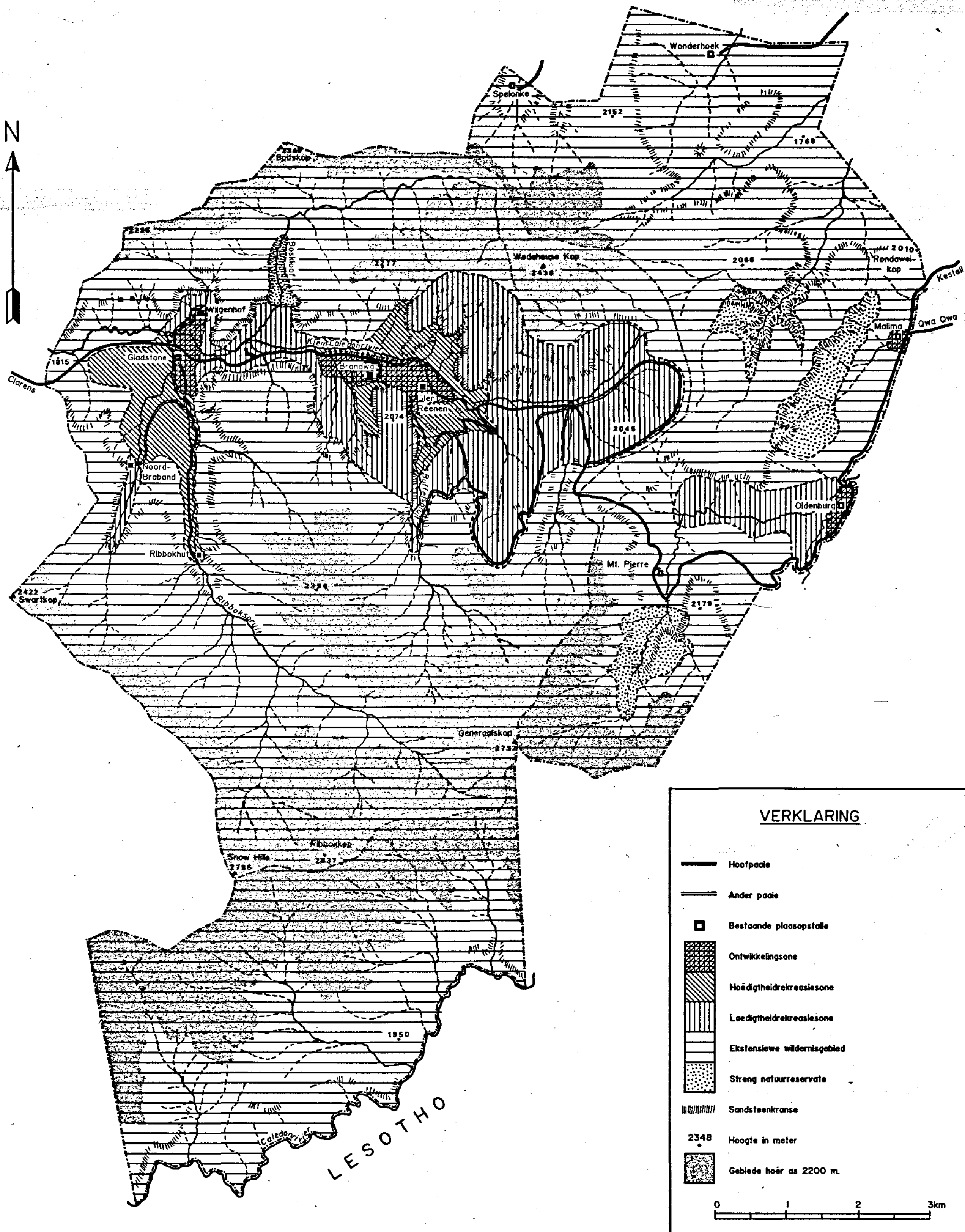

FIG. 7.1 VOORGESTELDE SONERING VIR BUITELUGREKREASIE IN DIE GOLDEN GATE HOOGLAND NASIONALE PARK

'n redelik standhoudende waterstroom is. Alhoewel die voorgestelde oornaghutte nie per voertuig bereikbaar is vir diensdoeleindes nie (uit 'n stappersoogpunt is dit in elk geval nie wenslik nie), kan die hutte wel maklik te perd bereik word. Vervolgens word 'n beskrywing van die roete gegee.

Eerste dag:

Soos die geval is met die bestaande voetslaanroete, begin die voorgestelde roete ook by Glen Reenen. Hiervandaan volg die eerste gedeelte van die voetslaanpad dieselfde roete as die voorgestelde Oorbietjiekomroete* in 'n oostelike rigting. Vanaf die Oorbietjiekom styg die roete geleidelik in 'n noordoostelike rigting tot waar die huidige parkgrens oorgesteek word (van hier af loop die roete vir 'n aansienlike afstand deur die nuwe parkgebied). Die roete daal weer geleidelik, steeds in 'n noordoostelike rigting, en nader dan Geelhoutkloof in 'n suidoostelike rigting. Waar die roete weer in 'n oostelike rigting swenk, is 'n uitkykpunt vanwaar die stapper 'n pragtige uitsig oor Geelhoutkloof kan kry. Van hier af loop die roete ooswaarts en dan noordwaarts langs Geelhoutkloof, tot waar dit afdaal tot onder in die kloof. Vir ongeveer 200 meter volg die roete dan die stroompie deur die digte inheemse plantegroei wat kenmerkend van die kloof is, tot waar die woud skielik eindig en die kloof begin wyer word. Om ekologiese redes is die roete spesifiek so beplan dat dit die grootste deel van die besonderse kloofwoud vermy, maar tog die stapper die geleentheid bied om deur 'n stukkie van die woud te stap.

Die roete styg dan weer geleidelik teen die oosfrontende hang van die vallei en volg dan verder die sandsteenkrans in 'n noordelike en later 'n westelike rigting. Heelwat holkrans, rotsskeure en ander interessante rotsvorme word oor hierdie gedeelte aangetref, tot waar die eerste dag se roete by die voorgestelde oornaghut eindig. Die eerste dag se voorgestelde roete is ongeveer 11 kilometer en sal nie baie veeleisend wees nie.

Tweede dag:

Vanaf die oornaghut volg die roete eers die stroompie in 'n suidwestelike rigting en begin later geleidelik teen die suidfrontende hang uitstyg. Oor die daaropvolgende kilometer of meer is die roete redelik steil, maar die terrein is van so 'n aard dat 'n geleidelik styg

---

* Supra, 7.5.2.4.

gende paadjie met die nodige beplanning uitgelê kan word. Die roete bereik dan 'n plato en loop verder in 'n noordwestelike rigting tot dat dit in 'n suidwestelike rigting swenk en weer geleidelik begin styg. Na hierdie styging bereik dit weer 'n plato, loop verby die Kristalpan tot waar dit weer die huidige parkgrens oorsteek. Vanaf hierdie punt word 'n verbindingsroete voorgestel wat suidwaarts loop tot waar dit by die huidige Wodehouseroute aansluit en dan verder suidwaarts en weswaarts tot by Glen Reenen loop. Hierdie verbindingsroete kan as 'n terugkeeroute gebruik word deur die stappers wat slegs 'n tweedaagse roete wil stap, óf as 'n beginroete vanaf Glen Reenen vir diegene wat 'n driedaagse roete wil stap.

Vanaf die aansluitingspunt kan 'n opsionele syroete die stapper ook tot bo-op Wodehousekop neem, vanwaar 'n besondere uitsig verkry kan word. Die hoofroete begin weer daal in 'n suidwestelike rigting, kruis 'n stroompie en daal dan geleidelik verder, eers noordweswaarts en later weswaarts, tot by die Bruidsluierwaterval. Van hier af volg die roete die bestaande Ribbok-voetslaanpad al langs die stroompie af tot by die tweede voorgestelde oornaght. Die tweede dag se roete is ongeveer 10 kilometer, plus 'n opsionele syroete van twee kilometer, en kan as gemiddeld tot effens moeilik beskou word. Die voorgestelde verbindingsroete vanaf die eerste oornaght terug tot by Glen Reenen is ook ongeveer 10 kilometer.

Derde dag:

Vanaf die tweede oornaght volg die voorgestelde roete steeds die huidige Ribbok-voetslaanpad, eers in 'n suidwestelike rigting en later in 'n suidelike rigting. Waar die voorgestelde roete noordweswaarts swenk, verlaat dit weer die huidige voetslaanpad om die steil daling naby Wilgenhof, asook die Wilgenhof-jeugherberg self te vermy. Die roete daal dan noord van Wilgenhof tot laer as die sandsteenkrans en volg die stroompie in 'n suidwestelike rigting tot by die Klein-Caledonrivier. Van hier af loop die roete weswaarts al langs die Klein Caledonrivier tot naby die Park se wesgrens, vanwaar dit suidooswaarts swenk, onder die teerpad deurloop, wes van die gholfbaan verby en dan verder suidwaarts tot by Noord-Braband. Vanaf Noord-Braband kan 'n opsionele syroete na die Katedraalgrot moontlik oorweeg word indien die parkowerheid dit wenslik vind dat die stappers die betrokke gebied betree. Vir 'n alternatiewe driedaagse roete kan die stapper vanaf Noord-Braband terug Gladstone toe stap, waar sy staptog dan eindig.

Vanaf Noord-Brabant loop die roete dan weer ooswaarts en dan suidwaarts in die Oudenhoutkloof op tot by die huidige oornaghut. Laasgenoemde gedeelte van die roete sal die perdryroete moet vermy. Die huidige oornaghut kan dien as die derde oornaghut op die voorgestelde roete, alhoewel 'n oornaghut sowat twee kilometer hoër op in die kloof beter sou wees, aangesien die huidige hut geografies baie swak geleë is,* te maklik per voertuig bereik kan word en ook te naby aan die perdryroetes geleë is. Die derde dag se roete is ongeveer 12,5 kilometer plus 'n opsionele syroete van vier kilometer. Die roete kan as redelik maklik beskou word.

Vierde dag:

Vanaf die oornaghut volg die roete die huidige Ribbok-voetslaanpad suidooswaarts al langs die Ribbokspruit op tot op 'n hoogte van ongeveer 2 260 meter. Van hier af word twee alternatiewe roetes voorgestel. Die een alternatief volg die huidige voetslaanpad verder via Generaalskop. Laasgenoemde roete is egter redelik vermoeiend en 'n korter, makliker alternatiewe roete word ook voorgestel. Hierdie roete swenk ooswaarts uit die huidige roete op die genoemde hoogte van 2 260 meter en kontoer dan in 'n algemene noordoostelike rigting teen die hange van Generaalskop totdat dit weer by die bestaande roete aansluit. Van hier af daal die roete verder in 'n noordelike rigting en volg die huidige voetslaanpad se roete via die Langtoondam tot terug by Glen Reenen. Die vierde dag se langer roete is ongeveer 15 kilometer en kan as redelik moeilik beskou word, terwyl die korter alternatiewe roete ongeveer 13,5 kilometer is en ietwat makliker as die lang roete is.

Laastens kan nog 'n alternatiewe tweedaagse roete voorgestel word. Die stapper kan by Wilgenhof begin en dan die laaste twee dae van die voorgestelde vierdaagse roete stap. Aangesien daar dan twee alternatiewe tweedaagse roetes sal wees, sal dit meebring dat meer stappers oor 'n gewone naweek die geleentheid sal hê om 'n staptog in die Park te onderneem.

Soos blyk uit die beskrywing van die voorgestelde roete, is die afstande tussen die oornaghutte nie baie groot nie en oor die algemeen

---

* Die Ribbokhut is in 'n smal kloof wat van suid na noord strek geleë, en dit bring mee dat die hut, veral gedurende die wintermaande, redelik min sonskyn ontvang.

sal die roete nie baie veeleisend wees nie. Dit sal meebring dat die stapper sy staptog meer genotvol sal vind en meer tyd sal hê om die natuur te geniet.

7.6.7 Beperking van stappers

Na aanleiding van die bevinding in verband met die beperking van stappers op die Ribbok-voetslaanpad,^{*} word aanbeveel dat die hoeveelheid stappers steeds konserwatief beperk moet word. Om te verhoed dat die ekologiese óf psigologiese dravermoë oorskry word, word aanbeveel dat die oornaghutte se kapasiteit tot 20 persone beperk word.

7.6.8 Oornaggeriewe by Glen Reenen

Na aanleiding van die groot persentasie stappers wat by Glen Reenen oornag voordat hulle die Ribbok-voetslaanpad aandurf, word aanbeveel dat 'n oornaghut vir stappers by Glen Reenen opgerig word. Aangesien die spitsstaptye in 'n groot mate ooreenstem met die spitsbesoëktie van die Park in die algemeen, sal só 'n hut meebring dat genoegsame oornagfasiliteite ook vir stappers beskikbaar is gedurende spitsstye. By 'n aantal van Suid-Afrika se voetslaanpaaie word wel 'n oornaghut by die beginpunt aangetref. Hierdie oornaghut hoef slegs slaapperiewe te bied (vir minstens 20 persone) en die stappers kan die kampeerterrein se ablusiefasiliteite gebruik. Die oornaghut behoort op die voorgestelde piekniekterrein,^{**} waar die huidige tentkampeerterrein is, opgerig te word. Sodoende sal hierdie vorm van gebruik nie met die ander gebruike by Glen Reenen bots nie. Al die onderskeie oornaggebruiksones sal dan geskei wees, om aan te sluit by vroeëre aanbevelings.^{***}

7.7 PRIORITEITSBEPALING NA AANLEIDING VAN AANBEVELINGS OOR DIE PARK

Vanweë die aard en omvang van die aanbevelings aangaande die Park, is dit te begrepe dat heelwat geld, tyd en arbeid nodig sal wees alvorens hierdie aanbevelings kan realiseer. Prioriteite sal dus volgens 'n tydskaal bepaal moet word op grond van die dringendheid van elke aspek of aangeleentheid, asook die beskikbaarheid van fondse en

---

* Supra, 6.8.5.

** Supra, 7.5.1.

*** Supra, 7.5.1.

mannekrag. Daar word voorgestel dat elke aanbeveling in die Park se kort-, medium- of langtermynbeplanning opgeneem sal word en as sodanig deurgevoer word. Vervolgens word elke aanbeveling aan 'n spesifieke tydperk gekoppel waarbinne dit behoort te realiseer.

Kort termyn (binne een jaar)

- i. Inligtingsentrum by Brandwag verbeter (raadpleeg 7.4.4).
- ii. Spoedbeheerwalle by Glen Reenen aanbring (raadpleeg 7.4.7.2).
- iii. Interpretiewe roete daarstel (raadpleeg 7.5.5).
- iv. Ribbok-voetslaanpad beter merk en die roete oor steil gedeeltes verlê (raadpleeg 7.6.3 en 7.6.4).
- v. Sekere van die wandelroetes beter merk (raadpleeg 7.5.2.3).
- vi. Vullisstortingsterrein verbeter en alternatiewe ondersoek (raadpleeg 7.4.3).
- vii. Swemgat verbeter (raadpleeg 7.5.3.2).
- viii. Enkele verbeterings aan bestaande buitelugsportfasiliteite aanbring (raadpleeg 7.5.3.3).
- ix. Enkele verbeterings aan bestaande binnenshuise rekreasiefasiliteite aanbring (raadpleeg 7.5.4).
- x. Ribbokhut se toilet skuif, die handpomp beter aandui en 'n braairooster voorsien (raadpleeg 7.6.5).
- xi. Perdrylesse aanbied (raadpleeg 7.5.3.1).
- xii. Meer gewilde rolprente vertoon (raadpleeg 7.5.5).

Medium termyn (binne twee tot drie jaar)

- i. Toegangshekke oprig (raadpleeg 7.4.2).
- ii. Gedetailleerde soneringsplan daarstel en implementeer (raad=

pleeg 7.4.1).

- iii. Wysiging en verlenging van Ribbok-voetslaanpad, asook die oprigting van addisionele oornaghutte, behoorlike konstruksie van paadjies en samestelling van 'n goeie kaart en inligtingsbrosjure van die roete (raadpleeg 7.6.2, 7.6.3, 7.6.4, 7.6.5 en 7.6.6).
- iv. Stortbad by Ribbokhut voorsien (raadpleeg 7.6.5).
- v. Addisionele wandelroetes daarstel (raadpleeg 7.5.2.4).
- vi. Beter kaarte van die huidige en aanbevole wandelroetes saamstel (raadpleeg 7.5.2.1).
- vii. Permanente roeteaanwysers vir wandelpaadjies oprig (raadpleeg 7.5.2.2).
- viii. Navorsing oor aspekte van die Park op 'n deurlopende basis inisieer (raadpleeg 7.4.5).
- ix. Georganiseerde aktiwiteite vir kleuters aanbied (raadpleeg 7.5.5).

Lang termyn (binne ongeveer vyf jaar)

- i. Herbeplanning en -uitleg van kampeer- en piekniekterrein, asook verbetering van ablusiegeriewe en voorsiening van addisionele fasiliteite (raadpleeg 7.5.1).
- ii. Addisionele personeel vir inligting en rekreasie in diens neem (raadpleeg 7.4.4 en 7.5.5).
- iii. Beperking van besoekersgetalle (raadpleeg 7.4.7.1 en 7.5.1).
- iv. Swembad by Brandwagkompleks bou (raadpleeg 7.5.3.2).
- v. Oornaghut vir stappers by Glen Reenen oprig (raadpleeg 7.6.8).
- vi. Beplanning van omgewingsopvoedkundige, rekreasie- en akkom-

modasiefasiliteite vir anderkleuriges (raadpleeg 7.4.1).

7.8 SLOTBESKOUIING

Die beplanning en bestuur van buitелugrekreasie in 'n nasionale park is gekompliseerd en uitdagend, kan onderhewig wees aan konflik en kritiek, en kan nie sonder die nodige kundigheid onderneem word nie. Insette vanuit verskeie vakdisiplines is noodsaaklik indien 'n optimum balans tussen rekreatiewe benutting en die bewaring van natuurlike ekosisteme nagestreef wil word. Die voorsiening van hoëgehalte buitелugrekreasiegeleenthede in die nasionale parke van Suid-Afrika gaan in die toekoms al hoër eise aan beplanners en bestuurders stel. Die Nasionale Parkeraad het 'n groot taak en verantwoordelikheid in hierdie verband. Toekomsvisie is van kardinale belang. Op-leiding, navorsing en gekoördineerde beplanning sal hoë prioriteit moet geniet.

Die Golden Gate Hoogland Nasionale Park is 'n kosbare rekreasiehulp-bron wat uitmuntende geleenthede bied tot liggaamlike en geestelike verryking van die mens. Die Park moet as sodanig gekoester word. Alhoewel die Park oor die algemeen goed bestuur word, het hierdie ondersoek wel tekortkominge met betrekking tot rekreasievoorsiening aan die lig gebring. Met die nodige toewyding, kundigheid en verantwoordelikheid kan hierdie aspek verbeter word en kan die Park 'n kosbare en trotse besitting van die Nasionale Parkeraad én die inwoners van Suid-Afrika bly.

7.9 VERWYSINGS

1. Eidsvik, H.K., The Park Planning Process, Parks, vol. 2, No. 3, Okt. - Des. 1977, p.10.
2. Dasmann, R.F., et.al., Ecological Principles of Economic Development, p.119.
3. The Cape Times, 04-08-1984, "Stop Cedarberg take over plea".
4. Lawson, F. and Baud-Bovy, M., Tourism and Recreation Development, p.36.
5. Levy, J., Planning, Constructing and Maintaining Trails in Nature Reserves.
6. Swan, M.D., (Ed.), Tips and Tricks in Outdoor Education.
7. Natal Town and Regional Planning Commission, A Planning Guide to Hiking Trails, p.18.
8. Levy, Op.cit.
9. Ibid.
10. Natal Town and Regional Planning Commision, op.cit.

*****

B Y L A E A

WETENSKAPLIKE NAME VAN PLANT- EN DIERSPESIES

Diere

Addo-olifant	-	<i>Loxodonta africana</i>
bergadder	-	<i>Bitis atropos</i>
blesbok	-	<i>Damaliscus dorcas phillipsi</i>
blouwildebees	-	<i>Connochaetus taurinus</i>
bobbejaan	-	<i>Papio ursinus</i>
bontebok	-	<i>Damaliscus dorcas dorcas</i>
bontkwagga	-	<i>Equus burchelli burchelli</i>
buffel	-	<i>Syncerus caffer</i>
dassie	-	<i>Procavia capensis</i>
dikkop-ghielemientjie	-	<i>Barbus anoplus</i>
eland	-	<i>Taurotragus oryx</i>
hadeda	-	<i>Hagedashia hagedash hagedash</i>
huisswael	-	<i>Delichon urbica urbica</i>
Kaapse bergkwagga	-	<i>Equus zebra zebra</i>
Kaapse ooruil	-	<i>Bubo capensis</i>
Kalahari-gemsbok	-	<i>Oryx gazella</i>
kleinbek-geelvis	-	<i>Barbus holubi</i>
klipspringer	-	<i>Oreotragus oreotragus</i>
krans-aasvoël	-	<i>Gyps coprotheres</i>
kransduif	-	<i>Columba guinea phaeonota</i>
lammergeyer	-	<i>Gypaetus barbatus meridionalis</i>
leeu	-	<i>Panthera leo</i>
oorbietjie	-	<i>Ourebia ourebi</i>
reënboogforel	-	<i>Salmo gairdneri</i>
rooihartbees	-	<i>Alcelaphus buselaphus caama</i>
rooijakkals	-	<i>Canis mesomelus</i>
rooiribbok	-	<i>Redunca fulvorufula</i>
springbok	-	<i>Antidorcas marsupialis</i>
swartkraai	-	<i>Corvus capensis</i>
swartooievaar	-	<i>Ciconia nigra</i>
swartwildebees	-	<i>Connochaetes gnou</i>
tarentaal	-	<i>Numida meleagris</i>
tortelduif	-	<i>Streptopelia capicola capicola</i>
vaalribbok	-	<i>Pelea capreolus</i>
wilde kalkoen	-	<i>Geronticus calvus</i>

witkruisarend	-	<i>Aquila verreauxi</i>
witsprinkaanvoël	-	<i>Ciconia ciconia ciconia</i>
ystervark	-	<i>Hystrix cristata</i>

Plante

akkerboom	-	<i>Quercus robur</i>
assegaaihout	-	<i>Curtisia dentata</i>
bakkerbos	-	<i>Passerina montana</i>
bergdraaibos	-	<i>Felicia filifolia</i>
bergsalie	-	<i>Buddleia corrugata</i>
bloekomboom	-	<i>Eucalyptus saligna</i>
bokbaardgras	-	<i>Festuca caprina</i> Nees
dennebome	-	<i>Pinus pinea</i> , <i>Cedrus deodara</i> en <i>Cupressus arizonica</i>
gifbossies	-	genus <i>Senecio</i>
heide	-	<i>Erica wooddii</i> en <i>Erica algida</i> (algemeenste)
kershout	-	<i>Kiggelaria africana</i>
olienhout	-	<i>Olea africana</i>
opregte geelhout	-	<i>Podocarpus latifolius</i>
ouhout	-	<i>Leucosidea sericea</i>
populier	-	<i>Populus nigra</i> en <i>Populus lombardy</i>
rivierwilger	-	<i>Salyx babylonica</i>
rooigras	-	<i>Themeda triandra</i>
rooisaadgras	-	<i>Tristachya hispida</i>
sewejaartjies	-	genus <i>Helichrysum</i>
soetdoring	-	<i>Acacia karroo</i>
stinkhout	-	<i>Ocotea bullata</i>
suikerbos	-	<i>Protea roupelliae</i> Meisn
suurknolle	-	genus <i>Watsonia</i>
suurpolgras	-	<i>Danthonia disticha</i> Nees
witstinkhout	-	<i>Celtis africana</i>

B Y L A E B

VRAELYSTE

- i. Vraelys insake buiteligontspanning in die Golden Gate Hoogland Nasionale Park.

Dept. Liggaamlike Opvoedkunde
Universiteit van die O.V.S.
Posbus 339
BLOEMFONTEIN
9300

Geagte besoeker

BUITELUGONTSPANNING IN DIE GOLDEN GATE HOOGLAND NASIONALE PARK

Navorsing word tans gedoen oor buiteligontspanning in hierdie Park. Deur die aangehegte vraelys te voltooi, gaan u ons bewus maak van die tekortkominge in die Park asook van u spesifieke behoeftes. Sodoende kan u 'n belangrike bydrae lewer om hierdie pragtige nasionale park op die doeltreffendste wyse te bewaar en te beplan vir die toekoms, sodat u volgende besoek nog aangenamer kan wees.

Elke voltooide vraelys vertel ons meer van die menings en behoeftes van die besoekers. Ons is dus baie afhanklik van u samewerking.

Die vraelys vereis min skryfwerk en behoort u nie langer as 15 minute besig te hou nie. Moet asseblief nie in die heel regterkantste kolom van elke bladsy skryf of merkies maak nie.

- * Handig asseblief u voltooide vraelys by die ontvangs in voordat u vertrek.

Baie dankie vir u samewerking.

D. ODENDAAL
NAVORSER

11. Hoeveel keer het u reeds Golden Gate besoek?

Dit is die eerste keer

 1

1 of 2 keer

 2

3 tot 5 keer

 3

meer as 5 keer

 4

45

12. Wat is die belangrikste rede waarom u Golden Gate besoek?

_____
_____
_____

 46-47

13. Hoe lank is u verblyf in die Park?

Oggend of middag

 1

Een dag

 2

2 tot 3 dae

 3

4 tot 7 dae

 4

Langer as 7 dae

 5

46

14. Van watter tipe akkommodasie in die Park maak u tans gebruik?

(Slegs indien u langer as een dag vertoef)

Kampeerterein

 1

Rondawels

 2

Brandwag gesinshutte

 3

Brandwag hoofgebou

 4

Wilgehof

 5

49

15. Het u 'n dagpermit uitgeneem? (Slegs vir oggend/middag of dagbesoekers)

Nie van toepassing

 1

Ja

 2

Nee

 3

50

16. Hoe is u vakansiegeselskap saamgestel?

Ek het alleen gekom

 1

Saam met een metgesel

 2

Saam met my gesin

 3

Saam met familie of vriende

 4

Saam met 'n georganiseerde groep

 5

51

17. Waarom besoek u Golden Gate? Merk 3 van die volgende redes.

- 1. Die oord se afgesonderdheid 1
- 2. Om te rus 2
- 3. Om naby aan die natuur te wees 3
- 4. Die buiteligaktiwiteite wat die omgewing bied 4
- 5. Om die wild te besigtig 5
- 6. Die tipe akkommodasie en diens 6

52-54

18. (1) Watter van die volgende buiteligaktiwiteite beoefen u terwyl u in die Park is?

- Stap of bergklim 1 55 Swem 7
- Perdry 2 56 Ritte op die wildpaai 8
- Golf 3 57 Natuurstudie 9
- Tennis 4 58 Ander (Meld) .....
- Rolbal 5 59 .....
- Piekniek 6 60 .....

61
62
63
64-65

(2) Is daar enige tekortkominge aan die bestaande fasiliteite vir buiteligontspanning?

- Ja 1
- Onseker 2
- Nee 3

66

(3) Indien u antwoord "Ja" is, beskryf:

Fasiliteit	Tekortkominge
1	
2	
3	

19. Indien die volgende fasiliteite vir buiteligontspanning ook in die Park was, watter sou u benut?

- 1. Swembad 1 67
- 2. Hengelgeriewe 2 68
- 3. Trapfietse te huur 3 69
- 4. Trampoliens 4 70
- 5. Set-set baan (Putt-Putt) 5 71
- 6. Ringtennisbaan 6 72
- 7. Ander (meld) 7 73

20. (1) Watter van die volgende binneshuise ontspanning beoefen u tydens u verblyf in die Park?

- Tafeltennis 1 74
- Snoeker 2 75
- Veerpyle 3 76
- Televisie-kyk 4 77
- Lees 5 78
- Ander (Meld) 6 79

(2) Is daar enige tekortkominge aan die bestaande fasiliteite vir binneshuise ontspanning?

- Ja 1
- Onseker 2 80
- Nee 3

(3) Indien u antwoord "Ja" is, beskryf:

Fasiliteit	Tekortkominge
1	
2	
3	

21. Indien die volgende fasiliteite vir binneshuise ontspanning ook in die Park was, watter sou u benut?

- Pluimbalbaan 1
- Muurbalbaan 2
- Sauna 3
- T.V.-speletjies 4
- Ander (Meld) 5
- 5

22. (1) Watter van die volgende kampeer- of piekniekgeriewe dink u is daar te min van in die Park?

- Permanent-geboude braaiplekke 1
- Staan-braairoosters 2
- Vullisdromme 3
- Ablusiegeriewe (Toilette ens.) 4
- Opwasgeriewe 5
- Sementblaai vir woonwaens 6
- Piekniekterreine 7
- Ander (Meld) 8
- 8

(2) Is daar enige tekortkominge aan die kampeer- of piekniekgeriewe in die Park?

- Ja 1
- Onseker 2
- Nee 3

(3) Indien u antwoord "Ja" is, beskryf:

Geriewe	Tekortkominge
1	
2	
3	

1-3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

13

14

15

16

17

18

23. Indien die volgende georganiseerde ontspanningsaktiwiteite in die Park aangebied word, aan watter sou u deelneem?

- 1. Uitstappies om die natuurlewe te bestudeer 1 19
- 2. Georganiseerde sport en spele 2 20
- 3. Gewilde rolprentvertonings 3 21
- 4. Ander (Meld) 4 22

24. (1) Dink u besoekersgetalle aan die Park moet gedurende spitstye (langnaweke en skoolvakansies) beperk word?

- Ja 1
- Onseker 2 23
- Nee 3

(2) Indien u antwoord "Ja" is, hoekom dink u so? (U mag meer as een blokkie merk)

- 1. Te n groot samedromming van mense 1 24
- 2. Versteur die natuurlike atmosfeer van die Park 2 25
- 3. Te veel geraas 3 26
- 4. Beskadijing en besoedeling van die omgewing 4 27
- 5. Versteur die plant- en dierelewe 5 28
- 6. Ander (Meld) 6 29

25. Wat is u mening oor verdere ontwikkeling in die Park (o.a. motorpaaie, wandelpaaie, akkommodasie- en ander fasiliteite)

- 1. Daar behoort geen verdere ontwikkeling te geskied nie 1
- 2. Verdere ontwikkeling moet uiters oordeelkundig geskied 2
- 3. Die Parkeraad moet self besluit oor verdere ontwikkeling 3 30
- 4. Die Park moet verder ontwikkel word vir die gerief van die besoekers 4
- 5. Die Park moet baie meer ontwikkel word. 5

26. Indien u reeds van die wandelpaadjies in die Park gestap het, beantwoord asb. die volgende vrae: (Indien nie, gaan asseblief voort met vraag 27)

31

(1) Hoe duidelik en getrou is die beskikbare kaart van die wandelpaadjies?

- Ek het nie die kaart gesien nie 1
- Voldoende 2 32
- Redelik 3
- Swak 4

- (2) Hoe duidelik is die roeteaanwysers langs die wandelpaadjies?
Duidelik genoeg	☐ 1	
Redelik	☐ 2	33
Soms verwarrend	☐ 3	
- (3) Is die paadjies self duidelik genoeg om te volg?
Ja	☐ 1	
Plek-plek onduidelik	☐ 2	34
Nee	☐ 3	
- (4) Na watter van die volgende plekke in die Park het u reeds gestap of geklim?
Paddastoelrots	☐ 1	35
Eggo Ravyn	☐ 2	36
Boskloof	☐ 3	37
Brandwag Rots (Bo-op)	☐ 4	38
Die groot holkrans (agter Brandwag kompleks)	☐ 5	39
Halfpad teen Wodehouse Kop uit	☐ 6	40
Tot bo-op Wodehouse Kop	☐ 7	41
- (5) Sou u graag meer wandelroetes in die Park wou hê?
Ja	☐ 1	
Nee	☐ 2	42
- (6) Sou u graag langer wandelroetes as die bestaandes wou hê?
Ja	☐ 1	
Nee	☐ 2	43
- (7) Indien u meer óf langer wandelroetes verlang, hoe lank behoort hulle heen en weer te duur? (Merk slegs een)
Minder as 'n uur	☐ 1	
1 tot 2 ure	☐ 2	
2 tot 3 ure	☐ 3	44
3 tot 4 ure (Halfdag)	☐ 4	
6 tot 8 ure (Voldag)	☐ 5	
- (8) Het u enige voorstelle of opmerkings oor die wandelpaadjies?
- .....
- .....
- .....
- .....
- .....

27. (1) Is daar genoeg inligting beskikbaar by die inligtingsentrums van die Park?

- Ek het nie die inligtingsentrums besoek nie 1
- Ja 2
- Onseker 3
- Nee 4

45

(2) Indien u antwoord "Nee" is, oor watter van die volgende onderwerpe sou u graag meer inligting wou hê?

- 1. Die vroeëre geskiedenis van die Park en sy omgewing 1
- 2. Die ontstaan en vorming van die berge en rotsformasies 2
- 3. Die diere- en voëllewe van die Park 3
- 4. Die boom- en plantsoorte van die Park 4
- 5. Die fossiele en Boesmantekeeninge in die Park 5
- 6. Natuurbewaring in die Park 6
- 7. Ontspanningsmoontlikhede wat die Park bied 7
- 8. Die wandelpaadjies 8
- 9. Ander (Meld) 9

46
47
48
49
50
51
52
53
54

28. In watter van die volgende groepe val u eie jaarlikse bruto-inkomste?

Geen inkomste	☐ 1	R16001 - R20000	☐ 6
- R4000	☐ 2	R20001 - R24000	☐ 7
R4001 - R8000	☐ 3	R24001 - R28000	☐ 8
R8001 - R12000	☐ 4	R28000 +	☐ 9
R12001 - R16000	☐ 5		

55

29. Indien u enige algemene opmerkings het oor die fasiliteite, dienste, reëlings, ens. in die Park, beskryf dit hier:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

56

ii. Ribbok-voetslaanpad vraelys.

Dept. Liggaamlike Opvoedkunde
Universiteit van die O.V.S.
Posbus 339
BLOEMFONTEIN
9300

Geagte stapper

EVALUASIE VAN DIE RIBBOK-VOETSLAANPAD

As deel van 'n navorsingsprojek oor buiteligontspanning in die Golden Gate Hoogland Nasionale Park, word daar 'n evaluasie gemaak van die Ribbok Voetslaanpad. Deur die aangehegte vraelys te voltooi, gaan u ons bewus maak van die tekortkominge van die Ribbok Voetslaanpad, asook van u as natuur-liefhebber se spesifieke behoeftes. Sodoende kan u 'n belangrike bydrae lewer om hierdie pragtige nasionale park op die doeltreffendste wyse te bewaar en te beplan vir die toekoms, sodat u volgende besoek nog aangenamer kan wees.

Elke voltooide vraelys vertel ons meer van die stappers se menings en behoeftes. Ons is dus baie afhanklik van u samewerking.

Die vraelys vereis min skryfwerk en behoort u nie langer as 10 minute besig te hou nie. Moet asseblief nie in die heel regterkantste kolom van elke bladsy skryf of merkies maak nie.

■ Pos asseblief u voltooide vraelys in die blou kassie. Moet asseblief nie die potlode verwyder nie, sodat die volgende groep ook hulle menings kan gee.

Baie dankie vir u samewerking.

D. Odendaal
NAVORSER

UNIVERSITEIT VAN DIE ORANJE-VRYSTAAT
DEPARTEMENT LIGGAAMLIKE OPVOEDKUNDE

RIBBOK-VOETSLANFPAD VRAELYS

Let Wel: Hierdie vraelys is streng vertroulik. Moet asseblief nie u naam verstrek nie.

Voltooing: Elke lid in u stapgroep van 11 jaar en ouer kan 'n vraelys voltooi. Maak 'n kruisie (X) in die blokkie langs die toepaslike antwoord, waar van toepassing. Beantwoord alle vrae asseblief so noukeurig moontlik.

1. Vandag se datum: _____

2. (1) U geslag Manlik 1 2
Vroulik 1 2

(2) U huwelikstatus Getroud 1 2
Ongetroud 1 2

3. In watter ouderdomsgroep val u?

11 - 15	☐ 1	41 - 45	☐ 7
16 - 20	☐ 2	46 - 50	☐ 8
21 - 25	☐ 3	51 - 55	☐ 9
26 - 30	☐ 4	56 - 60	☐ 10
31 - 35	☐ 5	61 - 65	☐ 11
36 - 40	☐ 6	66 +	☐ 12

4. Waar is u permanente woonplek?

Gebied	Naam van Plek	Provinsie
1 Stad		
2 Dorp		
3 Plaas (meld distrik)		
4 Buiteland (meld land)		

5. Wat is die afstand vanaf u woonplek na Golden Gate in kilometer?
 ----- km

1 2 3
1-3

1 2 3 4 5
4
5

6

1 2 3 4 5 6
7-12

13

14

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
15-16

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
17-18

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
19-22

2

6. Vereis u beroep:

min fisiese beweging?

1

h redelike mate van fisiese beweging?

2

baie fisiese beweging?

3

23

7. Hoe spanningsvol is u beroep en daaglikse leefwyse?

Baie spanningsvol

1

Redelik spanningsvol

2

Gemiddeld

3

Nie juis spanningsvol nie

4

Geensins spanningsvol

5

24

8. Wat is die aard van u opvoedkundige kwalifikasies?

Ek is 'n skoolier

1

Tot Std 10 of gelykwaardig

2

Ek is 'n student

3

Tegniese diploma

4

Akademiese diploma

5

'n Graad

6

'n Graad plus diploma

7

Nagraadse kwalifikasies

8

25

9. Hoe ver is u bereid om te ry (eenrigting) vir 'n staptoer van:

2 dae? ..... km

26-28

3 dae? ..... km

29-31

4 dae of langer? ..... km

32-35

10. Ongeveer hoeveel staptoere onderneem u per jaar?

1 of 2

1

3 tot 5

2

6 tot 8

3

meer as 8

4

36

11. (1) Het u reeds voorheen die Ribbok-Voetslaanpad gestap?

Ja

1

Nee

2

37

(2) Hoeveel ander voetslaanpaaie het u reeds gestap?

Aantal: .....

38-39

(3) Ongeveer hoeveel ander staptoere of bergklimuitstappies het u reeds onderneem? (nie wandel- of voetslaanpaaie nie)

Aantal: .....

40-42

12. Wat is die belangrikste redes waarom u spesifiek die Ribbok-Voetslaanpad kom stap het? (merk die twee belangrikste redes)

- 1. Dit is die naaste voetslaanpad aan my woonplek 1
- 2. Omdat dit oor 'n gewone naweek voltooi kan word 2
- 3. Die besondere natuurskoon van die omgewing 3
- 4. Vriende het dit aanbeveel 4
- 5. Ander (Meld) 5
.....

43-44

13. Hoe lank vertoef u tans in die Golden Gate Hoogland Nasionale Park?

- 1. Ek het slegs gekom om die Ribbok-Voetslaanpad te stap 1
- 2. Ek vertoef nog langer as een dag addisioneel in die Park 2

45

14. (1) Het u in die kampeerterrrein by Glen Reenen oornag voordat u die Ribbok Voetslaanpad begin stap het?

- Ja 1
- Nee 2

46

(2) Indien u wel in die kampeerterrrein oornag het, het u enige tekortkominge aan die bestaande geriewe gevind?

- Ja 1
- Nee 2

47

(3) Indien u antwoord "Ja" is, watter geriewe?

Geriewe	Tekortkominge
1.	
2.	
3.	

15. HIERDIE VRAAG MOET SLEGS DEUR DIE GROEOPLEIER VOLTOOI WORD

48

(1) Hoe is u stapgroep saangestel?

Ek is alleen

 1

Ek het slegs een metgesel

 2

Ek en my huisgesin

 3

Saam met vriende of familieledede

 4

Ons is 'n georganiseerde groep

 5

49

(2) Hoeveel persone is in u stapgroep? (Uself ingesluit)

Aantal: .....

50-51

(3) Hoeveel kinders onder die ouderdom van 11 jaar is in u groep?

Aantal: .....

52-53

16. Hoe sou u die Ribbok-Voetslaanpad se roete beskryf?

Baie moeilik

 1

redelik moeilik

 2

gemiddeld

 3

redelik maklik

 4

maklik

 5

54

17. (1) Hoe sou u die oornaghut en sy geriewe beskryf?

Heeltemal voldoende

 1

voldoende

 2

redelik

 3

onvoldoende

 4

heeltemal onvoldoende

 5

55

(2) Is daar enige tekortkominge aan die bestaande geriewe by die oornaghut?

Ja

 1

Nee

 2

56

(3) Indien wel, watter geriewe?

Geriewe	Tekortkominge
1.	
2.	
3.	

5

(4) Watter basiese geriewe sou u nog graag by die oornaghut wou hê?

.....
.....
.....

57

18. (1) Dink u dit is 'n goeie reëling dat stappers op die Ribbok Voetslaanpad beperk word tot 18 per dag?

Ja

 1

Onseker

 2

Nee

 3

58

(2) Indien u antwoord "Ja" is, hoekom dink u so?

1. Ek sal nie die staptoer so geniet indien hier te veel mense is nie

 1

59

2. Meer mense sal die natuurlike omgewing net besoedel en beskadig

 2

60

3. Meer mense sal die plant- en dierelewe van die Park versteur

 3

61

4. Ander redes (Meld) .....

.....
.....

 4

62

19 (1) Hoe duidelik en getrou is die beskikbare kaart van die Ribbok Voetslaanpad?

Ek het nie die kaart gesien nie

 1

Dit is duidelik en getrou

 2

Dit is redelik

 3

63

Dit is onduidelik en misleidend

 4

(2) Hoe duidelik is die roeteaanwysers langs die pad?

Baie duidelik

 1

Duidelik genoeg

 2

Redelik

 3

64

Soms onduidelik

 4

Onduidelik en verwarrend

 5

(3) Is die paadjie self duidelik genoeg om te volg?

Ja

 1

Plek-plek onduidelik

 2

65

Nee

 3

(4) Het u enige opmerkings oor die eerste dag se stap?

.....
.....
.....
.....

6

20. (1) Sal u weer in die toekoms die Ribbok-Voetslaanpad kom stap?

- 1. Ja, beslis 1
- 2. Moontlik weer 2
- 3. Onseker 3
- 4. Ek glo nie 4
- 5. Nooit weer 5

66

(2) Indien u nie weer die Ribbok-Voetslaanpad wil kom stap nie, wat is die rede daarvoor?

- 1. Ek is tevrede met een keer 1
- 2. Dit is te moeilik 2
- 3. Dit is nie die mosite werd nie 3
- 4. n Mens sien te veel beskawing 4
- 5. Dit is te ver van my woonplek af 5
- 6. Ander rede (Meld) 6
- .....
- .....

67

21. Dink u die Ribbok-Voetslaanpad moet verleng word (met n addisionele hut) sodat n roete van 3 dae ook gestap kan word?

- Ja 1
- Onseker 2
- Nee 3

68

Motiveer u antwoord: .....
.....
.....
.....
.....

22. In watter van die volgende groepe val u eie jaarlikse bruto-inkomste?

Geen inkomste	☐ 1	R16001 - R20000	☐ 6
- R4000	☐ 2	R20001 - R24000	☐ 7
R4001 - R8000	☐ 3	R24001 - R28000	☐ 8
R8001 - R12000	☐ 4	R28000 +	☐ 9
R12001 - R16000	☐ 5		

69

* BAIE DANKIE VIR U SAMEWERKING *

(Onthou om die potlood terug te plaas.)

BYLAE C

KONTROLELYS VIR PARKBEPLANNING*

I. BESTUURSVERANTWOORDELIKHEID

Wetgewing
Beleid
Doelwitte
Riglyne

II. VERANTWOORDELIKHEDE VAN HULPBRONSPESIALISTE

- Natuurlike hulpbroninventaris en -analise
  - Klimaat
  - Fisiese hulpbronne
  - Plantegroei
  - Dierelewe
  - Water en moeraslande
  - Kulturele hulpbronne
  - Planimetriese en topografiese detail

- Sosio-ekonomiese inventaris en analise
  - Wetlike struktuur van streek
  - Owerheidsinstansie
  - Gemeenskapstruktuur
  - Bevolkingskenmerke
  - Opvoedingspeil
  - Rekreasie-aktiwiteite
  - Sosiale organisasies
  - Grondbesit en -gebruik
  - Vervoersisteme
  - Toeriste-aktiwiteite

III. VERANTWOORDELIKHEDE VAN BEPLANNINGSPAN

Data-analise:

- Natuurlike hulpbronne
  - Skaarsheid
  - Verteenwoordigendheid
  - Ekologiese waarde

---

* Raadpleeg ook 2.4.2.2 en 7.2.2 vir verdere toeligting.

Wetenskaplike waarde
Interessantheid
Rekreasiepotensiaal

- Sosio-ekonomiese faktore
  - Impak van park op plaaslike bevolking
  - Impak van plaaslike bevolking op die park
  - Impak van park op streek, nasie, ens.
  - Projeksies van benutting
  - Publieke betrokkenheid
  - Inligting en kommunikasie
  - Infrastruktuur - bruikbaarheid, toeganklikheid

Data-sintese:

- Beoordeel doelwitte en riglyne
- Bepaal alternatiewe grense
- Toets soneringsalternatiewe
- Bring besoekersfasiliteite in verband
- Bring administratiewe en bestuursvereistes in verband
- Beoordeel toegang- en sirkulasiesisteme
- Evalueer alternatiewe se impak op omgewing
- Oorweeg alternatiewe vir publieke betrokkenheid
- Berei beplanningsdokument voor vir goedkeuring

IV. BESTUURSVERANTWOORDELIKHEDE

- Beoordeel en evalueer voorstelle
- Voorsien geskrewe riglyne met betrekking tot goedkeuring en finansiëring
- Identifiseer verantwoordelikheid vir uitvoering
- Inisieer re-evaluasieproses.

BYLAE D

VOORBEELD VAN 'N OMGEWINGSOPVOEDKUNDIGE PROGRAM

D.F. MALHERBE HOËRSKOOL

05 - 08 April 1983

DINSDAG 05 APRIL

08h00 Arriveer
08h30 Ontbyt
09h30 Groep 1: Fossiele
Groep 2: Voetslaan na Brandwagrots en Inleiding tot die Park
10h45 Koeldrank
11h00 Groep 1: Voetslaan na Brandwagrots en Inleiding tot die Park
Groep 2: Fossiele
13h00 Middagete
14h00 Groep 1: Kaart- en Kompaswerk
Groep 2: Kanovaart
16h30 Voetslaan na Buffelsgrot
18h00 Braai te Buffelsgrot
19h15 Geskiedenis van Golden Gate

WOENSDAG 06 APRIL

06h00 Terugkeer na Wilgenhof
08h00 Ontbyt
09h00 Groep 1: Ekologie en voetslaan deur Wildgebied
Groep 2: Geomorfologie en uitstappie na Katedraalgrot
13h00 Middagete
14h00 Groep 1: Kanovaart
Groep 2: Kaart- en Kompaswerk
17h00 Terugkeer na Wilgenhof
18h00 Aandete
19h15 Bestuurspraktyk van 'n Nasionale Park
20h00 Kampvuur in Lapa te Wilgenhof

DONDERDAG 07 APRIL

08h00 Ontbyt
09h00 Groep 1: Geomorfologie en uitstappie na Katedraalgrot
Groep 2: Ekologie en voetslaan deur Wildgebied

13h00 Middagete
14h00 Groep 1: Perdry
Groep 2: Abseiling
17h00 Terugkeer na Wilgenhof
18h00 Aandete
19h15 Praatjie oor navorsing

VRYPDAG 08 APRIL

08h00 Ontbyt
09h00 Groep 1: Voëlstudies
Groep 2: Reptiele
10h45 Koeldrank
11h00 Groep 1: Reptiele
Groep 2: Voëlstudies
13h00 Middagete
14h00 Groep 1: Abseiling
Groep 2: Perdry
17h00 Terugkeer na Wilgenhof
18h00 Aandete
19h15 Nagmars

SATERDAG 09 APRIL

Vertrek in vroeë oggendure met kospakkies.

BIBLIOGRAFIE

A. Boeke

Ball, E.L., and Cipriano, R.E., Leisure Services Preparation, Englewood Cliffs: Prentice-Hall, Inc., 1978.

Bannon, J.J., Leisure Resources: Its Comprehensive Planning, Englewood Cliffs: Prentice-Hall, Inc., 1976.

Baud-Bovy, M., and Lawson, F., Tourism and Recreation Development, Boston: C.B.I. Publishing Company, Inc., 1977.

Brewer, R., Principles of Ecology, Philadelphia: W.B. Saunders Company, 1979.

Burton, T.L., Recreation Research and Planning, London: George Allen and Unwin Ltd., 1976.

Butler, G.D., Introduction tot Community Recreation, New York: McGraw-Hill Book Company, 1940.

Clawson, M., and Knetsch, J.L., Economics of Outdoor Recreation, London: Johns Hopkins University Press, 1966.

Coppock, J.T., and Duffield, B.S., Recreation in the Countryside, London: The Macmillen Press Ltd., 1975.

Dale, E., Management: Theory and Practice - 3 rd ed. - New York: McGraw-Hill Book Company, 1965.

Dasmann, R.F., et.al., Ecological Principles for Economic Develop-
ment, London: John Wiley and Sons Ltd., 1973.

Dejon, W.L., Principles of Management, Menlo Park, California: The Benjamin/Cummings Publishing Company, Inc., 1978.

Duncan, W.J., Essentials of Management, Hinsdale, Illinois: The Dryden Press, 1975.

Faludi, A., Planning Theory, Oxford: Pergamon Press, 1973.

- Fulmer, R.M., The New Management - 3rd ed. - New York: MacMillan Publishing Company, Inc., 1983.
- Gordon, R., The National Parks of South Africa, Cape Town: C. Struik (Pty) Ltd., 1983.
- Haimann, T., and Scott, W.G., Management in the Modern Organization - 2nd ed. - Boston: Houghton Mifflin Company, 1974.
- Invancevich, J.M., et.al., Managing for Performance: An Introduction to the Process of Managing, Plano, Texas: Business Publications, Inc., 1983.
- Kelly, J.R., Leisure, Englewood Cliffs: Prentice-Hall, Inc., 1982.
- Killen, K.H., Management, Boston: Houghton Mifflin Company, 1977.
- Koontz, H., and O'Donnell, C., Essentials of Management, New York: McGraw-Hill Book Company, 1974.
- Kraus, R., Recreation and Leisure in Modern Society - 2nd ed. - Santa Monica: Goodyear Publishing Company, Inc., 1978.
- Kraus, R.G., Recreation Today: Program Planning and Leadership - 2nd ed. - Santa Monica: Goodyear Publishing Company, Inc., 1977.
- Labuschagne, R.J., Die Krugerwildtuin en ander Nasionale Parke, Johannesburg: Da-Gama Uitgewers, 1968.
- Labuschagne, R.J., Ons Nasionale Parke, Johannesburg: Hayne en Gibson, 1969.
- Levy, J., Everyone's Guide to Trailing and Mountaineering in Southern Africa, Cape Town: C. Struik Publishers, 1982.
- Maslow, A., Towards the Psychology of Being, Princeton, New Jersey: Van Nostrand, 1962.
- McAllister, D.M., Evaluation in Environmental Planning, Cambridge: The M.I.T. Press, 1980.

McGuire, J.W., ed., Contemporary Management, Englewood Cliffs: Prentice-Hall, 1974.

McLachlan, G.R., and Liversidge, R., Roberts Birds of South Africa - 4th ed. - Cape Town: C. Struik (Pty) Ltd., 1980.

Meyer, H.D., and Brightbill, C.K., Community Recreation: A Guide to its Organization, Englewood Cliffs: Prentice-Hall, Inc., 1956.

Murphy, J.F., Concepts of Leisure - 2nd ed. - Englewood Cliffs: Prentice-Hall, Inc., 1981.

Nash, J.B., Recreation: Pertinent Readings, Dubuque, Iowa: W.M.C. Brown Company Publishers, 1965.

Neumeyer, M.H., and Neumeyer, E.S., Leisure and Recreation - 3rd ed. - New York: The Ronald Press Company, 1958.

Nickerson, C.A., and Nickerson, I.A., Statistical Analysis for Decision Making, New York: Petrocelli Books, Inc., 1978.

Palmer, E., and Pitman, N., Trees of South Africa, Cape Town: A.A. Balkema, 1961.

Pearse, R.O., Barrier of Spears: Drama of the Drakensberg, Cape Town: Howard Timmins, 1973.

Pringle, J.A., The Conservationists and the Killers, Cape Town: T.V. Bulpin and Books of Africa, 1982.

Quade, E.S., Systems Analysis and Policy Planning, New York: Elsevier, 1968.

Riley, H.P., Families of Flowering Plants of Southern Africa, Kentucky: University Press, 1963.

Sapora, A.V., and Mitchell, E.D., The Theory of Play and Recreation - 3rd ed. - New York: The Ronald Press Company, 1961.

Sessoms, H.D., et.al., Leisure Services - 5th ed. - New Jersey: Prentice-Hall, Inc., 1975.

Simmons, I.G., Rural Recreation in an Industrial World, London: Edward Arnold, 1975.

Simmons, I.G., The Ecology of Natural Resources, London: Edward Arnold, 1974.

Southwick, C.H., Ecology and the Quality of Our Environment, New York: D. van Nostrand Company, 1972.

Speight, M.C.D., Outdoor Recreation and its Ecological Effects: No. 4, London: University College, 1973.

Stevenson-Hamilton, J., South African Eden, London: Cassell and Company, 1937.

Swan, M.D., ed., Tips and Tricks in Outdoor Education - 2nd ed. - Danville, Illinois: The Interstate Printers and Publishers, Inc., 1978.

Torgerson, P.E. and Weinstock, I.T., Management: An Integrated Approach, New Jersey: Prentice-Hall, Inc., 1972.

Van Osten, R., ed., World National Parks: Progress and Opportunities, Brussels: Hayez, 1972.

Warren, A., and Goldsmith, F.B., Conservation in Practice, London: John Wiley and Sons, 1974.

Wildlife Society of Southern Africa (Natal Branch), A Field Guide to the Natal Drakensberg, Durban, 1980.

B. Tydskrifte

Bayfield, N.G., Use and Deterioration of Some Scottish Hill Paths, Journal of Applied Ecology, vol. 10.

Bespreek Betyds vir u Vakansie, Custos, Maart 1984.

Clark, C., Prescribing Carrying Capacity Standards for Wildland Areas, Contact, vol. 10, No.1, 1978.

Die Verhaal van Ons Hoogland Nasionale Park, Custos, April 1972.

Duffey, T., The effects of Human Trampling on the Fauna of Grassland Litter, Biological Conservation, vol. 7, No.1, 1975.

Eidsvik, H.K., The Park Planning Process, Parks, vol.2, No.3, Oct - Dec., 1977.

Goeie Nuus oor 'n Langebaanpark, Custos, vol. 12, nr.1, Maart 1983.

Liddle, M.J., A Selective Review of the Ecological Effects of Human Trampling on a Natural Ecosystem, Biological Conservation, vol.7, No.1, 1975.

Liebenberg, L.C.C., Die Groter Soogdiere wat Vroeër Dae Voorgekom het in die Omgewing van die Golden Gate Hoogland Nasionale Park, Koedoe, nr.7, 1964.

Manning, R.E., Strategies for Managing Recreational Use of National Parks, Parks, vol. 4, No.1, 1979.

Morrison, K., and Priddle, G., Behavioural Carrying Capacity: A Comment, Contact, vol. 11, No.3, 1979.

Nuwe Era vir Marinegebiede, Custos, vol.12, nr.1, Maart 1983.

Patzer, M., The Otter Trail, Great Outdoors, September/October, 1983.

Polunin, N., and Eidsvik, H.K., Ecological Principles for the Establishment and Management of National Parks, Environmental Conservation, vol.6, No.1, 1979.

Rautenbach, I.L., Mammals of the Golden Gate Highlands National Park, Koedoe, nr. 19, 1976.

Roberts, B.R., The Vegetation of the Golden Gate-Highlands National Park, Koedoe, nr.12, 1969.

Spies, J.J., Die Geologiese en Geomorfologiese Geskiedenis van die Golden Gate Hoogland Nasionale Park, Koedoe, nr.12, 1969.

Van der Pas, J.B., A Visitor Survey in the Jonkershoek State Forest, Forestry in South Africa, No.15, 1974.

Van der Walt, P.T., en Van Zyl, L.J., Die Invloed van Veldbrand op Bewegingspatrone van Wildsbokke in die Golden Gate Hoogland Nasionale Park, Koedoe, nr.25, 1982.

Van Rensburg, A.P.J., Golden Gate: Die Geskiedenis van Twee Plase wat 'n Nasionale Park geword het, Koedoe, nr.11, 1968.

Yapp, G.A. and Barrow, G.C., Zonation and Carrying Capacity Estimates in Canadian Park Planning, Biological Conservation, vol. 15, No.3, April 1979.

C. Ongepubliseerde Dissertasies

Andrag, R.H., Studie in die Sederberge oor Buitelugontspanning, M.Sc.-verhandeling, Universiteit van Stellenbosch, 1977.

Bloemhoff, H.J., Enkele Aspekte van Opelugrekreasie met Spesiale Verwysing na Maselspoort, M.A.-verhandeling, Universiteit van die Oranje-Vrystaat, Bloemfontein, 1979.

Potgieter, J.W., Plantgemeenskappe van Golden Gate, M.Sc.-verhandeling, Universiteit van die Oranje-Vrystaat, Bloemfontein, (s.a.).

Reiff, H.G., Die Bydrae van die Provinsiale Administrasie van die Oranje-Vrystaat in die Voorsiening van Buitelugontspanning: 'n Onderzoek met spesiale Verwysing na die Willem Pretoriuswildtuin/Oord, M.A.-verhandeling, Universiteit van die Oranje-Vrystaat, Bloemfontein, 1978.

Rosenblatt, D., Die Opvoedkundige Taak van die Nasionale Parke van Suid-Afrika, M.Ed.-verhandeling, U N I S A, 1974.

Schoeman, J.H., Die Beplanning van Nasionale Parke as Rationele en Doelverwesenskaplike Aktiwiteit, M.S.S.-verhandeling, Universiteit van die Oranje-Vrystaat, Bloemfontein, 1977.

Van der Westhuizen, J.M., Bergklim as Ontspanningsaktiwiteit in 'n Gedeelte van die Natalse Drakensberge, M.Sc.-verhandeling, Potchef-

stroomse Universiteit vir C.H.O., Potchefstroom, 1978.

Van Vuuren, J.W., en Van der Walt, S.J., Enkele Teoretiese Aspekte en Beplanningsriglyne Insake Ontspanning in die Natuur met die Oranje-Vrystaat as Studiegebied, M.S.S.-verhandeling, Universiteit van die Oranje-Vrystaat, Bloemfontein, 1979.

Van Zinderin-Bakker, Jnr., E.M., Ekologiese Onderzoek oor Kloofwoude in die Oos-Oranje-Vrystaat, M.Sc.-verhandeling, Universiteit van die Oranje-Vrystaat, Bloemfontein, 1971.

D. Amptelike Publikasies

Andrag, R.H., A Review of Recreation in State Forests in South-Africa, S.A. Journal for Research in Sport, Physical Education and Recreation, vol.3, No.2, 1980.

Cohen, M., A National Network of Conserved Areas, Omgewing/Environment R.S.A., vol.10, No.4, Department of Environmental Affairs, Republic of South Africa, April 1983.

Forster, R.R., Planning for Man and Nature in National Parks, I.U.C.N. Publications New Series, No.26, 1973.

Hugo, M.L., Die Omgewingsimpak van Voetslaanpaaie, Omgewing/Environment R.S.A., vol.7, nr.10, Departement van Waterwese, Bosbou en Omgewingsbewing, Republiek van Suid-Afrika, Oktober 1980.

Hugo, M.L., Ekologiese Terreinevaluering, S.A. Tydskrif vir Navorsing in Sport, Liggaamlike Opvoedkunde en Ontspanning, vol.3, nr.2, 1980.

Levy, J., Planning, Constructing and Maintaining Trails in Nature Reserves, Department of Nature and Environmental Conservation, Cape Provincial Administration, Cape Town, (s.a.).

Moll, E.J., and McLachlin, D., A Conservation/Recreation Plan for the Western Table of Table Mountain, S.A. Journal for Research in Sport, Physical Education and Recreation, vol.3, No.2, 1980.

Morris, A.J., The Relationship Between Human Carrying Capacity, Soil

Compaction and Recreation Visitor Use Patterns in Campgrounds, S.A. journal for Research in Sport, Physical Education and Recreation, vol.3, No.2, 1980.

Nasionale Toeristeburo, Ons Natuurwêreld: Suid-Afrika se Nasionale Parke, Departement van Nywerheidswese, Handel en Toerisme, Republiek van Suid-Afrika, Pretoria, (s.a.).

Natal Town and Regional Planning Commission, A Planning Guide to Hiking Trails, Planning Report vol. 63, Natal, 1977.

Oranje-Vrystaat, Provinsiale Administrasie, Ordonnansie Op Paaie, 1968.

Raad van Kuratore vir Nasionale Parke, Ses-en-vyftigste Jaarverslag: 1981 - 1982, Pretoria.

Raad van Kuratore vir Nasionale Parke, Sewe-en-vyftigste Jaarverslag: 1982 - 1983, Pretoria.

Raad vir Geesteswetenskaplike Navorsing, R.G.N.-Sportondersoek; Verslag van die Direkteur en Sekretariaat: Riglyne vir die Daarstelling van 'n Suid-Afrikaanse Navorsingsprogram vir Sport, Liggaamlike Opvoedkunde en Rekreasie, nr.20, 1982.

Raad vir Geesteswetenskaplike Navorsing, R.G.N.-Sportondersoek; Verslag van die Hoofkomitee: Sport in die R.S.A., nr.1, 1982.

Raad vir Geesteswetenskaplike Navorsing, R.G.N.-Sportondersoek; Verslag van die Werkkomitee: Opleiding, Publikasies en Navorsing in Sport, nr.12, 1982.

Siegfried, W.R., and Davies, B.R., Conservation of Ecosystems: Theory and Practice, S.A. National Scientific Programmes Report, No.61, September, 1982.

Siegfried, W.R., et.al., South African Red Data Book - Aves, S.A. National Scientific Programmes Report, No.7, 1976.

South Africa (Republic)', Department of Planning, A Guide for the Optimum Utilization of the Natural Resources of the Drakensberg Catch-

ment Reserves, Government Printer, Pretoria, 1970.

Suid-Afrika, Wet op Nasionale Parke: Wet nr.56 van 1926, Buitenge=
wone Staatskoerant No. 1578, 10 September 1926.

Suid-Afrika (Republiek), Departement van Nasionale Opvoeding: Direk=
toraat Sportbevordering, Jaarverslag 1983, Staatsdrukker, Pretoria,
1983.

Suid-Afrika (Republiek), Departement van Omgewingsake en Energie,
Nasionale Plan vir Buitelugontspanning: Terreingeskiktheidsklassi=
fikasie: Deel 3, 1980.

Suid-Afrika (Republiek), Nasionale Buro vir Opvoedkundige en Maat=
skaplike Navorsing, Die Opelugontspanningspotensiaal van Sekere
Staatseiendomme in die Republiek van Suid-Afrika, Staatsdrukker,
Pretoria, 1965.

Suid-Afrika (Republiek), Offisiële Jaarboek: 1982.

Suid-Afrika (Republiek), Staatskoerant nr. 259, 13 September 1963.

Suid-Afrika (Republiek), Verslag van die Beplanningskomitee van
die Presidentsraad oor Natuurbewaring in Suid-Afrika, Staatsdrukker,
Kaapstad, 1984.

Suid-Afrika (Republiek), Wette van die Republiek van Suid-Afrika:
Diensuitgawe nr.16, Staatsdrukker, Pretoria, 1982.

Suid-Afrika (Republiek), Wette van die Republiek van Suid-Afrika,
1962. Staatsdrukker, Pretoria.

Sutcliffe, M.O., A Behavioural Study of Recreation in the Natal
Drakensberg, Natal Town and Regional Planning Commission: Planning
Report vol.48, Natal, 1981.

United Nations Organization, Growth of the World Urban and Rural
Population; 1920 - 2000, Brussels: Hayez, 1976.

United Nations Organization, List of National Parks and Equivalent Reserves - 2nd. ed. - Brussels: Hayez, 1971.

United States of America, Outdoor Recreation Resources Review Commission, Outdoor Recreation for America, Washington, D.C., Government Printing Office, 1962.

United States of America, Statewide Recreation Planning Unit; Planning Monograph, San Francisco, December 1966.

Visser, D.J.L., en van Riet Lowe, C., Die Geologie en Argeologie van die Klein-Caledonrivier, Departement van Myne, Unie van Suid-Afrika, 1955.

Westhoff, The Ecological Impact of Pedestrians on Vegetation, I.U.C.N. Publications New Series, No.7, Morges, 1967.

E. Ongepubliseerde Amptelike Stukke

Golden Gate Hoogland Nasionale Park, Inligtingstuk vir Personeel.

Golden Gate Hoogland Nasionale Park, Jaarverslag 1983/84.

Golden Gate Hoogland Nasionale Park, Maandelikse Opsommings van Be=settingsyfers, 1971/72 tot 1983/84.

Golden Gate Hoogland Nasionale Park, Registers van Dagpermitte, 1977/78 tot 1983/84.

Golden Gate Hoogland Nasionale Park, Register: Ribbok Voetslaanpad, 1978/1979 tot 1983/84.

Hugo, M.L., Die Magaliesberge: Deel 1, Meesterplan vir Bewaring en Buitelugontspanning, Verslag aan die Transvaalse Provinsiale Administrasie, Potchefstroom, 1979.

Hugo, M.L., Die Magaliesberge: Deel 2, Voetslaanroete, Verslag aan die Nasionale Voetslaanpadraad, Potchefstroom, 1980.

Raad van Kuratore vir Nasionale Parke, Amptelike Dokument, Nasionale Parke van Suid-Afrika.

Raad van Kuratore vir Nasionale Parke, Toegangspersmit: Golden Gate Hoogland Nasionale Park.

Staatsargief, E.V.R., vol.40, Pretoria.

Staatsargief, S.S., 3223, Pretoria.

Suid-Afrika (Republiek), Departement van Sport en Ontspanning, Verslag van die Komitee van Onderzoek na die Stand van Sport en Fisieke Rekreasie onder die Bevolkingsgroepe van Suid-Afrika, Staatsdrukker, Pretoria, 1976.

Van der Walt, P.T., en Van Zyl, L.J., Bestuursplan van die Golden Gate Hoogland Nasionale Park.

Van der Walt, T., 'n Sosiologiese Onderzoek na Voetslaanpadgebruike, Ongepubliseerde Verslag aan die Nasionale Voetslaanpadraad, 1978.

F. Lesings, Konferensies en Seminare

A'Bear, D.R., and Little, A.M., Techniques in Evaluating Natural Resources for Recreation, Eerste Konferensie oor Ontspanningsnavorsing; Verslag van Verrigtinge, Stellenbosch, 29 September - 1 Oktober 1976.

Botha, J.F., Die Behoefte aan Ontspanningsoorde en -Fasiliteite in Suid-Afrika, Konferensie oor die Administrasie van Ontspanningsoorde en -Fasiliteite: Verslag van Verrigtinge, Bethlehem, 19 - 21 November 1969.

Cloete, J.J.N., Die Administratiewe Vereistes vir Ontspanningsdienste, Konferensie oor die Administrasie van Ontspanningsoorde en -Fasiliteite: Verslag van Verrigtinge, Bethlehem, 19 - 21 November 1969.

Du Plessis, J.W., Openingsrede: Konferensie oor die Administrasie van Ontspanningsoorde en -Fasiliteite, Verslag van Verrigtinge, Bethlehem, 19 - 21 November 1969.

Du Plessis, S.S., Die Vereistes en Standaarde by die Ontwikkeling van Ontspanningsoorde en -fasiliteite, Konferensie oor die Adminis-

trasie van Ontspanningsoorde en -Fasiliteite, Verslag van Verrigtinge, Bethlehem, 19 - 21 November 1969.

Frissel, S.S., and Stankey, G.H., Wilderness Environmental Quality, in Eerste Konferensie oor Ontspanningsnavorsing: Verslag van Verrigtinge, Stellenbosch, 29 Sept.- 1 Okt. 1976.

Giliomee, J.H., Beplanning van die Benede-Bergrivier vir Buitelugontspanning, Eerste Konferensie oor Ontspanningsnavorsing: Verslag van Verrigtinge, Stellenbosch, 29 Sept. - 1 Okt. 1976.

Le Roux, J.S., Klimaat, Die Golden Gate Dinkskrum insake die Hoëlandse Suurgrasveld, Golden Gate, 11 en 12 Augustus 1981.

Little, A.M., Recreation Planning in Natal, Eerste Konferensie oor Ontspanningsnavorsing: Verslag van Verrigtinge, Stellenbosch, 29 Sept. - 1 Okt. 1976.

Rowe-Rowe, D., Dierespektrum, Die Golden Gate Dinkskrum insake die Hoëlandse Suurgrasveld, Golden Gate, 11 en 12 Augustus 1981.

Scholtz, G.J., Die Motivering tot Ontspanning, Eerste Konferensie oor Ontspanningsnavorsing, Verslag van Verrigtinge, Stellenbosch, 29 Sept. - 1 Okt. 1976.

Van Riet, W.F., Recreation in National Parks: A Study in the Kruger National Park, Eerste Konferensie oor Ontspanningsnavorsing: Verslag van Verrigtinge, Stellenbosch, 29 Sept. - 1 Okt. 1976.

Van Zyl, L.J., Brandprogramme, Golden Gate Dinkskrum insake die Hoëlandse Suurgrasveld, Golden Gate, 11 en 12 Augustus 1981.

Van Zyl, P.H.S., Outdoor Recreation in State Forests and the Need for Research Especially in Primitive Environments, Eerste Konferensie oor Ontspanningsnavorsing, Verslag van Verrigtinge, Stellenbosch, 29 Sept. - 1 Okt. 1976.

G. Nuusblaai

Die Burger, 16.06.1980, "Meesterplan vir Weskus se Reservaat".

Die Burger, 18.09.1980, "Weskus Kry Nuwe Nasionale Park".

Die Transvaler, 14.06.1980, "Nuwe Voetslaanpad in Krugerwildtuin."

Die Volksblad (Bylae), 25.09.1976, "Sal Ons Oor 50 Jaar Nog Nasionale Parke hê?".

Die Volksblad, 17.05.1984, "Qwaqwa Kry Grond in '87."

The Argus, 17.09.1980, "National Park for Langebaan".

The Cape Times, 04.08.1984, "Stop Cedarberg Take Over Plea".

H. Onderhoude

De Graaff, G., Onderhoud Insake die Struktuur en Funksionering van die Nasionale Parkeraad, Pretoria, 26 Januarie 1984.

Garstang, R., Onderhoud Insake Beplande Fasiliteite vir die Golden Gate Hoogland Nasionale Park, Golden Gate, 21 Mei 1984.

Lombaard, P.J., Onderhoud Insake die Openbare Pad deur die Golden Gate Hoogland Nasionale Park, Bloemfontein, 28 Julie 1983.

Opperman, W., Onderhoud Insake die Werksaamhede van die Inligtingspersoneel van die Golden Gate Hoogland Nasionale Park, Golden Gate, 3 Mei 1983.

Steyn, T., Onderhoud Insake Nuwe Nasionale Parke, Pretoria, 26 Januarie 1984.

Van Zyl, L.J., Onderhoud Insake die Bestuur van die Golden Gate Hoogland Nasionale Park, Golden Gate, 4 Mei 1983.

I. Ander

Brüssow, A.V., Die Beginsels van Ontspanning, L.O.V. 125 Diktaat, Deel 2, Universiteit van die Oranje-Vrystaat.

Golden Gate Hoogland Nasionale Park: Omgewingsopvoedkundige Kursusse, Inligtingstuk.

Golden Gate Hoogland Nasionale Park: Regulasies met betrekking tot Besoekers, Inligtingstuk.

Golden Gate Hoogland Nasionale Park: Reptiele, Inligtingstuk.

Golden Gate Hoogland Nasionale Park: Voëllys, Inligtingstuk.

Le Roux, J.S., Geologiese Interessantheide van die Golden Gate Hoogland Nasionale Park, Inligtingstuk.

Nasionale Parkeraad, Wildernisstaptoere: Nasionale Krugerwildtuin, Inligtingstuk.

National Parks Board, Wilderness Lakes: Information Pamphlet, 1984.

Raad van Kuratore vir Nasionale Parke, Korrespondensiestuk, OH 1/3 TVR, 27 Januarie 1984.

*****

OPSOMMING VAN VERHANDELING

Die studie is benader vanuit die volgende uitgangspunte: Natuurlike rekreasiehulpbronne word toenemend deur die mens benut en dit word verwag dat sodanige benutting in die toekoms sal eskaleer. As gevolg van toenemende bevolkingsgetalle en ekonomiese ontwikkeling word ál meer natuurgebiede van hul rekreatiewe waarde ontnem. Die gevaar ontstaan dus dat die beperkte hoeveelheid beskermde natuurlike rekreasiehulpbronne, soos onder andere nasionale parke, wildernisgebiede en ander natuurreserve, aan oorbenutting onderhewig kan word. Om laasgenoemde te verhoed, is deeglike beplanning en bestuur van buitелugrekreasie in sodanige gebiede noodsaaklik.

Verwante literatuur en navorsingsresultate is in oënskou geneem ten einde perspektief en insig te verkry. Beide ekologiese en psigologiese beginsels, asook die rekreatiewe dra vermoë van natuurgebiede moes ondersoek word ten einde riglyne neer te lê vir die doeltreffende beplanning en bestuur van natuurgebiede - doeltreffend in dié sin dat 'n rekreasie-ervaring van hoë gehalte aan die buitелugrekreasiebeoefenaar gebied kan word én dat die natuurlike kwaliteite van die spesifieke hulpbron behoue bly.

Die rol van die Nasionale Parkeraad as voorsiener van buitелugrekreasiegeleenthede in Suid-Afrika is ondersoek ten einde knelpunte en tekortkominge in dié verband uit te wys. Verder is 'n beskrywing van die Golden Gate Hoogland Nasionale Park gegee - eerstens ten opsigte van die geskiedenis, totstandkoming en fisiese kenmerke van die Park, en tweedens ten opsigte van die infrastruktuurontwikkeling en enkele aspekte van bestuur in die Park.

Twee afsonderlike vraelyste is vir 'n tydperk van 12 maande onder die besoekers aan die Park versprei ten einde demografiese gegewens, benuttingspatrone, voorkeure, behoeftes en tekortkominge te bepaal. Die een vraelys is onder die algemene besoekers versprei, terwyl die ander vraelys slegs onder die gebruikers van die Ribbok-voetslaanpad versprei is. Statistieke ten opsigte van die benutting van die Park is ook uit registers en verslae versamel. Van die belangrikste bevindinge voortspruitend uit bogenoemde was as volg:

I Die Park ontvang 'n toenemende getal jaarlikse besoekers en

projeksies dui daarop dat hierdie getalle steeds sal styg in die toekoms.

- II Die gewildste vorme van buitelogrekreasië in die Park is natuurgeoriënteerde aktiwiteite, terwyl die gewildste binnehuise rekreasië-aktiwiteite meer passief van aard is.
- III 'n Aantal tekortkominge in die rekreasiëfasiliteite van die Park is gevind, waaronder 'n behoefte aan beter ablusiege-riewe in die kampeerterrein, 'n gefiltreerde swembad, beter roeteaanwysings op die wandelpaadjies, asook 'n interpretiewe wandelroete.
- IV Wat die Ribbok-voetslaanpad betref, is bevind dat die roete te moeilik is vir die gemiddelde stapper, dat dit nie duidelik genoeg gemerk is nie en dat die kaart van die roete onvoldoende is. Dit blyk dat daar ook 'n behoefte aan 'n langer voetslaanroete in die Park is.
- V Die meeste van die besoekers was van mening dat die getal besoekers aan die Park gedurende spitsstye beperk moet word en dat verdere ontwikkeling in die Park uiters oordeelkundig moet geskied.

Van die belangrikste aanbevelings na aanleiding van die ondersoek is:

- i dat 'n multidissiplinêre benadering gevolg moet word tydens die beplanning van alle nasionale parke;
- ii dat elke nasionale park 'n duidelike soneringsplan ten opsigte van rekreatiewe benutting moet hê;
- iii dat die Nasionale Parkeraad 'n duidelik omlynde, uniforme beleid ten opsigte van die voorsiening van buitelogrekreasiëfasiliteite en -dienste in die nasionale parke moet aanneem en 'n effektiewe infrastruktuur vir die bevordering van buitelogrekreasië moet skep;
- iv dat toegangshekke by die twee toegangspunte van die Golden Gate Hoogland Nasionale Park opgerig moet word;

- v dat die woonwa-, kampeer- en piekniekterreine in die Park herbeplan en beter ablusiefasiliteite voorsien moet word;
- vi dat 'n aantal addisionele wandelpaadjies in die Park voorsien word, alle wandelpaadjies duidelik gemerk moet word en 'n interpretiewe wandelroete daargestel word; en
- vii dat die Ribbok-voetslaanpad herbeplan en verleng moet word tot 'n vierdaagse roete, met twee- en driedaagse variasies.

*****

SUMMARY OF THESIS

This study was approached from the following points of view; Natural recreation resources are being utilised by man to an increasing extent and it is expected that this utilisation will escalate in future. Due to increasing population numbers and economic development, more and more natural areas are losing their recreational value. Thus, there is a risk that the limited number of protected natural recreation resources, such as national parks, wilderness areas and other nature reserves, may become subject to over-exploitation. To prevent the latter, comprehensive planning and management of outdoor recreation in such areas is essential.

To obtain the necessary perspective and insight, related literature and research results were reviewed. Both ecological and psychological principles, as well as the recreational carrying capacity of natural areas were examined in order to lay down principles for the effective planning and management of natural areas - effective in the sense that a high-quality recreation experience can be offered to the recreationist, and that the natural qualities of the specific resource can be preserved.

The role of the National Parks Board as supplier of recreational opportunities in South Africa was examined in order to point out shortcomings and problems in this regard. Following this, a description of the Golden Gate Highlands National Park was given - firstly with regard to the history, establishment and physical features of the Park, and secondly with regard to the infrastructure and some aspects of management in the Park.

Two different questionnaires were distributed amongst the visitors to the Park for a period of 12 months in order to determine demographic data, visitor use patterns, preferences, needs and shortcomings. The one questionnaire was distributed to the general visitors, while the other questionnaire was distributed only to the users of the Rhebuck Hiking Trail. Statistics on the utilisation of the Park were also collected by using registers and reports. Some of the most important findings arising from the above-mentioned were as follows:

I The Park receives an increasing number of visitors and it

is expected that visitor numbers will steadily increase in future.

- II The most popular outdoor activities in the Park are those which are nature-orientated, while the most popular indoor activities tend to be more passive.
- III A number of shortcomings were found with regard to the recreation facilities of the Park. Among them are the need for better ablution facilities in the caravan park, a filtered swimming pool, better route markers along the trails as well as an interpretive trail.
- IV As regards the Rhebuck Hiking Trail, it was found that the route is too strenuous for the average hiker, that it is not marked clearly enough and that the map of the route is insufficient. Most hikers seemed to be satisfied with the standard of the overnight hut. There also seems to be a need for a longer hiking route in the Park.
- V Most visitors were of the opinion that the number of visitors to the Park should be limited during peak seasons and that further development in the Park should be undertaken only after careful consideration.

Some of the most important recommendations are:

- i that a multi-disciplinary approach should be followed whenever park planning is involved;
- ii that every national park should have a distinct zoning plan for outdoor recreation;
- iii that the National Parks Board should adopt a clear, uniform policy with regard to the provision of outdoor recreation facilities and services in the national parks, and that an infrastructure for the advancement of outdoor recreation in the national parks should be established;
- iv that entry gates should be constructed at the two entry points to the Golden Gate Highlands National Park;
- v that the caravan, camping and picnic terrains in the Park should be re-planned and that better ablution facilities should be provided;
- vi that a few more trails should be provided in the park, that

.all trails should be clearly marked and that an interpretive trail should be provided; and

vii that the Rhebuck Hiking Trail should be re-planned and extended to a four-day route, with two- and three-day variations.

*****